

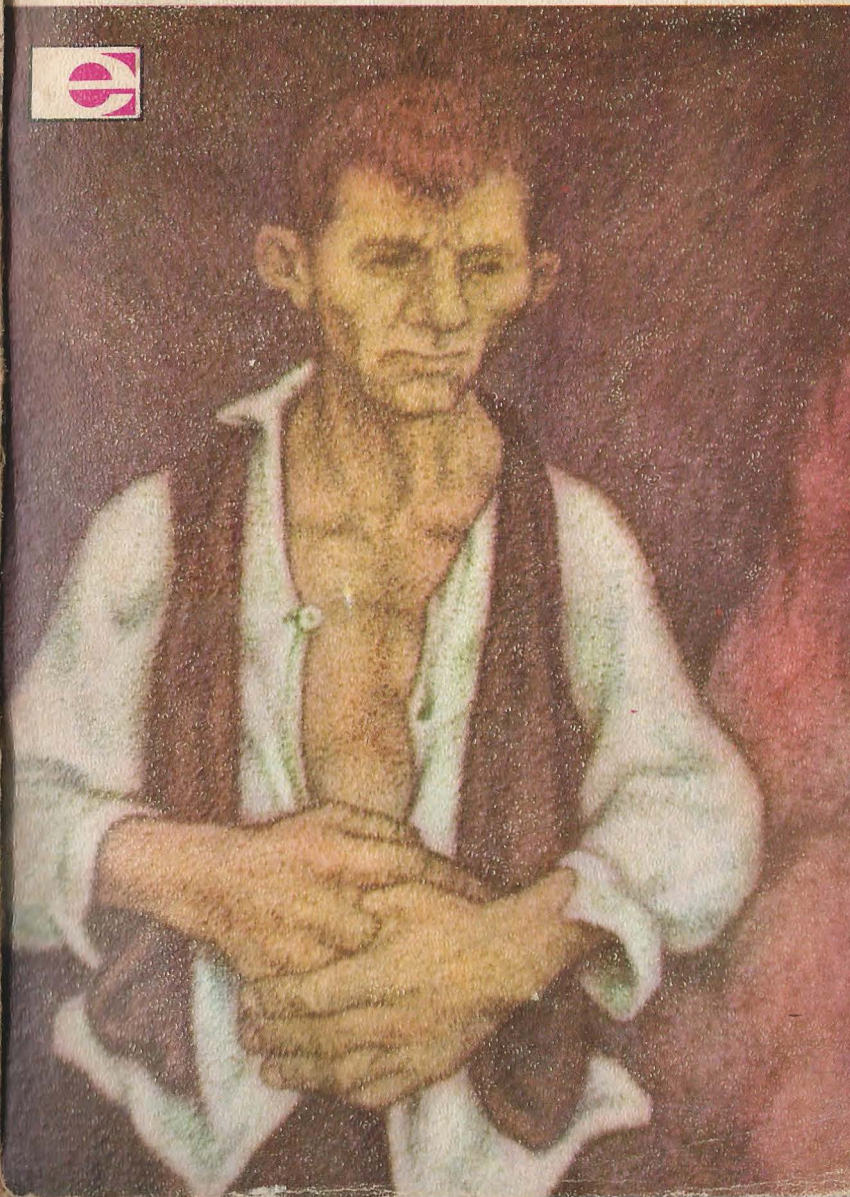

celo

roman

abbas sayar

79

SAYAR CELO

Kapak resmi: Neşet Günel/detay

ÇELO

roman

abbas sayar

ikinci baskı

çelo
roman
abbas sayar

e yayınları : 79

genel dizi

e yayınları
ankara caddesi 13/2
26 81 42
narlıbahçe sokak 19 kat 3
27 87 20
posta kutusu 12
istanbul

Abbas Sayar okuyucunun büyük ilgisini gören **Yılık Atı** (e yayınları 34) adlı ilk romanıyla Türk romancılarının en ünlüleri arasında yerini aldı. İlk romanını yayınlamakta oldukça gecikmiş bir yazar olan **Abbas Sayar**, 1923 yılında Yozgat'ta doğmuştur. Edebiyat Fakültesindeki öğrenimini yarım bırakan yazar önceleri şiir yazmakla başladığı edebiyatı roman denemeleriyle sürdürmüş ve yayınlanan ilk romanı **Yılık Atı** kısa zamanda tükenerek yeniden basılmış, ardından TRT Başarı Armağanı'nı kazanmıştır. **Abbas Sayar**, Türk Dil Kurumu 1973 Roman Ödülü kazanan yeni romanı **ÇELO**'da da aynı sıcak, şiirli ve yumuşak anlatışı sürdürüyor.

e yayinlari

ÇELO abbas sayar'ın romanı ● **e yayinlari: 79** ● yayın hakları: **e yayinlari 1972** ● kapak: kemal kaldı ● dizgi ve baskı: hüsnütabiat matbaası cilt: alibaba ciltevi, kapak filimleri: ebru grafik kapak baskısı: arofis basımevi dizgi düzeni: 10/12 linotype batone ● **e yayinlari idare: ankara caddesi 13/2 tel.: 26 81 42** dağıtım: **narlıbahçe sokak 19 kat 3 tel.: 27 87 20** yazışma ve istekler için kısa adres: **e yayinlari p. k. 12 istanbul** ● birinci baskı: eylül 1972 ikinci baskı: ekim 1973

kitap/yayın/dağıtım
ankara caddesi 13/2 tel.: 26 81 42

abbas sayar
ÇELO

roman

e yayınları

Gece, beş numara lambanın ışığında eriyordu...

— Bırak, şimdi konuşmayı!.. Git, yat!.. Saat beşte araba koşacaksın...

— Ben dörtte de kalkarım. Hiç uyumasam da olur... Er horozda koşarım atları... Sonra seslenirim sana. Demek Abi, hükümete baş vurursak bu iş olur... Demek, aranırsa arazimi alırım. Aah, banâ bir atalık, bir babalık etsen de malımı, mülkümü el ellerinden kurtarsan... İki dünyada da duacın olurum.

— Arazi pek zorluydu Abi... İki dene bağ vardı. Biri benim olsa yeter... Bir evlek'i benim olsa yeter... Sözüm sana değil, kurtulurum el kapılarından. Damım olur... Allah bir helâl süt emmiş nasip eder. Bir dünya yüzü görürüm. Kıl ucu yaşar giderim gönlümce... Ahir ölüm değil mi Abi... Ahir ölüm... Bu zulmun ne sevabı var? Bu zulum niyet kanat gerer üstümüze!..

Abi!. demek hükümete baş vurursak bu iş olur. Bana bir atalık, bir babalık yapsan da kurtarsan malımı el ellerinden...

Anamı, ağamı bilmem ya, Nenem : Beni kucağına alır, dört bir yanımlı öper, ilk çiğdem gibi koklar: «Yetimim» derdi, «yetimim, bu tarlaların, bu bahçelerin, bu bağların yarısı senin.» Akibet o da göçüp gitti. Emmimin eline kaldım. Bir karısı vardı. Yenge demeğe dilim varmıyor. Bir karısı vardı, kâfirin biriydi. Domuzun biriydi. Dinsiz, imansızın bir tekiydi. Neler çektim gâvur kızının elinden! Söyleyemem, bitiremem...

Dokuz on yaşına basınca önüme köyün bir bölük kuzusunu kattılar. Akşama dek kara bayırları döner dururdum.

Bir iki sene sonra gelişatlaştım. Bu kez köyün buzağılarının çobanı oldum. Hak'ı emmim alırdı. Bir zırnığını göstermezdi bana. Emme rahata kavuştum. Karnım lokma gördü. Yüreğim ısındı kendince... Her gün bir ev azığını verirdi. Köyün karıları. «Zavallı Fadimenin kuzusu el ellerinde irezil oldu. Öyle emmi yerin dibine batsın!.. Allah öyle emmiyi kahıyla kayıpetsin. Al!. Çelebim şu ekmeği... şu çökeleği de al!.. Azık et ekmeğine,» derler, beni beslerlerdi.

Epeyce bir gün geçti aradan... Emmimin kızı te-belleş oldu başıma. «Ben Çelo ile buzağıya gideceğim» diye tutturdu. Razılık gösterdiler. Kız yanıma katılır, benim ile bir dünyayı dolaşıp dururdu. Öteden beriden laf ederdik...

Bir gün, bir kuytuda yanıma çömeldi: «Çelo, dedi, geçen Hacı Ömerin Yusuf ile Döndünün küçük kızını gördüm. Birbirine bir sarılmışlar ki, bir öpüşürler ki...» «Bana ne?...» dedim. «Biz niye öyle yapmıyoruz?» demez mi!. İçim bir hoş oldu... Bir titreme sardı bedenimi. «Bana ne», dedim tekrarlayın, «Bana ne!..»

İçini çekti. Yüreği kuş kanadı gibi çarpındı. Domur domur oldu bakışı...

Başını ağrıtmayayım Abi!. Lafım burdan ırak, kucaklaştık Kezik ile... Dünyam ısındı... Bir hoşluk oldu yüreğime...

Bu aralık buzağılar alıp başlarını gitmişler. Yanaşmışlar Kör Mıstığın ekinine... Kör Mıstık ana avrat küfredip buzağıları kovalar... Gözüne çarpınca yakama el attı. Bastı köteği... Kemiklerim kırıldı sandım. Çaldı beni yerden yere... Hoşaf oldum, ilistir oldum, düştüm toprağa...

O akşam eve nasıl vardığımı bilemem. Emmim kemiklerimi kırar diye ödüm koptu... Kara kader bu!. Korkunun ecele faydası mı olur? Gâvur böyle döğülmez Abi!. Murtad böyle döğülmez Abi!. Deyyus böyle, imansız böyle döğülmez Abi!.. Ağzımdan, burnumdan kan yürüdü. Kenef yengem bir yandan Emmimi yeller. «Onmaz dertlere düşecesi, iflâhsız yaralara tutulacası, ahir başımızın belâsı... Geberse de kurtulsak..» Gerisini bilmiyorum. Bayılıp kalmışım...

Gayri buzağıları eller güttü, azıkları eller yedi...

Hocanın Memmet derlerdi, biri vardı. Bir gün bir tenhada beni gördü «Çelo» dedi. «Yavrum» dedi. «Namussuz Emmin, anlaşılan senin karaltını gaybedecek. Karaltını orta yerden kaldıracak. Bütün mala konacak. Her bir şey kendisinin olacak. Bu gâvurluk üzre bütün debreşimi. Bekleme!. Kaç koy git, halanın köyüne...», «Nere?» dedim «Ora?»; «Nere?» dedim. «Halanın köyü?» «Karacaviran derler, bir köy var, sekiz saat sürer buraya», «Halam neyim olur ki benim?» «Babanın bacısı... Dolunun davarı kıldığı yıl gelmişti bu yanlara. Bir iki ay kaldıydı. Belki merhemetsiz emminden iyi çıkar...»

«Gitmem» dedim, «Gitmem, ağamın hakkını alacağım Emmimin elinden...», «Ne gâvur ki emmin, her işin aşağısını, yukarısını bilir. Kulpsuz kazana kulp icat eyler... Git!.. Benden duymuş olma emme, köydeki tüm bir dinsizliğin eli boynunun altında yatar... Sıtma ise tilki eder. Bunun burası Eset Çavuş... Askerlikte öğrenmiş kurdu kuşu... Hiçbirini arıya vermemiş. Dinsizliği, irezilliği... Orda iyi talim görmüş yavrum.. Hiç mi hiç pabuç bırakmaz sana... Hiç mi hiç, avuç içi kadar toprak vermez. Herifçoğlu burada burnunun sümüğünü silemezken, Çavuş döndü köye. Kaç yıl önce? Bir yirmi yıl önce. Tüm bir borusunu öttürür yirmi yıldır. Eset Çavuş da, Eset Çavuş... Bir bok sanki... Emme, bir çavuşluk adıyla geldi gider... Aslında gâvurluğu yatar tabanının altında... Allah bilir nasıl aldı o çavuşluğu... Nasıl manga başı oldu? Allah bilir kaç zabitin tabanının altını yaladı... Köye bir izinli gelişi var... Sanırsın mirliva deyyus... Amanın bir cart curt... Sol kolu bir doğru dürüst yerinde durmaz... Köy manga, bu rafazı da kumandan. Harman ayağı idi. Sap kağnisına resmi ile gider... Sapı samanı haki askeriye'nin üstünde tozudurdu... Ulan murtad!. Giysen köylüğünü... Onunla gidip gelsen olmaz mı? Yook olmaz... Çavuşluğunu gösterecek. Eset Çavuş diyecek millet... Ulan, harp gör, darp gör, anlayım ben senin çavuşluğunu... O yok, bu yok... Sağa dön, sola dön... Adi adım marş... Öyle askerliği baban da yapar. Sen girdin mi Yunan kıyımına... Sen gittin mi Balkan'a, sen gittin mi Çanakkale'ye ne gezer!.. İtsiz köyde, değnek-siz... İşte böyle yavrum, işte böyle Çelo'm, sen al başını git... Canını kurtar bu zalimin elinden!..» «Gitmem» dedim, «Gitmem, büyüyeceğim, alacağım ağamın hakkını onun elinden...», «Ben bilirim emmin denen hayını... Ne eder, eder, yazdırır malları üstüne...

Hava alın sonunda... Açlığınan, dayağınan terbiye olduğun da kâr kalır yanına...»

Dayağınan hoşaf olduğum günden sonra, yaşamadım, süründüm... Ahırın fışkısını arıtmak, evin suyunu taşımak, tarlaya, harmana azık çekmek bize düştü... İğneye, ipliğe döndüm... Kaç kez «kaçayım» dedim, kendi kendime... Sonra düşündüm. «Büyüyünce mallarımı alırım» dedim. Bir de Kezik'ten ıraklık hoş gelmedi içime... İyiliğini hiç unutmam Keziğin ...Evden yiyecek bir şeyler kaçırrır, tenhada elime sıkıştırır : «Ye» derdi, «Çelo ye!. Bir deri bir kemik kaldın. Olmaz olasıca, yere batasıca anam kast ile bakmıyor sana... Ağama yelliyor. Kulağımla duydum... 'Bakma gobebe, erisin gitsin!. Yarın yetişir sehimci çıkar başımıza...' diyor... Sen gam yeme Çelo!. Çalarım, çırpırım, beslerim seni...»

Fırsat bulup Kezik'le bir tenhada buluştuk mu dünyalar benim olurdu. Her acıyı, her zulumu unutturdum. Umut düşerdi yüreğime. Haşavuzdan (*) kuşlar gibi sevişirdik. Bunu da sezdiler. Başladılar temelli can düşmanı gibi bakmaya. Yatağımı ahıra attılar. Öküzlerin arasına, kenelerin arasına, pirelerin arasına...

Çektiğimi ben bilirim Abi!. Taş dayanmazdı, demir dayanmazdı bu zuluma. Allah öldürmesse öldürmüyor. Çektim bütün acıları. Dayaklarına «Ah» demedim. İnsan hak etse, dayak yese canı yanmaz. Neymiş? Harmana azık götürürken eşmede durup yüzümü yumuşum. İcicik oturmuşum. «Gel eşşoğlueşşek, gel itoğluit» derdi Emmim. «Yine senin vücudun kaşındı. Mayan iyi laftan almıyor. Dayaktan hoşlanıyor», Sonra yerden yere çalardı beni. İlkın yalvarmak, «Etme Emmi, ayaklarını öpüyüm, kıyma bana» demek ge-

(*) Haşa huzurda.

çerdi aklımdan. Vazgeçerdim. Bu dürzüden «Aman» dileyeyeceğine gâvurdan «aman» dile, derdim içimden. Her bir yanım kıymık batmış gibi acırdı da yine sesi mi çıkarmazdım. Bu halim deyyusu temelli çileden çıkartır, kötüğü bir misli artırır. «İtin inadına bak», derdi, «ben ettim sen etme, Emmi» bile demiyor. «Murtaad inadı var eşşek dölünde. Kırk nodul soksan bir hendek atlatamassın bu sıpayaya...» Arada bir köylüler araya girdiler. «Gâvur mu döğüyorsun Eset?» dediler. «İcicik Allahtan kork. Eline kalmış bir yetim. Tanrı emaneti bu..» Emmim her bir sözü karşıladı. «Karışmayın komşular» dedi, «Karışmayın!. Herkes aklına göre bilmem neyi ne eder. Kızını döğmeyen dizini döğür. İtin ettiklerini bilerseniz hiç bir saab çıkmazsınız. Döğüyorsam adam olsun diye döğüyorum...» Konu komşu ahir çaresiz el çektiler. Bir karışan olmadı, karşıdan bakıp durdular... Ne ben dayak yemeden usandım, ne de O dayak atmadan...

Bir gün bir iş oldu. Bir güz günüydü. Kezik tenhada yanıma sokuldu usulcacık. «Çelo, ben bağa gidiyorum. Keklik Alinin koruda seni beklerim...» dedi. İşten kaytarıp ters yoldan koruya kaydım. Keziği buldum. Sarmaş dolaş olduk birbimize. «Çelo,» der Kezik. «Beni kaçır. Beni uzaklara götür!.. Halanın köyüne götür!.. Büyünce ağam beni sana vermez. Akılları Albazın oğlunda. Bir yıl sonra beni ona nişanlayacaklarmış. Albaz, Ağama : İki üç yıl sonra Allah bizi de torun tosun saabı eder, demiş.» «Kız» dedim, «daha yaşın ne senin? Sağlamından on üçünde bile yoksun. Beni dersen, on dördünün içindeyim..», «Dinlemezler Çelo, dinlemezler. Fadime de dinletemedi. Sen kaçır beni. Bir iki yıl bacı gardaş yaşarız. Sonra evleniriz. Telsiz olsun, duvaksız olsun. Emme sen ol. Tırnağına kul köle olduğum, sen ol!.. Ayaklarının yarığını öptü-

ğüm, sen ol!..», «Sen deli misin kız?» dedim. «Kim bakar bizlere? Kim ekmek verir? Kim dam verir? Kim tarla tapan verir? Ben buradan bir yana gitmem. Yanından ayrılmam bir gün. Helbet alırım hakkımı ağandan. Tarlam olur, tapanım olur, damım olur... Hiç kimselere bırakmam seni... Bir yastıkta koşa (*) yaşar gideriz...»

Biz laf edip duralım, bir de ne göreyim!.. Emmim karşımızda. Nasıl kalktım, nasıl kaçmağa başladım, tarif edemem. Kurşun sıksalar ardımdan yetiştiremezler. Emmim, hem beni kovalıyor, hem de arkamdan laf yetiştiriyordu: «Kaç, kaç. Ahir elime geçersin. Delik deşik edeceğim seni... Seni it sıpası seni. Seni eşşek dölü seni...» Bir kaçtım Abi, bir kaçtım ki tarifinin mümkünatı yok. Sonunda emmim şişti. Kovalayamaz oldu beni. Bağırıyordu : «İtlere leş edeceğim seni... Seni fıski dölü seni... Seni it eniği seni...»

O bağıra dursun, korkum dağıldı. Bir umursamazlık düştü yüreğime. Kaçışımı yavaşlattım. Dereye doğru yol aldım. Keh'i aştım. Köy kayboldu gözümünden.

Çektiğimi ben bilirim Abi!. Karanlık basıncaya dek derenin bir kuytu köşesinde dört bir yanı gözledim. Tilki ufağı oldu bakışım. Ne gelen, ne de bir giden olmadı. Kıvrıldım bir duldaya.

Ön aydınlıkta çıktım yola. Aslında ne yol bilirim, ne bel... Bir çılga sürerim gider. «Emmi, Karacaviran köyünün yolu nerden gider?», «Bir bokluğun var senin... Bu yaşta yayan yapıldak yola düşmen niye?», «Halamın köyüne gidiyorum, halamın..», «Çifte möhürlü davetiye mi yazdı halan?», «Halamı bilmem ki... Karacaviran'ın yolunu soruyorum senden...» «Tepeyi aş, geniş bir yol çıkar önüne. Aşağı doğru git. Adam çoğalır o yolda. Kime sorsan gösterir o köyün yolunu...»

(*) Birlikte, beraber.

Abi!. İki gün sürdü buranın yolu... Lâstik temelli dağıldı. Tabanım yarık yarık oldu... Kaç kez ters yollara düştüm.. Başıma bir iş gelir diye ödüm koptu. Korkudan ağladım. Köylerden ekmek devşirdim.

Buraya gelip de Halamı bulunca dünyalar benim oldu.

Allah hiç kimsenin yazısını kara yazmasın Abi. Bir ters kaderim varmış. Bir ondurmayan kader!.. Beş on gün sonra, Halamın kocasının gözüne düşman göründüm. Herif, bir türlü ısınmadı bana. İtler gibi çalıştım, fayda vermedi. Gâvur gibi baktı bana. İmansız, dinsiz gibi baktı bana...

En sonunda eve gidemez oldum. İncenin oğlunun gayfesine çırak girdim. «Çay bir, demli yap!..», «Çay bir Hocanın Memmed'e...»

Yatağım, yorganım gayfedeki peyke oldu...

Gerisi irezillik, kepezellik Abi... İstasyondaki vagonlardan kömür çalıp sattığımı mı söyleyim!. Ellerin pinniklerinden tavuklarını çalıp yediğimi mi anlatayım? Abi!. Aklına ne irezillik, ne kepezellik gelirse hepsini işledim. Beş yılım hep böyle geçti el ellerinde. Kepaze oldum, rüsvay oldum. Temelli bir iş bulamadım. Tarlam, tapanım olsa ben de eller gibi çalışır, kazanır, geçinip giderdim. Neyleyim... Nasipte yokmuş... Yazan kara yazmış kaderimi... Abi!. Senin yanına duralı namussuzum iğnene kem gözle ile bakmadım. «Çelo hırsız imiş» diye bir adım çıkarsa yedi düvel anama söver. Hiç kimse kız vermez bana... İyisi mi, az olsun, helâl olsun...

Abi!. Bana bir atalık, bir babalık etsen de kurtarsan malımı, mülkümü el elinden. Gerisini bana bırak... Bak!. Nasıl çalışacağım...

— Yat!. Çelo yat artık... Sonra düşünürüz bu işleri...

O geceden sonra Çelo bulduğu her fırsatta:

— Abi!... Demek hükümete baş vurursak bu iş olur.. Ahh. Bana bir babalık, bir atalık etsen de malımı, mülkümü el ellerinden kurtarsan, deyip durdu. Sık sık tarlaların değerinden söz açtı. Umut, Çelo'nun aklını ikiye bölmüştü.

— Bu iş olur, diyordu. Bu iş olur. Yeter ki sen ucundan tut işin. Senin sözünden kim çıkar kazada... Bir işaretin yeter. Bir tapucuyu görsen, «Şu yetimin işini gör!» desen, yeter. Her bir şey kül ufak olur bir sözünle. Bu iş bana kalırsa kırk yılda' ardı alınmaz. Ben ne bilirim. Benim lafımı kim dinler... Ben ne bilirim hangi kapıyı çalacağımı... Hani bende guvvat, hani mesarifi görecektir para?.

Bir akşam üstü, ertesi gün kazaya gideceğimizi söyleyince Çelo'ya, dünyalar onun oldu.

— Oldu bu iş, dedi. Sen istedin ya, oldu bu iş. Ben bunu böyle bilirim. Duam sana yeter Abi!. Yetim duası iksirli olur derler, sana duam yeter Abi!..

Hemen köy berberine koştu. Dönüşte giysisini su ile sildi. Lekeler çıkmıyordu. Üzgün, üzgün baktı. Bir ara göz göze geldik :

— Olsun Abi, kirli olsun, dedi. İş yürek temizliğinde, İşim bir başa çıksın, kat kat urbalar dikinirim o zaman...

Ertesi gün kırık dökük kamyonun şoför mahallinde kasabanın yolunu tuttuk. Çelo heyecanlı görünüyordu. Bir aralık koluma dokundu. Yolun kıyısındaki bir tarlayı eliyle gösterdi.

— Abi, dedi. Şu tarlayı görüyorsun ya, bunu bir büyüt, bir daha büyüt. İşte o kadar sulu tarla var arazinin içinde... Şimdiki para ile bir dünyayı eder. Ekip biçsen dünyaları kazandırır. Öyle sanırım ki, emmim çok zengin oldu. Hayın muyun ya işine çok düşkün. Emme el ahı ondurur mu kimseyi? Bir bakarsın bir yel esmiş. Alaşağı etmiş onu da.

Tapu memurunun bütün aramaları boşa çıktı. Çelo'nun babası, emmisi, dedesine ait bir tapu kaydına raslanmadı. Son umut özel idarenin kayıtlarında kalmıştı. Tapudan hiç bir sonuç alamadan ayrılınca Çelo'ya bir keder çöktü :

— Demek koca mülkün hiç bir kaydı yokmuş. Gâvur Emmim bunu bilse bayram eder. Belki de biliyordur. O zaman hava aldık. Emme koymam ahımı Abi...

Özel idarede tahriri arazi kayıtlarını bulmak kolay

oldu. Memur bir çırpıda kayıtları buldu. 1937 arazi yazımında iki kardeş tarlaları, bağları üzerlerine yazdırmışlardı. Çelo bunu öğrenince :

— Oh, dedi. Oh, aldım ahımı. Zırnığını bırakmam hakkımın... Sonra memura döndü: Allah seni çoluğuna çocuğuna bağışlasın, memur bey, ellerin dert görmesin...

Kayıt örneklerini aldık. Çelo'nun duruşuna, bakışına mal sahibi olmanın gururlu sevinci dolmuştu birden. Adım atışı değişmişti sanki...

— Bu iyiliğini unutmam Abi. Kemiklerim dua eder sana mezerde... Babamdan görmedim, kimseden görmedim bu iyiliği. Hele bir köye varayım, bir malımı ayıttırayım, bir ev bark saabı olayım. O zaman başımda yerin var. Seni davet edeceğim Abi. Bir ay kal, beş ay kal. Ev senin sayılır.

Arazi kayıtlarını gösterir bir belge ile Emmi'sinin Çelo'yu söz sahibi etmeyeceğini bildiğim için, işin mahkeme yoluyla sonuçlanmasının gerektiğini anlatıp durdum.

— Kaç ay sürer Abi? dedi.

— Belli olmaz. Belki altı ay, belki bir sene.

— Kim bekleyecek bir sene? Bir eker, bir daha eker tarlalarımı... Bana destur verirsen hemen köye giderim. Muhtara varırım. Azaları toplatırım. Hocayı davet ederim. İhtiyar hısımlara seslenirim. Emmimi çağırırsınlar, anlatsınlar her bir şeyi. Eğer direnirse hakim kaldıracığımı söylerim. Hemi beni döğemez ki gayli... El elden üstün. Görsün bu kez. El mi yaman bey mi?

Köye dönüşümüzde Çelo'yu durduramadım. İşten soğumuş, bir başka adam olmuştu. İşçi değil, mal mülk sahibi bir konuğa benziyordu.

— Gideyim Abi, diyordu. Gideyim. İzin ver bana. Unutmam hiç seni. Haber de yollarım. Kesiver hesabımı. Helâl et hakkını...

Birkaç gün sonra Çelo'yu uğurladım. Elimi öptü, iri, kara, canlı gözleri yaşlıydı.

— Ölsem bu iyiliğini unutmam. Helâl et hakkını Abi, helâl et...

Çelo köyden ayrılalı bir aya yakın zaman geçmişti. İşlerimin başımdan aştığı günlerde Ardıçlı köyünden «Şerrime ne veriyorsun?» diyen üç kişi köylerine sınırı olan tarlalarımı çift koştular. «Şehirlinin köyde işi ne? Bizim geçimimiz topraktan. Babası iki bölük tapu almış... Bu da gelmiş beş sekiz yüz dönüm arazi gabancalamış. Biz sürelim de nizam nereye varırsa varsın...»

Haberi alır almaz olay yerine gittim. Üç çift ve başlarında yirmi otuz kadar köylü üç koldan büyücek bir tarlayı sürüyorlardı. Yanlarına yaklaşmak, bir şeyler söylemek bile bile tehlikeye «gel beri» demekti. Böyle bir davranışın, iyisinden bir sopa yemeden öldürülmeye kadar yolu vardı. O an, onların haklılığı, ya da haksızlığı üzerinde yargıya varamazdım... Görünüşte haksızdılar. Ama onları haksız görmeye de yüre-

ğim yanaşmıyordu. Bir ters orantı vardı düşüncelerde. Arazinin çoğunu onlara karşı icradan pey sürerek satın almıştım. Biliyordum, paranın gücü ile başa çıkamamışlar, bir noktada artırmadan el çekmişlerdi... İçlerinde bu acı yatıyor ve haksızlığa zorluyordu onları. Diğer yönden ve gerçekten arazileri dardı. Babadan oğula bölüne bölüne evleklenmişti.

Uzaktan bir süre baktıktan sonra köye döndüm. İlk araçla da ilçenin yolunu tuttum. Olayı önlemek için gereken işlemleri yaptırdım. Hakim devrisi gün sabah saat 10'da keşfe gidebileceğini bildirdi. Çoğuncası uykusuz gecenin sabahı oteldeki odamın kapısı çalındı. Çelo'ydu içeri giren.

— Nereden çıktın Çelo? dedim. Niçin geri döndün? Otur şöyle!..

Sandalyaya hafiften ilişti. Ürkekti :

— Sayende bir şeyler oldu, dedi. Emme istediğim olmadı. Buradan doğruca köye vardım... Emmim köye geldiğimi duyunca ifrit olmuş «Niye geldi itoğluit?» demiş «Dört beş yıldır namusumuz kurtulduydu. Onu rüsvay mı edecek.» Hiç oralı olmadım. Duymamazlığa vurdum. «Ben» dedim, «Hakkımı almaya geldim. Elimde hükümatın kâadı var. Tarlaların yarısı ağamın üstüne kayıtlı. Kazadaki memur : «Eğer Emmin hakkını vermezse kanun gelip elinden alır» dedi. Ben işi tatlılığa bağlayım diye memur kaldırmadım. Kazada beni tutan büyük büyük adamlar var. «Çelo, Emmin tarlalarını vermezse, biz onun ağzının burnunun deliğinden getiririz. Tüm bir dünyaya geldiğine pişman ederiz...» dediler.

Kuru sıkı attım Abi... Sözüm burdan ırak yerde, «İt kapıda zabın gerek» demiş büyükler. Deyyus yıl-sın diye, her ne var aklıma gelen, hepiciğini söyle-

dim... Yeter ki bir o yılsın... Bir kötölesin, bir zabınlaşsın kendi yüreğince...

Sonra Muhtarı gördüm. Ağamın asker arkadaşıymış. Adam yerine koydu beni. Kıymet gösterdi. «Çelo,» dedi. «Elimden geleni arkama esirgemem. Rahmetlinin çok iyiliğini gördüm. İyiler gidiyor yavrum. Önce iyiler gidiyor. Allah, yarattığı ve de sevdiği kula dayanamayıp ilk kez alırmış. Dünya kötüler dünyası, çıfıtlar dünyası, puşt, pezevenk dünyası. Her bir işin baş üstüne. Hatırı var rahmetlinin. İyilik başımızın borcu. Ahrette şefaat edecek değilim ya...»

Köyde sözü geçenler toplanıp Emmimi çağırdılar. Yasin Emmi derler, biri baş tuttu bu işe. Evinin çardağında topladı konu komşuyu. Ben bir toprak kıyıya büzülüp oturdum. «Bakalım» dedim içimden. «Sözün sonu nereye varır?» Bir sözü kalıbı ile alıp ortaya koyan olmadı. Muhtar vardı, Imam vardı. Benim yetimliği mi bilen üç ihtiyar vardı. Bizim Ahmet vardı. Bir büyük mahkeme. Sessiz sedasız bir heyet...

Sanki dürzüler çay içmeye gelmişler oraya. Yasin Emminin gözüne baktım. Herifin gözünde hiç bir işaret yok. «Ulan açsana şu lafı» dedim içimden. Açmaz.. Muhtarın gözüne baktım. Deyyusun gözü ölü gözü... Şöyle bir toparlandım. «Muhtar emmi» dedim. «Çayınızı tazeleyim mi?» O aralık bir ihtiyar alındı. «Oğlum Çelo,» dedi. «Ağır dur, batman doğ... Helbet çayları tazeleyen bulunur...» Merhemet diler gibi başımı önüme eğdim. O aralık biri söze saab çıktı. «Eset Çavuş» dedi ihtiyar. «Geldik gidiyoruz. Şurda biz biziz. Laf aramızda. Allah yalanı sevmez. Çelo'nun işi için seslendik sana. Yetim çıkıp gelmiş. Bir hak diler senden. Araya girmek olmaz emme, komşuluk hatırı, insanlık hatırı. Bilirim... Doğru söylesem halk gücenir. Eğri söylesem hak gücenir. Ben bildiğimi söyleyim

de kim gücenirse gücensin. Nasıl olsa bir ayağım çukurda. Bundan geri yeşerip bostan olacak değilim. Eğri oturup doğru konuşayım. Bu yetim hak diler. Bu yetimin hakkını ver. İsmail kâ'dan kaldı bu arazi iki gardaşa. Yarısı senin, yarısı rahmetlinin... Ele laf düşürmeyin... Ele kalırsa, el seyir meraklısı... Kimi nalına vurur, kimi mihına... Ver hakkını Çelo'nun. Yerdeki de rahat uyusun. 'Ben öldüysem, oğlum var, çifti var, çubuğu var...' desin. Sızlamasın kemikleri. Bugün dünya, yarın ahret... Allah bütün günahları bağışlar emme kul hakkını bağışlamaz, üç günlük ömür için niye ahretini zindan edeceksin...»

Emmim birden köpürdü. İhtiyara zulumlu bir bakış attı. «Niye?» dedi, «Bu Murtatdan yanallığın Şakir emmi? Sana kazadan hint kumaşı urbalıklar mı getirdi... Yogisem üstüne okudu, üfledi mi? İşin içini bilmeden peşinatsız hüküme varıyorsun. Öldü, gitti babası. Sağlığında ocağımı yıktı. Borcunu ödemekten göz açamadım. Böyle bir irezil bırakıp gideceğini bilseydim, meteliğe, zırnığa kurban ederdim. Koyduğu gobel bu. Bizi ele, âleme malamat eden bu. Yılın yılı yedi, içti. İşe yarayacağı zaman da kaçıp gitti...»

Bu lafları bir karşılayan çıkar, dedim içimden. Bir Tanrının kelâmı çıkmadı, hiçbirinin ağzından. Gayrik dayanamadım. «Emmi» dedim. «Ağzından çıkanı kulağın duysun!..» Bu bir çift sözüm herifi temelli coşturdu.

«Ulan, eşşek sıpası» dedi. «Ettiklerini unuttun mu? Ne yüz ilen geldin bu köye? Zırnık hakkın yok. Git!. Hangi taş sert ise başını ona vur!. Şu cemaati de kandırmasını bilmişin... Yoook, komşular yok. Karışmayın işimize, girmeyin aramıza... Gitsin!. Hakim mi kaldıracak, memur mu getirecek!.. Ne bok yiyecekse yesin... Babasının kaç dene borç senedi var bende. Laf

gelimi, yok ya, hakkı olsa bile ağasının borcunun yarısını karşılayamaz.», Bu sözlerine de dayanamadım. «Emmi!..» dedim: «Sabrımı tüketme... Ağzından çıkan kulağın duysun...» Lafımın arkasını getirtmedi. Birden coştı: «Ulan eşşek sıpası, ettiklerini unuttun mu? Ne yüz ile geliyorsun bu köye? Dinden, imandan hiç bir mi nasibin yok senin? Allah yüzüne utanma duvarı çekmedi mi senin? Murtad taburu, dinsiz alayı...»

Öbürlerinin ağzından tek olsun, bir tek olsun Tanrı kelâmı çıkmadı. Aval aval bakınıp durdular. Ben de onları adam yerine koyup, el etek öpüp çağırmamın pişmanlığına düştüm. «Kıl ucu kadar yürek yokmuş deyyuslarda» dedim içimden. Şakir Emmi : «Allah can sağlığı verdikçe yüz yüze bakacağız. Yarın hakim gelirse, keşif gelirse biz de bildiğimizi söyleriz», deyip gitti.

Öbürleri de, fırsat bu fırsat deyip hemencecik dağıldılar. Geride bir söz kaldı yalnızca... «Üç aşağı beş yukarı... Çelo'yu razı et. Mabeyninizde bitirin her bir işi... Mahkemelik olursanız çok eziyet çekersiniz. Dünyanın bir masrafı olur. Gide gele kazanın yolunu eskitirsiniz. Yolun da tırnağının ak sekisi duyar ya!. Zulum birbirinizi yer, eritir. Elin kulağı laf eskisi. Üfürük gelir, üfürük gider...»

Umudum kırıldı. «Hemen döneyim», dedim kendi kendime.

Sen, haklıymışsın Abi. Bana «Mahkemeye başvuralım,» demiştin. Senin sözüne saab çıkmalıymışım.

Üç beş gün hiç bir ses, seda çıkmadı.

Bir gün Muhtar Emmi çağırdı beni. Vardım yanına. «Çelo,» dedi, «Emmin dün gece rüyasında Ağan'ı görmüş... Ağan demiş ki: 'Gardaşım Eset, Ağam Eset Çavuş, yetimimi zâri zâri inletme. Meleyen kuzuya çevirme, Boz bayır, kel bayır tosunu yapma... Ver hak-

kını... Bir gün sizin de geleceğiniz yer bura... Kimse-
nin kefenine cep dikmiyorlar. Kimse ayakkabısının ça-
murunu getiremiyor buraya. Kimse ağacıyla bayram
etmiyor. Kimsenin bağdan üzüm toplamaya gücü yet-
miyor. Ben, götürebildim mi bir evlek tarla? Sen de
götüremeyeceksin. Çocukların da... Öyleyse, birbiri-
nizi hoşnut edin... Hak bırakmayın birbirinizde. Çelo'ya
birkaç yüz bir şeyler ver!.. Hakkını helâl ettir!.. Benim
de gönlüm hoşnut olur, kemiklerim sızlamaz mezer-
de...' Rahmetlik yeşil urbalar giymişti... Allahulâlem,
mekânı iyi... Bu rüyâdan sonra kalktım. Sabaha dek
uyku girmede gözüme. Lânet olsun, dedim. Hak'kı
yok ya, rahmetlinin mezer hatırı için üç beş yüz bir
şeyler vereyim de, hiç yoksa yerdeki rahat etsin...»

«Yook,» dedim. «Muhtar Emmi yok. Ben hakkımı
isterim. Yalan uyduruyor o herif. Ne rüya gördüğü var,
ne de rahmetlik Ağamı... Beni üç beş yüz ilen başın-
dan savacak. Akli ile bin yaşasın...»

Muhtar «Oğlum» dedi. «Sen beni dinle... İyiliğin-
den ötede ayağına çakıl taşı değmesini istemem. Ne
verirse al... Geç, koy git kazaya... Eset Çavuş sana
tarla vermez... Seni çift çubuk saabı etmez. Zaten
oğlunu yellemiş... Oğlan aksinin biri, irezilin biri... Za-
ten öküz altında buzağı arıyor. Sebebli sebebsiz kav-
ga çıkarır, gürültü çıkarır. Ahir bir iş açar başına...
İyisi mi üç beş, her ne ise al parayı, sıvış buradan...»

Baktım ki Muhtar da Emmimin davulunu çalmaya
başlamış, beni üç beş yüz ile çırak çıkartmak ister,
baştan savmak ister. «Yooook», dedim. «Parası başına
çalınsın. Ucunda ölüm olsa boyun vermem. Verenin
de yedi düvel anasını avradını bilmem ne etsin... Oğ-
lu da bildiğini yanına kâr koymasın. Beni garip mi bul-
dular? Beni yalnız mı buldular? Gelecekleri varsa,

görecekleri de var. Sen sağ ol Muhtar Emmi... Yazılan gelir başa. Gayrisi mümkün değil...»

Muhtarın yanından ayrıldım. Hırs içimi yiyip tüketti. «Ulan» dedim, «şu rafaziya da niye bir çift kelâm etmedim. Bu deyyus onun davulcu başı... Niye yarmadım davulunu...»

Abi!.. Emmimin kızı Kezik vardı ya!... Evermişler. Kızın dediği gibi, Albaz'ın oğluna vermişler. Kız çok ağlamış gelin giderken. Bir Zöhre Eme var, rahmetlik nenemin ahiretliği. Ondan duydum. Kız hiç istememiş emme, kime dinletsin? Para her bir şeyin üstünü örtmüş...

Bir gün avara dolaşıyordum. Bir sık söğütlük var. Orada Kezik'le karşılaştım. Yüreğim hop hop oynadı yerinde. Elim ayağım diken diken oldu. Yüzü al al kesildi beni görünce Kezik'in. İlk kez beni tanımaz sandım. Ortalardan yılın yılları geçip gitmişti. Koskoca bir Çelo olmuştum ben. Ona gelince: Abi, bir gelişmiş, bir güzel olmuş tarifi mümkün değil...

Kanadı kırık keklige döndü. Sekmesini şaşırdı. «Nasılsın Kezik?» dedim. Şaşkın şaşkın baktı dört bir yönüne. «Çelo» dedi, «ne de iyi büyümüşsün. Karşılarından gördüm üç beş kez seni... Allah böyle yakınlarından da görmek murad edermiş meğer... Aman, bir gören olur git yanımdan.» «Kezik gören olursa ne olur? Tenhalarda sevişmiyoruz ya... Benim yine gönlüm seninle birlik. Hiç unutamadım seni.» «Ben de» dedi, «ben de hiç unutamadım seni... Kader buymuş. Kul bozamıyor ki... Destur ver gideyim Çelo!. Bizi görürlerse kıyamet koparırlar... Tüm bir yalan dünyamı zehire batırırlar. Sanki batmamış gibi... Destur ver Çelo... Ne zaman gideceksin buralardan?» «Burada-

yım» dedim. «Ağandan hakkımı almadan bir yerlere gitmem» «Çelo, başına bir iş açma... Ağam aksinin biri. Nizâh çıkarır. Geçen, evde köpürüp duruyordu.» «Kezik!. Bırak bu lâfları... Bir tenhada buluşalım. Sana çok diyeceklerim var. Nerde buluşuruz?», «Sen beni köpeklere leş mi ettireceksin?. Hemi gayli git yanımdan...», «Kezik» dedim, «bağdan yaprak toplayacağım diye çıkar gelirsın yanıma... Hani Keklik Ali'de buluştuğumuz yer yok mu, ben kuşluk vakti seni orada beklerim. Gelmessen kaderime küser, terkederim köyü. Bir daha da, ne seni görürüm, ne de bu illeri. Tarla da babayın olsun, tump da babayın...» Kezik bir şey demedi. Keklik gibi sekip gitti.

O akşam uyuyabilirsen uyu... Aklıma neler gelmez. Şeytan der ki : «Ulan Çelo, Kezik'in çocuğu olmamış, şehir nikâhı da kıyılmamış. Kandır şunu. Al, geç, koy git bu yandan. Kaderin dediği olur. Mapusa ne de insan için, ölüm de, hiç yoksa ahımı alırım, öcümü alırım ırzı kırık Emmimden. 'Evli kız kocasını bırakıp Çelo ile kaçtı' derler. Adamsa, bu ar onu öldürür. Köye irezil olduğu da yeter. Senin erkekliğine leke mi konacak? Hemi, alınan (*) vereceği parayı da al!. Beş yüz beş yüz. Hiç yok ise birkaç aylık geçimi kurtarır...» Bu düşünce aklıma, zeynime yattı. «Allah vere de kız geleydi...» dedim. İşin her bir ucunu düşündüm. Uykusuz geçirdim tüm bir geceyi...

Devrisi sabah Ahmet'e açtım yüreğimi. Ahmet hısımım olur Abi. Çok iyiliği var üstümde. «Ahmet» dedim, «laf aramızda. Hâl ve keyfiyet şöyle şöyle... Kuşluk vakti Kezik'inen buluşacağım. Başıma yine bir şey gelmesin beş yıl öncesi gibi... Yine bir baskına uğramayalım. Üstelik kız şimdi evli de... Sen aşağı

(*) Hile ile.

kehten sağı solu gözetle. Bir hâl olursa türkü söyle! Ben anlarım her bir şeyi!» «Olur» dedi, Ahmet. Ay- rıldım yanından. Ters yoldan koruya kaydım. Başla- dım beklemeye. Gelmez diye ödüm koptu. Bir de Ke- zik gözüktü. Dünyalar benim oldu. «Demek» dedim, «Kız iyisinden bana yangın. Benimle kaçar da...»

Kezik geldi yanıma. Meşenin kuytusuna çöktü. Korkudan gözleri büyümüş. Ürkek tavşan gibi bakar dört bir yana. «Korkma» dedim. «Ne korkuyorsun? Senin için lüzum ederse ölürüm de... Gözümde beş yıl burcu burcu tüttün. Unutmadım hiç mi hiç. Sana ka- dirlik etmişler. Kuş bile sevdiğinin kanadı altında ısı- nır. Sevip de varmadın ya... Biliyorum zor ilen oıdu... Zor ilen gittin Albaz'ın oğluna... Ağan malına tamah etti. Mal adamın yüreğini doyurur mu hiç...»

Kezik başladı ağlamaya. «Çelo» dedi. «Ben gözü- mü açtım seni gördüm. Seni sevdim, sana sevdalan- dım. Gayriyi nasıl severim ben? Ne yapayım, kaderim kara imiş. Mevlâm çile çeksin diye yaratmış beni...» «Ağlama Kezik» dedim, «Ağlama, dert dediğin, çile dediğin insan için. Bir gün o da biter. Alırım seni. Di- yar diyar kaçıırım. Kanadımın altında saklarım seni. Ben ölmeden kimse alamaz elimden. Bir it bir deriyi sü- rükler derler. Yavan ekmeği kazanır, içimiz rahat ye- riz.» «Sen neler söylüyorsun Çelo?» dedi. «Ben yapa- mam bu işi. Bağırma taşlar basarım. Çekerim bütün dertleri de ben yapamam bu işi. 'Kezik kocasını bı- rakıp kaçtı' dedirtemem kendime. Bir kurşun sık, öl- dür de böyle şeyler deme bana...»

Hıçkırı hıçkırı epey ağladı. «Ağlama» dedim. «Belkim de kaderin yazdığı yazı bu...»

Ne dediysem Kezik'i bir türlü sözlerime ısındıra- madım. «Yok» dedi. «Olmaz» dedi. «Gidemem» dedi.

Bir yandan pınar pınar ağladı, bir yandan «Bir kurşun sık, öldür beni de böyle şeyler deme» dedi.

Umudum kırıldı. İçime bir kimsesizlik çöktü. Gözlerim doluksadı. «Ben sensiz malı neyleyim» dedim. «Mülkü neyleyim. Dünyayı neyleyim,» dedim. «Senin için geldim bu yanlara, malı mülkü bahana,» dedim. «Malı batsın. Mülkü batsın...» dedim. «Ben kaderime küserim, alın yazıma kırılırım» dedim. «Koşa yaşa Albaz'ın oğluyunan, hayrını gör göynünün,» dedim. «Uzaklara gideceğim, bağrıma taşlar basacağım. Hayalinle avutacağım kendimi,» dedim. «Kalk git!.. Var kocanın yanına... Var, git!. İrezil babanın yanına. Hakkının yanına. Hakkını helâl et!. Dünya bu, belkim de göremeyiz gayrik birbirimizi...»

Sonra ayağa kalktım. Kezik bırakmadı. Sakomun eteğinden tuttu. Gözleri kan çanağına dönmüştü. «Gitme Çelo!» dedi, «bırakma beni, deli etme beni. Nerden çıktın karşıma? Niye yaralarımı debreştirdin? Lokman hekim ondurmaz bu yaraları. Ne kara yazım varmış benim... Otur şöyle Çelo!. Yıkma beni.. Ne tez de bıktın benden?», «Kezik, senden hiç bıkar mıyım,» dedim. «Bırak ağıtı!. Dinle beni!. Kaçalım bu yerlerden. Kimselerin bulamayacağı yerlere götüreyim seni. Uzakların uzağına götüreyim. Razi mısın Kezik? Söylesene Kezik...»

Başı önüne düştü. Domur domur ağladı yeniden... «Çelo» dedi. «Ne yaparsan yap! Ben karışmam. Kader nasıl istediye öyle olur. Allah sevgime bağışlar. Umudum bu..» Sarmaş dolaş olduk. Yüreğim hafifledi. Umut düştü içime. Sonra «Kezik, kalk git evine» dedim. «Ben sana Zöhre Eme'yle haber yollarım. Belli etmeden hazırlan. Telâşlanma. Hiç kimseye benimle gideceğini söyleme. Elin ağzı kilit tutmaz. Bir yanda lafımız edilirse tümüyle bittik demektir...»

Hikâyenin bu yerinde kapı yeniden çalındı. Kapıyı aralayan bir genç:

— Çelo, içicik gelsene, diye seslendi.

Çelo kalkınca ben de vakit azlığı yüzünden gitmek için hazırlanmaya başladım. Bir aralık Çelo yeniden içeri girdi. Heyecanlıydı :

— Abi, dedi. Emmim gelmiş. Söyleyemedim ki başımdan geçenleri bir bir. Bir domuzluk düşünmese kazaya gelmez. Bir gâvurluk var işin içinde. Tarla pazarlığı işim vardı. Zahar duydu her bir şeyi. Koştı, geldi, Abi!.. Bana bir babalık, bir atalık daha yap. Senden başka kimim var buralarda?..

— Ne işin var Çelo?

— Loter mi (*) ne, biri varmış. Onda bir senet işimiz var. Hani Abi, bir de memura götürdüydün beni. Tarlaların kaydını çıkardıydı. Onunla da işimiz var. Gör şunları!. Çelo yabancım değil de!. Benim işim gibi yapın de!. Her bir şey kül ufak olur evelâllah sayende...

Çelo'nun bu isteklerini o an yerine getirmeme zaman yeterli değildi.

— On beş dakika zamanım var, dedim. Ardıçlılar tarlalara girdiler. Hakim götürüyorum şimdi. Belki de beni bekliyordur.

— Köye uğradım. Söylediler hep bir olanları.

— Ben Noter'e, Özel İdare Memuru'na birer pusula yazayım. Benim işim gibi ilgilenin diyeyim. Herhalde bir kolaylık sağlarlar sana...

— Ne yapayım? Kara kader burada da buldu beni... diye sızlandı. Yazdığım pusulaları cebine koydu.

— Öpeyim Abi elini, dedi. Şu işim bir bitsin, hemen gelip seni bulacağım.

(*) Noter.

Bu Çelo'yu son görüşüm oldu. Çelo'nun hikâyesi-
ni birkaç ay sonra ilçede tanıştığım bir köylüsünden
dinledim.

Bundan böyle Çelo öyküsünü bize tamamlattıra-
cak...

DÖRT

Çelo, yeni bir dünyanın adamı olarak Kezik'in yanından ayrıldı. Üzerine kendinin de farkında olmadığı bir gurur düşmüştü. Kezik'i, gelecek günlerini hayallemeye başladı. «İş, sarpa sardı» dedi. «Çık, çıkabilirsen içinden. Arazi için zorlasan belkim Kezik gücenir. Ağam el değil ya, der. Zorlamasan bir tırnağına kurban eder tarlalarını. Vakit geçirmeye de gelmez. Ya iş uzar, Kezik sözünden nadim olursa? Ah namussuz para ah... Bolca olsan üç günde kırk dağdan aşırırdım Kezik'i... Bu iş parasız olmaz. Araziye iyi bir fiyat veren olsa satar, savar birlikte savuşurdum buralardan.»

Düşünceleri, hayalleri birbirini kovalıyor, hiçbirinin içinden rahatça çıkamıyordu. Üç tepeyi farkında olmaksızın aştı. Yine ters yollardan köye girdi.

Üç beş köylü muhtar odasının duvar gölgesine

sığınmıştı. Çelo selâm vererek yanlarına çömeldi. Herkeste yorgunluk, iştahsızlık görölüyordu. Çelo'ya ağız ucuyla :

— Merhaba, dediler.

Sonra yeniden daldılar, konuşacak bir şey bulamıyorlardı. Bakışları fersiz, isteksiz, anlamsızdı. Bir ara ağız ucuyla Kilkuyrukun Yusuf :

— Çelo, dedi. Ne ettin Emminele aranda olan işi?

Çelo, kendi dünyasına dalıp gitmişti. Kezik'i düşünüyordu. Söyleneni anlayamadı birden :

— Ne işi? dedi.

— Canım, şu arazi davası. Emmine ne diyor? Bir şeyler vermeye gönlü yatıyor mu?

Çelo doğruldu. Kendine çeki düzen verdi. Sesini biraz yükseltti. Tok konuşmak diliyordu yüreği...

— Onun keyfine kalsa kel dağın kara taşını kurban edecek. Emme, melmekette kanun var. Mahkeme var. Tatlılıkla vermezse gider kazadan hakim kaldırı-
rım. Kimin ahı kimde kalmış? Ben böyle tarlasız tapansız sürüneceğim, Emmim de Ağamın hakkını ekip biçecek. Yooook, o kadar yağma yok. İcicik Allahtan korksa, icicik vicdanı olsa, bu da benim etimin parçası der, hakkımı verir, el kapılarında süründürmez beni...

Duvar diplerindekilere bir canlılık geldi. Gevşemiş bedenlerini toparladılar. Şu laf kıtlığında herkese üç beş söz gerekli. İyi bir fırsat geçmişti ellerine. Fa-
dişin Murtaza söze karıştı :

— Çelo, haklısın haklı olmaya emme bunca yıl neredeydin? Ağan öleli on beş yıldır Eset Çavuş eker biçer tarlayı. Yarın hakim getirsen «zilliyetim var» der, çıkar işin içinden.

Çelo bu sözler üzerine afalladı. İçi titredi. Gözleri büyüdü. Bir şeyler söylemek istedi. Beceremedi.

Kendi kendine «Eyvah», dedi. «Eğer dediği gibiyse mahvoldum..»

Kılkuyluğun Yusuf ara soğumadan bir arzıhalcı bilginçliğıyle imdada yetiştii :

— Tapulu mülkte zilliyet mi olur? Hiç mi tarla davası görmedin bire Murtaza. Kâmil Efendinin oğlu on, on beş yıl malına saab çıkmadı. Ankara'dan gelip «Bu tarlalar benim» demedi, Mevlût kâ babasının malı gibi ekip biçti. Ahir noldu? Geldi. Bir keşif, bir mahkeme. Aldı bütün mülkünü, men ettirdi Mevlût kâ'yı... Bu işler olmaz işler değil, Yeter ki, namusu elden bırakmayan şahit olsun.

— Ben dibi görünmedik suya adım atmam. Kaza da büyük büyük adamların yanlarında, işlerinde çalıştım. Bir Abim var... Tüm bir dünyayı tanır. Hakimiy-nen, hekimiy-nen, kaymakamıynan konuşur, Yedikleri ayrı gitmez. Varınca kaymakam ayağa kalkar. «Buyur» der... Cuvara verir... Çay, kayfe ısmarlar. İşte o benim Abim, bir bir sordu bu işleri. Bana : «Em-min razılık göstermezse gel hemen. Bir aya bırakmam, kül ufak ederim her bir işini», dedi. Ben, ele iş düşmesin. Emmi, yeğen kötü olmayalım dedim. Bunun için hakim kaldırmadım. Tatlılıkla olursa olur. Olmazsa, şeriatın kestiği parmak acımaz.

Dırıkın Mahmut :

— Eferin Çelo, dedi. Ne güzel laf ettin. Şehir terbiyesi bir başka oluyor. Eferim Çelo...

Çelo, hafiften kızardı. Başını önüne eğdi. İçinden «Ah» dedi. «Şu sözleri Kezik işitse..»

Köylüler bu konu üzerinde ileri geri konuştular. Çoğunluk Eset Çavuş'u haksız buluyor, Çelo'nun tarafını tutuyorlardı. Bir aralık Çavuş'un oğlunun geldiğini gördüler. İzzet'ti çocuğun adı. Askerlik çağına basmış görünüyordu. Esmer, yiğit bir delikanlı idi.

İzzet'in gelişi konuşmaların gidişini değiştirdi. Birkaçının sözü yarıda kaldı. Dırıkın Mahmut :

— Harklar işlenmesse su binmez. İki yılın çamuru her bir yönünü düz ayak etmiş, dedi. Paslı Musa :

— İyi olur, dedi. İyi olur inşallah...

İzzet selâm verip çömeldi. Sırtlarını duvara dayamış, teklemekten sıraya dizilmişlerdi. Boyunlarıyla bakıyorlardı birbirlerine.

— Merhaba İzzet...

— Merhaba Emmi...

Bir boy «merhaba» gitti. Fakat Çelo hiç oralı gözükmeydi. Çömeldiği yerde elindeki ufak çubukla toprağa bir şeyler çizdi durdu. İzzet kaşları çatık bakışlarını Çelo'nun üstünde gezindirdi. Çelo'nun «merhaba» demeyişine ve oralı olmayışına içerledi. Fadişin Murtaza sessizliği bozdu :

— Ne var, ne yok İzzet yavrum?

— Ne olacak Emmi? Bir enik beslemiştik. Meğersin yalını bol vermişiz... Ahir el kapılarına alıştı. Şimdi de paçamızın eteğinde dolaşıyor. Dişini geçirmek istiyor etimize. Üstümüze üstümüze geliyor...

Ortalığa ağır bir sessizlik çöktü. Köylülerden birkaçı çömeldikleri yerde ayak değiştirdiler. Yaslandıkları kerpiç duvara sürtündüler. Sonra Çelo'ya baktılar. Çelo, hâlâ toprağa bir şeyler çiziyordu. Kalın kaşları yukarı kalkık, uzun kirpiklerinin gölgelediği gözleri yere, yerde oynadığı çizgilere bakıyordu. Söylenenlerin kendisine olduğunu biliyordu. Çok «Eşşekoğlu eşşek» duymuştu incenin Osmanın kahvesinde... Eşşekoğlu eşşek ne? Çok itoğlu it duymuştu. Kendi üstüne duymadığı hakaret kalmamıştı. «Piç» demişlerdi. «Sıpa dölü» demişlerdi. «Orta gobeli» demişlerdi, Duymadığı kelâm kalmamıştı vesselâm...

Ama, bu it lafı, bu yal lafı cız cız yakmıştı yüre-

ğini. Anasına, ecdadına sövmekten ağır geldi. Gözü biraz ötesindeki okkalı bir taşa takıldı. Koynundaki kamayı ellerinin içinde görür gibi oldu. Sonra bedeninin yüreğine aktardığı güç yumruğunda, bileğinde, pazusunda fer fer gezindi. Ama duygusunun ortasına oturmuş Kezik bağıırıyordu: «Etme, Çelo etme!» di-yordu. «Vazgeç bu aklından!. Ben senin ayağının tu-rabıyım. İzzet de gardaşım. Etme Çelo, etme!..»

Sonra, tarlalar, iki bağ, bahçe, ev gözünün önü-ne geldi. Çelo'ya: «Hepimizin yarısı senin, vazgeç bu belâdan!..» diyorlardı.

Ortalıktaki sessizlik koyulaştı. Çelo başını kaldır-dı. İzzet'e ve köylülere baktı. Elindeki çubuğu gelişi güzel attı. Ayağa kalktı.

— Her laf gününde söylenir, dedi. Kimsenin ahı kimsede kalmaz. Hiç bir söz yerde bırakılmaz. Yeter ki insanın kara canı sağolsun...

Ellerini pantolon ceplerine soktu. Gerisine dönüp bakmadan ağır ağır yürüdü. Hızlı hızlı burnundan so-ludu. Geri dönmek geçti içinden. Bir küfür savura-caktı ana avrat... Emmisine, oğluna... Yine yüreğinin elini Kezik yakaladı. «Etme!..» diyordu, Kezik... «Et-me Çelo!..» «Senin de» demek geçti içinden. Ama yü-rüdü. Ahmetlerin evine dönen aralığa saptı :

Aralığa sapınca iddialı adımlarını değiştirdi. Elle-rini ceplerinden çıkardı. Yüreğinde bir büyük ve ağır acı duyuyordu. İçini yalnızlık duygusu eziyordu. İz-zet'in sözleri kulağında uğulduyor, bitiyor yeniden baş-lıyordu. «Ne olacak Emmi? Bir enik beslemiştik. Me-ğersem yalını bol vermişiz. Ahir el kapılarına alıştı...»

Ayakları birdenbire durdu. Elleri yeniden cepleri-ne gitti. Bakışı gök mavisinin durgun ışığına takıldı. Başını biraz daha kaldırdı. Bakışını boşluğa doğru uzattı. Alaf alaf yanıyordu büyümüş gözbebekleri:

«Ya, bu lafları Kezik duyarsa!» diye bağırdı Sözlərini kimsenin duymadığını duygularıyla anladı. Konuşması kendi duyacağı güce düştü. «Ya bu lafları Kezik duyarsa!. Ya izzet, Kezik'in yanında 'Ben Çelo'ya şöyle, şöyle dedim de, ağzını açıp Allahın bir kelâmıyla sözümü karşılayamadı' derse... O zaman Kezik beni kınar. Gözünde kül ufak olurum,» dedi. Bu düşünce kederli yüreğini büsbütün ezdi. Bu duyguları içinden kovamadan aç olduğunu sezinledi. Sabahtan bu yana bulgur tanesi düşmemiştı kursağına. Üstelik «ben açım!» diyecek nazı yoktu, hali yoktu kimseye... Ahmetlerin konuğı idi bunca gün. Bir yönden yakındaşı idiler. Bir de çocukluk arkadaşlıkları vardı ortada... Anasıyla, karısıyla Ahmet'le hepsi iyidiler. «Allah ne verdiyse» önüne koyuyorlardı. Çelo da «Nimetine bin şükür» deyip kalkıyordu sofradan. Elli, altmış lira da parası vardı cebinde. «Köyde para geçmez ki,» dedi içinden. Sonra: «Vay, bir geçer ki... Bir üç yüz, bir beş yüz olsun da o zaman gör!» diye söylendi içinden... Toprak karasını ansıdı...

İlçede birkaç kez yemek yediğı lokanta aklına geldi. «Ah» dedi, «şimdi kazada olsam, girsem aşçıya. Bir taskebabi istesem... O bitse bir daha istesem...»

Ahmetlerin evine gelmişti kendi kendine söylenirken. Her bir yönü hayvan pisliğine bulanmış avlu bomboştı. Hayatta üç dört aylık bir çocuk yatıyordu. Ahmet'in oğluydu. Altında paramparça bir bez vardı. Beze pislemişti çocuk. Sinekler bir pislikten çocuğun yüzüne, bir çocuğun yüzünden pisliğe konuyorlardı. Bu görünüm Çelo'yu pek ilgilendirmedı... Çocuk pembe tırnaklı parmaklarını ağzına götürüyor, emiyor, kırpış kırpış gülüyordu. Ayakları süreli havada sallanı-

yor, pisliğe batmış körpe butları titreşimlerle oynayıp duruyordu.

Çelo açık kapıdan içeri baktı. Uzun, alaca aydınlık sofanın bitimindeki ocakbaşında Ahmet'in anası ateş yakmaya çalışıyordu. Dudu hatun Çelo'nun gelişinin farkında olmadı. Alaf tutmayan ateşi üflüyor, sonra gözüne giden dumanların akıttığı yaşları bazan yeni, bazan ak beyaz yemenisinin ucuyla siliyordu. Kıp kıp kesiliyordu göz beyazı. Teklemeden ince ince öksürüyordu. Bir şeyler mırıldanıyordu kendi kendine. Yeniden ocağa eğiliyordu...

Kadına seslenmekten vazgeçti Çelo. Evin önündeki bahçeye girdi. Bir ağacın dibine oturdu. Tarifsizlik yıkıyordu yüreğini. Ağaca sırtını verdi ve uyuyakaldı...

«Kaç kaç!. Ahir elime geçersin... Delik deşik edeceğim seni... Seni it sıpası seni... Seni eşşek dölü seni... Seni fışkı dölü seni... Seni it eniği seni...» Ağam Emmime şöyle söylemiş: «Ben öldüysem, oğlum var. Çifti var, çubuğu var» desin «bugün dünya yarın ahiret», «Allah bütün günahları bağışlar emme kul hakkını bağışlamaz...», «Ben götürebildim mi bir evlek tarla?..», «Sen de götüremeyeceksin», «çocukların da», «Bir kurşun sık ta bana böyle şeyler söyleme Çelo!..», «Ben sensiz malı neyleyim Kezik!.. Mülkü neyleyim!.. Malı batsın, mülkü batsın!.. Ben alın yazıma kırılırım. Var git!. Koşa yaşa Albaz'ın oğluy-lan. Var git irezil babayın yanına», «Çelo!. Yıkma beni. Ne tez de bıktın benden.» «Kaçalım bu yerlerden... Kimselerin bulamayacağı yerlere götüreyim seni... Razi mısın Kezik? Söylesene Kezik..»

Çelo uyandı. Toprağa dayalı diz ayak uzunluğu, ağacın altındaki eskimiş toprağı, nadas görmüş tarlaya çevirmişti.

Çelo kendini topladı. Ense altındaki kıl aralığından sırtına, alnından göz boş aralığından yüzüne doğru serin bir ter akıyordu.

Bahçede, Ahmet'in sesi dolaştı :

— Ne ettin lan, dedi. Gün altında anamı ağlattın. Sonra da haber vermeden geçip gittin bir yana... Kezik'in bağa indiğini görmeseydim, akşama dek kehte nöbet tutacaktım. Onu gördüm de bostana indim. Senin de selâmetliğini anladım.

— Bir titriyorum ki Ahmet!. Her bir şey tamam. Aman, beni bir yatır. Aç da değilim, susuz da... Aman beni bir yatır. Sonrası sonra... Beni bir yatır...

Devrisi gün Çelo, Ahmet'in dere kıyısı ufak, bostanlığına indi.

— Her şey kül ufak, dedi «Kezik sen bilin» dedi. «Allahın dediği olur» dedi. Durdu, durdu; neden sonra :

— Ahmet, dedi. Kezik'i kaçıracacağım. Irezil rüsvay edeceğim Emmim ile oğlunu. Ucunda ölüm olsa yapacağım bu işi... Yeter ki sen beni kolla. Kıl ucu benden yana ol!. Karışma gerisine. Altından girer, üstünden çıkarım. İyiliğinin altında da kalmam. Nasıl olsa bir gün kurtarırım tarlaları Emmimin elinden. Sırtıma vurup götüreceğim değilim ya... Seni ortak ederim. Çok ekersin, çok biçersin... Çok zahra kaldırırsın... Yarısı senin, yarısı benim...

Ahmet'in gözleri ışıklandı. Ortada Kezik konusu da olmasa, Çelo'nun ele geçireceği tarlaları birlikte ekip biçeceğini yüreğinde duyuyordu. Nasıl olsa Çelo'nun ne öküzü, ne kağnısı, ne çifti, ne çubuğu vardı... Endaze işler, el öğünürdü. Kendinden iyisi de yoktu şimdilik ortalarda.

— Sen nerdeysen ben ordayım, dedi. İnsan kö-tü günde belli olur. Kezik madem seni istiyor, kaçır git!. Ne hizmet düşerse üstüme yaparım. İnsaniyetimi mi esirgeyeceğim? Kızın küçüklükten gözü vardı sen-de. Albaz'ın oğlu pısırığın biri. Oldu olası kız yadırgı-yormuş. «Bir şey anlamadım bundan,» diyormuş. Ka-çır gitsin... Bizim de üstümüze ne hizmet düşerse can-la baş üstüne...

— Ben iyilik unutmam Ahmet... Kalmam hiç bir iyiliğin altında. Kezik'i bir kaçırayım... Başını soka-cak bir ev bulayım... Yeter!. Ötesi kolay... Aç koy-mam, açık koymam... Her bir iş gelir elimden... Ne iş olursa çalışırım. Gül gibi geçinip gideriz. Sen de tar-lalarımıza bakarsın. Ekersin, biçersin... Sonunda Allah ne verdiyse paylaşıp gideriz.

— Helbet paylaşırız. Hakkını yiyecek değilim ya!. Allah daim helâlinden vermeli... Büyükler ne demiş-ler: «Eğriden tok görmedim. Doğrudan aç görmedim...» Sen Kezik'le arana bir kadın sok. Kezik'e yanaşma... Küşüm (*) ederler. Belkim bir nizah çıkar. Koy araya bir karı... Yolla haberini. Hazır dursun, tetikte dur-sun... Bir gün sırra kadem basarız, olur biter...

— Ben buldum kadını Ahmet... Zöhre Eme ya-par bu işi... Anlatacağım bütün olanları... Yalvaraca-ğım, yakaracağım... Yaptıracağım bu işi. Eline de beş on kuruş bir şeyler sıkıştırırım. «Rahmetlik ninemin ahiretliğisin... Bu işi hala yola korsan sen korsun... O da sininde rahat uyur, derim. İçime öyle doğuyor. Yapar bu işi Zöhre Eme...

(*) Küşüm : Kuşku, şüphe.

BEŞ

Çelo'nun işi, durgunluktan bıkmış köye bir canlılık getirmişti. Aslında köy yerinde konu açmak kolaydı. Ama, kış suskunluğunda çiğnene çiğnene sakız olmuştı her bir iş. Her bir laf... Usanginlik gelmişti herkese. İmamı çekiştirdiler bir süre. O bitti. Sıra öğretmene geldi. Onun da altından girip üstünden çıktılar. O da bitti. Muhtara ver yansın ettiler. O da gününü tamamladı. Er bahar yağmurdan, tarladan, bostandan söz açtılar. Hiçte iş açıcı bir olay olmadı. Kala kala Çelo'nun hikâyesi kalmıştı ortada. Turfanda...

«Ağam» diyorlardı. «Paşam» diyorlardı. «Efendim» diyorlardı. «Ölüm hak, miras helâl... Kadir İsmayil kâhyanın oğlu mu? Oğlu... Eset Çavuş'un gardaşı mı? Gardaşı... Eee, kalan mülk iki dilim ekmek olsa bir dilimi Kadir'in bir dilimi Eset Çavuş'un. Çelo'ya on, on iki yıl Eset Çavuş bakmış... Zahar bakacak.

Çelo'nun hakkını el ekip biçmedi ya... Eken kendi, biçen kendi... Kimin elinde olsa o mülk, Çelo'ya gül gibi bakardı. Ev, bark saabı ederdi yetimi... Her bir şeyi biliyoruz ya!. Nemize... Az mı çekti Çelo? İt canı varmış ki, dayandı o zuluma...»

Muhtar pek araya girmiyordu. Onun için de, «Helbet konuşmaz» diyorlardı. «Eset Çavuş'tan çıkarı var. Günahı söyleyenin boynuna, borç para almış. Görmüyor musun, aralarından su sızıyor. Yedikleri ayrı gitmiyor... Çelo geldiği zamanki ağzına bak, bir de şimdikine... Dünya kötü olmuş. Var mı senin malın? Cümle alem kulun... Yok mu senin malın? Tımarhane yolun... İyi günlerde değiliz. Allah encamımızı hayra tebdil eyleye...»

Söylenenleri Muhtar'a ulaştırmışlardı. Muhtar : «Komşular» diyordu. «Ben sözüm ona Eset Çavuş'un davulunu çalıyormuşum. Faydam varmış, Çavuş'tan. Herkes akşam ekmeğini kendi evinde yiyor. Herkesin kapısının önünden Bağdat'a yol gider. Benim neyime Çavuş ile Çelo'nun işinin ortasına girmek? Ben bu köyün muhtarıyım. Bir yanı tutsam, öbür yan gücenir bana... Emmi yeğen, yarın bir gün barışırlar. Araya giren kötü olur. Ben kötü olacıklardan değilim. Melmekette kanun var. Mahkeme var. Şeriatın kestiği parmak acımaz. Varsın görsünler işlerini orada... Sana ne, bana ne..»

Köylüler, Muhtarın sözlerini bıyık altından dinliyorlardı. Bir kezinde Kulkuyruğun Yusuf atıldı :

— Memmet kâ, dedi. Lafların beni hiç açmadı. Biz burada öküz başı değiliz. Haklı işi niye mahkemeye sürüklersin? Ayan beyan her bir şey ortada. Çelo haklı bu işte... Hepimiz gâvuruna biliyoruz bu mülkün yarısının Çelo'nun olduğunu. Bu köy milletin de doğru söylesen halk razı olmaz. Eğri söylesen hak

razı olmaz. Allah için, besmele hakkı için bir konuşalım. Çelo murtat dölü mü? Hiç mi bir hakkı yok? Niye her bir işi sürüncemeye bırakırsınız. Niye kapı kapı süründürürsünüz bu insanları? Sen muhtarsın... Helbette karışacaksın bu işe. Mabeyni razı edeceksin. Eskiden mahkeme mi bilirdik? İkide bir zırt zırt kazaya mı koşardık? Büyük lafı dinlenirdi. İhtiyarlar, imam, muhtar bir araya gelir, meşveret eder ahir: «Yoo,» derlerdi... «Sen bu işte haksızsın. Bu iş şöyle olacak...» İki yan da ağzını açmaz : «Peki, sizin dediğiniz olsun» deyip, kül ufak ederlerdi her bir işi... Şimdi birine bir çintik vursan, hadi babam karakola... Hadi babam mahkemeye... Valaha herkes aklının erdiğini söyler. Laftan da vergi alan yok. Çelo malını alınca bir bölüğünü bize verecek değil ya... Ha, ne var ki : «Yiğidi öldür. Hakkını ketmetme... Yoksa, bize ne... Evimiz ayrı, yolumuz sapa...»

Odalarda, cami önünde, duvar diplerinde başlayan konuşmalar bir süre sonra evlere geçti. Evlerin yorgun, sessiz akşamlarına canlılık getirdi. Kadınlar kocalarına :

— Git... Öyle emmi batsın... Ne biçim herif bu? Dağa çıksın da eşkiyalık yapsın böyle yapacağına... Zavallı Fadime'nin oğlanı az mı çekti körpeliğinde... Zor gördü zahar ki kaçtı. Şimdi de gelmiş malını istiyor. İstiyorsa gâvur olmadı ya!. Eset Çavuş murtadının akli olsa oğlanı kaçırmazdı. Kezik'i Albaz'ın oğluna vereceğine Çelo'ya verirdi. Bir dam açardı. Emmi yeğen gül gibi geçinip giderlerdi. Bu rezillik de olmaz idi orta yerde...

Çelo'nun konusu mayısın üçüncü haftasına dek köyde sakız oldu. Herkes kendi keyfince çiğneyip durdu. Köy, yaylâ köyü idi. Ekin o günlere dek dayanıp dururdu. Mayıs başından bu yana bir damla yağmur düşmemişti toprağa. Üstelik havalar birden ısındı. Yemyeşil tarlalara koyu bir morluk çöktü. Ekinlerin başları öğle sonralarında önüne düşüyor; yeşil, dal dal can çekişiyordu. Alt dalları alaf alaf, sarı sarı yanıyor. Toprakta koyu gölgeli yarıklar çizgi çizgi uzamaya başladı. Ot çöp birden kurudu yazı yabanda. Hayvanların dili yara oldu.

Gökyüzüne dikilen gözler ışıklık maviliğe bakmaktan yoruluyor, toprağı alacalayan morluk ve sarılığa takılıp kalıyordu.

Yüzlerdeki ferahlık ve umut yerini donuk bir keder bıraktı. Sanki, herkes ağlamaklı olmuştu. Çift-

ten, apadan yorgun dönenler yıldızlı gökyüzünü gr-
memek için er saatlerde yorganlarını başlarına çeki-
yorlardı. Ama gözlere uyku girmiyor, bir düşünce zin-
ciri beyinlerde ağır bir ıstırab gıcirtısı ile dönüp du-
ruyordu. Alacaklıların donuk, hışımlı hayallerini zihin-
lerden söküp atmak elde olmuyordu. Banka borcu, s-
rek öküzlerin taksiti, pırtıcıya olan borçlar ne ile de-
necekti? İcracı, haciz... Bu iki kelime beyinlere hiç
durmadan bir balyoz gibi iniyordu.

Kime ne elo!.. Kime ne Eset avuş...?

şaşkınlık iyiden iyiye köyü sardı. Yağmur dua-
sına ıkılacaktı. Kimse yarının iyi geleceğine inanmı-
yordu.

— Bu zulum bize lyık diyorlardı. Bu zulum bize
lyık... Allah korkusu kalmadı. Din, iman kalmadı.
Byk küçük kalmadı. Bet kalır mı? Bereket kalır mı?
Taş yağmadığına şükredelim. Yiyecek bir lokma bul-
duğumuza şükredelim. Duaya ıkacağız... Hangi yüz
ilen? Hangi amel ilen? Yalancılık bizde, haksızlık biz-
de, ikiyezzllk bizde, sahtekrlık bizde, hürmetsizlik
bizde. Vallaha da onmayız, billaha da onmayız. şu
harkı ayıklıyalım desek, şu harka bol su binsin de hiç
yoksa sulu tarlaları kurtaralım desek, herbiri bir ya-
na alar... Herbiri bir yana kaytarır...

Gerçekten köyün bütün umudu dere kıyısındaki
dar, sulu arazide kaldı. Ama arkların temizlenmemesi
sulama işini güçleştiriyordu. Suyu nöbete koydular.
Ne çare, işlenmemiş arktan gelen suyla nöbet sresin-
ce küçücük bir tarlayı bile sulamak elde değildi. s-
telik gece karanlığında su birdenbire kesiliyor, n-
beti olan ark boyuna koşuyor, birinin suyu kendi tar-
lasına devirdiğini görüyordu. Suyu deviren sırra ka-
dem basmıştı. Nöbetçi karanlık boşluğa ağız dolusu
küfür savuruyor, g bela im parçaları bularak su-

yu yeniden arka bindiriyordu. Bu yüzden hatırı sayılır kavgalar, kavgalarda yaralananlar oldu. Birçok kişi karakolu boyladı. Köyde dirlik düzen kalmadı. Eski acılar yenilendi. Düşmanlıklar açığa vuruldu. Herkes hırs nöbetine tutulmuştu sanki... Bu insanlar on beş gün öncesinin insanları değildi. Duvar diplerindeki, oda, cami önündeki toplantılar dağıldı. El ucu selâmlar iştahsızlaştı...

Sıcak arttı. Bu yetmez gibi, acı güney yeli toprağı yalamaya başladı. Topraktaki yarıklar koyu gölgelerini artırdılar.

— Battık, mahfolduk. Bu namussuz yel temelli belimizi kıracak...

Ah, bir poyraz çıksaydı. Serin serin esmeye başlasaydı...

— Umut poyrazda kaldı. Esse, hiç yoksa ekin yeygiliği çıkarır...

O da esmiyordu...

— Yok efendim, yok ağam, yok paşam yok... Allah iyisinden bizi sınıyor. Zaten de biz bu zulma ilâyıkız...

— Çelo, Eset Çavuş işi noldu?

— Bırak adam sen de... Eşşek kovalasın herbirini. Herkes kendi başının derdine düşmüş... Sen de Çelo'nun, Çavuş'un işini sorarsın... Ateş düştüğü yeri yakar... Alaf bizim yüreğimizi sardı. Kime ne Eset Çavuş, kime ne Çelo...

YEDİ

Köyün şaşkın havası içinde Çelo da işin üstüne pek varamadı. Anlıyordu herkesin kendi derdine düş-tüğünü... Görüyordu büyük şaşkınlığı!... Avara dolaştı bir süre... Ahmet'le çifte çubuğa gitti yalandan. Ama, köylünün kendi yanını tuttuğuna için için seviniyordu.

«Köylü benden yana oldu,» diyordu. «Ağır bastı köylü. Dürzü Emmim nasıl olsa yumuşar. Çok para verse de almayım. El'e ona vereyim. Yüz verse verme-yim ona. Kurban edeyim arazinin zırnığına. O, bana çok etti. Ben de ondan ahımı alayım..»

Eset Çavuş'un da canı burnundaydı. Ekinler ya-nıp gidiyordu. Çelo belâsı başının dik üstündeydi. Köylü def'in iki tarafına da vuruyordu. Hiç kimseye laf düşürmemesi gerekirdi. «Köyde en yakının en bü-yük düşman» diyordu içinden. «Velez ki belinden inen oğlun olsa bile... Çelo, gâvuru neyin nesi olur ki?..»

Burnundan soluyordu. Ama belli etmemeğe çalışıyordu. Arada bir Çelo'yu niyetlerinde yoklatıyordu. Çelo gem alır cinsinden gözükmüyordu... Araya girenlere :

— Yok, diyordu. Ben malımı satmam. Beş sekiz yüz gaymaya feda etmem koca mülkü. Ben ilâyık değil miyim malk mülk saabı olmaya? Üç bin de verse vermem. Dört bin de... Ahır ömrüme dek el kapılarında sürünecek değelim ya!... Benim de başım dik olsun... Muhanetten kurtulayım. Yook... El kadar parçasını satmam hakkımın... Tatlılıkla bitirsin işimi. Versin hakkımı. Sonrası Emmi, yeğen geçinip gidelim...

Çelo'nun bu karşılığı Çavuş'u çileden çıkarıyor, ağız dolusu küfürü savuruyordu :

— Nankör it, yediği gözüne, dizine durasica. Allahın gazabına uğrayasica... Kendine on, on iki yıl baktırdı. Şimdi de belâ kesildi başımıza. Ne bok yerse yesin. Zırnığına kurban ederim tarlaların... Zaten mayası tatlı laftan götürmez, iyilikten anlamaz. Eşşek sudan gelinceye dek döveceksin, it gibi taşlayacaksın gâvur piçini...

Sonra oğluna :

— Piçe diklen, dedi. Gördüğün yerde ağzına geieni say, dök... Karşılık verirse bas köteği. Yıldır gobel'i... Geldiği yere cehennem olup gitsin. Köylü bizi çekemiyor. Kıskanıyor varidatımızı. Bu yüzden onun tarafını tutuyorlar. Ben biliyorum yapacağımı... Kılkuyrukun Yusuf'a da diklen... Köylüyü kıskırtan o deyyus. Erik kurusu var içinde: Kezik'i oğluna istedi. Vermedim. Onun acısını alacak aklı sıra... Ben hiç kimseye pabuç bırakmam. Her lafa boyun vermem.

Oğluna böyle öğüt veriyordu ama, kendisinin tutumu başka olacaktı. İş sarpa sarıyordu biteviye. Köylünün altı üstü yoktu. Dost dediğin devrisi gün baş

belâsı kesiliyordu. Kimi altına vuruyordu davulun, kimi üstüne. İnsanın canına faydası kalmıyordu. En iyisi siyâset. Altından girip üstünden çıkmak. Namus başa belâ olan yerde en iyisi namussuzluk. Her bir şey, her bir olay sürüklüyordu insanı bu yöne... Eset Çavuş kendisini namusluluğa ısındırdıktan sonra böyle düşünüyordu.

Çelo sağın solun eliyle gem almayınca, yular kırınca karşı karşıya gelmek diledi. «Birkaç borç sene-di hazırlamalı. Ağasının, bana borcu olduğuna akli yatarsa yumuşar...» Senetlerin altına imza atacak, mühür, parmak basacak iki kişi gerekiyordu. Köylüler bir bir gözlerinin önünden geçmeye başladı. Daha bir düzüneyi bulmadan iki kişi geçti karşısına. Binnaz'ın oğluna yirmi otuz bir şeyler verince şapkasını göğse atardı. Becerikliydi bu işte. Birinin başına bir iş gelse, bir tanık gerekse Hasan'ı görürlerdi. O da karakolda, mahkemede bülbül gibi şakırdı.

Telâşlının Osman da Hasan'dan aşağı kalmazdı. Kabadayılığına kabadayı idi. Ama, yalanı doğrudan daha güzel söylerdi. İlçeye sık sık gider, politikacılar arasına karışır, laf ederdi : «Köylü benim sözümünden çıkmaz» derdi. «Ben neredeysem tüm bir köylü orada. Eğer bir şey öbür tarafa sapsa bileğimi keserim...» Üç beş çıkarı olan politikacıdan yer içer, bol keseden köy adına konuşur, sonra köye dönerdi. «Bu da iyi bir geçim yolu... Kazmasız, küreksiz, tarlasız, sapsansız... Alın terinden ötede ve emeksiz...»

Eset Çavuş önce Osman'ı buldu. Selâmdan, sabahdan «Nasılsın, iyi misin?» den sonra hemen konuya girdi :

— Osman'ım, yavrum, gardaşım, arslanım, dedi. Bir müşkülüm var. Seninle meşveret edilecek bir iş. Herkese her dert söylenmez. Herkese sır verilmez.

Eskiler «Ser ver de sır verme» demişler. Emme senin gibisine göre değil. Evvel Allah ağzın laf tutar. Sonra aklın da her bir şeye erer. Çelo gâvuru çıkıp geldi. Aklınca araziye sehimci çıkar. Bir bok yiyeceğinden değil sağın solun kişkirlemesi. Bilirsin köy yerde kimse kimseyi çekemez. Üç kuruş varidatın olsa gâvur görünürsün cümlelerin gözüne. Dilerler ki tepe taklak olasın. El ovalıyasın. Kapılarında zabın it gibi sürünesin, senin için de bunu dilerler Osman'ım, benim için de... Dirlik olsa köy yeri olmaz. Köy yeri demek, dirliksizlik, düzensizlik yeri demektir. Sen bunların hepicliğini bilirsin. Benimki laf ola beri gele... Demek istediğim şu : Bizi çekemeyenler ondan yana oldular. Dilerler ortada nizam olsun, gürültü olsun. Hiçbiri bir halt eyleyemez Allah sayesinde. Gobel'i şımarttıkları yanlarına kâr kalır sanıyorlar. Sanıyorlarsa, sanmasınlar... Emme ben nizam adamı olmak istemem. Şunun şurası yaş elliye geliyor. Dırdırlık ne ömrümüz kaldı? Sen de bilirsin gardaşım rahmetliye yaptığım iyilikleri... Bir sürü borç verdim. Senet, sepet almadım elinden... Seninle kazaya gitsek, arzuhalcıya danışsak. Ne gerekirse onu yapsak. Bu oğlanı üç beş ile baştan atmanın çaresini arasak. Yapacağın iyiliğin altında kalmam helbet. Birbirimize her zaman lâzım oluruz. Senin de bir işin düşerse canla başüstüne...

Osman herbir şeyi anlamıştı.

— Bire, çavuş ağa, dedi. Düşündüğün şeye bak. Çelo'yu baştan savmaktan kolay ne var... İcicik ür-kütürsün. İcicik korkutursun. Üç beş borç senedi gösterirsin ağasından... Sonra eline beş, sekiz yüz bir şeyler sıkıştırırsın, savarsın başından. Ben, bir Çelo'yu göreyim... Yüreğine alaf düşüreyim. Korksun bir kez. Umudu kırılsın bir kez... Geri yanı kolay...

Eset Çavuş'un yüreğine umutlu bir iştah geldi :

— Gözünü seveyim Osman, dedi. Bu işi yaparsan sen yaparsın. Bu işi becerirsen sen becerirsin. Altından gir, üstünden çık... Razi et şu rafızı dölünü. Unutacak değilim ya iyiliklerini... Hele şu otuz gaymayı al... Ne mesarifi olursa benden. Çal, aklını bu yana!...

Osman uzatılan parayı eli ile itti.

— Emme de yaptın, dedi. Birbirimizi parayla mı biliyoruz? Hiç mi hatırın yok? Senin işin benim işim sayılır. Koy cebine o paraları!. Evvel Allah sayende harcayacak üç beş kuruşumuz var...

Eset :

— Yok, dedi, yok. Hem bunca eziyete katlan, bir de cebinden mesarif et... Olmaz!. Al şunu.

Osman :

— Ayıp ediyorsun Eset Çavuş, derken gönülsüz gönülsüz parayı aldı.

— Ben Çelo'nun bir ağzını yoklayayım, dedi. Olmazsa kazaya gidip her bir icabatını düşünürüz.

SEKİZ

Üç evde arazi günün konusu idi. Herkesin kendi başına düştüğü günlerde. Eset Çavuş'tan ötede Kıl-kuyruğun Yusuf ve Ahmet bu konu ile ilgilenmekten kendilerini alamıyorlardı.

Eset'in can kavgası idi. Yusuf'un gelecek günler içinde yaşama, büyüme, hükmetme davasıydı. Ahmet'in de bir avuç ötede toprak isteği...

Bir avuç bulgur vardır Anadolu köylüsünün kur-sağında. Ve bunun için «ha babam da ha babam» herkes kendini yer bulgur yerine... Bir açılır bir kapa-nır, gökyüzü. Bir toplanır, bir dağılır toprak. Bir çiçek açar, meyvede küser ağaç... Bir öter, bir susar serçe...

Sonra bitmez hikâye damların altındaki toprak odalarda sürüp gider... Rezilliğin daniskası olarak...

Kılkuymruğun Yusuf birkaç gün köyde gözükmedi.

«Ağan nereye gitti?» diye soranlara oğulları :

— Bişek köyünde bir işi vardı da oraya gitti zahar, dediler.

Aslını ararsanız, sorarsanız Yusuf kazaya gitmişti. Çelo'nun sehmini alıp alamayacağını ilçedeki arzuhalcilerden öğrenecekti. Er horozda köyden ayrılırken paşalar gibi kurulduğu merkebin üstüne atılmış heybede bir sitil yoğurt, bir de tavuk vardı. El eli yur el de yüzü yurdu... Bu böyle giderdi. Hiç kimse döndüremezdi kendine göre dünyayı. Bu böyle giderdi. Bir tavuk, bir sitil yoğurt. Sonra : «Merhaba» «Selâmünaleyküm», «Nasılsın, iyi misin?», «Hamdolsun iyiyiz...», «Sen nasılsın, iyi misin?» «Çok şükür iyiyiz...»

Kilkuyruğun Yusuf, Ali Efendinin yazıhanesine geldi. Tanımadığı beş on köylü yazıhaneyi doldurmuştu. Bir selâm çökertti Ali Efendiye...

— Bunlar sana, dedi. Ufak bir hediye... Sen, ağaların işini gör... Başın boşalınca gelirim... Bir akıl alacağım senden.

Yazıhaneden ayrıldı. Gelişigüzel dolaşmaya başladı ilçede. Uzamış kırçıl sakallarını okşadı. «Alırım Çelo'nun hakkını. Katarım arazimin tümüne...» Yan yana bölük pürçük tarlaları vardı. «Eset te bilmem neyimin neyine... Başa baş, dişe diş!...» Ayağının teri başına vurdu... Yine kendi kendine konuşmaya başladı. «Başa baş, dişe diş... Eset'e boyun verenin anasını avradını...» Ayağını tökezleten bir taşla büyük bir dirilikle vurdu. «Anasını avradını» dedi taşla... Geri döndü. Arzuhalcinin yazıhanesine doğru yürüdü. «Çelo, satar, savar gider... Allah vere de kolaylıkla halylesem bu işi...», «Cürmü kadar yer yakar Eset... Kedi ne, budu ne? El elden üstün. Paramınan, pulu-

munan ona mı boyun vereceğim!. Ona verenin anasını avradını... Uşakların bostan korkuluğu değil... Laflarına laf, değneklerine değnek... Bıçaklarına bıçak. Tabancalarına tabanca. Mavzerlerine mavzer...»

On bire doğru Ali Efendinin başı yalnızlamıştı. Yusuf içeri girdi, selâm... Hoş geldin, sefalar getirdin. Otur şöyle, buyur şöyle!.. Ne var, ne yok?.

— Sağlığın bey, iyiyiz çok şükür... Sen nasılsın?

— Allaha şükür...

— Ali Efendi, ufak bir müşkülüm var. Geldim de katını bu yüzden rahatsız ettim. Bir yetimin işi. Ucunda cümlemiz için dua var, sevap var. «Yusuf ağa» dedi yetim. «Git!. danış!. Bir akıl öğren akli erenden... Şu benim işimi bir başa çıkar...» Sen düştün aklıma. Bu işi kül ufak ederse Ali Efendi eder dedim kendimce. Gayriye gitmek aklımın köşesinden bile geçmedi. Bir iş var. Bir arazi işi. Köy milletin devleti toprak. Sen hani bizden de iyi bilirsin ya... Bir arazi işi. Bir toprak davası. Bir yetim var. Anası, babası küçüklüğünde öldü. Emmisinin, yengesinin eline kaldı. Ahir zuluma dayanamayıp on üçünde kaçtı. Üç beş yıl sefillik çekti. Şimdi döndü köye... Sehmini almak diler. İyi arazi var ortada. Tahriri arazide iki kardeş üzerlerine iplettiler. Ben o zaman aza idim. Biliyorum her bir şeyi... Oğlan kayıt çıkartmış konaktan, kayıta benim bildiğim gibi arazi iki kardeşin üstüne iplenmiş. Zaten arazi babaları İsmayil Kâhyadan kaldı iki kardeşe. Çelo zulma dayanamayıp kaçınca Eset oturdu arazinin üstüne. Aceb şimdi bu işi eşelesen, deşelesen altından ne çıkar?

Ali Efendi bakışlarını karşı duvarda gezindiriyordu. Güçlü gözükme içindi bu. Yusuf'a bakmadan sordu :

— Tarlaların tapusu yok mu?

— Zahar yok. Emme arazi kaydı olduydu ya, o zaman iki kardeşin üstüne yazıldıydı. Ben o zaman aza idim. İhtiyar heyetindeydim adam kıtlığında. Hökümetçe bir iş olsa bize seslenirlerdi. Sayende adam yerine korlardı bizi. Şimdi de çok şükür eyvallahımız yok köy yerinde kimseye. Kimseye muhanet etmeden kıl ucu geçinip gidiyoruz. Kala kala bir iyilik kalır arkamızda. Eh, şu fakirin işini de görürsek belkim içinden «Allah Yusuf Emmimden razı olsun» der. Bir sevaba ererik. Tapu sorarsan söz gelimi hepimizin arazisi ipinen duruyor. Koca köyü dön dolaş, on tarlanın tapusu ya var, ya yok... Cümle halimiz sana malûm değil mi?

Ali Efendi yaygın oturuşuna son verdi. Karşı duvarda gezinen bakışını topladı. Dirseklerini masaya dayadı :

— Yusuf ağa, dedi. Bu oğlanın bu işe dayanacak kuvveti var mı?

— Yetim, Ali Efendi. Yetim. Bir ipliğini çeksen kırk yaması birden düşer cinsinden. Emme mezerde yatanın hatırı, komşu hatırı. Üstümüze ne vazife düşerse katlanacağız.

Ali Efendi düşünür göründü. Sonra önündeki eski daktilonun tuşlarına üç beş kez vurdu. Bir sigara yaktı.

— Olur, dedi. Bu iş olur. Birkaç mahkemede hallederiz. Ama kesenin ağzını açmak gerek. Bu dava için beş yüz lira alırım. İki yüz elli lirası peşin, iki yüz elli lirası da davayı kazanınca... Eh, birkaç yüz de mahkeme mesarifi olur.

— Sağlama olur mu bu iş?

— Olur elbet. Yeter ki özel idarededeki kayıtlar iki kardeşin üstüne çıksın.

Yusuf'a dirilik geldi.

— Üstüne, dedi. Ali Efendi, üstüne. Oğlan senin gibi bir büyük tanıdığı ile daireye gitmiş... Kayıtlarını almış tüm bir arazinin. Açtı, gösterdi. Tüm bir köyce gördük. Bütün tarlaları bir hudutlarıyla yazıyor. O taraf çok muhkem. Şek'i şüphesi yok. Lâkin mesarifat ağır. Hiç çaresi yok mu? İcicik ucuza olmaz mı? Malûmun yetim işi... Ucunda sevap var. Biz de, üç beş komşu kese birliği edip mesarifini karşılayacağız. Ahir, davayı kazanırsa öder borcunu... Sûdüne kalmış bir iş. Ödemese ne diyeceğiz? Bizimki Allah rızası için bir komşuluk. Mezerde yatanın hatırı var. Sininde rahat uyusun diyoruz. Gel!.. Ali Efendi bu işi üçyüze gör!..

Birkaç kez yeniden tıklattı daktiloyu Ali Efendi..

— Pekâlâ, dedi. Madem ki ucunda bir yetime iyilik var, öyle olsun... Kiminin parası, kiminin duası...

Kılkuyluğun Yusuf, saygılı, duygulu bir bedenle ayağa kalktı.

— Allah senden razı olsun, dedi. Çoluğuna çocuğuna bağışlasın... Ben biliyordum zaten işimizi kolaylaştıracağını... El, iki yüz liraya görse üç yüz, beş yüz verir yine sana gelirdim. Köye varayım, komşularla görüşeyim. Yüz elli gayma peydahlayalım aramızda, sonra oğlanı da alıp gelirim katına. Eh, sağlıklı kal. Allah kül diye avuçladığını altın etsin...

Köşedeki boşalmış yoğurt sitilini alıp dışarı çıktı. Yüreğine büyük bir umut ve sevinç düşmüştü. Oğulları ile birlikte Çelo'nun hisselerini nadas eder gördü kendini... İlçenin gübreli, tozlu yolundan baş pehlivanlar gibi geçti. Ellerini arkada bağlamıştı. Bir aralık kırçıl uzun sakalları geldi aklına... Traş olmak istedi canı. «Yok» dedi, kendi kendine. «Traş olursam kazaya geldiğimi anlarlar...»

Bir solukta han'a geldi. Hesabını kesti. Merkebe

atladı ve köy yolunu tuttu. Eşek hızlı ve iştahlı gidiyordu. Aslında her hayvan kendi ahırına, kendi musuluna doğru koşar... Bunu gâvuruna bildiği halde, kendi faydasına yordu. «Ulan» dedi, «Sende mi mülkün kokusunu aldın? O mülk bir elime geçse sana dinim hakkına söz. İki hafta seni yoncalığa bırakacağım. Ye, iç, yat!... Sözüm söz. Sözünden döneni Allah mur-tad defterine yazsın...

DOKUZ

Telâşlının Osman, Eset Çavuşla görüştüktan bir gün sonra Çelo'ya rastladı. Çelo, değirmenin altındaki yeşillikte bir başına oturuyordu. Sirtını yaşlı bir söğüt ağacına dayamıştı. Yüzüne ağır bir donukluk oturmuştu. Kalın kaşları aşağı düşmüş, alnı damar damar olmuştu. Keder ve şaşkınlık yüreğini eziyordu. Dalıp dalıp gitmek istiyordu. Ne gezer!. Tersine gün bir belâ olmuştu başına. Duymadan edemiyordu. Düşünmeden edemiyordu. «Kezik'e söz verdim. Alıp kaçacağım dedim. Umutlandırımdım. Yüreğine telâş düşürdüm... Öte yandan bir âleme hakkımı almadan bir yana gitmem dedim. Çık, çıkabilirsen işin içinden... İşin üstüne varmasam kız beni korktu sanır. Beceriksiz, pısrık, çaresiz sanır. Belkim benden soğumuştur bile... Ah, bir haber ulaştırabilsem Kezik'e... Zöhre Eme'yi göreyim. Açayım yüreğimi. Bir şeyler ısıldatayım kulağına.

İcicik beklesin diyeyim. Onu kimselere bırakmayacağımı söyleyim...»

Osman selâmı çökertti.

— Niye böyle yapayalnız oturursun Çelo? dedi. Allaha şükür, hısımin var akrabam var. Garib değilsin, kimsesiz değilsin. Yakışık alır mı böyle yapayalnız oturman?

Çelo, bir saygı gösterisi yaptı kendince. Hafiften toparlandı. Bıyık altından güldü. Akli alıp başını gitmişti geçmiş günlere. Sersefil yaşadığı beş altı sene-yi, İncenin Osman'ın kahvesini, treni, trenden kömür çaldığı günleri, ameleliğini, ırgatlığını, son çalıştığı çiftlikteki ağabeysini ansıdı. Kendini bildi bileli yabancı bir dünyanın elindeydi: «Bir kâfir günün elinden neler çekmedim. Kimlere boyun eğmedim? Kimlere kul köle olmadım?..» Aklına İncenin Osman geldi. Kahvede bir gece geldi. İncenin oğlunun kendine sulanması geldi. «Allahtan on beş, on altısındaydım da güç-lüydüm, yoksa...»

— Buyur Osman Emmi, dedi. Ayağa kalktı.

— Otur yavrum, yeğenim, dedi Osman. Ne var, ne yok?

— Görüyorsun işte, şimdilik oturuyoruz.

— Canın da mı sıkılmıyor otura otura?

Karşı karşıya oturmuşlardı bu aralık. Çelo bir diz değiştirdi.

— Osman Emmi, dedi. Kasabada duydum. Bir laf var. Oğlanın birine «Baban acından ölmüş» demişler. O da cevap vermiş: «Buldu da yemedi mi?» Biz de iş bulduk çalışmadık mı? Emmim Ağamın malına bunca yıl el koydu. Koca mülke saab çıktı. Beni, piç gibi ortalarda bıraktı. Daha mı gidip el kapılarında azaplık yapayım? Ellere kulluk, kölelik mi edeyim? Böyle olursa şanı şerefi mi artar? Sabırınan koruk,

helva olmuş. Sabrederim, beklerim. Dönüp kapısından içeri bakmam. Melmekette kanun var. Mahkeme var. Helbet hakkımı bir gün alıp bana verir kanun.

Osman, Çelo'nun kendi ayağı ile konuya girişine için için sevindi. Bir sigara uzattı Çelo'ya.

Çelo :

— Sağol, içmem, dedi.

Osman yumuşak bir dille söze girdi :

— Yavrum, Emmin ile aranızda olan işten habersizim. Kim kimden ne ister bilmem. Ne Eset Çavuş'u gördüm, ne seni... Köyde konuşulanlara yalandan kulak kabarttım. Allahın doğrusu canım sıkıldı. Kendi kendime: Bunlar iyi yapmıyorlar, dedim. Eni boyu emmi, yeğen. Elâleme niye bu kadar fırsat verirler? Ne kârları olur bu işten? dedim. El, seyir meraklısı. Birbirinize girerseniz karşınıza geçip «Oh» derler içlerinden. Herkes hayrına mı solur sanarsın? Kim kimi çeker köy yerinde? Kim kimin onmasını ister? Kim kimin iki yakasının bir araya gelmesini ister? Benim üzerime laf düşmez. Sen açtın da söylüyorsun. Yoksa benim neyime? Herkesin iti ürsün, tütünü tütsün. Seni görünce bir hatırını sorayım dedim. Böyle yavrum işte. Biz biraz umur gördük. El içine, insan içine karıştık.. Kasabalarda büyük adamlarla düşüp kalktık. Cehalet perdemiz icik olsun yırtıldı. Benim diyeceğim şu : El'e fırsat verme!. Emminle barış!.. Bir araya gelin, meşveret edin!. Bundan sonra sen köy yerinde çalışmasın oğlum... Şehir yüzü gördün. İlâyıklı hayat gördün. Hekim kim? demişler. Başından geçen... Ben de çok kaldım kasabada. İyi bilirim bu işleri. Elim çiftin tutağından soğumuş. Köy hayatı içime sinmiyor gayri. Ne varsa satıp savıp gideceğim kazaya. Şehir yerinde hademelik köyün beyliğinden iyi... Deyyus takımı bunıların tümü. Birbirlerine zulüm makinası. İçlerinde

gâvur görürler adamı... Dışlarına çıkınca padişah olursun. Allah da bu yüzden ondurmuyor ya ırzı kırıkları. İki yakaları bir araya gelmiyor ya... Demek istediğim sen çıkamassın bu işin içinden. Sonra söz gelimi, ha diyelim Emmîn insafa geldi de iki bölük tarla verdi. Neyle ekip neyle biçeceksin bu tarlaları? Hani öküzün? Hani çiftin, hani çubuğun? Hani damın, hani ahırın? Benim gıt aklım erer. Yahyalı köyüne Yunan muhaciri vermişler. İçlerinde bir de Hüsmen ağa varmış. Tevatür ederler ki, dağ gibi bir adammış. Rumdan kalık bir ev vermişler. Kırk dönüm de tarla. Herifçi-oğlunun öküzü yok, kağnısı yok, çifti yok. Bir bel peydahlamış, başlamış tarlayı bellemeğe... Sonra bir çapa ile tohumu toprağın altına sürmüş. Sonra gelmiş hasat zamanı. İki kalıç(*) karı koca ekini toplamışlar. Öküz yok ki döven olsun, harman olsun. Bir tokaç tedariklemişler. Kelleyi, deneyi saptan ayırmışlar. Kimi ondurur böyle ziraat? Helbet hiç kimseyi... Sürüm sürüm sürünmüş karı koca. Böylece geçmiş on otuz yıl. Günün birinde Hüsmen ağa yatağa düşmüş... Konu komşu bakmışlar ki gidici. Başucuna toplanmışlar «Hüsmen ağa» demişler. «Bugün dünya yarın ahiret, hepimizin gideceği yer ora. Allah de!. Kelime-i tevhit getir...», «Dimem» demiş, «dimem». Ne kadar zorladılarsa kâr etmemiş, fayda vermemiş. Komşulardan biri icik kızmış: «Niye Allah demiyorsun» demiş. Hüsmen Ağa: «Dimem» demiş tekrarlatın, «dimem. O bana ömrüm boyu bir çift öküz bile vermedi.» Haşa Allah dememekle iyi halt etmemiş. Dinsiz, imansız gitmiş öbür tarafa. Emme öküzün, çiftin, sapanın olmadıkça sen de Hüsmen ağa gibi sürünüp gidersin köy yerinde. Allah gecinden versin, ölürken sen de ister Allah de, ister deme. Vızgelir yukardakine...

(*) Orak.

Diyeceğim, Emmin ile görüş. Birbirinizi razı edin. Üç beş ne verirse al. Dön kazaya!.. Gençsin, yiğitsin. Tuttuğunu koparırsın. Bir kapıya kapılan. Büyük balık büyük gölde olur derler. İnsan köy yerinde keçi kuyruğuna benzer. Ne uzar, ne kısalır. Bizim kazada Resul Efendi derler, bir adam var. Herif, akıllı imiş. On, on beş sene önce köyde neyi var, neyi yok satıp savmış. Gelip yerleşmiş kazaya. Ufacıktan bir dükkân açmış. Sattığı ne? Cincik, boncuk... Ahir Allah, yürü kulum demiş. Pırtıcılığa çevirmiş işi. Diyorlar ki : «Resul Efendinin bu gün en azından üç yüz bin lirası var. Ev, bark, dükkân, tezgâh ta ayrı.» Allah bilir köyünde «Ulan Resul» diye çağırırlardı. Şimdi efendiliği de az görüyorlar, beyliği de... Herif kral gibi. Dediği dedik, çaldığı düdüğü. Partide de yüksek makama geldi. Bir de bakarsın herifçioğlu yarın mebus bile olur. Ne demişler: Kal büyük yerde, öl büyük yerde. Buralar gayri senin, benim için değil. Bak Çelo!. Laf sırası geldi de söylüyorum. Emmin diyormuş ki : «Kardaşımın ben de borç senetleri var. Bir tahsile çıkartsam Çelo borçlu çıkar. Zora kalırsam başka çarem yok.» Kimseye demeyeceğine yemin et, sana bir sır vereyim.

Çelo :

— Namusuma söylemem, dedi.

Osman sanki sağda, solda kimseler var gibi sesini alçalttı:

— Ağan vaktiyle Emmine borçlandı. Senet yapılar aralarında. Birinde mi, ikisinde mi şahit yazdılar. Beni. Imzam var senetlerde. Ben, zahar Eset Çavuş senetleri yırttı sandım. Meğer saklamış. İyi etmemiş doğrusu. Çavuş'un bu işi hiç hoşuma gitmedi. Yerde yatana hörmət edip yırtıp atacaktı. Duyunca kızdım. Hiç mi hatırı yok mezerdekinin? dedim. Bu senet işini de aklından çıkartma. Bir gün ehli vukuf «Bu imza se-

nin mi?» derse ben ne derim?.. Yalan söylenmez ki söyleyesin...

Bu sözler Çelo'yu titretti. Rengi sapsarı oldu. Ama, sesine hırs düştü.

— Muhtarın möhrü var mıymış senetlerde?

— Orasını bilemem. Benim şahitlik yaptığım senetlerde Allahalem yoktu.

— Ne kadardı borç?

— Geçmiş gün altı yüz mü, 'altı yüz elli lira mıydı? İnsanın aklı kutu değil ki... Bu laflarım sende kalsın Çelo... Hiç mi hiç görüşmemiş olalım. Bak!. Şunu da söyleyim. Rahmetliyi Eset Çavuş'tan çok severdim. Sen de onun etinin parçasısın. Bana bir işin düşerse canla başüstüne. Hey gidi rahmetlik hey!. Dinle Çelo!. Bir gün birlikte kaza pazarına gitmiştik. Ağan: «Osman» dedi. «Esgerden bu yana bir aşçı yemeği yemedim. Gel, girelim bir aşçıya, iki kap bir şeyler yiyeelim...», «Olur» dedim, girdik aşçıya: «Getir bize» dedik, «iki taskebabı...» Ardından iki pilâv istedik. Birer de hoşaf. Rahmetlik bende para var sanırmış. Otuz kırk kuruşum vardı. Onla da gaz ile tuz almıştım. Hiç mi hiç param kalmamıştı. Garsonu çağırdık. Hesap istedik. «Yetmiş küsur kuruş,» demez mi... Ağan keseye el attı «Osman» dedi, «Bende kırkbeş kuruş çıkıyor... Sen de davran keseye...» Başımdan bir kazan kaynar su döküldü sandım. «Ula» dedim, «Bende metelik yok...»

O zamanlar para böyle bol değildi. Köylü milletin de kredisi az idi. Yirmi iki, yirmi üç yaşında idik o zaman. Kimse bizi adam yerine koymazdı. Garson tepemize iyice dikildi, şaşkın şaşkın baktık dört bir yana. Bir tanıdık gözümüze ilişmedi. Ağan herife : «Gardaşım» dedi... «Biz buranın böyle pahalı olduğunu bilmiyorduk. Kırk elli kuruşunan iyisinden doyacağı-

mızı sandık. Başka paramız da yok...» Herifin suratı gerildi. «Bura» dedi, «Kör Bekir'in köfteci dükkânı değil. Bura, koskoca lokanta. Kaymakamı da burda yer yemeğini... Hakimi de, mıstantığı da.» Sonra sesi çoğaldı : «Kalibınıza, kıyafetinize bakmadan, yırtık cep ile, delik kese ile ne girersiniz buraya? Şimdi o kırk beş kuruşu verirsiniz. Biriniz burda kalır, öbürünüz paranın üstünü tedarikleyip gelir...» Sağdan soldan cümle müşteri bize bakar. Yer yarık değil ki arasına giresin... Herife bir sürü dil döktük... «Haftaya getiririz» diye namusumuza söz verdik. Hiç bir sözümüz kâr etmedi deyyusa. «Şapkaları vesek koyalım» dedik. «İkisine kimse beş kuruş vermez,» deyip cevapladı. Ahir, ağan «sen bekle Osman» deyip çıkıp gitti.

Yarım saat geçti gelmez. Bir saat geçti gelmez. «Bu gece aşçı dükkânının misafiriyim» dedim kendi kendime. Allahtan biraz sonra çıkageldi... Oturdu karşıma. Masaya sert sert vurup garson denen herifi çağırdı. «Bize» dedi, «İki etli pilâvınan iki hoşaf getir!» Herif: «Para peşin mi?» demez mi... Ağan dikeldi. Elini cebine attı. Bir beş liralık çıkarttı. Masanın üstüne attı. «Bana bak» dedi. «Buna para derler para...»

Etli pilâvları yedik. Hoşafıyı içtik afiyetinen. Hesab kestik. Çıktık selâmete. Emme ben içimden. «Bu Kadir bu parayı nereden buldu?» deyip durdum. Ne ise babam Çelom, hana vardık. Ağan : «Hadi sen merkebini çek ahırdan,» dedi. «Senin gölük nerde?» dedim. Rahmetlik güldü «Yeni efendisinin altında helbette bir köyün yolunu tutmuştur...»

Yaa, Çelom, ağan işte böyle bir ağa idi, İnsan olan bunları hatırlar da hiç senin iyiliğine koşmaz mı?...

Çelo'nun bakışları karşı yeşillikte bir noktaya oturdu. Ağasını görür gibi oluyordu. Ekinler arasından

uslu bir çehre çıkıp kayboluyor, yeniden çıkıyordu. «Tüm boy görebilseydim ağamı,» diyordu Çelo içinden. Yok, olmuyordu, yalnızca bir baş. Sevgi dolu bir çift göz... Çelo dizlerini altına aldı. Bir süre bakışı karşılara takılıp kaldı. Elinde olmaksızın içini çekti. Sonra kendini topladı :

— Osman Emmi, dedi, şeriatın kestiği parmak acı mazmış. Benim büyük işlere aklım ermez. Ağamın borcu varsa Emmim koşsun mahkemeye. Karar çıkart-sın. Alsın alacağını. Sehmi bana düşer, varsa borcu o da bana. İş orada değil. Bir kez Emmim kabullensin hakkımı. «Gel oğlum» desin «Allah yalanı sevmez. Doğrusunu sorarsan bu tarlaların yarısı senin. İster böl, al... İster sav, sat...» Bak o zaman ben ne diyorum? Onu demez, bunu demez. Yolu hep yokuşa vurursa benden vebâl, günâh kalkar. Mahkemeye baş-vururum. Keşif kaldırırım. Param yoksa itibarım var. Kasabada elimden tutacaklar var. Osman Emmi, madem iyiliğimi istiyorsun, madem ki yerdekinin hatırı var diyorsun. Var, söyle Emmime!. Malın yarısının benim olduğunu kabullensin. Gerisini bana bıraksın. Sattarsam ona satarım, ortak verirsem ona ortak veririm..

Osman'ın sesi sertleşti :

— Oğlum, dedi. Ağayın dünya kadar borcu var-mış Emmine. Eset Çavuş tutar da tarlaların yarısını verir mi sana? Yarı yarıya seni ortak eder mi? Bana gayrı söz düşmez. Karışmam işinize... Başınız pınar ayağınız göl olsun... Sen böyle directtikçe işi sarpa sardırırsın. İcra kaldırır ağanın sehmine. Sonra üstüne tapulatır malları... Sehmine beş on kuruş kalsa, o da mahkeme mesarîfâtına gider. Benden sana büyük nasihatı: Emmi ne verirse al, geç, ko, git kazaya... İster ufaktan bir iş tut. İster paranı pangıya koy. Ha-

demelik mi olur, odacılık mı olur, bir iş bul. Kurtul köyün it dirliğinden.

Çelo, Osmanın konuşmalarını gayri dinlemek istemiyordu.

— Osman Emmi, dedi, büyük yeminim var. Ucunda ölüm olsa, tarlaların bir zırnığından vaz geçmeyeceğim. Ya hakkımı alırım. Ya da başa geleceklere hepimiz razı oluruz.

— Vallaha sen bilin Çelo... Benden bu kadar. Bir zorun olursa beni gör. Ne hizmet düşerse canla baş üstüne...

Kalktı, «Eyvallah» çökertti ve uzaklaştı.

Çelo yerinden kıpırdamadı Osman ayrılırken. Hırısından dudaklarını geviyordu. Bağırarak, çağırmak, kırmak, dökmek istiyordu bir şeyleri. Duramadı. «Emmisinin de, tarlasının da, malının da, mülkünün de...» diye bir küfür başı tutturdu. Sıçtı sıvadı her bir şeyi. Sıra Kezik'e gelince orada durakladı. «Ne günahı var?» diye onu atladi. Kezik'in kocası geldi aklına. Onu da iyisinden kalayladı... Yüreği yine de rahat etmedi. İki cami ortasındaydı. Öyle geliyordu ki içine, ya maldan vazgeçecekti ya Kezik'ten. «Ben» dedi, «bu iki karpuzu bir koltuğa sığdıramam. Biri nasıl olsa düşecek, koltuğumun altından. Mal gitsin, Kezik kalsın...»

Çelo bir süre olduğu gibi kaldı. Sonra gerindi. Sırtını ağaca sürdü. Lâstik ayakabısının ökçesiyle çimenli toprağa üç beş kez vurdu. Çimenler kökleriyle topraktan sıyrıldılar. Toprağın kabuğu soyulmuştu, güçlü olduğunu hissetti. Aklına Kezik'le korulukta buluşukları an geldi. Eğme kiprikli güzel yüzünü anıdı Kezik'in. Heyecandan kabarıp taşan iri göğsü geldi. Sonra: «Ulan» dedi kendi kendine. «Emme de eşşek-

mişim. Kızı oraya yatırıp çiftle soluğa bindirmedim de... Sanırsını dünyanın doğrusu bir benim.»

Gözlerini yumdu. Kezik'i hayalliyordu şimdi. İncitmeden soydu, ya da Kezik soyundu. Bedeni taş gibiydi.. Memeleri dimdikti. Çelo'nun elleri şimdi boşlukta bir hayalet kucaklıyordu. Parmakları büzüldü, kalçalarından sarıyordu Kezik'i... Hiç kadın yüzü görmemişti henüz. Nasıl yatılır, nasıl kalkılır bilmiyordu ki... Utandı kendi kendine. Hayallemekten el etek çekti. Ama sinirleri iyisinden gerilmişti. Alın damarı şişmişti. Toparlandı. Dikkatini dağıtmak istercesine sağa sola göz attı. Değirmenin altındaki yeşillikten bir eşek yayıla yayıla geliyordu. Merkebin yarı görülen kıcından gerisine baktı. Dişi idi. Sırtını yeniden söğüt ağacına dayadı. Yalandan gözlerini kapadı. Bu kez uyur gibi yapıyordu. «Allah vere de bu yana gelse...» diyordu.. Kulağı ile izliyordu eşeği. Dediği oldu. Merkez daha otlu gördüğu bir yere doğru yürüdü... Üç beş adım ötesinden geçti Çelo'nun. Derenin kıyısına indi. Biraz ötede bodur boylu sık söğüt fidanları vardı. Kimsecikler görünmüyordu ortalarda. Değirmen savağında yalandan yaygara bırakan suyun sesinden ötede çıt bile yoktu. Çelo birden kalktı. Ota iştahla sarılmış eşeği kürür gibi, biraz da zorba ile söğütlerin arasına itti. Kaşla göz arasında işini bitirdi. Dere kıyısındaki cılgadan hızla aşağı doğru kaydđ. Üç beş yüz adım aşağıda derenin göllenmiş bir yerinde soyundu. Suya girdi. Cünüplüğu gitti. Bedenine dirilik, yüreğine dirlik gelmişti.

İkinci olmasına rağmen hatırı sayılır sıcak vardı ortada. Aldırmadı. Aşağı mahalleye gelmişti. «Doğru Zöhre Eme'ye» dedi, kendi kendine... Yukarı mahallenin yolunu tuttu. Dam yapı, pis, küçük avlulu, oldukça basık, iki göz bir sofalı evin içine girdi. Zöhre

Eme kirlî, paşamparça bir kilimin üstünde uyuyordu. Çelo'nun gelişini duymadı. Yüzüne konan sineklerden bile tedirgin görünmüyordu. Buruşuk yüzünde galesizlik okunuyordu. Çelo, dar, eğri büğrü sedire oturdu. Terini ceketinin yeni ile sildi. «Uyartmam» dedi. «Beklerim kendi uyansın. İşimin adı ne?» Sofaya göz gezdirdi. Her yön isten simsiyah olmuştu. Tavan merteklerinin arasından kurumuş, renksizleşmiş otlar sarkıyordu. Ocağın önü kül, kir, pas içindeydi. Bir yanda bakırı çıkmış bir iki kap, öbür yanda dağılmış tezek parçaları gözüktüyordu. «İhtiyar» dedi, «Ne yapsın? Getireni yok, götüreni yok...» Ninesini ansıdı. O da böyle yaşlı idi. Ama sersefil kalmamıştı bir köşede. «Emmin burnu, ninemin burnuna benzer,» dedi. «Emme rahmetlik merhemetli idi... Emmim gâvurun yerinden, dinsizin yerinden. Dinsizin bir teki, hınzırın bir teki...» Sonra, Kezik'in burnunu hayalledi. Emmisinininkine benzemiyordu. Eşek hikâyesi geldi aklına. «Ya bir gören olduysa rezil rüsvay olduk köye,» dedi. Canı sıkıldı birden, kalktı, kadını dürtmeye başladı.

— Zöhre Eme, Zöhre Eme...

Kadın önce bir şeyler mırıldandı. Sonra gözlerini araladı :

— Kim o? dedi.

— Benim Zöhre Eme, Çelo, Çelo...

— Vıyy gobel, nerelerdesin sen?

— Yukarı çıkmıyorum Eme. Aşağılarda vakit öldürüyorum. Arada Ahmet ile işe gidiyorum... Boşluk kötü Eme. Boşluk gâvurluktan da kötü. Boşluk cehen-nem ateşi...

Kadın gözlerini oğuştura oğuştura doğruldu. Sırtını divara dayadı.

— İhtiyarlık da, yokluk da ölüm Çelom, ölüm. Tarlasızlık, tapansızlık, kişisizlik ölüm Çelom ölüm...

— Yokluk da kötü Eme, boşluk da... Avaralık insanı bir hoş ediyor. İnsanlıktan çıkarıyor. El kapılarını irderdim. Nur âlâ nur imiş meğer. Hiç yoksa çalışmak gamımı, gasavetimi dağıtıyordu...

— Gençlikte çalışmalı Çelom, çalışmalı. İhtiyarlık zor. Kocalık rezillik. Elin tutsa, dizin tutmaz. Gözün görse, kulağın işitmez. Hele bir getirenin götürenin yoksa tüm yıkıldın demektir. Kalkaman feleğin zulmünün altından bir daha. Belin kırık gidersin ahirete. Orda Cenab-ı Mevlâm onduracak mı? O da belli değil... Günün kara, gecen kara... Tövbe tövbe haşa... Ben bunadım ellâham...

Çelo «doğru» der gibi başını salladı. Yüreğinde büyük bir ezginlik duydu. «Ha Zöhre eme, ha ben, aramızda ne ayrılık var? O da perişan, ben de... O da kimsesiz ben de... Bir bilek gücü mü aramızdaki aralık? Bana veren kim bunu? Ben de dul, ben de yetim, ben de garibim işte.»

Başı önüne düştü. Bakışları toprak tabanın bir noktasında çivilendi. Hiçbirini kabullenmiyordu yüreğinde. Bir döğüş düşündü Emmisinin oğlu ile... Nabız damarları gerindi. Vakti değildi şimdi böyle düşünmenin. Duygusunu, düşüncesini, hırsını aşağı aldı. «Söze nereden başlasam?» diye düşündü. O aralık Zöhre Eme :

— Aç mısın Çelom? dedi.

— Yok Eme, kuşluk vakti yedim. Zaten hiç bir şey istemiyor canım...

Eşek hikâyesi geldi aklına yeniden. Ardına Kezik'i bağlamak istemiyordu canı... Yine de dayanamadı :

— Eme!. dedi. Kezik'i hiç görüyor musun?

Zöhre Eme dirildi. Belirsiz bir ışık indi sönük gözlerine...

— Kezik'i mi? dedi.

— He ya Kezik'i?..

— Görüyorum yavrum. Kız yetime dönmüş. Yüzü gülmez, sesi çıkmaz olmuş. Sanırsın dünyanın bir garibi. Eski Kezik değil O... Bir hal gelmiş kıza. Bir illeti mi var, yoksa kişisiynen arası mı hoş değil? Ne bileyim ben? Bir hal var zavallıda. Albazların burnu havada... Gidip gelinmez evlerine... Ben Emminlerde gördüm Kezik'i... Halini, hatırını sordum. «İyiym Eme,» dedi. Başka bir Tanrı kelâmı çıkmadı ağzından.

Çelo'nun yüzüne keder doldu.

— Neyi var aceb? dedi. Aslan gibi kız. Ne illeti olur?

— Ne biliyim yavrum? Bir hali var kızın. Ne ben sorabildim, ne de o söyleyebildi.

Çelo patladı :

— Ben biliyorum, dedi. Eme, ben biliyorum. Lafım yabana çıkmaz. Sözüm burda kalır. Onu da biliyorum. Eme! Kezik'le birbirimizden küçüklükten hoşlanıyorduk. Şimdi de hoşlanıyoruz birbirimizden. Ben Kezik'i gördüm Eme... Kezik'le konuştum Eme... «Niye geldin? Niye yarelerimi debreştirdin Çelo?» dedi. «Seni hiç mi hiç unutmadım,» dedi. «Gözümü açtım seni gördüm,» dedi. «Ben gayrı nasıl severim elleri?» dedi. Domur domur ağladı, Eme domur domur... İşte bu sebepten konuşmaz. İşte bundan benzi abbâ (*)... Derdimi bir sana açtım Eme... Umudum sende Eme... Nenemin ahretliğisin sen. Bana yapacağın iyilik ona sayılır. Yanına yaklaşıyorum Kezik'in ben. Diyeceklerimi diyemiyorum. Umut düşürdüm yüreğine... «Kaçalım burdan Kezik!..» dedim. «Ötelerin ötesine gidelim» dedim. «Seni hiç bir kim-

(*) Soluk, bembeyaz.

selere bırakmam» dedim. «Kurban gerekse benim canım» dedim. Eme!. Çelo sözünden caymış değil del. Kezik'e... Kezik'siz dünyayı nideyim ben! diyor del! Ben de gözümü açtım Kezik'i gördüm diyor, del.. Ne aklına gelirse de Eme... Altında kalmam iyiliğinin. Ahiretteki bacının da gönlü hoş olur... «Bak» der, «Ahretliğim beni unutmamış. Unutmamış ta Çelo'nun gönlünü hoş ediyor. Benim de gönlüm hoş oluyor...» Tarlaları satacağım Eme. Çok para geçecek elime. Şimdi garib, fakir görünürüm emme, o zaman öyle olmayacak. Hiç bir iyiliğinin altında kalmayacağım...

Çelo'nun ses tonu gittikçe yükseliyordu. Zöhre Eme :

— Yavaş konuş!. Çelo, yavaştan, usulcacıktan konuş. Bir duyan olursa Kezik lafını, kötü gelir işin sonu. Sinime sıçtırlar köy ortasında. Ne konuşacaksan yavaş konuş!.

— Bitti Eme, dedi usulcacık. Ben diyeceğimi dedim. Bundan ötesi senin merhametine kalmış. Benim lafım yok gayri.

Zöhre Emenin telâşı daha da arttı.

— Ne bileyim ben Çelo? dedi. Allah sevgine bağışlasın. Sen akıl ver bana. Ben nasıl yaparım bu işi?

— Senin kılına sineği dokundurmam Eme... Bir halt edemez hiçbiri. Dibi görünmedik suda benim ayaklığımın tırnak ucu yoktur...

— Elimden geleni esirgemem Çelom. Kezik zaten hoşnut değil kocasından. «Hiç bir şey anlamadım bu heriften,» demiş. Dünyası zahar zindan kızın. Eşelerim, deşelerim, Allah murat ettiyse hayırlı bir haber alırım.

Çelo kalktı. Önce gün başının içinde geniş bir kavis yaptı. Osman, Kezik, Eşek, Zöhre Eme ve Kezik... Alaylı bir gülüş düştü içine. Yine de kendini bırakma-

di. Olan vardı, olağan vardı, olacak vardı. Bunları da büsbütün ayıramadı...

— Eme, dedi, unutmam dediklerini... Hemi de hiç bir iyiliğin altında kalmam.

Elini koyun cebine attı Çelo. Bir cep defteri çıkardı. Araladı. Bir on liralık çıkardı kâğıt paralar arasından. Zöhre Eme'ye uzattı.

— Eme, dedi. Köye pırtıcı gelmiş. Basma entarilik, bir şeyler al şuna. Ben yine uğrarım...

Parayı kadının dizi üstüne bıraktı. Hemen sokağa fırladı. Kadıncağızın söylenişlerini duymadı bile...

Dar, eğri, gübre kokan aralıkları geçti. Yol boyu hep Kezik'i düşünüyordu. Aldı. Kezik'i kaçırdı. Kaza-ya yerleşti. «Yok» dedi. «Yakınlarda dirlik vermez bu deyyuslar... Kör itin öldüğü yere...» Tosun gibi bir çocukları oldu. Dükkân açtı, ev yaptırdı. Kezik, şehir hanımları arasına katıldı...

ON

Çelo ayrıldıktan sonra Zöhre Eme kendi kendine konuşmaya başladı : «Aldım ahımı Albaz'ın fışkı karısından» dedi... «Aldım ahımı... Kenef'e Allah ilâyığını verecek. Şu Kezik Çelo ile bir kaçınsın. Şu Albazlar el aleme bir malamat olsunlar. O zaman bir çift sözüm de benim var...»

Bir yıl önce idi. Kendini göstermeyen sabah güneşi tepelerin uçlarını yalıyordu. Aşağı mahallede çobanın sitemli, hırslı sesi dolaştı :

— Koca koyunu ne sıcak geliyor bu karılara? Kapılarınızı döğüp mallarınızı mı toplayacağız? Değmezseniz bu karılara üç gün yataklarından kalkmazlar.

Sonra sesini artırdı :

— Sığırı goyverin haa... Sığırı goyverin ha...

Zöhre Eme her Allahın günü er saatta kalkar, önüne eski, mayısa bulanmış peştemalı bağlar, köy

bitimine dek hayvanların peşinden giderdi. Gözü, hayvanların gerisine takılır, duraklayıp kuyruklarını sertleştiren, arka bacaklarını açıp yana geren malların sıçmalarını beklerdi. Hayvan işini iyice bitirinceye dek Zöhre Eme bekler, sonra «pat, pat» düşen mayısları yerden eli ile toplar, peştemalina aktarırdı. Bir gün, bir sabah Albazların evinin önünden geçerken, kapıları açıldı. Albaz'ın karısı homurdanarak, elindeki değnekle vurarak üç ineği kapıdan çıkardı. Ağzı bir alay küfür doluydu. Ve küfür hayvanların peşlerine takılmış cinsindendi. İneklerden biri, beş, on adım atmadan durdu. Gerindi. Ve pislemeye başladı. Albaz'ın karısı elindeki değneği boşlukta sallayarak konuşmaya başladı :

— Gavurun malı, dedi. Avluyu, hayatı bırakır da, sokağa sıçar...

Ters yöne giden iki ineği alelacele çevirirken Zöhre Eme'nin ineğin döktükleri mayısları topladığını gördü. Geri döndü.

— Ben oturayım da benim bıraktıkları mı toplasın!. Avuçlarındakini ağzına götür!. Benim malımın bokunu ne diye topluyorsun? Bırak aldıklarını...

Zöhre Eme şaşırmıştı. Ürkek gözlerle Albaz'ın karısına baktı.

— Vıyy anam, dedi. Böyle de gözü aç karı görmedim ömrümde. Meraklıysan ben sıçayım da sen ye... İki okka bok vereyim de ağzına götür...

Albaz'ın karısı elindeki değneği birden Zöhre Eme'nin başına indirdi.

— Seni üç kocanın artığı orospu, dedi. Bir düvelin sıçtığı ağzına, burnuna dolsun. Elin bok toplamadan kurtulmasın. Tüm bir ömür ele aleme ibret ol... Sinine sıçarım fıski karı. Sen kim oluyorsun da bana karşılık veriyorsun?

Hem bu sözleri söylüyor, hem de değnek bozması iğde çubuğu vuruyordu. Zöhre Eme tek eliyle kucağı mayıs dolu peştemalı tutuyor, bir zırnığının dökülmemesini istiyor, tek eliyle de Albaz'ın karısı ile başa çıkmaya çalışıyordu.

Gücünün bittiğini anladı. Ve bağırdı :

— Yetişin!. Albaz'ın kenef karısı beni öldürüyor.

Sonra elleri peştemalı tuta tuta yere yığıldı. Olayı beş on adım öteden donuk beden ve bakışla seyreten üç beş kadın geliverdiler birden. Albaz'ın karısını güç belâ evin kapısından içeri soktular. Kadın hâlâ var gücüyle bağılıyor, sıçıp sıvıyordu ortayı...

Zöhre Eme zorlukla yerinden kalktı. Sığırın peşinden gitmekten vazgeçip evine doğru yürüdü. Sırtı çizgi çizgi ağrımaya başlamıştı. Ama, bu ağrılar yarı mayıs dolmuş peştemalını bıraktırmadı. Ve bu ansıyı yüreğinden söküp atamadı. «Ahir ömrümde ahımı almazsam gözlerim açık gider» diyordu. Ah almak için bundan daha güzel fırsat olur muydu? «Allah kimse-nin ah'ını yerde bırakmaz» dedi. Düşüncesinde Kezik'i buldu. Bin dereden su getirdi. Kızın yüreğini anladı. Çelo'nun dediklerini bir bir söyledi. Aradan günler geçti. Çelo ile Kezik kaçtılar. Köy bir anda duydu olanları. Albaz'ın karısı kapıdan çıkamaz oldu. Bir çift lafı vardı şimdi Zöhre Eme'nin... Albaz'ın karısına... Neydi o laf? Kendisi de bilmiyordu...

ON BİR

Güneş, öğleye varmadan, dik konuşuyordu. Toprağı bin güçlkle yaran iştahlı bostan ve sebzeler, gölgede dikleştirdikleri omuzlarını aşağı sarkıtıyorlar, daha baharın umut dolu bu aylarında tarla sahibine, mavi gökyüzüne yalvarış dolu gözlerle bakıyorlardı.

Eset, karısına seslendi :

— Bakma, dedi, onların öyle boyun büktüklerine... Köklerinin altı su deryası... Eşşek gibi dayanırlar. Onları de fiyaka. Sen bilmez gibi konuşuyorum. Bir serinlikte gör onları... Çalımlarından yanlarına varılmaz...

Fadiş : «Helbette ben de bilirim» der gibi baktı kocasına.

Salatalık, kavun, karpuz fidelerini tekliyorlardı. Biraz da domates, patlıcan şitilleri vardı. Fadiş, birden

kendini verdi toprağa. Ocaklardan fışkırmış on yirmi kavun, karpuz fidelerini yolar gibi tekliyordu. Çavuş :

— Kız, dedi. Öyle toptan temizliğe kalkma. Bir böcek türeyip alttan, kökten kesmeye başlarsa, yazı yaban görürsün tarlaları. Üç beş dene bırak. Kurtar-sınlar böceğin zulmundan kendilerini. Sonrasının son-rası beğen beğendiğini... Değme topuna birden...

Fadiş çömeldiği yerden geriye, bitişik karıkta do-mates fidesi şitilleyen kocasına çevirdi bakışlarını :

— Cenab-ı Rabbülâlemin eğer vermemeye mu-rat ettiyse, bir ocakta otuz dene bıraksan yine böce-ğe kestirir. Seninki kul telâşi. Yağmurunu vercek O, sıcağını vercek O. Koruyup, besleyecek O...

Eset Çavuş alındı :

— Sen önündeki bokunu ye... Öyle büyük laf-lardan da vazgeç. Ben ne bok yiyorsam senin de dü-rümün öyle olsun. Fıski karı. Allahın işi gücü yok da benim zerzevatla mı uğraşacak? Amel ne ise murat o olur. Biz büyüğümüzden ne gördüysek, başımızdan ne geçtiyse onu biliriz. Tanrının işinden mi soruyor-sun? Çelo kâfirini başımıza tebelleş ettiği yeter. Ya-rın hakim gelip şu kölesi olduğum tarlayı ikiye böler-se, o zaman Rabbülâleminin işini gücünü iyisinden anlarsın. Beni fazla konuşturma... Dön, önündeki haltı işle...

Her kez olduğu gibi bu kez de Çelo'yu anışı canı-nı sıktı. Elindeki körpe domates fidelerini bir yana at-tı. Az ötede gelişi güzel atılmış ceketini aldı. Tabaka-sını çıkardı. Bir sigara sardı. İçinden konuşuyordu : «İt kızı bir de bana akıl verecek. Tarla tapan, bağ, bostan öğretecek aklınca. Behey gâvurun kızı, yirmi yıl altıma yattın da daha mı öğrenmedin Çavuş'u? Daha mı öğrenmedin er'ini? Bu karı milleti yok mu? Tüm akılsız. Tüm saçı uzun... Bunlara gündüz harman,

gece yatak... Bunlara iki türlü de zulüm lâyük. Gündüz eşşek gibi çalıştıracaksın, gece de vereceksin...»

Tarlanın dere kıyısındaki söğüt ağaçlarının gölgesine doğru yürüdü. Bir söğüt ağacına sırtını verdi ve sigarasını yeniledi. Karşılara takılan gözü, birinin yönüne doğru geldiğini gördü. Az sonra geleni tanıdı. «Osman» dedi, «Osman, Allah vere de hayırlı bir haber getirse...» Gerçekten de gelen Osman'dı. Ağır gairesiz yürüyordu. Ellerini arkasına bağlamış, geliş güzel bakışlarını sağda solda gezindirerek ilerliyordu. Eset Çavuş'un dere kıyısında oturduğunu gördü. Bir bıyık altı etti kendi kendine : «Eset» dedi, «Her bir şeyi birazdan duyacaksın ya... Senin işin iş değil... Ha, ne var ki araya girdik bir kez. Ya, dedik, olur Çavuş ağa, dedik. Bizimki namus belâsı. Aslını, ashtarını sorarsan, senin işte iş yok...»

Eset sabırsızlanıyordu. Osman'ın ağır, yalpalı gelişiyisinden canını sıktı. Kendi duyacağı bir sesle : «Eşşek dölü» dedi, «Canını âleme rahmet bildi. Parasıyan, puluynan bir iş. Kendini bir de ağıra satar ki... Merhaba denilecek bir adam değil emme, ne yaparsın işinin hatırı. Bir kez işin düştü. Osman, bu işi yaparsan sen yaparsın, dedin. İrzı kırık kendini bir yaraya merhem gördü..» Sonra sesi daha duyulur bir tona büründü. «Yalpalan! Kerhaneci, yalpalan!..»

Fadiş üç yerine beş bırakarak ocaklardaki salatalıkları tekliyordu. Kocasını unutmuştu. Söyledikleri kulağının öbürüne bile ulaşmamıştı. Yeni değildi ki bu sözler... Yirmi yılın her günün başı, her günün sonu duyduğu laflardı. Artık önemi kalmamıştı küfürün. Zaten de önemi yoktu. Baba evinde anası da aynı küfürü duyup otururdu. Üstelik kendini bildi bileli baba-

sından yediği küfürle, şimdikinin bir ayrısı gayrısı yoktu. Bu yönden umursamazlık vardı içinde... Ama biraz önce kocasının söylediği şu sözler kulağında vınılıyordu : «Tanrının işinden mi soruyorsun? Çelo kâfirini başımıza tebelleş ettiği yeter... Yarın hakim gelip şu kölesi olduğum tarlayı ikiye bölerse, o zaman Rab-bülâleminin işini, gücünü iyisinden anlarsın...»

Birden oturdu karık kıyısına. Yüzü alaf alaf yanmaya başladı. Çocukluğunu, kızlığını, gelinliğini ansıdı birden. Kezik geldi aklına, iki oğlu geldi aklına. Gelinini ve torunu geldi aklına... Gelinini itti, aklından çıkardı. «Çelo kâfir'i» dedi, içinden «Çelo kâfiri şu tarlayı yarıya böldürürse çoluğumun çocuğumun ocağı battı. Hep bizim tarla dedik, hep malımız, mülkümüz diye gubardık... Ben yarın ele güne ne derim? İrezil oluruz, rüsvay oluruz tüm bir aleme... Uşaklarım da bir evlek için birbirlerine girerler. Birer evlekte harman öküzüne dönerler...

Sonra birden dere kıyısında oturan kocasına doğru hırslı adımlarla yürüdü. Yaklaştı :

— Bana bak, herif bana bak... dedi. Şu tarlanın bir kıymığını Çelo gobeli alsın, kapında yularlı öküz olsam ipi kırarım. Erkekliğine bulaşık suyu dökerim. Sen versen, hükümat verse, cenderme verse, yavrularıma verdirtmem. İletli karının, sininde yatmıyasıca karının piçine zırnığını kurban ettiririm arazinin. Haydi! Şimdi ne halin varsa gör... Er kişi sinine sıçtırmaz. Yarın el alemin söyleyeceğini aklın varsa şimdi den bil. Ben bunları diyorum. El, gayri ne söylerse sen düşün... Gücün yetmiyor mu illetlinin piçine? On üçündeki Duran'ım yeter... Çekil sen ortadan! Bize bırak her bir şeyi. Çoluğumu çocuğumu ele, aleme irbet edemem. Malamat edemem. Küçüklüğünde gebermediyse şimdi geberttiririm. Mapusta ben yatarım.

Sen de ilvan ilvan dolaş!.. Kası!.. Şanın şerefine o zaman iyisinden artar...

Eset Çavuş oturuş dirliğini bozdu :

— Ulan, karı, dedi. Senin geçmişinin sinine beni söyletme... Fıskı dölü, ben senden mi akıl alacağım? Ulan, gâvur kızı ben senin aklınla mı yol gideceğim? Ulan, ben senin aklınla kenefe gitmem. Otur, oturduğun yerde... Önündeki boku ye!. Beni bildiğimden kim şaşırtır? Çelo'sunun da, senin de, oğlunun da... Dön!. İşine!. Ve de ecdadına açtırma ağzımı..

Fadiş'in pembeleşen yüzü sarardı. Donuk bir çehre ile dinledi Eset'in söylediklerini. Sonra, geri döndü. Salatalık karığına girdi. Yeniden teklemeye başladı. Duyulur bir sesle kendi kendine konuşuyordu : «Benim lafım şimdi batar. Allah can sağlığı verirse sonra görüşürüz... Hemi de her bir şeyi.. Sen, köy yerinde şerefine düşünmüyorsan ben mi düşüneceğim? Arazinin üstüne oturup ta dört bir yanı seyredecek değilim ya... Oğlun var, uşağın var.. Kendi şanını şerefine unuttun, üstelik onların da.. Ben, bundan sonra yeşerip te bostan olacak değilim ya...» Sesini alçalttı : «Oğlanlar yarın benim değil senin sinine sıçarlar. Hadi, her ne halin varsa gör...»

Dere kıyısındaki, söğüt gölgesinde Eset Çavuş burnundan soluyordu. Karşıdan gelen Osman'a bir küfür daha savurdu. Yeniden sırtını söğüt ağacına dayayıp çömeldi: Yeniden sigara sardı.

Osman aynı gevşeklik içinde ağır ağır yaklaşıyordu. Çavuş bağırdı :

— Ula, Osman, dedi. Beyoğlunda gezintiye mi çıktın? Yoksam dizlerinde fer kalmadı da karınca yürüyüşüne mi düştün? Sıkı gel be birader. Anladık diyeceğin söz var bizden yana...

Osman :

— Selâmünaleyküm, dedi. Karakader askerlikte de bizi buldu. Kars'ını, Sarıkamış'ını gezdirdi bayır bayır.. Bir gidemedik taşı, toprağı altın şehre... İstanbul derler de lafını duyarız. Ağzımızdan sellemiz akar. Nasipte olmayan kaşıқта çıkmıyor. Geçen Kilkuyruk'un odasında bir bulgur pilavı yedim. Bir diş mal oldu. Aha, gör, yarısı kopup gitti. Bize kısmet bu.. Eskiden diş kirası alırlarmış. Biz her oturduğumuz sofrada bir dişimizin hiç yoksa yarısını kira verip çıkıyoruz. Ondurmayan ondurmuyor Eset Ağa... Nasipte olan kaşığa çıkıyor. Canım burnumda.. Tarlaları ortağa verdim. İş güç hak getire. Sabahtan akşama dek avaranın bir tekiyim. Vay, şu gün denen mübarek de hiç mi hiç bitmez. Uzar da uzar... Kel bayır, boz yaban... Dolaş Allah dolaş.. Kendim eksem n'olurdu san-kim? Tanrı feylimize göre veriyor. Ekinlerin eli kulağında. Neredeyse yandı yanacak. İrezillik şu köylülük hali. Kepazeliğin bir teki.. Allah zulma ilâyık gördüğünü köy için yaratmış. Allah-u Teala Hazretleri ilk evvel bir bölük kullarını yaratmış. O kulları, gozel gozel şehirler kurup oturmuşlar. Cenab-ı Mevlam bakmış ki, dünyasında boş yer çok. O zaman demiş : «Bu yerlerin çok bir büyük parçası boş kaldı. Bir kavim insan daha yaratayım. Bu arazileri kapatsınlar. Toprakla haşır neşir olsunlar. O kez Tanrım bizleri yaratmış. «Bunların adı da köylü olsun» demiş.. İşte biz o büyük emirden sonra yaratılmışız. O büyük emirin içinde tüm bir irezillik varmış. İlâyık görülmüşüz her bir muhanete, her bir kötülüğe.. Tanrıdan gelene «Gelme!..» denmez. Aha, şu Çelo gâvuru? Gel mi dedin? Yook.. Geldi. Eşşek sıpası gem tutmaz, yular almaz. Oğlum dedim, köylülük irezillik. Rüsvaylık. Kepazeliğin bir teki. Şehir gördün, ilâyıklı hayat gördün. Ne bok var buralarda? Gayri köy senin benim için de-

ğil. Sat, sav, git!. Ver Emmine sehmini. Sana iyi para alırım Emminden. Şehirde kasabada ne halt işlersen işle.. Ev al, bark al, dilersen dükkân icarla... Yook öyle olmaz dersen bir yana hademe gir, kapıcı gir... Koy pangaya paralarını...Dinletemedim ite... Gem almaz... Yılıkı atına dönmüş.. Nuh der, peygamber demez.. «Böleceğim» der tarlaları, «hakkımı alacağım» der... Yemesine bir bok yiyemez emme işte tat tuz kalmaz. Seni beni boş yere işten güçten avara eder. Allah şahit demediğim söz, dökmediğim dil kalmadı. iyi dinle beni!. Biri, buna arka olmuş gibime geldi benim. Sen garip garip şu köy yerine gel. Elin boş cüzdanın boş. Bir direngeç'in yok dört bir yönde. Sonrasına böyle kafa tut, lafı yüksekte al... Vallaha benim aklım ermedi. Bu kabadayılık nerden? Kime güvenir aceb? İnsanın ardında ya dağ, ya bey olmalı ki böylesine dikinden konuşsun...

— Demek, dedi, Eset Çavuş. Gemi azıya aldı dürzü dölü... Sen onun tafrasına bakma.. Ben, onu suyu kesilmiş değirmene çevirmesem, bu çavuşluk da bana haram olsun.. El alem anama, avrat'ıma söğsün. Ona akıl verip, onu kişkirleyen kerhanecinin eline ne geçer? Canım içinde sağken Çelo'ya tarla bırakacağım?! Böyle sanan o aklına «kişşe» desin...

Eset Çavuş'un sesi yükselmişti. Kulağı Eset'le Osman'da olan Fadiş son sözleri işitince içinden : «Ha şöyle konuş erkek erkek laf et» dedi ve çalışmasını hızlandırdı.

Söğüt gölgesinin serinliğinde Osman'la, Çavuş lafın biteviye kösteğine vuruyorlardı. Osman :

— Çavuş ağa, dedi. Her bir şeyi serinden al. Dünyada ardı alınmadık iş olmaz. Geç olsun da güç olmasın. Önce işi tatlılığa bağlamaya gayret edelim. Yook, direnirse yapılacak iş çok... Onu da sen iyi bi-

lirsin.. Bana kalırsa aradaki kırgınlığı kaldırmaya gayret et!. Çelo'yu davetine çağır. Muhtara seslen, imama seslen!. Biz de bulunalım. En önce aranızı bir düzeltelim. Bu yaşta onların akli burunlarının ucunda olur. İki tatlı söz zerhoş eder. Oğlanın, gözü kazada. Sen kesenin ağzını aç. Allaha şükür ne eksiğin var? Para dediğin çaput!. Her ölünün üstünü örter. Kuvvetli.. Her ölüyü mezarından çıkartır. Sen, bir yol parayı irezil et. Para irezil olduktan kelli irezil olmayan bulunmaz bu cihanda..

Eset, Osman'ın sözlerini yarıda kesti :

— Düşünmüyor değilim Osman.. İşi tatlılığa bağlamak... Altından girip üstünden çıkıp bir an önce hala yola koymalı her bir şeyi. Dediğin gibi davete çağırmak doğru olmaz eşşek sıpasını.. Ben hiç orali gözükmeyim. Siz zor ile alıp gelmiş gözükün. Yine de kara düzen bir senet düzenleyelim. Binnaz'ın oğlunu gördüm. «Emrin baş üstüne Çavuş emmi,» dedi. O da parmak basacak senede. Biz hazır edelim. Zora uğramadan çıkartmayız ortaya. Her şey mabeynimizde kalır. Sonra öyle olmuş, böyle olmuş.. Kim boyun verir deyyus dölüne? Ha ne var ki ben, hasede fırsat vermek dilemem. Tatlılıkla cehennemin dibine yolcu etmek isterim.

Yeniden ve yeniden sigara tazelediler. Öğle sıcağı kirpiklerini aşağı ağıdırıyor, her ikisinin de gözlerini küçültüyordu. Osman :

— Bana destur, dedi. Koyu bir gölge bulup uzanayım. Sıcağı uykuya çektirelim bari... Eyvallah. Sen hiç gam yeme. Bostan korkuluğu değiliz helbet bu köyde...

— Güle güle Osman'ım. Ayağına sağlık. Helbet bir haber ulaştırırsın bana...

Güneşin karşı yamaçlara yaslandığı bir saatta

Eset Çavuş köye döndü. Başı önüne eğik, yürüyor, düşünceli görünüyordu. Fadiş üç beş adım gerisinden geliyordu. Ayaklarının canı çekilmiş, adımları düzensizleşmişti. Canı burnuna gelip gidiyor, yine de hızlı yürüyen kocası ile arayı açmamaya çalışıyordu.

Sığır köye dönmüştü. Başiboş hayvanlar alçak bahçe duvarlarından dışarı sarkan dalların yapraklarını kopartabilmek için boyunlarını gerip yukarıya uzatıyorlar, daha önce kemirilmiş dalları bir çekip bir bırakıyorlardı.

Çavuş hiç bir yöne bakmıyordu. Önüne düşük başını şöyle bir yukarı kaldırmayı hiç mi hiç istemiyordu. Düşüncenin yanında hırs, keder karışımı bir duygu oturmuştu çehresine... Evin avlusunu geliş güzel geçti. Omuzundaki heybeyi kapının önüne attı. Yüzünü yıkamak için su istedi gelininden.

Fadiş avluda kalmıştı. Sığırdan dönen hayvanlara bir göz attı. Bir inek, üç dana ve bir tosun köşeye atılmış otlara saldırmışlardı. Diğer inek donmuş gibi tek başına bir yanda duruyordu. Boynu uzamış, başı sanki bir yana kaçmıştı. Ağzından kıllar halinde salyalar sarkıyordu.

— Vııh, anam, dedi Fadiş. Sarı ineğim hasta. Başımıza gelenlere bak... Sonra sesini yükseltti.

— Çabuk gel herif!. Çabuk gel.. Ineğime, sarı ma bir şeyler olmuş. Ağzından kara sular akıyor. Koş gel!. Karnı da şişmiş.. Birden gözleri yaş yağmur oldu.. Sarı Ceylanım benim.. Senin gurbanların olurum. Sana göz edenin Allah gözlerini bozartsın..

Ceketini duvar dibine bırakıp, kollarını sıvayan ve yüzünü yıkamaya hazırlanan çavuş birden doğruldu ve hızla yürüdü.

— Sarı inek mi? dedi. Ne olmuş zavallıya?

Kadın ağıt dolu sesiyle bağırdı :

— Kara selleler iniyor ağzından. Karnı davula dönmüş.. Bir illet sarmış kurban olduğumu..

Eset elleri gerisinde, ineğe yaklaştı. Kıçına yumuşak bir tepik vurdu. Ayak ucu ineğe değerken pişman olmuştu yaptığına. Karısı atıldı :

— Hiç mi dinin, imanın yok herif senin? Hasta inek tepiklenir mi? Sonra ineğin boynuna sarıldı.

— Vay sarı yavrum, vay sarı kuzum. Vay kapımdan yetişmiş ceylanım. Vay evimin rızık direği.

Kocası hırslı bakışını Fadiş'e çevirdi :

— Fıskı karı, dedi. Ben hasta olsam bu feryadı bırakmassın. İneği de, senin de... Çekil ortadan!.. Sonra ev yönüne dönerek bağırdı :

— Ulan, Duran!. İt dölü, eşşek sıpaları.. Bostan korkuluğu musunuz bu evde? Ulan dinsizin dölleri.. Ulan, murtad defterine yazılasicalar... Ulan gâvur oğlu gâvurlar...

İki oğlu korkak, ürkek karşısında gözüktüler.

— Ulan, geçmiş kınalının piçleri. Beni ecdadınıza söyletmeyin it sıpaları.. Ulan, ev hasırı mısınız siz? Ulan, ocak kütüğü müsünüz? Ulan sizde Allah, peygamber korkusu yok mu? Ulan enik artıkları, bu ineği hiç mi görmediniz? Ağzı dili yok hayvan burda kıvrır kıvrır kıvrır da, dönüp yönünüzü çevirmessin bu yana.. Allah tüketsin sizi. Olmaz olun...

Çocuklar başları önlerinde ağalarını dinlerken kaçamak, göz ucu ineğe bakıyorlardı. Çavuş küçük oğlu Duran'a bağırdı :

— Ulan koş, it oğlu it koş!. Ali ağaya var! Ağamın selâmı var de!. Bizim sarı inek hasta de!. Seni istedi de!..

Ali ağa hastalanan hayvanlara ip falına bakar, kurtulup kurtulamayacağını çıkın çözerek bildirirdi. Yorgun, uykulu gözlerle girdi avluya. Hiç kimseye yüz

verir gözükmedi. İneğin yanına yaklaştı. Yana düşmüş başını tutup doğrulttu. Sonra bıraktı. Baş olduğu yere düştü. Ali ağa yelek cebinden iki metrelik bir sicim parçası çıkardı. İpe eliyle şekiller verdi. Ve ineğin üzerinde ipi dört kez salladı. Sonra sicimi ilmekler haline getirdi. Bir süre ipteki şekillere baktı. Yüzündeki asıklık arttı :

— Kesin!. dedi. Bu inek kurtulmaz.

Başka bir şey konuşmadı. Çıkıp gitti...

Donuk, şekilsiz bakışlarla Eset, karısı, iki oğlu ve gelin olanlara baktılar. Ali Ağa çıkıp gittikten sonra Çavuş karısına döndü :

— Git içeri!. dedi. Kara saplı büyük bıçağı getir...

Kadın sesini çıkartmadan, iplik iplik ağlayarak gitti ve döndü. Bıçağı kocasının önüne bıraktı.

«Uğursuzluk üstüste gelir.» diyordu içinden Çavuş... «Uğursuzluk üstüste gelir... Çelo piçi çıktı. Bu ilk belâ... İlk gazab.. Arkası gelir helbette. Allah bizi sınıyor.. Kuluna dirlik daim değil. Dirlik, düzenlik geçici.. Musubete de göğüs germek gerek...»

Yeniden karısına döndü. Gündüzkü, biraz önceki küfürlerinden nedametlik duydu, sesi yumuşadı :

— Elalemin gözü bizde. Nazar üstümüzden eksik değil. Git!. Biraz üzerlik getir içerden. Tütüt her bir yana..

Yanan üzerlik otunun ve tohumunun dumanı ineğin üstünden dört bir yöne dağılırken bir yana çömelmiş Çavuş'un dudaklarını titrek bir kıpırdama sarmıştı. Dua ediyordu. Biraz sonra ayağa kalktı :

— Hepiniz gidin!. dedi. Ben ineği beklerim.

Büyük oğlu razılık göstermedi.

— Ağa, sen rahatına bak. Ben kollarım ineği.

Eset'in sesi çıkmadı. Yine başı önüne düşük av-

luyu tüketti. Eve girdi. Karısı, gelini, küçük oğlu peşinden içeriye daldılar.

Gece ortası korkak bir ses Çavuş'u uyandırdı.

— Ağa!. İneğin halini hiç beğenmiyorum, diyor-du oğlu...

Eset, içinden gelen bir inatla yavaş yavaş doğruldu. Gecenin karanlığını yutmak isteyen bir ses yüreğini doldurmuştu. Ayakları zor toparladı bedenini.. «Cenabilrabbilalemin, bizi sınıyor» dedi. İçini ısıtmadı kendi kendine konuştukları.. Oğlunun sesiyle birden uyanan karısı :

— Ne var Eset? dedi.

— Ne olacak, sarı inek yolcu..

Fadiş inlemeye başladı..

— Vaaay, rızık kapım, vay sarı yavrum vay. Evimin katığı ineğim. Sana göz edenlerin gözleri bozarsın!. Rahat yüzü görmesinler. İki dünyada da muratlarına ermesinler!. Murtat defterine yazılsınlar..

Eset, peşinden karısı avluya çıktılar. Küçük el lambası ortalığı alaca aydınlığa boyadı.. Işığı ilk kez ineğin başına yaklaştırdılar. Çavuş ineğin yere eğik başını kaldırdı. Çenesini yokladı. Üst ve alt çeneler birbirinden ayrılmıştı. Oynatınca sağa sola gelişi güzel gidiyorlardı..

İneğin başını yavaşça bıraktı. Gökteki yıldızların inatçı parıltısı çarptı gözüne... Kulaklarını arsız köpeklerin sesleri doldurdu. Çömeldiği yerden ayağa fırladı. Oğluna :

— Ver bıçağı! dedi. Ver bıçağı! Sarı, iyisinden gidici...

Baba, oğul ineği yatırırlarken hayvancağız hiç debelenmedi. Kendine göre sanki insan yatışında uykuya yatıyordu.. Suratının bir yanı serin toprağa yapışmış, ferahlamıştı. Eset, bıçağı vurmak için boynun-

da yer ararken, oğlu da elleriyle yavaş yavaş ineğin ayaklarını bastırıyordu. Boğuk bir hırıltı duyuldu. Lambayı tutan kadının başı geriye döndü. Beş on damla yaş yanaklarından süzülüp toprağa düştü. Kulaklara uzak gibi görünen bir yerden, bir köpeğin uluması doldu.

Baba, ana, oğul birbirlerine küs kırıgın gibi birden odalarına döndüler. Bir yarım uykudan sonra cümle ev halkı ineğin başında biriktiler..

Eset alın çiziklerini bozmadan ineği yüzdü. Sığıra mal katan kadınlar dönüşlerinde köyün her bir yönüne olayı duyurmuşlardı. Biraz sonra ellerinde ufak tepsi ya da ilıştır görünen kadınlar avluya dolmağa başladılar...

— Vaaah, diyorlardı. Dağ gibi inek devrilip gitmiş. Ellaham bir göze geldi. Bir irbet olasıcanın nazarı değdi. Nazar, taşı çatlatır anam. Nazar eden başında bulsun. Allah dünyasını da ahiretini de kara yazsın. Sininde bir rahat uyku görmesin. El alsın yele versin, yel alsın sele versin. Tüm bir muratları koyunlarında kalsın. Sizin de başınız sağ olsun. Cana gelecek mala gelmiş. Allah sana ömür versin. Kocana ömür versin. Çocuklarına, hısmına, akrabana ömür versin...

Fadiş ineğin ölüşüne bir an sevinir gibi oldu. Köy kadınlarından gördüğü ilgi ve saygı garib yüreğini doyurdu. Bir de babası ölünce yalandan adam yerine koymuşlardı kendini.. Tüm ölüm, felâket üstüneydi yürek yakınlığı. Onun da. Onun da aslı olsa bari...

Eset, burnundan soluyarak konuşulanları dinliyor, bir yandan da bıçakla, satırla eti parçalara ayırıyordu. Küçüklüğünde anası ayni sözleri söylemişti ölen bir ineğin, parçalanan etleri karşısında. Bu dünya da im bir böyle dönüyordu. Bir başka türlü döneceğe de

benzemiyordu. Kadınlara bakmadan, başını yerden kaldırmadan birini çağırıyor ve bir parça eti kabına bırakıyordu. Bir aralık karısı; ürkek bir sesle kulağına eğildi :

— Biraz da eve kalsın. Kuruturum. Yarın harman-da, hasında işe yarar. Çavuş karısına «sus» der gibi baktı. Düşüncesi başka yönde idi. «İnşallah» diyordu içinden, «şu oğlan defolup gider. Bu da gidişinin kur-ban eti olur. Sadakası, fitresi, zekâtı olur..»

İneğin bir yanı dağıtıldı. Bir yanı eve bırakıldı. Kuşluğa doğru avluda karın pisliği, bağırsak ve üç beş köpekle, sineklerden başka kimse kalmamıştı..

Öğleye kadar bir sigara külü büyüklüğünde bulut ucu vermeyen gökyüzü, ikindi üzeri rengini değiştirmeye başladı. Keltepe'nin ardından beliren pamuk yığını birden bire büyüdü. Bulutlar arası gevşeklik tükendi. Birbirine sarılı sarılı verdiler. Aşağıdan yukarıya bir kaynaşma oldu. Yavaştan koyu bir siyahlık belirdi. Bulutlar kendi içlerinde bir daha yuvarlandılar. Siyahlık biraz daha arttı. Sonra koyulaştı. Güneş, çoktan tutsak olmuştu bulutlara. Gökyüzünün boş kalmış aralıklarından turuncu renkli bir ışık gösteriyor, sonra kayboluyordu. Siyahlık güneşi avucunun içine almıştı.

Çift sürenler öküzlerini durdurup Keltepe'ye döndürdüler bakışlarını.. Zaten huysuzlaşmıştı öküzler.. İnadına inadına gidiyorlardı. Övenderenin ucundaki sivri çivi kışlarına batıyordu da hiç oralı olmuyorlardı. Yalandan çintik atıyorlardı boşluğa... Kırlangıçlar top-

rağı yalar gibi uçuyorlardı. Ulumalı kuş sesleri dol-
duruyordu kulakları...

Bahçe ve bostandakiler de çapalarını, küreklerini
bıraktılar. Karık kıyılarında deste deste biber, doma-
tes, patlıcan şitilleri çamur topraklara gömülü kaldı.
Köylüler, bir süre kayalıklar arkasından üstlerine ge-
len bulutlara donuk gözlerle baktılar.

Hepisinin yüreğine acı bir korku oturmuştu. Ecelin
her cana el atmaya hazırlanışı gibi bir duygu önce iç-
lerini yaktı. Sonra :

— Ya mahvolduk, ya kurtulduk, diye homurdan-
dılar. Gökyüzündeki çaresiz, korkulu belirti karşısın-
da konuşmaya başladılar.

— Bu bulutlar ya Allahın gazabı, ya da lütfu. A-
kıbet iyi gelirse ekini kurtarır. Ya da amelimizin kar-
şılığı olursa her bir şey mahvolur.

Umutla, umutsuzluğun yarışı sürdü gitti yürekler-
de.

Gölgelenen yeryüzüne gökten ilk işaret geldi.
Tümünden bir aydınlandı yeryüzü. Bir «şaak» sesi duyul-
du. Sonra gök, yeryüzünde gürültüyle yuvarlandı.
Ağaçlara tebelleş olan durgunluk bitti. Sanki dalları-
na bağlanmış yapraklar titreştiler. Büyük bir hışırtı
sardı dere boyunu. Yeniden korkunç bir sessizlik
sardı her bir yönü..

Dere kıyısından hızla geçen bir köylü yanındaki-
lere :

— Yapraklara bakın! Yapraklara, dedi.

Bir an gök alev kesildi. Sonra yeniden bir güm-
bürtü, yer yuvarlağından dönüp durdu.

Tarlada, tapanda, bağda, bostanda olanların yü-
reklerine büyük bir yenilgi düştü. Kaçar gibi köy yo-
lunu tuttular.

Biraz önce çivilenmiş gözüken yapraklar birden

üşümüş ve korkmuş gibi titremeye başladılar. Yaprak uçları yere baktı. Kısa bir sessizlikten sonra, kanatlar gibi açılıp çırpınmaya başladılar. Her yönü böyle günlere has bir sessizlik doldurdu. Çok geçmeden yapraklar arasından ılık ılık öten yel ağaçları bir-biriyle kucaklaştırdı. Ürpertici bir ses dört bir yöne dağıldı. Ala ışık ve gümbürtü köye doğru geliyordu.

Keltepe'den gelirdi her bir lütuf, her bir belâ. Yağmur yağarken de, dolu düşerken de hep böyle olurdu. Köylü bilirdi her bir şeyi.. Bir altıncı duygu vardı her birinde. Yel niye böyle esiyor? Bilirdi cümlesi. Niye bu yel kesildi? Bilirdi hepiciği...

Yazı yabana, bahçe, bağ, bostana dağınık köy birden toparlandı.

Herkes birbirine sesleniyordu :

— Ayağınıza tez olun! Bu havanın «Abadı sabadı» yok..

Çok geçmeden bir toz bulutu köyün dört bir yönünü kapladı. Göz gözü görmez oldu. Ağızdan soluyanlar dişlerini birbirine vurunca tozlaşmış kum tanelerinin diş boşluklarını doldurduğunu hissettiler. Kum zerrecikleri iyi pişmemiş bulgur tanelerini ansıttı hepsine. Ama hiçbiri bu duygu üstünde çok durmadı. Güçleri ve düşünceleri ayaklarında idi. Bozulmuş bir ordu hızı ve dağınıklığı içinde köye doğru akıyorlardı.

Toz arttı. Göz gözü göremez oldu. Tüm bir yürekleri korku eziyordu. Üstlerine yığılmış bulutlardan gelen ilk hışma karşı tek bir korunakları yoktu. Çaresizlik içindeydiler. Yel, toz, duman, ıslanmak!. Hepsiniz gelirdi cümlesine.. Ya kara kara ağan bulut yeri göğü bir ederse? Canları ucuzdu ama ekin pahalıydı. Daha ötesi bu bulutlar Tanrıydı. Bir bakıma Tanrının gazab ilâhları. Tanrı bu hışımlı bulutlarla köylülerden

acıasını alacaktı. Hem dünya hem ahiret acısını.. Zaten bir şeylere, bir kazaya, bir belâyâ hak kazanmışlardı. Ve Tanrı bu kara kara bulutlara gazab doldurarak köylünün üstüne salmıştı.

Toz bulutları köyü yalayıp geçti. Gökyüzündeki hışımlı bulutlar yeniden gözüksüler. Ortalık akşamın alaca aydınlığına büründü. Yelin sesi kesildi. Yakınlara yağmur yağdığını, yağmurun homurtuyla köye yaklaştığını herkes sezinliyordu. Yok, sezinlemiyor, biliyorlardı. Hep böyle olurdu zaten.

«Dolu geliyor, her bir şeyi mahvedecek» diye titrediler. Böyle havalarda Keltepe'den bu kara bulutlar dolu getirirdi. Bu kez öyle olmadı. Sağa kaydı bulut siyahlığı. Toz bulutunun ardı sıra tek tük, iri damlalar atıştırmaya başladı yağmur. Sonra birden hızlandı. El gibi çarpıyordu yüzlere. Ama köylüler bir türlü inanmıyorlardı. «Dolu, geriden geliyor. Hiç bir şey bırakmaz ortada. Eşhed-ü enlâilâheillallah...» Bir garib homurtu başladı. İkel bir raks gibi yüreklerde.. Nerdeyse Tanrıya insandan kurban verip bu belâyı baştan savmak duygusu.. Çoğunlukla kadınlar kendi kendilerine konuştular.. Ama, bilmeyerek, üç beş dakika sonra ne konuştuklarını hatırlayamadan. Yalnız kaşları çatık, alınları çizgili, gözleri yerde..

Yağmur taneleri önce tozlara bulanmış mor ve sarı ekin yapraklarını yıkadılar. Ekinler, sevgili tokadından hoşlanan ve başını eğen aşıklar gibi gövdelerini eğdiler. Çok geçmeden kökün ilk kanatlarına ulaşan ıslaklık gövdeye, başa «selâm» işareti verdi. Filiz gülümsedi...

Gökyüzü alt-üst oluyordu. Şimşekler geri tepelere bir ışık yağmuru gibi düşüyor, toprağın yüzeyinde acı bir kırbaç şaklaması duyuluyordu. Bu şaklama gerisinden gökte başlayan bir ses yuvarlanması, ağır

bir homurdanış, gümbürtüler halinde yere iniyor ve sanki toprağı titretiyordu.

— Rabbiteâlânın bize bir edeceğı var bu kez..»

Sırılsıklam olmuş son köylüler de evlerine sığındılar. Başsız kalmış hayvanlar, duvar diplerinde, kulakları yanlarına düşmüş bir halde yağmurun sonunu beklediler. Pencerelelden dereye göz kulak olanlar :

— Sel geliyor, sel, diye bağırdılar...

Yağmur olanca hızıyla yağıyor, gök, hışmından bir şey eksiltmiyordu. Sel suyu ilk kez dar, iki yanı söğüt ağaçlarıyla sınırlı dereyi doldurdu. Derenin kuruluğundaki çöpler, küçük taş parçaları su gelmeden titreşerek yuvarlanmaya başladılar. Dil dil sağa sola uzanan ve azgın boğalar gibi ilerleyen su, önüne ne gelirse sürüklemeye başlıyor, derenin iki yönünü tehdit ediyordu. Önce, dere kıyısındaki çayırkıklar gözden kayboldular. Sonra sular çoğunluğu bostan ekilmiş tarlalara yürüdüler. Deniz derya oldu her bir yön. Üç adımlık dere, üç yıllık yol oldu. Söğüt, kavak ağaçları küçüldü. Bir adım atıp doruklarına çıkacak kadar. Toprakten yeni başlarını uzatmış bostan yeşilliğı bir anda milekli suların karanlığına gömüldü. Ekinlerin de dayanması uzun sürmedi. Kıyıdaki son yeşillikte bir boz bulanıklık içinde eriyip gitti.

Üç yıl önce dolunun yaptığını bu yıl da sel yapıyordu. Köylüler : «Kara tapan etti sulu araziyi!» diye hayıflandılar. Yüreklerinin ezikliğini, dolunun köye uğramaması hafifletiyordu. Kıraçtaki ekinler bu yağmurdan sonra kendilerini kurtarırlardı. Üstelik bir de poyraz zamanında eserse iyisinden ekin olurdu. «Bostanı batsın» dediler. «Yeniden ekeriz» dediler. «Şu bulutlar dolu bırakmadan gitse!» dediler. «Tanrı sen bize merhamet et!» dediler.

Dedikleri oldu. Yağmur yavaşladı. Sonra da bulutlar ağır ağır doğuya doğru uzaklaştılar.

Günbatı yamaçlara yaslanan güneş artçı bulutlar arasından yarım yamalak yüzünü gösterip gitti. Ufuk bir an için olsun genişledi. Uzaklar, bakışlara yaklaştılar.

Dolu, köyün kuzeyindeki tepeleri kış gününün beyazlığına boyamıştı. «Vah, vah.. Bu yıl da Lök'lüler mahvoldular. Tüm kara giydiler..»

İçlerinde Tanrının kendilerini koruduğu duygusu doğdu. «Herhal indi ilahide makbul bir amelimiz var ki, bizi bu kadar olsun korudu» dediler.

Imam o akşam beş sekiz cemaat buldu gerisinde. «Hayırdır inşallah» dedi.

ON UÇ

Devresi sabah köy er saatta uyandı. Toprak burcu burcu kokuyordu. Dalın, ağacın rengi değişmişti.. Ahırlardan avlulara bırakılan hayvanların tüyü bile değişmişti bir gecede.. İstekli istekli kokluyorlardı havayı. Kapının açılması için sabırsızlık gösteriyorlardı. Kupkuru dağa taş «merhaba» diyorlardı içlerinden. Sarılığın ve koyu morluğun çöktüğü ekine gece boyu can yürümüştü sanki.. Yeni bir renk yapraklara gelip oturmuş, can alıcı yeşil yeniden ucunu göstermişti. Dere boyuna inenler selin her iki yanı mileklediğini gördüler. Bostanlar yitmiş, yatık ekinler birbirine yapışmıştı. Ve hayırsız idiler artık.. Köylüler «olsun» dediler.. «Hayır var bu işte» dediler.. «Yeniden ekeriz» dediler.. «Daha haziranın haftasında bile değilik» dediler. Hep eski takvim üzre konuşuyorlardı. «Haziranın haftasında bile değilik» demek yeni hesap yirmisi bile demek değildi. Ya da yirmisiydi.

Toprak mayısın haftasında ısınır Anadolu'da. Is-

tersen nisanda at tohumu. Bekler, bekler de mayısın haftasında gösterir kendini bir boy. Bir inat ile çıkar topraktan. Her bir yöne kalın kaşlarıyla bakar.. İnadı vardır tohum ucunun. Kimseye eyvallah demez. Diritir de direktir. Orta Anadolu'da ve de Mayıs sonlarında yerden biten tüm bir yaratığa aklı olan «merhaba» der. Yoktur bu işin başka bir çaresi. Her bir bitki gözünü ikiye ayırmıştır. Bir parçası toprağa bakar, bir ötekisi gökyüzüne. Nöbet tutarlar. Yerle, gökü yüreklerinde paylaşırlar. Göğe mi yere mi sahip çıkan anlaşılmaz en sonunda...

Aslında toprakla gök bir öykünün ortak yaratıcısıdır. El eli yur el de yüzü. İkisi birlikte, beraberlikte olmayınca «dandili çüş» başlar. Bir yan ağar. O da ekinin yok olması, bire biri zor vermesidir. Cümle bitki, çer olsun çöp olsun, deve dikenini olsun, ekin olsun, kaysı ağacı olsun insanın hizmetinde olduğunu bilmez. Umursamaz. Tümünün amacı kuşağının sürüp gitmesidir. Bir karpuzun içindeki yüz çekirdek karpuz dilimlerini yiyenlerin, kendilerini ayıklamak zahmetine katlanan insanların çabalarından habersizdir. O, kendilerinin toprağa düşüren çekirdeğin soyunu sürdürmek için bire yüz, bire iki yüz çekirdek olup çıkar yeryüzüne.

Asık suratlar bir gün içinde değişti. Yağmur sonu dünyası ısındı köyde. Eski acılar unutuldu. Kin, korku dolu çehrelere ferahlık, sevgi, dostluk doldu. «Merhabalar, selâmünaleyküm» sıklaştı.. Düşüncelerde alacaklıların, icracının korkulu şekilleri silindi. Oğlanın, kızın düğünleri, renkli renkli esvablar yeniden hayallerde yer etmeye başladı. «Bu rahmet borç harç bırakmaz. Hele bir de kelle zamanı poyraz çıkarsa değme keyfimize!»

ON DÖRT

Çelo burnunda soluyarak geçirdi beş on günü. Önce yağmurla birlikte ferahladı. Rahata eren köylü bir süre dere boyunun hikâyesini etti. Üç beş günde yeniden onardılar dere boyunu. Yeni karıklar yapıldı, yeni şitiller bulundu. Bakla, pancar boy atmak için yeniden karıklara düşürüldü.

Eset Çavuş ta yeniledi bostanını. Bir gün Telaşlının Osman'ı gördü.

— Çağır şu gobeli davetime, dedi. Aklının dibini bir çalalım!.

— Olur, dedi Osman. Yarın akşama hazır et sofranı!..

Cami gölgesi serin olur. Giriş kapıları kuzey yönünde olduğundan. Üstelik poyraz da yalar. İşsiz

köylüler çoğuncası orada toplanırlar. Namaz kılını, kılmayanı. Biraz da beynamazlar camiye yakın yerde olmanın bilinçaltı tesellisini bulurlar orda. Laf sargındır. Köyün konularından tutun da tüm bir dünyanın gi-dişatı orada konuşulur.

Çelo ile Ahmet o gün cami duvarına sırtlarını ver-rip çömelmışlerdi. Beş on kişi vardı çömelen.. Bir de Osman geldi. Merhabalaştı bütün oturanlarla. Sonra sözü ele aldı. «Parti, ilçe, kaymakam, jandarma ko-mutanı. Davetler, ziyâfetler..» içinden de Çelo, Ahmet için «Şu eşşek sıpaları bir kalksalar» diyordu. Az son-ra dediği oldu. Kalktılar. Osman hiç oralı gözükmedi. Birlikte kalkmalarını oradakiler bir nedene bağlarlar-dı. «Bayram değil, seyran değil. Eniştem beni niye öptü?» derlerdi. «Mümkinâtı yok, bir gâvurluğu var.» derlerdi.. «Eset Çavuş'un kuş kaldıranı» derlerdi. Ve de dediler..

Osman bir süre aralıktan sonra «Eyvallah» ı çö-kertip kalktı. Ters yoldan Ahmet'lerin evine geldi.. Çelo ile Ahmet hayata serilmiş sofraya yeni otur-muşlardı.

— Buyur, Osman Emmi, dediler. Ayağa kalktılar.

— İştahım yok, dedi Osman. Hatırınız için bir iki lokma alayım. Hemi de lafımı edeyim. Vay, dibi de-lik dünya vay!.. Emmi, yeğen birbirine küs, kırgın ola-cak, tüm bir alemin ağazına laf düşek te bizim gibi Allahın kıtmirden aşağı bir kulu araya girecek. Ah-met, yavrum!. Sen Çelo'nun yakınısın. Bir göbek öte akraba hısım sayılırsın. Bak! Misafir geldi, başına taç ettin. Yemedin yedirdin, içmedin içirdin.. Allah razı ol-sun senden. İnsan böyle günde belli olur. Helâl süt emmişsin. Rahmetlik baban da böyleydi. Büyüğümüz idi. Atamız sayılırdı. Yattığı yer incitmesin. Cennet me-kânı olsun. Şurda gizlimiz saklımız yok.. İyi dinle!.

Yıkık kalbi düzeltmek yıkık kapıyı onarmaktan daha sevab. İki müslümanın arasını bulmanın sevaplarını kaç kez dinledim din adamlarından. Geçen ramazanda kazaya bir vaiz geldi. Bilmem kaç yüz kaymaya tutmuşlar bir aylığını. Koca cami doluyor da ümmeti Muhammed kapılardan, pencerelerden dinliyorlardı mübareği.. İşte bildir o vaızı dinledim ben. O dedi ki: «Birbirinizi hoşnut edin!. Kalp kırmayın!. Küslük, müslümana yakışmaz. Büyüğünü bilmeyen Allahını bilmez. Ey cemaat, küsleri barıştırın. Büyük sevap var bunda..» Helbet boş laf etmez koskoca adam. Müftüsü de onu dinliyordu, hocası da onu.. Lafı düzgün, ilmi yüce olmasa dinler miydi Müftü Efendi onu? Dinler miydi cümle hacı, hoca?.. Sözü nereye getirecektim? Haaa, komşu arasını bulmak, akraba, hısımları barıştırmak hac sevabı sayılır. Ben bu yüzden girdim araya. Yoksam elin dırdırı benim neyime? Bana sorarsanız çama çıksam aşağıda papucum kalır..

Sonra Çelo'ya döndü :

— Gel oğlum, dedi. Öte gün de söyledim. Eteğindeki taşı dök. Emmin ile barış. Ele aleme kendinizi güldürmeyin. Ben az deyim, sen çok duy. Laflarımı kulak arkasına atma. Yel kabarır sel olur. Muhanetin ardı arası kesilmez. Ben sana dayı, emmi gibi konuşuyorum. Emmi'nin kalbinde kötülük yok. Geçen rastladım, zari zari dert yandı. «Eli alemi bize güldürüyor» dedi. «Düşmanlarımızı laf saabı etti» dedi. «Ben onun kötülüğünü ister miyim?» dedi. «Etimin parçası» dedi. «Yerde yatanın hatırı yok mu?» dedi. «Bir tecik kardaşımın mezerde kemiklerinin sızlamasına nasıl gönlüm razı olur?» dedi. «Ben bu kadar vicdansız mıyım?» dedi. Gel yavrum!. Kanı kan ile yıkamazlar. Kanı su ile yıkarlar. Ben diyeceğimin cümlesini söyledim. Komşuluk hatırı ne ise hepsini yap-

tım. Bundan gerisi sizin bileceğiniz iş. El alem davulun hep ters yanına vurur. Onmanızı istemez hiç kimse. Ortada «hır» çıksın da seyrangâhlığına koşsunlar.

Çelo bağlaşında ayak değiştirdi.

— Osman Emmi, dedi. Cümle sözün canla baş üstüne. Bir de Emmimin aklının tabanını çalalım.

— Ha şöyle dedi, Osman. Ha şöyle.. Yarından tezi yok. Emmi, yeğen buluşun! Meşveret edin. Sen bilin deyince değirmende nizâh olmaz. Bizimki Allah rızası için araya giriş.. Mal sizin, mülk sizin.. Al, ver, paylaş. Ne yaparsan yap!. Benim kılım bile kırıdamaz. Evim ayrı, yolum sapa.. Haa, ne var ki, küsleri barıştırmak. Razılık yaratmak. Ben bir kez Emmi'le seni barıştırayım da, sonra başınız pınar ayağınız göl olsun.. El alem laf saabı olmaktan çıksın. Sülük kaysın dillerine. Doğru demiyor muyum Ahmet?.. Meşveretten ne yiter?

Ahmet başını salladı. Çelo yere bakıyordu. Osman :

— Yarın gün aşımı gelirim, dedi. Sizi alırım Eset Çavuş'un hanesine gideriz. Ötesi sizin bileceğiniz iş.

— Olur, dedi Ahmet. Çelo bakışını yeniden yere mıhladı.

Devresi sabah Osman haberi Eset'e ulaştırdı. Eset :

— Sağol Osman, dedi. İyiliğin unutulur cinsten değil. Sayende bu baş belâsını başımızdan atacağız evelallah.. Madem ki davetli kabullendi. İlimiş sanarım. Eski kılavı kalmamış sanarım. İnişmiş sanarım. Ne olacak? İt kuyruğu hep dikine dikine gitmez ya!.

— Dediğin doğru Eset Çavuş. Eski tavı kalmamış. Culuzu düşmüş. Bezgin bir hali var.

Çavuş, Osman'ın lafını yarıda bıraktı.

— Senetleri ne yapalım? Gösterelim mi? Ben Binnaz'ın oğlunu gördüm. Parmak bastırdım yaptırdığım senetlere..

— Nerde tanzim ettiniz senetleri?

— Sorma onu. Geçen Yenice köyden bir tanıdık geldi. Onunla becerledik bu işi. Bir tek senin parmak yerin boş kaldı.

— İmza kolay, sen zorda kalmayınca o senedi çıkarma! Çıkartırsan yalandan gösterip cebine koy!. İş senetsiz sepetsiz olacağı benzer.

— Ağzını öpeyim Osman. Bu iş bir bitsin yeniden kurban keseceğim. İt sıpası ayağımızın altından bir sıyrılıp gitsin. Biz zaten başımızın kârında değiliz. Bir de bu belâ. Gitsin, defolsun, gitsin.. Ulan dünyada rahat bize haram mahallesi mi? Osman'ım! Sana bana «of» diye bir soluk almak yok mu? Anam denen fışkı bir Eset Çavuş yerine taş düşürse ne olurdu?

Osman :

— Köyün tüm bir yönü, dağı .taşı kesek bölümü taş parçası.

— Dip ninelerimizden kalsa gerek..

ON BEŞ

Osman, Ahmetlerin evinden çıktıktan sonra iki arkadaş duygulu yönlerde birbirinden ayrıldılar. Birbirlerine bakmamak için bir inat oturtmuştu yüreklerine.. Gece ağır basıyordu. Yine tepsi gibi turuncu bir ay doğdu. Yer gök aydınlığı bir oldu. Yapraklar iştahlı iştahlı gerindiler dallarda. Gölgeler ortaya çıktı. Üstelik uzadılar. Lamba ışıkları fersizleşti.

Ay ışığında köy bir hoş olur. Çıt çıkmaz itinden kurdundan. Tüm bir dünyası susar köyün. Işık ve gölge yalar her bir yönü.. Türkü tutturmak ister kadınların akli. Erkekler gâvur... Erkekler merhametsiz...

— Yatın, gâvurun kızları, gâvurun garıları...

Kadınların homurtularını gök maviliği yutar. Ay pus bağlar.. Koyu, derin bir gece köyü o gün de yalar geçer. Vay garibim vay!.

Osman evden ayrıldıktan sonra iki arkadaş bir süre sustular. Birbirlerine bakmak istemiyordu canları. Ve alaca aydınlığı bozan gecede isteksiz gözler birbirinden kaçıyor. Rahat olmayan yüreklerden endişeler yayılmıştı gözlere.. İnsan ne kadar sussa, felâketi gözlerinden saklayamaz. Yarı karanlık her bir şeyi saklamaya yetmedi. Çelo patladı :

— İyi halt etmedik Ahmet, dedi. İyi bok yemedik. Yanlış adım attık. Evine geliriz demeyecektik. Dürzü Emmime.. Emmim hak hukuk tanımaz. Allahtan korkmaz, kuldan utanmaz. Murtadın bir teki.. «Dinsizin hakkından imansız gelir», derler. Bu deyyusu zor çözer... Onu yola getirirse guvat yola getirir. Tüm bir murtat takımı...

Ahmet :

— Sınamayı kurt yemedi ya! dedi. Arkadaş sınamayı kurt yemez. İşimize gelirse «Hee» deriz. Yoksam vebal bizden kalkar. Yüzü kalmaz el aleme.. Hem de tüm bir bize... Aşağıdan almış görünürüz. Uyuşmak için geldiğimizi söyleriz. İcik arazi, icik para isteriz. Sululardan birer bölük sana versin. İnsanı aç komaz o mülk... O tarlalarda can biter, üç binden aşağı alma!. Biz lafı yüksekten alırız. Beş binden laf açarız...

Çelo :

— Ne hayın kerhaneci! Ne hayın dürzü!. Şimdiye dek beş yüzden yukarı çıkmamış. Koca mülkün bir evleğini vermezler beş yüze. Gelgelelim herifçoğlundan din yok, iman yok. Bir fırsat geçmiş eline. O namuslu, ben namussuz. O müslüman, ben murtad... O yerli, ben yabancı.. O tevekkül, ben hayın. O iyi, ben kötü. Ahmet? İyiliğinin de, kötülüğünün de hiçbirinden yana değil.

— Babam, arslanım, kardeşim. Bizim işimiz rıza

pazarlığı, dedi Ahmet. Omuzumuzda yumurta sepeti yok ya!.

Ay, ılık bir akşam bırakarak kayıverdi dünya arkasına. Uyku insanların oldu.. Tüm bir rahatlıkla gerindiler. «Bilen bilir, bilmeyen bir tutam mercimek sanar». Köyde uyku, doğanın yeniden yaratılmasıdır. Yok, doğanın yaratılma başlangıcıdır. Anadolu köylüsü için her sabah doğanın bir «besmelesidir». Toprağa attığı, tohum yüz santim olsa, onu yeni, topraktan uyanmış gibi görür. Gücü ölçüsünde eler, beler. O büyüdükçe kendinin de büyüdüğünü, geliştiğini sanar. Yani, toprağın verdiği için yaşar Türk köylüsü.. Kendi değil toprak önemlidir. Kendi değil, toprakla bağdaşan ürün önemlidir. «Bire bir verdi ekin» der direnir. Bire on verdi ekin der.. Direnir.. Bu kez de akli kendini çalar. Ne aşağısı, ne yukarısı... Olsun, bir geçim olsun...

Ellerini yıkadılar ve yola düştüler. Eset Çavuş'un konukları idi. Çelo ile Ahmet. Çelo, yol boyu kendi içinde direndi. Sözü üstten alacaktı. «Bu bir tuzak» dedi. «Bu bir gâvurluk» dedi. Aklına diyecekleri geliyor, aklına gelenleri sıraya koymaya çalışıyordu. Kezik ağır bastı. Görür gibi oluyordu Kezik'i... Sonra Emmisi ile pazarlığa tutuştu.. Kaş göz oldu bütün dünya. Yürüdü... «Yıkarsa beni Kezik yıkar?» dedi. Zöhre Eme geldi aklına. Zöhre Eme'nin dedikleri geldi aklına : «Kız yetime dönmüş. Yüzü gülmez, sesi çıkmaz olmuş. Eski Kezik değil o. Bir hal olmuş kıza. Bir illeti mi var? Yoksam kişisi ile arası hoş değil mi? Ne bileyim anam, bir hal var kızda..»

Işığın geceye tutsak olduğu saatin görünmezliğinde acı acı gülümsedi. Ayağı bir taşa çarptı. İçinden

bir küfür savurdu taş. Sonra «neme» dedi, «taş. Kezik beni seviyor ya.. Her bir şeyi biliyorum. Emme, denmez ki diyesin!. Söylenmez ki söyleyesin!..»

Ağır bir keder oturdu yüreğine. İçlendi. Ağlamaklı oldu. Yutkundu : «Kezik! Bir köyü, bir dünyayı kurban ederim sana. Yüreğimin tacı, tahtı sensin. Senin için çıkmadık canı ne edeyim ben? Öl de! Öleyim. Sürün de! Sürüneyim. Öldür de! Öldüreyim. Üç günlük ömür. Senin için zulüm olsa ne olur?

Osman, Ahmet daha önde öteden beriden laf ederek gidiyorlardı. Çelo'nun durgunluğuna dokunmadılar.

Eset Çavuş'un evi önünde Çelo kendine geldi. Çeki düzen verdi düşüncelerine.

Avluda kendilerini Çavuş'un büyük oğlu karşıladı. Çelo göz ucu ile izzet'i süzdü. Elinde olmaksızın dişlerini gıcırdattı..

Evin önündeki hayatta dört kişi oturuyordu. Konuklar yaklaşınca Çavuş yarım tertip ayağa kalktı. Daha doğrusu dizleri üstüne dineldi. Yalancılığının, sahtekârlığının, yüzüne aktardığı rahatsızlığı gören olmadı. Zaten Çavuş yeniden bağdaşa geçince yarım dakika öncesi yüreğinin çırpıntısını unuttu.

— Selâmünaleyküm.

— Ve aleyküm selâm...

— Merhaba...

— Merhaba, merhaba, merhaba...

Sonra hal hatır sorulmaya geçildi :

— Nasılsın, eyi misin?

— Çok şükür eyiyiz.

— Siz nasılsınız?

— Eh, yuvarlanıp gidiyoruz işte...

Fersiz ışık ortalığı renk cambazlığına boğdu.

Hoca :

— Nasılsın yavrum, nasılsın Çelo'm? dedi.

— Emrine şükür yuvarlanıp gidiyoruz işte.

— Emrine şükür, emrine şükür...

Kısa bir sessizlik çöktü ortaya. Ahmet ile Çelo kendilerine gösterilen minderlere oturdular. Bir göz ucu süzdüler sağ yönü. Muhtar vardı. Imam vardı. Fadiş'in oğlu vardı. Tüm bir davetliler, yarışa hazır atlara benziyorlardı.

— Nasılsın? dedi, yeniden Muhtar Çelo'ya...

Fadiş'in oğlu aynı soruyu yeniledi :

— Nasılsın? Emmi Uşağı Çelo? Nasılsın yavrum?

Çelo :

— Emrine şükür, dedi. Emrine şükür. Yuvarlanıp gidiyoruz..

Bu sözler üzerine, alaca aydınlıkta kimse kimseye sahip çıkmadı. İçlerinden «Bu eşsek sıpası kasa-badan bir şeyler öğrenmiş» dediler. Ve, ayak değiştirdiler.

Muhtar sözü yağmura, karakola, kaymakama getirdi.

— Murtaza Çavuş, dedi, iyi bir adam. Helâl süt emmişin biri. Geçen kaza pazarına gitmiştim. Onbaşıya rastladım. Koluma girdi. O büyük çavuş : «Sana da, köyüne de pravo» dedi.. «Pravo.. Köylü milletin-den de tam, tümüne senin ehâlin gibi olacak.. Her bir işine razı. Razılık gerek her bir şeye. Hem bu dünyaya, hem bir ahirete.. Sonra, sürüp gittiğimiz yol ne? Karatoprak. Şu sulama işinde üç beş vukaat olmasaydı emsâl köy gösterecektim kaymakama sizi. Lâkin birkaç dini kırık köyün şerefini payimal etti. Bizi kaymakam nezdinde küçük düşürdü. 'Evet efendim' ci etti. 'Hakkınız var Kaymakam bey' dedik, başımız eğik. Eee, bundan sonra, vallaha da, billaha da demem. Uzatmamı boynuma al şerit olup dolamazlar

ki...» Çavuş esti, yağdı. Allah razı olsun. Dolu gibi düşmedi toprağa.. «Başbaşa bağlı, baş padişaha bağlı» derler.. Vardım Kaymakama. Kaymakam buyur etti. Yumuşak yumuşak sandalyalardan birine oturdum.

— Hoş geldin, dedi.

— Hoş bulduk paşam, dedim.

— Ne emrin var? dedi...

— Emir kölenizin, dedim. Şu köyümüzün su işi.

Biz bizi bileli dereden su içeriz. Köylü milleti eşme var, pınar var, bir de oradan su içelim de yüreğimiz bir bayram görsün derler... Sizin partiye bunun için rey verdik, derler.. Sözüm ona beni adam yerine koyup, senin partine koşulduk, derler. Mebus beyler ilkin köyümüze geldiler. «Selâmün aleyküm, aleyküm selâm», «Pınarınız var mı?» dediler. Hep bir ağızdan askeriye usulü «Yook» diye bağırdık. «Yolunuz var mı?» dediler. Aşk ile şevk ile «Yooook» diye bağırdık. «Borcunuz var mı?» dediler. «Hangi birini sorarsın, gırtlığımıza dek..» dedik. «Vaktiyle kızlarınızı zorunan nerelere götürdüler?» dediler. «Emsütüye, gâvur mekteblerine..» diye bağırdık. İreyinizi bize verirsiniz, bizi seçerseniz, suyunuz gelecek, yolunuz yapılacak. Borçlarınız bir kredide kül ufak olacak... Kaymakam bey! Şimdi köylü bir ağız olmuş : «Hani?» diyorlar. «Pınarlar akacaktı? Çamura kağnılarımız batmayacaktı... Papur yolu olacaktı köyle, kazanın arası... Borçlarımızın tümüne bir «of» çekecektik. Yeni krediler açacaktı banka.. Hepiciğinden geçtik, Köylü beni suçlu tutuyor. «Bu sözlerin tümücüğünü söyleyen sendin» diyorlar. Ağzım dilim kuruyaydı da söylemez olaydım. Kul dilinin belâsını çeker. Köylülere «Babam, kardaşım» dedim. «Sınamayı kurt yememiş, sağa sola irey dağıtmakta fayda yok. Onlar hiç bir şey yapmadılar. Hiç yoksa bunlar söz veriyorlar. Reyleri dağıtmaya-

lim.» dedim, arkadaşı! Öte ettim, beri ettim. Dedim. Allah yalanı sevmez, şurda biz bizeyiz. Dedim!.. Kaymakam bey candan dinledi beni.. «Muhtar» dedi, «Sen uyanık bir insana benziyorsun. Hakkın var ya hiç bir alacağın yok. Hökumat ne yapsın? Hangi birine yetişsin birden? Fakir bir olsa yağla balla beslerlermiş.. Bir değil beş değil.. Pınarsız bir sizin köy olsa.. İçtiğim suyu çeşmenize aktarırım. Kırar, ular cebimden yaptırırım oluşunuzu. Sizin köyün deresindeki çakıltası kadar hükümatın kasasında para olsa yine bu işle başa çıkamaz. Bunu böyle bil! Gayrisini de benden sual etme.. Komşulara selâm söyle. Vali beye yazacağım sizin çeşme için.» İyi adam kaymakam. Gençten biri. Vay: Şu analar neler doğuruyor? Allah işini gücünü rast getirsin...

Hoca söze karıştı :

— İltebin.. ayeti kerimesinde cenab-ı rabbülalemin ulûl emre itaatı emrediyor. Ümerâ Hazreti Resûlullâh (S.A.) efendimizin vekilleri sayılırlar. Her kim ki peygamber efendimize itaat eder, onun vekilleri sayılan ümerâyâ itaat etmezse indillâhta asi defterine yazılır. Hükümete, valisine, kaymakamına, onbaşısına, muhtarına itaat peygamber efendimize itaat sayılır. Büyük sevaptır. Amellerin en makbulüdür. Allah-ü tealâ gazabını asi kulun üstüne çevirir. Onları türlü dert ile terbiye eder. Bakın şu köyün haline? Büyük küçük kalmıyalı bet mi kaldı? Bereket mi kaldı? Bir iki iyi amelli kul yüzünden Allah indinde iyi ameli olan makbul kul yüzünden yağdı bu yağmur...»

Ortalık kararıp gitti. Her bir yön karanlığa tutsak oldu. Beş numara iki gaz lambası hayattaki çiviye asıldı. Kör, hoş bir aydınlık yayıldı her bir yöne...

Kadınların fısıltılı sesleri anlaşılmaz bir nefes ölçüsünde kerpiç duvarlardan dışarı sızıyordu. Bir sü-

rü kap kaçak gürültüsü arasından. Çelo, seslerden Kezik'in sesini ayırdı kendince... «Evet» dercesine konuşulanları dinliyordu. Ama aklının tüm bir ucu, kulağı içerden sızan seslerdeydi. «Kezik'in sesi» diyordu. Alıp başını on, on iki yaşlara götürüyordu. «Kezik'in sesi» diyordu. «Kezik'in sesi.. Bir ay devresi duyduğum sesinden gayri değil ki..»

Çelo, karanlığın sığıntısında gözlerini yumdu. Aldı başını çocukluğuna gitti. Kör Mıstığı görür gibi oldu. Yüreği kabardı. İçinden «ulan,» dedi, «bu köye geldim, bunca gün kaldım da o deyyusu, o rafazıyı niye görmedim. Niye karşılaşmadım zalımın bir tekiyen?..» Oysa, kör Mıstık bir iki yıl önce göçüp gitmişti.. Çelo «Helbet görüşürüz, bir yerde karşıma çıkar» dedi. Onu bıraktı, Kezik'in kocasına takıldı aklı. Kendince acıdı Albaz'ın oğluna. «Sen koca mısın, koca?..» Yarını bir günü yok, elinden alıp gideceğim Kezik'i..

Karanlık ortasında şekilleri dağılan yüzlere baktı. «Siz konuşun!. Helbet insan lafının sonu alınmaz. Ben de eşşek sıpası değilim ya!. Ahir üç beş laf da benden olur.»

Birden alabura oldu düşünceleri. Duygulandı iyisinden. Yine ağlamaklı bir duygu doldu içine. Bir dışı ötesindeydi Kezik. Bir dünya ötesinde. Göz kapakları daha kolay oynadı. Ayaklarının altındaki hayat kaydı.

O aralık, Haydar girdi avluya. Kezik'in kocası. Sofra Eset Çavuş'un varlıklı olduğunu gösteriyordu. Peşkirler, kaşıklar. Kaşıklar işlemeli Konya kaşığı. Peşkirler sırmalı Yozgat işi.. Kaplar kalaylı tümünden.. Sanarsın üç gün önce Tokat pazarından alınmış..

Sofraya iştah kaşıkları atıldı. elo'nun kaşığı ya-
vaş gidiyordu. Eset avuş :

— Haydi oğlum!. dedi. El sofrası değil bu sof-
ra. Emmi sofrası... Emmi sofrası ile baba sofrasında
ayrılık gayrılık aranmaz. İyice al sokumlarını... Haa,
haa şöyle.. İyice kaşıkla...

elo içinden «Hele dörzü, hele» dedi...

Konuklar yemek sonu gevşekliğe geçtiler. Siga-
ralar yenilendi. Düşüncelerin bakışları karanlıkta eri-
yip gitti. Ama, elo ile Ahmet «kim söze başlayacak?»
diye düşünüyordı. Sessizliği muhtar bozdu.

— Eee, dedi. Eset avuş sofran daim olsun.. Al-
lah eksik etmesin gelirini.. Var da yedik.. Var da kur-
sağımıza üç beş lokma düştü.. Allah var olanı yok
etmesin. Var evinin kapısını kapamasın. Varlıkta zor-
luk yoktur. Her bir kötölük gelirse, yokluktan gelir.
Yokluk muhânet kapısıdır. Yokluk gâvurluk kapısıdır.
Cenab-ı rabbülâlemin hiç kimsenin başını o kapıya
arptırmasın. Müslümanı şöyle dursun murtadını da..
Destur varsa, gelelim lafımıza.. Bizimki Allah rızası
için bir aracılık. Biz bu yaştan sonra yeşerip bostan
olacak değiliz ya!. Olmayız.. Ben daha evvel de şöy-
ledim. Herkesin evinin önünden Bağdad'a yol gider.
O günler lafımı kötüye aldılar. Köylü milleti bu gün-
de lafımı kötüye alır. Biz sonunda «Allah bilsin» de-
riz. «Kazığımızı ne yere çaktık ne gök'e», «Herkes
nasıl bir gelip bir gidiyorsa, bizimki de öyle. Mezerlik
öyle karışmış ki, dedemin yerini bulamadım. Sözün
hiç de bir yeri değil ya, okula bahçe yapacağız diye
köyün mezerliğini kaldırdılar. Hepinizin gözü önünde.
Emme hiç kimse ben Allahın kuluyum diye ağzını aç-
madı. Dünyada bir ölünün hakkı var bir dirinin hakkı.
şimdi bizim lafımız diri hakkının üstüne. Bir arabulu-
culuk. Kulun kuldand razılığı. Bizimki eti tırnağa şek-

vâcî etmemek. Biriniz et, biriniz tırnak sayılırsınız. Bize gelince, bir ucumuz el... Evimiz peyke, yolumuz sapa. Çabamız komşuluk çabası. Cümlenizin iyiliğini isteriz her daim. Sizi sarmaş, dolaş görürsek yüreğimiz kat kat yağ bağlar. Kötü olursanız üzülmürüz emme, zulmunuz birbirinizi eritir. Yalan dünyayı avu eder mabeyninize... Dünyada bitmedik iş mi, çözülmedik dava mı var? Çanak çanağa vurursa biri kırılır, biri çatlar. Maşa varken ateşi elinen tutmak akıllı kârî mi? Oldu bir iş aranızda. Gönlümüz, hiç bizim lafımız, sözümüz, orta yere düşmeden sulf olmanızı isterdi. Olmadı. Oğlum!.. Çelo! Sana söylüyorum yavrum!.. Aslan yeğenim!. İyi dinle beni!. Ne hoca efendi, ne ben, ne Musto, ne Osman senin adamınız ne de Eset Çavuş. Biz aramızda meşveret ettik. Elin alemin sözü bitsin. Emmi, yeğen kuzu gibi anlaşıp halletsinler her bir şeyi, dedik. Onun için girdik araya. Çavuş'la konuştuk.. Aha yüzü. «Etinin parçası» dedik senin için. Razi et, Çelo'yu dedik. Emmin «Komşular» dedi. «Ben murtad değilim. Gâvur değilim. Bugün dünya yarın ahiret. Benim de ellerim, kollarım iki yanıma gelecek. Benden de bir hesap soran çıkacak helbet.. Pis dünya için ahiretimi zindan edemem. Beni de yutacak karatoprak. Bana da sorgu süval var öbür tarafta. Demek istediğim şu.. Kardeşimin sağlığında ona dünyanın yardımını yaptım. Düğün dernek mesarifatı borç harç sırtımdan geçti. Borç para istedi verdim. Çok kerre, 'kardaşım' dedi, 'pek müsrüfsün. Elinin kiri kadar paranın hükmü yok indinde. İcicik sıkı ol, pahal ol. Eline geçenin kıymetini bil. Var mı senin malın cümle alem kulun. Yok mu senin malın tımarhane yolun..' Bir türlü dinletemedim. Rahmetlik, 'Ağa, dünyaya para babası olmaya gelmedik. Para dediğin harcanır. Eş dost yanında insanın yüzünü abba eder'

derdi. Elinde, cebinde ne varsa altından girip üstünden çıkardı. Bu yetmez gibi sağa sola borçlandı. Ahir benden borç para istedi, senetli para istedi. Eni boyu gardaş. Etimin parçası. Dizgine gelsin diye verdiğim paralara borç senetleri aldım elinden. Allah şahit bir kötü niyetim yoktu borç senetlerini alırken. Bir gün akli başına gelir, yaşlanır, uslanır dedim. Uslanma ne söz, azıttı da azıttı. Harmandaki buğdayı sözüm ona vesek gösterip borç para aldı ciğeri on para etmeyenlerden. Sonunda beni de Ettehiyatiye oturttu. Kolumu kanadımı tutmaz etti. Kendi de göçüp gitti. Açtığı yarayı üç beş yılda zor kapattım. Onun keyfine bıraksaydım ne tarla, ne tapan kalırdı bu güne. Hepsi-ne mukayyet oldum. Borç ettim, ona verdim. Kan kustum, kızılıcak şerbeti içtim dedim soranlara. Çalıştım, çaldım, çabaladım bu günkü dirliği kurdum Allaha şükür. Şimdi Çelo'yu sağdan soldan kişirliyorlar. Kasabadan biri çıkmış, bol keseden atmış. «Çelo,» demiş, «mülkün yarısı senin» hepiniz bilirsiniz, köy yeri haset fesat dolu... Huzurunuzdan ötede kimse hayırına solumaz. Sen kuru dal olsan düdük kavlatmaya çalışırlar senden. Akıllarınca biz birbirimize gireceğiz, onlar da seyrimize dökülecekler... El oğlunun işi ne? Sen döğüş, o seyretsın. Sen ağla, o gülsün. Evvel Al-lar tümünün muratları koyunlarında kalacak. Emmi ye-ğen birbirini razı edecek. Emme gelgelelim. Üç beş namussuz takımı yüzünden hikâye uzayıp gidiyor. Birbirimizinen kanlı bıçaklı değiliz. Et tırnak sayılırız üstelik. Çelo babasının senetli borcunu kabullensin. Aranızda bir kıymet biçin mülke. Borcun üstüne üç yüz mü, beş yüz mü, sekiz yüz mü vereceğim? Siz münasipleysin. İş olup bitsin. Ele laf kalmasın. Davul-cuların kasnakları boyunlarına geçsin.» İşte Çelom, yavrum Emminin dediği bu. Emmin kötü adam değil.

Kırk yıllık komşuyuz. Bir güne bir gün ağrınmadık, incinmedik birbirimizden. İş tatlıya bağlayın. Hakimden, mahkemeden ne çıkar? Hekim kim? demişler. Başından geçer. Biz bu saçı değirmende ağartmadık. Dava ne, mahkeme ne, hakim ne onu iyisinden biliriz biz. Salmanlı köyünde bir Bekir Çavuş vardı. Bir dava tutturdu. Tam on beş yıl. Öldü de kurtuldu. Şimdi uşakları 'gel beri' der davaya. Bir iki ayın biri dökülürler mahkeme kapısına.. Ateş düştüğü yeri yakar. Hakimin nesine.. Filan aya, filan güne tâlik.. Senin ömrün eskiyor. Herifcioğlunun nesine. El elin ölüsüne 'dın, dın' diye ağlar. Sonamayım, sen şehir uşağı oldun gayri. Köy yeri kolay değil. Her babayiğidin kârı değil. Köy yerinde yaşamak, arslanın ağzından lokma almağa benzer. Ekmeğin hası da, kolayı da şehir yerinde. İrazılaş Emmine ilen. Al üç, beş, geç, ko, git kazaya. Allah herkesin rızgına kefil. Nerde aç mezeri görülmüş? Ne dersin Hoca efendi? Ne dersin Ahmet? Münasebetli mi laflarım.

— Güzel kelimeler söylersin, dedi Hoca.

Ahmet sağa sola bakındı. Bağdaşında ayak değıştirdi. Sonra söze sahip çıktı :

— Muhtar Emmi, iyisin doğrusun emme, sanalım ki Eset Emmimle, Çelo para cihetinden anlaştılar. Beş aldı, on aldı. Orası başka. Velakin Çelo bu parayı üç günde yiyip bitirecek.. Sonra yine sırtı açık, karnı boş... Çelo diyor ki : «Sululardan birer bölük versin Emmim. Kıraç tarlaları ona bırakayım. Kıracıklar için de bir pazarlık tutalım. Üç aşağı, beş yukarı. Anlaşma böyle olur. Bir zorda kalırsam arazimi eker muhane-te el açmam.» İşte böyle diyor. Laf onun, söz onun. Ben onun aracısıyım. Ben de razılık için aranızı sokuldum. Yoksam benim ne haddime..

Eset Çavuş parladı :

— Umut fakir ekmeği, dedi. Ye Memmet ye.. Suluların nısfını ver, kıraçlar için ayrıca para say. Nerde bu yoğurdun bolluğu. Olsa da biz de yesek. Ben elâlemin lafı kesilsin, hasetin dili boğazına aksın diye işi aşağıdan alıyorum. Üç beş bir şeyler vermek istiyorum. Yook işi zora, mahkemeye kalırsa zırnık alamaz benden. Tarlaları tarla yapan benim. Hâli araziren söküp büyüten benim. Vergisini, algısını veren benim. Bunca yıl zilliyetinde bulunduran benim. Cihanın akıllısı bizim yeğen efendi mi? Hakimi, kaymakamı bir o mu bilir? Bizim de kendimize göre okkamız var, dirhemimiz var. Yüzüne yeniletin söylüyorum. Beş sekiz yüz bir şeye razı olursa ne âlâ.. Yoksa herkes bildiğini geriye koymasın. Evvel Allah canımız içimizde sağ iken kimseye pabuç bırakacaklardan değiliz.

Çelo yerinde oturamıyor bağdaşında biteviye ayak değiştiriyordu. Tümüyle yerinden oynamıştı yüreği. Tümüyle boşaltmak istiyordu. «Ah Kezik», dedi içinden, «Ah Kezik sıçtın canıma benim. Ağzımı açamaz ettin. Ahraza çevirdin.» Dizlerinin üstüne oturdu. Bedenini dikleştirdi :

— Bu kez ne etsen, ne desen sesimi çıkartmayacağım. Evvel böyüğüm sayılırsın. Sonra benim de kendime göre bir bildiğim vardır.

Bu sözler, bu yumuşak, aşağıdan alan laflar içini ısıtmadı. Kezik'e sitem etti burkulmuş bir yürekle. Düzenini, dengesini bozmuştu. Konuştukları onu kırmasıydı, incitmemeliydi. «Çelo iyi laf ediyor» demeliydi Kezik. Ama Emmisi hep yanlış anlardı bunu. «Aşağıdan alıyor, iyi korkmuş. Tüm bir umutsuzluğa düşmüş» derdi. Bu yüzden kendini naza çekerti. Üç beş yüzünen başından savacağını sanardı. Duramadı :

— Ben nizâh etmeye gelmedim, dedi. Kimseden zekât fitre istemiyorum. Hakkım varsa, Ahmet'in de-

diği gibi sululardan birer bölük sehmimi alırım. Kıraç-
lar için de üç bin lira isterim hisseme. Herkes elli bin
liralık mülk diyor tarlalara. Yarısı senin, yarısı ağamın.
Borç, harç varsa, var içinden onları da al.

— Var, var hemi de çok var, dedi Eset.

— Al! Az ise de al, çok ise de al! İlkın ver hak-
kımı, sonra göster senedini ağamın. Ödeyeyim borcu-
nu. Benim lafım bu. Hoca efendi burda, muhtar em-
mim burda, Osman emmim, Musto emmi burda. Elle-
rini vicdanlarına koysunlar, haksız isem «Haksızsın
Çelo» desinler.

Bu aralık sokak kapısından bir gölgenin avluya
girdiğini gördüler. Köpek yalandan çeniledi ve sustu.
Çavuş :

— Kim o? diye bağırdı.

— Benim Eset emmi, Nebi, Nebi...

Nebi ismi daha da canını sıktı. Hoş geldini boş-
geldini düşünmeden :

— Ne istiyorsun? diye yeniden bağırdı.

— Hoca efendi burada mı?

— Ne edeceksin Hocayı?

— Ağam sancılandı da...

Çavuş, Hocaya :

— Yusuf'un oğlu, ağası sancılanmış da seni ses-
liyor.

Nebi :

— Hoca emmi, ağam selâm etti. Eyisinden sancı-
lı, zahmet ya, bir uğrasın bize, dedi.

Hoca kalktı.

— Kalın sağlıkla. Sofran daim olsun Çavuş. Yu-
suf'a bir uğrayayım. Dönüşümde de namaz vakti olur.
Sonra Çelo'ya döndü :

— Oğlum, dedi. Emminin sözlerine razılık göster.
Böyük sözünden çıkanın akıbeti iyi olmaz.

Eset ayağa kalktı. Sözüm ona biraz uğurladı hocayı ve kulağına :

— Hocam, dedi. Yusuf konuştuklarımızı bilmesin. Hayır soluk solumaz onlar.

Yeniden yerine otururken içinden konuşuyordu: «Bizi kişifliyorlar. Bir gâvurluk var bu işin ucunda..»

Sigara sarışındaki telaş Çavuş'un iyiden sinirlendiğini gösteriyordu. Sesinin tonu değişmişti.

— Çelo, yavrum, dedi. Anlaşılan sana akıl veren çok. Herkes seni kuru kayadan ot yolmaya gönderiyor. Senin dediklerinde hiç mi hiç iş yok. Son aklın bu ise, sen bu aklına «kişşe» de! Öküzün altında buzağı arama. Ben sana büyüklüğümü yaptım. Elin dırdır kesilsin diye beş sekiz yüzü gözden çıkardım. Razi olursan ne âlâ. Yook, burnun havada gezeceksen ona kimse bir şey demez. Şeriatın kestiği parmak acı mazmış. Kazaya gidersin. Sana arka olan büyüklere görürsün. İstidani yazarlar. Koynuna bol bol harçlık korlar. Hakimi görürler, gönderirler bu tarafa.

Çelo dudaklarını geviyordu bunları dinlerken. İçinden Kezik'e bir küfür savurdu. Kezik'in diline taktığı düğümü kırdı.

— Emmi, dedi. Aklım «kişşe» denilecek akıl emme, hakkım «kişşe» denilecek hak değil. Kapına dilenci gelmedim. Aç doyurmuyorsun, çıplak örtmüyorsun. Elin dırdırı bitsin diye çabadaysan, bu için üç beş kuruş vermek diliyorsan beş para verme bana. Ben kazadaki büyüklere değil Allahıma güvenirim. Hakkıma güvenirim. Cebim elimin altında. Çok şükür istidacıya da verecek param var, keşifciye de. Ben diyeceğimi dedim. Gayrisini sen bilirsin.

Çavuş'un sesi birden yükseldi :

— Misafirim olmasan sana diyeceğim çok şeyim vardı. Emme kolum dalımdan kırık şimdi. Bildiğinin

birinden kalma. Sonra muhtara, Osman'a doğru döndü :

— Görüyorsunuz, dedi. Akıl veren iyi vermiş. Var mı sözünün ipe sapa gelir tarafı?

Osman söze karıştı :

— Çelo, yavrum! Seninle görüştüğümüzden Allah şahit Emminin haberi yok. Hep iyiliğini istedik. Rahmetlinin hatırı için sana doğru yolu göstermeye gayret ettim. Eset Çavuş Ağanın dediği gibi seni bir dol-duran var. Kimse hayrına solumaz bu köyde oğlum. Kimse kimsenin onduğunu istemez. Vazgeç bu diklikten. «He» de! Emminin teklifâtına.

Ahmet :

— Bana laf düşmez ya, dedi. Niye öyle konuşursun Osman emmi? O mülkün yarısı senin olsa birkaç bin sekiz yüze verir misin?

Çavuş homurdandı:

— Anlaşılan senin de bir çıkarın var bu işten. Yok yere laf ediyorsan hiç çeneni yorma.. Git kazaya, arzuhalcılık yap. Beş on kuruş bir şeyler kazanırsın hiç yoktan..

Çelo ayağa kalktı.

— Yürü Ahmet, dedi. Biz boş yere dibi görülmedik suya taş atıyoruz. Yürü! Herkes aklının bildiğini işlesin.

Ağız ucu kalanlara «Eyvallah» dediler. Ve karanlıkta sağa sola tökezleyerek avlu kapısından çıktılar.

Çavuş, Çelo ve Ahmet'i gözleriyle kovaladı. Karaltılar kaybolduktan sonra oturanlara :

— Eşşekliğime doymayım, dedi. Suç, gobelde değil. Onu adam yerine koyanda. Hak saabı edende. Eve çağıranda. İt kağınının gölgesinde yatarmış da kendi gölgesi sanırmış. Dürzü dölünü adam yerine koy-

duk. Kıymet verdik. Bundan geri canı cehenneme. Bildiğinin birini arkasına koymasın.

— Gam yere, dedi muhtar Eset Çavuş'a. Sıkma canını. Bildiğini halta versin de yesin.. Zülmü kadar yer yakar. Biz bu köyde bostan korkuluğu değiliz. Mühürü sayesinde cebimize koymadık. O, dikine giderse biz de ona kırk dağdan ot yoldururuz.

Osman :

— Ondan ne şüphe, dedi. Ezan sesi ulaştı kulaklarına. Tanrıyı tastikledi her biri. Sonra yine bir sessizlik doldu ortaya. Eset patladı :

— Bu Kılkuş'un oğluna ne oluyor? Ne oluyor rafazıya? Ne oluyor dini kırığa? Hocayı mahsus çağırttı. Bir hastalığı yok düzünün. Oğluna bizi kişifletti. Ne var ne yok anlamak istedi. Çelo'yu yelle-yenlerin başında o murtat var. Varidâtımızı bir türlü çekemedi, pezevenk. Zaten ne zaman hayrına soluk soludu? Kimin iyiliğini istedi kerhaneci? Kimin batık kağnisını çamurdan çıkardı? Yaptığını yanına korsam tüm bir alem, yedi düvel «düzü» diye bağırırsın bana..

Kezik ocak başındaki işini bitirince eve giriş kapısının gerisine çömeldi. Kulağını hayatta oturanların konuşmalarına verdi. Hep Çelo konuşsun istiyordu. Çelo konuşurken de bakışını içerdeki kadınlara çeviriyor «susun» der, gibi yalvarıyordu yüreğinde. Sofanın alaca aydınlığındakiler Kezik'in renkten renge girdiğini görmediler. Anası da bir yana çömelmiş, kulağını dışarı dikmişti. Kezik, Çelo konuştuğu için titrediğini hissediyordu. Önce aşağıdan alan konuşmasını dinledi. «Yok» dedi kendi kendine «Ağam ile anlaşır mı belkim de köyden gitmez. O zaman onun olamam.» Düşünceleri durmadan değişiyordu. «Keşki gitmese.. Kaçıp el aleme irbet olmasak. Ya kaçarken başımıza

bir belâ gelirse? Gitmesin, köyde kalsın. Hiç yoksa arada bir görürüm. Dünyam yenilenir..»

Çelo'nun dik konuşması hoşuna gitmedi. Parmaklarıyla diz etlerini ağrıtırmasına sıktı... Dudağını ısırıldı. «Maf etti her bir şeyi» dedi. Gözlerini yumdu. «Senin sesine gurban olurum Çelom» diye söylendi içinde. Ahmet ile kalkıp gidişlerinde düşüncesini Çelo'nun peşine taktı. Ağasının konuşmalarını işitmez olmuştu. «Ölürsem de seninle, kalırsam da seninle». Kalktı. Bu laşık kapların yerini değiştirdi. Anasına dağdan taştan bir şeyler söylemek istedi. Vazgeçti. Biraz sonra içeri girip «Haydi» diyen kocasının peşine takıldı.

Çelo, Ahmet bir ayak hırsı içinde eve doğru yürüdüler. Alaca karanlığın sesini Çelo bozdu :

— Ver şu öküzlerini bana ver Ahmet! Bana bırak birkaç gün için pulluğunu! Gireyim tarlalardan birine! Başlayayım sürmeye! Güçleri yeter mi tarladan çıkarmaya? Ölüm pahalı mı ucuz mu göstereyim onlara. Kırk yıl başın aşağıda dolaşmaktansa bir gün dik baş gezmek iyi.

— O aklından vazgeç! dedi Ahmet. Vazgeç o aklından. Bir emmin var, iki dene edepsiz dölü. Onların hakkından Allah gelir.

— Sen onlardan korkuyorsun. Onun için vermiyorsun öküzleri, pulluğu.

— Korkarım Çelo, korkarım. Burası köy yeri. Burada babayiğitliğin dokuzu eyvallah demektir. Diklenmeye pek gelmez köy yerinde. Burda kanun kuvveti. Burda kanun varlıktır. Burda kanun insanın arkası olmaktır. Fakir isen belin kıyamete dek büküktür. Bir tekme yersin köy yerinde. Nerden geldiğini bilemezsin. Tilki bile başsağlığı geçinemez köy yerinde.

O da belinin ortasına tekme yer de nerden geldiğini bilemez. Tümümüz bilsek ne yaparız? Minare

çalınmadan kılıf hazırlanır. Köyde. Bir haklı davada tüm haksızların başı olursun. Yalancı şahitten bol ne var! Uzak kaldın da bilemezsin. Buralarda ödünç yalancı şahitlik yaparlar. Oda duvarlarına «Benim senden üç, beş şahitlik alacağım var» diye çizik çizerler. Eee, gör hikâyenin arkasını. Sürer de sürer. Orta yere bir nizam düşmesin. Biri öbürüne göz kırpar. «Tamam mı?» Öbürü bir göz ile «Eşhedüyü» çöker. «Tamam.» Namuslusu da şahitlik yapmaktan korkar. «Doğru söylersem halk gücenir, yalan söylersem hak gücenir. Hakim bey. Beni bağışla. Görmedim, bilmedim, hiç de buralarda olmadım» der. Ve alır başını kayıplara gider. İstemez fıskının üstüne sıçramasını. Gören görmediğini, bilen bilmediğini söyler. Naçar kalırsın orta yerde. Dinine, devletine bir küfür savurursun içinde. Ve o kadarla kalırsın.

Bura köy yeri Çelo! Kanun sökmez bu yerde. Burada kanun kuvvettir. Burada kanun arkadır. Burada kanun paradır. Bu, dediklerim yoksa belin kıyamete dek büküktür...

ON ALTI

Hoca Kilkuyruğun evine gelince, Yusuf'u yatakta buldu. Başına bir mendil bağlamıştı Yusuf. Aralıklı «ahlar, oflar» odanın sessizliğini bozuyordu. Hocayı görünce Yusuf yatağından yarı yarıya doğruldu.

— Hocam, dedi, şöyle makata buyur!

— Allah şifa ihsan ede! Bu ne hal? Sabah dipdiri idin.

— Vallahi Hocam, hastalık «Aha ben geliyorum» demiyor. İkinci sonu hiç bir yanıma tutmaz oldu. Bir üşütme geldi. Çaldı beni yere. Bir üşüyor, bir yanıyorum. Tav tav geliyor her biri. Bir okuyasın diye seni yordum. İlk evine gönderdim oğlanı. Eset Çavuş'lara gitmişsin. Sonra oraya saldı. Çavuş'un düğünü, seyranı mı var? Öyle bir iş olsa biz de defter silintisi değiliz.

— Şu Çelo'nun işi. Arazi davası. Aralarını bula-

İlim dedik. Şu dır dır bitsin istedik. Emme, olacağa benzemez. İnek almıyor, buzağı emmiyor. Her biri bir yana çekip gider. Allah encâmını hayra tebdil eylesin. Ben senin hastalığını duyunca lafın sonunu almadan ayrıldım oradan. İyi olur inşallah.

Hoca, Yusuf'un başucuna geçti. Diz çöktü. Yusuf gözlerini uzak bir boşluğa doğru kapadı. Hocanın elindeki tesbih dönüyor, dudağı kendi yalnızlığında durmadan kıpırdıyordu. On, on beş dakika geçti. Hoca birden kalktı.

— Bizden dua, Allahtan şifa, dedi. Namaz vakti geldi. Yatsıyı edâ edelim.

— Ayağına sağlık Hocam! Allah yokluğunu vermesin! Güle güle efendim! Haydi oğlum tut ışığı Hoca efendinin önü sıra..

Yusuf, Hocayı uğurlayanlardan karısı ile büyük oğlunu yanında bıraktı. Öbürlerine :

— Haydi, gidin, zıbarın, yatın! dedi.

Çocuklar, sessizce odadan çekildiler. Yusuf doğruldu. Yüzündeki belirti değişti. Canlılık doluydu bakışı..

— Gördünüz mü, dedi. Dediğim çıktı. Emmi yeğeni razı etmeye çalışıyorlar. Allahtan ki ırazılık olmamış. Oğlum! O mülkü kaçırmaya gelmez. O mülk kimin eline geçse Lord eder insanı. Konak saabi eder. Dünya yüzüne çıkarır. Ne yapıp yapıp Çelo'nun aklını çelmeli.. Sehmini almalı. Gerisi kolay. Ben kazaya gittim. Akli yetiklerden sordum, süvâl ettim. «Bu iş olur» diyorlar. Meşveretimizi hiç bir kimseler duymasın. Ben yarından tezi yok Ahmed'i görürüm. Ahmet Çelo'ya lafını geçirir. Bunca gün yedirdi, içirdi. Yiyen ağız utanır. Lüzumatı olursa Ahmet'e üç beş bir şeyler de veririz. Çeleriz aklını bizden yanı.

Sonra oğluna :

— Sen Çelo ile ehbâb olmaya gayret et! Güler yüz göster! Emmisi olacak dürzüyü bolca karala, kötüle. Senin için «Şunu şunu» diyormuş de! Gayrisini bana bırak. Ben, ilkin Ahmet'in aklının bir dibini çalayım. Çelo'nun aklı, fikri nerelerde, onu iyisinden bir öğreneyim. Ona göre kovalarız her bir işi.

Devresi sabah Yusuf'un oğlu Feyyaz eve gelip Ahmet'e seslendi :

— Ağam seni istedi. Bir diyeceği varmış sana. İşinden avara kalmaz, tez döner dedi.. Selâm söyledi. Sana da, Çelo'ya da.

— Aleykümselâm, aleykümselâm. Emme ne diye seslenir Ağam bana? Sorusunu kendisi karşıladı.

— Helbet bir diyeceği var. Köy yeri bura. İş, güç mü tükenir? Bir şey var ki sesledi beni. Kara kaşıma, kara gözüme sevdalı değil ya..

Bütün bu söz çıkışının gerisinde işin içinde bir gâvurluk olduğunu biliyor, Nebi'nin, Çavuş'un evine gelişindeki hıyanetliği seziyordu.

— İcicik bekle! dedi. Nebi'ye. Hemen geldim san. Yusuf Emmi boş yere adam çağırmaz.

Ahmet, içeri girdi. Çelo'nun yattığı odanın kapısını araladı. Çelo uyanıktı :

— Niye istemiş Yusuf Ağa seni?

— Dinlemedin mi konuştuklarımızı?

— Sese uyandım. Duydum dediklerinizi.

— Bilmem niye istediğini. Kalk! Birlikte gidelim Yusuf Emmiye...

— Kalkayım emme, beraber gitmeyelim oraya. Ben seni Zabın İsmayil'in bahçesinin altında beklerim. Üçü birlikte çıktılar. Çelo aşağı saptı.

Güneş yeni gözlerini oğuşturuyordu. Uzun gölge-

ler sessiz sokakları loş bir aydınlığa boyamıştı. Çelo, başı yere eğik ilerledi. Yüzünde asi bir donukluk vardı. Hızlı adımları ve sabahın ilk serinliği uykusunu dağıttı. Açlık isteği bütün duygulanmalarına karşı geldi. «Batsın böyle ömür, batsın böyle dünya!» dedi. «Leyleğin yuvadan attığı yavruya döndüm. Evin yok ki kana kana uyuyasın. Sofran yok ki doya doya yiyessin. Anan yok nazını çekecek. Candan bir hısımin yok arka olacak. Gâvur kader bir umut kapısı bırakmadı bana. Kanadı kırık kuşa çevirdi. Kayalığın kuru otuna döndürdü. Geldim de iyi bok yedim sankim. Şeytan kışımı parmakladı. Çalışıyordum. Karnım doyuyor, iyi kötü üstüm örtülüyordu. Sığıntı oldum şimdi el kapılarına.. Verirse yiyeceksin, yatak sürerse altına yatacaksın.. Senin gibi kaderin ecdadını...»

Ahmet, Yusuf ağasını sofra başında bekler buldu. Dünden bu yana ikinci ziyafet sofrasıydı bu. İçinden: «Ölsen» dedi, «Allah rızası için bir yudum su vermezler. Bir çıkarları da olunca kuş sütünü getirirler insanın önüne. Kim hayrına soluk olur bu köy yerde? İşe yarasa kim kime günahını verir? Bir çıkarı, bir gâvurluğu olmasa serer mi er saatte böyle bir sofrayı ortaya?»

Bunu diyen yüreği çağrılışından, ikramdan ayrı bir haz gıcıklanması duyuyordu. «Bizim de lafımız para ediyor. Bizim de bu köy içinde gredimiz var. Allah itibardan düşürmesin..»

Yusuf :

— Buyur Ahmet, buyur! dedi. Çağırmasak, aramasak, sormasak şunun şurasında bir Yusuf ağamız vardı. Öldü mü, kaldı mı? Arayıp soracağın yok. Gel hele sofra başına! Öyle derler : Acıyan yer başka,

acıkan yer başka. Laf gelimi söyledim. Allah acı zulüm vermesin. Gel, gel! Hele bir nefsimizi körletelim. Sonra diyelim diyeceğimizi..

Ahmet «selâm» dan başka bir söz etmeden sofraya çöktü. Yusuf :

— Vah, dedi, akılsızlık ettik. Unutkanlığa gelecek iş de değil, Çelo'yu niye çağırmadık?

— Beraber çıktık emme, aşağı saptı. Sen git, dedi. Bir hal var oğlanda üç beş gündür. Vara yoğa kızıyor. Her bir işe burnundan soluyor.

— Helbet, solur, helbet.. Allah kimsenin yolunu yolsuza düşürmesin. Haksız emmisi irezil etti oğlanı orta yerde. Koca mülkün üstüne oturdu. Laf saabı etmedi yetimi. Muhanet zor oğlum. Yokluk gâvurluktan da kötü. El kapısı «evet efendim» kapısı. O güzelim mülkü el sürecek, el ekecek, Çelo da el kapılarında irezil olacak, rüsvay olacak. Hak şahit olsun ki oğlanın haline acıyorum. Ağası rahmetliği severdim. Kaşının üstünde gözün var, demezdi kimseye. Eline vurup ekmeğini alsan bir Tanrı kelâmı çıkmazdı ağzından. Çavuş'un mülkünü mülk eden oydu. Gâvur dünyaya bak ki, şimdi yetimi ağasının malını eller gibi uzaktan seyrediyor. Allah ahir Eset'e çektirir. Kendi çekmezse uşakları çeker. Hiç bir «ah» yerde kalmaz. irezil Çavuş'a çok kızıyorum emme elden ne gelir? Ev ayrı, yol sapa. Varıp da boğazına sarılamam ki.. Bizden yana Çelo'nun bir isteği varsa, canla başüstüne. Yerde yatanın hatırı var. Sen yabancı sayılmassın Ahmedim! Ben, diyeceğimi diyeyim, ardını sen düşün. Çelo'ya anlat, o düşünsün. Mabeyninizde meşveret edin! Aklınıza yatarsa, işinize gelirse «peki Yusuf ağa» deyin. Biz komşuluk hakkını ödemiş oluruz. Gayri ne gerekirse o da Çelo'nun bileceği bir iş.. İyi dinle babam! Çelo o irezille başa çıkacağını sanarsa

kuru toprakta döven sürmüş olur. Çavuş'u ben bilirim. O, zordan gayrisine boyun kırmaz, bel bükmez. Bu iş karışık bir iş. Bu işin sonunu almak için kırk hendek atlamak gerek. Benim de kendime göre bildiğim var. Oğlum, yavrum, Ahmedim!. Bizim eskiler bir hikâye anlatırdı bize. Serçenin birine bir eşşekoğlu sıpası sapan taşı atmış. Taş kırmış kanadından birini serçenin. Can havli serçe ırmak kıyısını bulmuş. Yuvası, yavruları karşı geçede. Lakin geçecek ne güç var, ne kanat.. O aralık bir kartal gelmiş. Oturmuş serçenin bir yanına. Serçe :

— Kartal amca, demiş. Sana yüreğimden bir batman yağ vereyim de beni ırmağın karşı kıyısına ulaştır. Çoluğum, çocuğum, yuvam, her şeyim orda. Kartal serçenin haline acımış.

— Bin! demiş, kanadımın birinin üstüne.

Serçe binmiş, kartal havalanmış. Karşı kıyıya geçmişler. Daha serçe kartalın kanadından inmeden kartal sormuş :

— Ulan, demiş, senin etin ne, budun ne ki bana yüreğinden bir batman yağ bağışlıyorsun? Serçe kartala seslenmiş :

— Kartal amca, demiş, herkesin kendine göre okkası var, dirhemi var.

Diyeceğim yavrum, Ahmedim. Benim de kendime göre okkam var, dirhemim var. Her bir şey söylenmez. Sen ister Yusuf ağamın tarlalarda gözü var de! İstersen Çelo'yu tutup çamurdan çıkarmak istiyor de! İster hayrına yor ister şerrine. Çelo ile konuş!. Ben oğlanı çıkmazdan kurtaracağım. Paramı irezil edeceğim. Emeğimi esirgemeyeceğim. Kaza yolunu harman yolu yapacağım. Ahir Çelo'nun başını selâmete erdireceğim. Laflarımı Çelo'ya aktar. Yusuf emmim tarlalara müşteri de. Eğer satıp savıp başını selâmete çı-

karmak dilerse, her bir teklif başüstüne. Seni işinden avara ettim belkim. Emme, komşuluk hatırı bu. Bir-birimize ahrette şefaath edecek değillik ya!.

Ahmet'in iştahı geriledi. Kollarının sofraya gidip gelişı yavaşladı. İçinden: «Hayrına soluk solur mu kerhaneci» dedi. «Bir işi olmasa günahını verir mi insana? Umduğum çıktı.. Gözü Çelo'nun mülkünde. Malın üstüne oturmak ister dü rzü. Bizi de üç beş sokumunan harman öküzü etmeğ e uğraş ır» sonra patladı :

— Yusuf emmi, eşşek değ ilim ya, dediklerinden helbet bir şeyler anladım. Çelo'nun mülküne saab olmak istiyorsun. Allah ne yazdıysa o olur. Cenabı Mevlâm hayırlı ise nasib etsin. Kaderde var ise kaşı kta çıkar. İlyiliğini dilerim daim. Bu iş olursa bizim değ irmenin suyu kesilmez. Rızgım ne eksilir, ne artar. Ha şu var ki, ben arada oyuncak olmayayım. Çelo razılık gösterirse kaçırma o mülkü. Emmisine dediğini yarın sana da der. Sululardan birkaç parça kendine ayırmak istiyor. «Ölümlük, dirimlik kalsın» diyor. «Bir gün köye dönersem elim açıkta kalmasın. El kapılarına kul köle olmayım» diyor.. Kendin gör Çelo'yu. Diyeceğ in her ne varsa söyle yüzüne. Bize de laf düşerse canla baş üstüne.

— Yok, dedi Yusuf. Yok Ahmet. Çelo'nun indinde senin itibarın büyük. Kendini bir yana çekme. Ben onun malını kabancalamak istemem. Leş kargası değ ilim ben. Allahtan helâlini isterim. Hayırlısını dilerim. Ha ne var ki yetim el aleme irbet olmasın. Hakkı varsa alsın. Satacaksa satsın. Alan olmazsa biz alalım. Darda bırakmayalım oğlanı. Bir kerre gelmiş köye. Hakkım var demiş. Hakkı var olmaya var. Gel gelelim Eset gibi sert bir kayaya çarpmış. Bir merhemetsize, Allahın bir zalımına, haksızına düşmüş. Biz onu bu bataktan alıp çıkarmak dileriz. Senin ayrın gayrın de-

ğil Çelo. Bir bir anlat dediklerimi. Akli yatarsa barabar gelin! Görüşelim, meşveret edelim, bir hükme varalım. Onun mülkü el elinde. Benim param kendi cebimde. Biz, parayı batıracağız. O, mülkü kurtaracak. Bizimki dibi görünmedik suya adım atmak. Onunki harmandaki ekinden sehim almak. Selâmımı söyle. Bir bir aktar dediklerimi.. Yusuf emmi seni çıkmazdan kurtaracak de. Dibi görünmedik suya ayağını sokacak de. Ağan rahmetliyi çok severmiş de. Ucunda O'nun hatırı varmış de!. Görüşmek ister de!. Laf mı bilmen bire Ahmedim? De oğlu de.. Senin de benim de çabamın bir ucu Allah rızası.. Sen ne isten Çelo'dan? Hiç.. Bunca gün yedirdin, içirdin, yatırdın. Borcun mu var Çelo'ya? Yook.. Bir insanıyetlik, bir hısımlık önü sonu. Çelo mülkünü satarsa sana urbalar mı diktirir? Ne gezer. Herifin birine gelmişler «Oğlun paşa oldu» demişler. Herifçoğlu «Karısı sevinsin» demiş. Çelo üç beş kuruş saabı olursa cebi sevinsin. Yürü, var git işine Ahmedim. Çelo'nun bir cevabı olursa gel gör beni!.

Ahmet ters ve uzun yoldan Zabının İsmayil'in bahçesine geldi. Çelo dere kıyısında bir söğüde sırtını vermiş, bakışını belirsiz bir noktaya mıhlamıştı. Yüzü yine donuktu. Kaşları kıvrılmış, aşağı düşmüştü. Ahmet bu hali hiç bir şeye yoramadı. «Aceb oğlanı gücendirdik mi?» dedi içinden. Sonra ürkek ürkek seslendi :

— Ne bu hal Çelo? Suratından düşen bin parça.. Çelo düzeldi. Toparlandı yalandan,

— Yook, dedi. Hiç bir şey yok Ahmet.

— Bu halini hiç bir şeye yoramadım da ondan sordum. «Zahar gücendirdik» dedim, içimden. «Bir kusur ettik» dedim.

— Ne kusuru Ahmet? Ben senden dünyalar ka-

dar memnunum. Sofranda yeyip içiyorum, yatağında yatıyorum. Kimseden görmedim senden gördüğüm iyiliği.. İnsana ağası yapmaz atası yapmaz. Kim günâhını verir köy yerinde? Fırsat bulsalar el atıp yüreğini alırlar insanın içinden. Senin ne kusurun olur? Kusur varsa bizde. Seninki tüm iyilik...

Ahmet rahatladı :

— Sana yeni haberler getirdim, dedi. Emmin varsın gubarsın dursun. Eloğlu çuval ağzı açmıyor. Biliyor arının hangi çiçekten bal aldığını. Kilkuyruğunoğlu talip senin araziye.. «Münasip bir fiyat derse, alırım» diyor. «Gerisini bana bıraksın» diyor, «Kolay iş değil emme, Çelo'yu şu çıkmazdan kurtarayım» diyor. «Çavuşunan ben cedelleşirim. Dinsizin hakkından imansız gelir» diyor.

— Onun da ecdadını.. Beni çıkmazdan kurtaracakmış. Vay babam vay!. Günahı para etse dirhemini bir altuna satar deyyus. Sidiğin yareme merhem desen, kırk yıl işemez.. Her bir şeyi bileceksin de hiç bir şey bilmemezlikten geleceksin. Gözünün biri kör, kulağının biri sağır olacak. Her ne ise ben canımdan bıktım, sen de olmasan çoktan gittiydim bu yerlerden. Bir sen, bir Kezik zaptediyor beni. Bir de emmim olacak rafazının dikliğine, gâvurluğuna, haksızlığına içerliyorum. O direndikçe benim kanıma ateş düşüyor. Onu irbet etmeden, onun haksızlığını divar gibi başına yıkmadan gitmek istemiyor yüreğim. Allaha havale etsen bu hesab hangi zaman görülür? Herif yer içer «Canına sıçtım, siktir ettim. Götüne baka baka defolup gitti köyden» der. Ahımı almazsam gözüm açık gider. Madem o dikeldi, canını aleme rahmet bildi. Ben de satar savar Kezik'i de peşime takıp geçer kor giderim. Varsın kalan pisliği de o temizle-

sin. Varsın, varsın ele aleme irbet de o olsun.. Ne laf ettiniz Yusuf ağa ile aranızda?

— Münasib bir fiyat derse alırım, dedi. Çelo'yu çıkarırım o bataktan, dedi. Ben de dedim ki: «Laf sabı o, satarsa o satar. Orasını ben bilmem. Emme emmisine şöyle dedi. Sulu tarlalardan birer bölük isterim. Başım darda kalırsa gelirim. El kapılarına kul köle olmam.» Bu laflara bir şey demedi Yusuf ağa. «Satmak dilerse gelsin görüşelim» dedi.

— Görüşek anasını satayım. Görüşek. Sınamayı kurt yemedi ya.. Emme gizli tutalım her bir şeyi. Gâvur emmim sezmesin. İşin bir ardını alayım davul zurna duyururum köye. Lakin şimdilik üleş ortada yatıyor. Satış işi var. Kezik işi var. Alıp, kaçıp gitmek var. İki omuzumda iki çuval. Hemi de çakıltaşı dolu.

— Kalk Çelo, kalk. Allah ne gösterir kimse bilmez. Eve dönelim. Ödümüzün ağzına bir şeyler atalım. Sonra ben Çokelgeye ineyim. Bir dönümlük sulumu karatapan etti sel. Bir karış mil atmış mübarek. Bir devireyim. Bakla, pancar bir şeyler atayım yeniden..

Kalktılar. Başları önlerine eğik, konuşmaksızın bir süre yürüdüler. Güneş başını mavilikte bir mızrak boyu yükseltmişti. Sığır köyden çıkmış, gerisinde mayıs izleri bırakmıştı. Biraz uzakta bir kadın yere eğiliyor, doğruluyor, yeniden eğiliyordu.

— Zöhre Eme, dedi Ahmet. İş gücü bu. Bir türlü bıkmaz bu işten. Bıksa ne yapacak sanki? Er bahar başlar bu işe, son güzde boşlar. Dağ gibi tezek yığar dar avlusuna. Kış ziyade olursa kerpiç kerpiç satar. Görüyorsun ya yere düşen mayısların bir dirhemini arıya vermiyor. Kulağı da yedi yerinden deliktir. Kimin evinde ne aş pişer pecenin dumanından bilir. Gayrı iyi düştü. Fakirlik kül ufak etti karıyı..

Yaklaştılar. Zöhre Eme kırpık, fersiz gözlerle gelenleri süzdü. Ahmet :

— Eme, kolay gelsin, dedi.

— Sen misin Ahmedim? Yanındaki de kim? Sonra Çelo'ya doğru yaklaştı.

— VIII, dedi. Bizim deli oğlan. Çelo kuzusu. Ne yapan gobel. Nıye heç gözükmen? Nerden geliyor sunuz böyle? Sen ne yapan hakiyetsiz Ahmedim. Sen de hiç gözükmez oldun... Anan da hayırsız, karın da. Ölsem kapımı açmayacaklar. Vay anam vay. Dünya varlık lının dünyası. Garib Zöhre'nin ise eli boklu, evi tez-zek, rafı tozlu, tenceresinin içi boş.

«Engine de deli gönöl engine

Şimdi rağbet güzelinen, zengine..»

Çelo, garibim. İşte dünya böyle. Yine Ahmedim iyi. Ölü hatırı bilir. Hısımlık, akrabalık bilir. Seni açık yazıda koymadı. El alem içinde başını eğik düşürmedi. Zöhre Eme'sini arayıp sormaz emme, canı sağ olsun. İti ürsün, tütünü tütsün. Beni görüyorsunuz işte. İntizar almışım kahbe felekten. Kimsesiz koydu kader. Elimi bir boka daldırdı, gayri de çıkartmadı. Bağ yok, bahçe yok. Söğüt yok, kavak yok. Olsa devirir, bir kış alafından ısınırdım. Naçar bu boku toplayacaksın böyle. Elin yüzün her sabah pisliğe bulanacak. Kerpiç edeceksin. Kurutacaksın. Kışın abad olacak. Yaa, işte böyle yavrularım. El kadar yüreğimde dağlar gibi derdim var. Söyletmeyin beni..

Çelo'nun yüreği eziliyordu. «Şu cebimdekilerin hepiciğini versem kış odununu tedarikler mi?» diye düşündü. Veremeyeceğini biliyordu. Son dayanağı kırk elli lirası vardı. O da gidince sudan çıkmış sıpaya dönerdi. Erir biterdi. Konuşamaz, yürüyemez olurdu. Birden :

— Eme, dedi, bitmedi mi işin?

— Bitti Çelom. Bitmese ne olur? Yarın yine sıçar mallar. Yine elim boka bulanır.

Yaşlı kadının ağır adımlarına uyarak ilerlediler. Köy içinde Ahmet :

— Ben tarlaya gideceğim. Varıp kağnıyı koşuyum. Çelo, işin bitince tarlaya gel! Kuşluk ekmeğini orada yeriz, diyerek ayrıldı.

Zöhre Eme tezinden bir şeyler hazırladı Çelo'ya. Köz ateşini hemen alevleyip küçücük tencerede düğürçük çorbası yaptı. Önüne yufka ekmeği yığdı.

— Yavrum, dedi. Bal baklavaya ilayıksın. Ne yaparsın? Emen ihtiyar. Emen güçsüz, guvatsız. Emen meyvesiz dal. Kuzu söğüt. İyi kaşıkla çorbayı!. Emen gurban olsun seni yaratan Mevlâya.. Vay benim ahretliğim. Vay benim rahmetlik Satı bacım. Nenen evin direğiymiş Çelebim. Nenen komşuların hasıydı. Eşinin dostunun can yoldaşıydı. Vay Satım, vay Satım. Vay Fadimem!.

Gözleri sulandı.

— Ye!. Allah seni zalım emminin zulmundan korudu. Arslan gibi babayığit etti. Allah ahı yerde koymaz. Anana, babana'yaptığı zulmu senin ile alacak ondan. Sağ olan görür her bir şeyi.. Ne yaptın işlerini? Diredir mi daha murtad yapılı Eset?

Çelo lokmasını araladı.

— Diredir ne çıkar Eme, dedi. Vallaha da pa-buç bırakmam ona billaha da. Dün akşam beni davetine çağırmış. Ahmet'le barabar gittik. İmam vardı. Muhtar vardı. Bir iki kuş kaldıranı daha vardı yanlarında. İyisinden sofraya hazırlanmış. Hepsi tuzak yemi. İmamı da, muhtarı da «Ver emmine! Üç beş al, razı ol!» dediler. Koca mülkü peynir ekmeğe parasına kapıp kaçırmak isterler emmime. Elde hoşaf soğutucu-

su çok. «Yok» dedim. Çıktım işin içinden. İlâyiğini verene veririm. Mülkün hakkını verene veririm. Kararım karar. Ali olsun, Veli olsun. Dengini verene verip sapacağım işin önünden. Suludan birkaç bölük bırakacağım. Dünya hali bu. Bir gün gelir işime yarar.

— Satma Çelom, satma yavrum! Bir evleğini verme kimseye.. Tarla tapan başka. Bırak el eksin, el biçsin.. Bir gün saab olursun malına. Al malını! İster isen yılın yılı kuru yazı kalsın. Tarlası olanın itibarı büyük olur. Toprak muhanet değil. Adamı aç bırakmaz, açık bırakmaz. Benim rahmetliğin bir evlek yeri yoktu. Bir mezarlık yeri yoktu koca köyde. El kapılarında ırgatlık ile irezil olup gitti. Bir söğüt gölgesine oturup : «Bu tarla benim. Bu ekin, bu bostan benim» diye keyiflenemedik. Pel pel baktık ellerin mülküne. Biri bostanından bir salatalık verse kırk kere temana çaktık. Bostan bozumunda «Aceb bir kelek unuttular mı?» diye kavun karpuz karıklarını eşeledik. Bir dünya yüzü görmedik. O, devrilip gitti. Beni de mal gerisinin gözcüsü etti. Satma Çelom, satma mülkünü. Görüyorsun işte şu halımı. Mülkü olmayanın iki dünyada da canı yanık, beli büküktür. Satma, Çelom, satma mülkünü.

— Eme, iyi söylersin emme, beni mülk saabı eden kim? Dürzü emmimi dinlersen, arazi gittiği gibi az daha borçlu çıkarıyor. Böl, ver dedim. Bölmez de, vermez de. Kıymetini ver al, derim. Almaz da.. Şeytan der ki, vur yık şu kerhaneciyi. Sonu ne? O, mezeri boylar, ben mapusu.

— Aman Çelo elini kana bulayım deme. Çıksın aklından böyle şeyler. Mapuslarda çürürsün. Gonca gül iken solarsın. Kuru, çatlak toprağa dönersin. Kim bakar sana oralarda? Kim arar, kim sorar. Aman kurbanın olayım. Çıkar aklından bunları...

Çelo sözü Kezik'e getireceği için işi tatlıya bağlamak istedi :

— Şeytan bu, dedi. Getiriyor arada bir insanın aklına. Yoksa yapacağımdan değil.

Sonra sesinin tonuna heyecan düştü. Gözü büyüdü. İstek doldu.

— Eme, Kezik'i hiç gördün mü?

— Görmedim çoktan. Albazların burnu oldum olası havada. Evlerine gidip gelinmiyor ki.

Çelo'ya birden durgunluk çöktü. İçinin ezildiğini duydu. Bir garib sevda idi yüreğini yakan. Seviyordu Kezik'i. Dünyada Kezik'ten başka bir dayanak görmüyordu kendine... Yoksa tüm boşluklarda yuvarlanıp gidecekti ömür boyu. Dalıp gitti birden. Deste deste on liralıklar gördü cebinde. Para kuvvet verdi yüreğine. Kezik'i aldı kaçırıldı. Uzakların uzaklarına gittiler. İş güç sahibi oldu. Akşam işten döndü evine. Sofra kuruldu üç beş çeşit yemek.. Tatlısı, tuzlusu tam tekmil. Kezik'in gözlerinin içi güler : «Ye Çelom ye!..» der. Ve daha sonrası...

Birden kalktı.

— Gideyim Eme, dedi. Ahmet'e icicik yardımım dokunsun..

Kadını erkeği :

— Yine delinin efkarı üstünde, dediler.

Deli Mehmet cami önünde köyün her yönüne dağılan sesi ile bağıırıyordu.

— Fakiri fukarayı kim düşünür bu köyde? Muhtarı kendi çıkarında, azası kendi çıkarında. Ölsen ölünü ortada bırakırlar. Bir hal gelse başına, oh derler içlerinden. Bir evlek sulumu kara yazı etti sel. Elin köylüsü birlik. Löklüler ziraatçi kaldırmış. Keşif getirmiş. Hökümattan yardım alıyorlarmış. Gevrekli bir olup kaymakama gitmişler. Elde muhtar var, aza var. Bizimkiler Ali'nin Veli'nin avkatı. Köylüyü düşünen kim? Köyü düşünen kim?

Deli oğlu nutkunu olanca hızıyla südürürken sağdan soldan sese gelenler, cami divarına sırtlarını verip çömelip onu dinlemeye başladılar. Herbiri için-

den «Ulan ağzına sağlık deli.. Sürdür şu lafını icik daha» diyordu. Kalkuyruğun Yusuf çömeldiği yerden söze karıştı :

— Kitap gibi laf ediyor, dedi. Deli dolu derik ya, yeri gelince bal akıtır ağzından. Ulan de! de, ulan de! Dök içini. Sen deli değil velisin.

Mehmet'in sözleri köylülerin «bu iş olur, olmaz» şüphelerini yendi.

— Öyle ya, dediler. Biz hükümandan zengin değil ya.. Keşif gelsin, tesbit etsin herbir zararı ziyanı. Hiç bir şey olmasa banka borçlarını tecil ettiririk. Eferim sana Memmet..

Mehmet büsbütün coştı :

— Muhtar, Eset Çavuş der de bir daha demez. Takmış Çavuş'un davulunu boynuna, biteviye onun türküsünü söyler. Birader, sen muhtar mısın, yoğsam Eset paşanın avkatı?..

Birkaç köylü :

Ulan, dediler, Delioğlan, lafı kısıdan al. Muhtarın hışmını üstüne çekme.

— Hışmından ne olacak muhtarın? Ölmüş eşşek kurttan mı korkar? Ben zaten ölmüşüm. Söylüyorsam, anasına, avradına küfür etmiyorum ya!. O, muhtarlığını bilmeşe, ben Memmetliğimi heç bilmem.

Bu ara, karşı sokaktan çıkan Çavuş'un büyük oğlu hızla Mehmet'e yaklaştı. Yakasından tutup salladı. Ve yüzüne şiddetli bir yumruk indirdi. Mehmet yalpaladı. Yediği ikinci tekme ve yumruktan sonra yere yuvarlandı. Yusuf birden yerinden fırladı. İzzet'in Mehmet'i tekmelemesine engel oldu! Karşısına dikilir dikilmez İzzet Yusuf'u itelemek istedi. Direnince bir yumruk da ona indirdi. Ortalık birden karıştı. Yusuf'un oğlu yerden kaptığı taşı İzzet'in sırtına bindirdi. Bu kez de İzzet sendeledi. Yediği bir yumrukla yere

yıkıldı. Araya giren köylüler Yusuf'la oğlunu tuttular. Ortada gözükme istemiyenler de bir yana sıvıştılar.

Gürültü birden bütün köyü kapladı. Damlara çıkan kadınlar ne olup ne bitiyor, birbirine sormaya başladılar. Çocuklar gürültünün geldiği yöne koştular. Ve sokak çenelerinden olanları korkulu gözlerle seyrettiler.

Eset Çavuş olayı duyup koştuğu zaman oğlunun birkaç kişi ile eve doğru geldiğini gördü. İzzet'in çehresi solgun ve durgundu. Babası :

— Bir şeyin var mı? diye sordu.

— Yoook, köylü bırakmadı ki haklarından gele-yim deyyusların.. Çavuş bağırmağa başladı :

— Köylü ne oluyormuş? Niye kırmadın kerhaneci Yusuf'un bir yanını? Alacağı olsun. Tez günde ahımı almassam yedi düvel «dürzü» diye bağırsın bana..

Çavuş'u yatıştıran köylüler evine kadar uğurladılar.

Çelo ise olanları geç saat köye dönünce öğrendi. Alkış tuttu Yusuf'a.

— Eferim Yusuf emmi, diye bağırdı. Eferim Yusuf ağa.. Ha ne olur, deyyusun dölünü yerden kalkamaz edeydin, kıraydın bir yanını. Haddini hududunu bildireydin.. Sonra Ahmet'e döndü.

— Ahmet, dedi, ahım kalır mı benim? Kulu kula bahane eder Allah. Yusuf emmi iyisinden girdi gözüme. Yusuf ağama vereceğim tarlaları. Tanrım ahımı Yusuf emmi eliyen alacağı benzer..

Bir deli bir kuyuya taş atar, kırk akıllı çıkaramaz, derler. Deli Mehmet'in sözleri birden bire bütün köyü sardı. «Biz» dediler, «Hökümaattan zengin miyik? Cümle alem yardım alsın. Biz de alık alık bakıp du-

ralım. Delioğlanın lafı kitap gibi bir laf. Yabana atılır tarafı yok. Gidelim komşular. Yoksa buraya çağırta-
lım muhtarı. Toplasın ihtiyar heyetini. Gitsinler kaza-
ya. İstida etsinler kaymakama. Keşif gelsin. Ziraatçı
görsün dört bir yandaki mileği. Görsün cümle sulu
tarlalarımızın kara tapan olduğunu. Versin raporu-
nu...», «Çağıralım gelsin muhtar. Ulan Üssülü! Var,
git, bul muhtarı. Selâm et cemaâten yanı. Caminin
önüne kadar bir zahmet edeceksin de! Bir iş konu-
şulacakmış de!..»

Haberin gidişinden biraz sonra muhtar geldi. So-
ğuk bir selâm çökertti ortaya... Köylüler «buyur» et-
tiler. Aralarında, divarın dibinde yer gösterdiler.

— Hayrola komşular? dedi muhtar. Beni sesle-
mişsiniz. Bir iş olsa gerek aranızda. Bir diyeceğiniz
var helbet..

Zabın Ömer çömeldiği yerde oynadı:

— Ağa, dedi. Seni işinden avara ettik. Yorduk.
Bu iş köyün işi. Hepimizin işi.. Üç gün önce Gevrekli
Zeynel ağayı gördüm. «Nereden?» dedim. «Kazadan
dönüyoruz. Hasar için kaymakama istida ettik. Keşif
istedik. Yarın ziraatçı gelecek. Bakacak dört bir ya-
na. Ekinimizin yarısı hasara uğradıysa yardım verecek-
lermiş. Ziraatçı yarın muhtarınan köye gelecek» de-
di. Komşular da duymuş bunu. Aramızda meşveret et-
tik. Biz Hökûmattan zengin değilik ya! Sel mafetti tüm
bir suluyu. Biz de keşif isteyelim. Gelsin ziraatçı!
Baksın, bakıştırsın. Komşular diyor ki : «**Muhtar kö-**
yün ulubaşı sayılır. Baş başa bağlı, baş padişaha
bağlı» derler ulular. Bir derdimiz olursa helbet başı-
mızı vuracağımız yer muhtar olur. Onun yardımcıları
olan İhtiyar Heyeti olur. Hep birlik olsunlar. Kazaya
varsınlar. İstida etsinler kaymakama. Keşif kaldırsın-
lar. Benim kötü aklıma kalırsa, ocak başkanı da sizin-

le birlik gitsin. Parti başkanını görsün. Onu öne kat-
sın. Birlikte varın konağa. Biz haddimizi aşyok. Size
akıl verecek değilik ya.. Söz gelimi söylerik. «İreyle-
rimizin tümünü Hükümet partisine verdik» deyin. O
da kaymakama söylesin bunu. «Partimizin yüce ka-
lesi» desin bizim köy için. Kaymakam ne de olsa par-
ti ireyisinin sözüne itibar eder. İyi keşif yaptırır. «Ha-
sar çok olmuş» dedirtir ziraatçiye.. Adamın birinin su-
ratına bir yumruk vurmuşlar. Adam : «Vay arkam»
 demiş. Bugün arkasız heç bir iş yürümüyor. Bizimki
gevezelik ya neyse..

Muhtar söze girdi :

— Sanarsınız ben düşünmedim tüm bütün bun-
ları. Hepiciğini düşündüm evvel Allah. sayenizde. He-
mi de dört bir yanını düşündüm. Sapasağlam. Gavi..
Ben de duydum Löklülerin, Gevrekliilerin keşif kaldır-
dığını.. Sel benim de sulu tarlalarımı bir boy milledi..
Benim de çoluğumun çocuğumun rızgı yarıya düştü..
Emme Allahtan gelene ne denir?.. Mal mülk sahibi ev-
vel O.. Başa gelen çekilir. Yine de boş duracaklardan
değiliz. Komşular! Sayenizde bunca yıldır muhtarlık
ederim. Kazaya gide gele, büyüklerle düşe kalka hel-
bette bir şeyler öğrendik. Hangi iş olur, hangi iş ol-
maz bilir olduk. Hangi duaya amin denilir, hangisine
denilmez? Az buçuk bunlara da aklımız erer. Ziraatçi
gelmeye gelir. Keşif kalkmaya kalkar. Yine sayeniz-
de bu işi beceririk. Emme velâkin gelir ziraatçi.. Bir
kolaçan eder. Bakar ki, zarar bir dere boyunda. Kıraç-
ta ekinler iyi. Yağmurunu almış. O zaman «zarar yüz-
de bilmem kaç» der. Verir raporu kaymakama. Gel
gelelim.. Kaymakam bey o zaman sizi değil beni ça-
ğırır. «Yavu» der, «Sen ne biçim muhtarsın?.. Hükü-
matın işi gücü başından aşıyor. Ziraatçinin başını ka-
şıyacak vakti yokken niçin ve neden ve de hiç bir

lüzümatı olmadığı halde, hilâfı hakikat arzuhal verip makamı meşgul ediyorsunuz? Sizde Allah korkusu yok mu? Din iman yok mu? Ne biçim muhtarsın sen? Yok yere bu milletin başına mesarifat açtırırsın. Köylü milletin her dediğine «evet» desen, Karunun hazinelerini dayandıramazsın. Bir daha böyle boktan teklif beklemem senden.. Bu millet bir siz değilsiniz, bir sizin köy değil. Beni hükümat bir sizin köy için göndermedi buraya. Bu kazaya. Komşularım, diyeceğini değil duyacağını hesaba katmalı.. Benim bildiğim bu..»

Muhtar sustu. Köylüler Zabın Ömer'in gözünün içine baktılar. Bu bakışlarında toptan vekâlet veriş belirtisi vardı. Ömer, kaşla göz arası anladı bunu :

— Bire Memmet Kâ, dedi. Sinamayı kurt yemedi ya.. İstiyenin bir yüzü kara, vermeyenin iki yüzü kara.. Biz boş kuyuya taş atmıyok. Kel bayıra çift tutmuyok. Sulu arazi köyün ana direği.. Sulu gitti mi köyün tüm bir işi bitmiş demek. Kıraçta bire bin verse yine köylünün belini sulu kurtarır. Yeygisi, zahrası, soğanı, pancarı, lahanası suludandır köylünün.. Sulu, ilâhî rahmettir köylüye.. Bir köyün sulu arazisi yok mu, mahşere dek beli kırıktır o köylünün. Sen neyin ne hesabını sorarsın? Bunun burasına sulu denmiş. O varsa, muhanet yok. O yoksa muhanet çoktan çok. Kıraç mı ödetecek banka borçlarını?.. Sağın borçlarını, solun borçlarını? Hepimizin borcu gırtlaktan aşkın. Namussuzum benim mahsul bir banka borcumu karşılamaz. İlkbahar geldi bangacı.. Sanarsın tüm bir mahsulat ortada. «Senin sekiz kalem borcun var». Vay babam vay!. Neler de almışık!. Buğday borcu, hayvan yemi borcu. Gübre borcu.. Tohumluk borcu. Borç, borç, borç... Allahın doğrusu alırken şahin gibiyiz, verirken karga.. Bir kez keşif gelsin. Olmasına gitmirden aşağı bir kuluyuz emme, bir kez de keşif

gelsin. Dilimizin döndüğünü söylerik. İcabında üç beş bir şeyler kıstırırız avucuna. O da olmasa parti ireyisi kaymakamı bir daha görür. «Bu iş olursa bütün köy emrinde» der. «Yoğusam, köy ikiye bölünüyor» der. Laf mı bilmen be bilader? Lafa vergi almıyorlar ki..

Köylüler umutlu bakışlarla Ömer'i tasdiklediler.

— Sınamayı kurt yemedi ya!.

— Öyle, dedi muhtar. Öyle helbette, bu memlekette sınamayı kurt yemedi.. Madem ki komşular böyle diler, biz de yüzümüzü yer edip ne biçim lüzümatı olursa öyle yapacağız.

Köylülerin yüreklerine tarifsiz bir sevinç düştü. Kuş gibi hafiflediler. Sessiz sessiz oturan Deli Mehmet birden ayağa kalktı :

— İşte, dedi. Muhtarlık böyle olur. Muhtar demek köyün atası, babası demek. Yaşa!. Memmet Kâ yaşı!. Allah tuttuğunu altın etsin.. İki dünyada da muhanet yüzü görme!..

Bir ertesi sabah er saatte muhtarla üç aza bir de ocak başkanı köyden ayrıldılar. Güneş henüz görünürlerde değildi. Alaca aydınlıkta beyaz beyaz kesilen iki kıratın peşine bağlı araba madeni tok sesler çıkararak kazaya doğru yol alıyordu. Haftada birkaç kez yoldan geçen kamyonu beklememişti muhtar.

— Akıllı bir boklara ermez, dedi. Ermeye ermez. Emme işin icabatını gösteriş olsun yapmayınca, karşında Ali Haydar kesilirler. El eli yur, el de yüzü. Bu deyyusların ireyi ilen gelindi mi? Olacak bu.. Ben bilirim analarına, avratlarına sögecek sırayı.. Şimdilik.. «Huuu», azalar muhtarı tasdiklediler. «Doğru» dediler içlerinden. Öbür yönden köylülerin kendilerini

adam yerine koymaları içlerini gıcıkladı. «Köylü bizi adam yerine koyuyor» dediler içlerinden. Bir de en azından parti reisi, kaymakam ile görüşeceğiz duygusu geçti.. Yürekleri gülümsedi..

Güneş arabaya vurunca gölgeleri oynadı toprakta. Uzun uzun hayallerine baktılar... Şapkalarının büyüklüğünde başları büyüdü. Omuzları büyük büyük oldu. Yeniden keyiflendiler..

Doğa samranıyordu. İlk ışıktaki cümle yeşil, cümle uyanık geriniyordu.. Ot dikeliyordu yenisinden ilk ışığa karşı. Bağda yapraklar avuç avuç oluyorlardı.

Her gün ışımında doğaya bir cezbe hali gelir. «Lebbeyk efendim» der, cümle yaratık ışığa...

Mademki köylüler kendilerini köyün ulusu kabul etmişti. Mademki candarması, kaymakamı ile görüşülecek işleri kendilerinden sorulurdu. O halde bu kafa tutuş neden idi?.. Muhtar Zabinın Ömer'in sözünü, azalar duyduklarını hazmedemiyorlardı. «Mademki..» Azalar içlerinden «Biz olsak köylünün lafına kıcımızı silmek» diye söylendiler..

Güneş sırtlarını yaladı. Korku ile bir an sustular. Sonra birden alıştılar. Güneş karanlıktan önce kendilerininindi. Yüreklerinde keyiflendiler..

Saat on olmadan araba kazayı buldu. İlk kez parti başkanını aradılar. Başkanın işi çoktu. Bir saat beklemek gerekti. Homurdana homurdana durdular, doluştılar.. Tatlı bir bekleyiş içinde..

Parti reisinin odasına girdiler. Umutları yoktu çoğunun ama, ayakta kalmadılar. Yumuşak yumuşak sandalyalar. Tam bir fotoğrafçı işi. Vay, bir fotoğrafçı olsa da, bir çekse de, birer suret assalar evlerine...

— Vallaha sayın ireyisim!. Köylü ağız birliği et-

ti. İreyis beyimiz yaramıza merhem olmasa biz de ireylerimizi verirken bir gönül düşünürüz, diyorlar.

İstida partide yazıldı. Arzuhalciye para vermedikleri, parti başkanının kendilerini adam yerine koyduğu için yürekten sevinç duydular. Umutları arttı. Köye dönüşlerinde anlatacaklarını akıllarında hazırlamaya başladılar..

Öğleden sonra parti başkanı ile kaymakama gidildi. Kaymakam heyete ilgi gösterdi. Hemen bir sandalyaya oturan başkan köylülerin isteklerini anlattı. Bizimkiler muhtar hariç ayakta ve heyecanla konuşulanları dinlediler. Kaymakam :

— Ödevimiz efendim, diyordu. başkana bakarak. Bir çok köyümüz büyük zarar gördü son afetten. Ağalara geçmiş olsun. Kul hükmünde olmayan işler, bunlar.. Bu sözü kendi de beğenmedi.

— Aslında kul hükmünde ama, neyse.. Ziraat memuru yarın burda olacak. Öbürsü gün gidip durumu tespit etsin. Yeniden geçmiş olsun her birinize..

Köylülerden biri :

— Çok borçluyuz paşam, dedi.

Bir diğeri :

— Allah hükümata, devlete zeval vermesin. Allah sizden razı olsun. Çoluğunuza çocuğunuza bağışlasın, diye mırıldandı.

Başkanın muhtara işareti üzerine muhtar :

— Sağol sayın kaymakamım, dedi ve arkadaşlarını : Paşamı fazla taciz etmeyin, diye dışarı çıkarttı.

— Ulan, köylü milleti dediğin böyle olmalı.. Muhtarı da, azası da köylünün dediğinden bir karış öteye sapamamalı.. Bak, nasıl kül ufak oluyor her bir şey..

Yaşı!.. Deli Memmet.. Sen velisin emme deliye çıkmış bir kez adın.

Keşif geleceğini duyan köylüler böyle konuştu-lar...

ON SEKİZ

Son döğüş olayı, Çelo'yu Kilkuyruğun oğluna daha yatkın yapmıştı. Bir yürek dolu acısını, ahını Yusuf'un eliyle alacaktı emmisinden. Ama, Ahmet'e açmak dilemiyordu içi... Ahmet açılmalı, Çelo da diyeceğini demeliydi. Ve öyle oldu.

— Biyol Yusuf emmi ile görüşmek gerek, dedi Ahmet.. Görüşelim. Bir de onun tabanının altını çalam. Teklifi işimize gelirse ne âlâ.. Yoksa sırtımızda yumurta sandığı yok ya!. «Sağol Yusuf emmi» der, çıkarız işin içinden.

— Ahmet, alıcının ayağına gitmeye kulak asma. Alıcının ayağına gittin mi, alıcı direndikçe direnir. «Nasıl olsa satacaklar. Satmak dilemeseler hiç insanın ayağına gelirler mi?» der. Bana kalırsa sen git Kilkuyruğun oğluna. «Bu akşam bize buyur» de!. «Çelo ilen bir meşveret edelim» del Benim hiç bir şeyden

haberim olmamış olsun.. Sen davet etmiş ol.. O zaman insan daha gerine gerine konuşur.. Daha yüksekten alır.

— Yalan laf değil, yanlış laf değil dediklerin.

Ortalık iyice kararınca Yusuf büyük oğlu ile birlikte Ahmet'lerin evine geldi. Ortada sofrayı görünce :

— Ekmeğimizi yedik, dedi. Bu ne zahmet?

Ahmet bayağı üzüldü.

— Ne zahmeti emmi.. Hiç ekmek yenilip de gelir mi?

— Teklif yok Ahmedim.. Birbirimizi yemekle, içmekle mi biliyoruz?

— Gönül korum vallaha.. Yoksa fakara sofrası diye mi kıyı mindere kaçıyorsun?

Yusuf'un sözlerine kâmillik çöktü.

— Allah, Allah!. dedi. Bu sofraya ekmeğini yemediğimiz sofraya mı? Rahmetli Niyaz ağanın çok ekmeğini yedik, çok suyunu içtik.. Yattığı yer incitmesin. Adamdı. Komşuların hasıydı. İyiler gidiyor yavrum, iyiler.. Allahüteâlâ ilk evvel sevdiği kulları alırmış... Kötülere bırakmış dünyayı daim. Bizim gibi kelp kullarına, kıtmirden aşağı kullarına.. Haydi bakalım!. Ananın yemeği insana elini yedirtir.

Cümlesi iştahla kaşıkladılar önlerine geleni..

— Sofran daim olsun, diye sofradan el etek çekti Yusuf..

Kadınlar sofadaki sofrayı kaldırırken erkekler bi-tişik odaya çekildiler..

— Hey gidi Kadir, dedi Yusuf Çelo'ya doğru. Yattığı yer nur olsun ağanın. Ne oğlandı yavu.. Ne ana kuzusuydu.. Geldi gitti. Allah şahit karınca incinmedi rahmetliden. Kimseye gözünün üstünde kaşın

var, demezdi. Kimse kıl ucu kadar şekvacı olmadı ondan... Emme Eset'ten çok mu çok çekti. Yumuşak boyunluydu. «Büyüğüm» derdi. «Atam sayılır» derdi. Gel gelelim, o boyun eğdikçe Çavuş dalına binerdi. Üstüne üstüne giderdi.. Etmediğini koymadı rahmetliye. Dünya bu! Kalsa sultan Süleyman'a kalırdı. Ona kalmadı ki bana kalsın. Eset'e kalsın!. Onun da elleri yanlarına düşecek.. Ondan da bir süval soran çıkacak helbet ahir... Ettikleriyle barabar gidecek öbür tarafa. Orada hangi yüzle, hangi amel ile bakacak ağana? Yavrum, Çelom, hepimiz aha geldik, aha gidiyok... Geride kalan tatlı söz, güler yüz... Kimse dünyaya kazık çakmadı. Birisine bir iyilik ettin mi, sözüm ona kağnisını çamurdan çıkardın mı yanına onun sevabı kalır. Zulümkâr mısın? Haset, fesat mısın? Cenab-ı Mevlâ öyle kulundan ahını alır bir gün.. Bir perseder, bir daha da belini doğrultmaz..

Biz lafın önünü boşa bıraktık. Demek istediğim, dünyada iyiliğe, doğruluğa eriş yetiş olmaz. Eee, Ahmet, gel gelelim lafımıza. Sen aç bakayım kapısını!.

Ahmet yutkundu.

— Yusuf emmi, dedi, lafın kapısı zaten aralı. Ortadaki rıza pazarlığı.. İki taraf anlaşınca bizim de gönlümüz hoş olur. Biz de sevinirik kendi aklımızca. «İyi bir iş yaptık» derik. İş nasıl olur? Sonu nasıl alınır? Nereye varır? Benim buna aklım ermez. Çelo: «Suludan birkaç hakkım kalsın. Öbürlerine pazarlık edelim!. Dünyanın binbir hali var. Bir gün muhtaç olursam elimin altında bulunur» der. Ona göre pazarlık tutacak seninle, ona göre senet verecek sana...

Yusuf atıldı,

— Orasını sonra konuşuruz, dedi. Kuru senetle olmaz bu iş. Bir kere kazaya giderik. Dava vekilini görürük. Ondan akıl danışırık. Bizim böyle işler çok geç-

ti başımızdan. Bu işin en sağlamı noter senedi. Biyol orta senediynen Sülüğün oğlundan bir tarla aldıydım. Başıma gelmedik kalmadı. Çiğnediğim çamurun haddi hesabı olmadı. En iyisi her bir işi sağlam kazığa bağlamak. Alana da rahatlık, satana da.. Eset, kıcı kırık bir senet ile adamı mala mülke mi yanaştırır? Bu işin orta arasında ölüm de var, zulüm da.. Maşa var: Mahkeme.. Onun da işini Allah bilir. Tayfur köyünde bir tarla davasının otuz yıldır sonunu alamadılar. Gel hakim, gel keşif, gel ehlivukuf... Vay babam vay.. Hepiciği bir yanına vururlar davulun.. Sonra tutarlar def, dümbelek olurlar.. Çık çıkabilirsen işin içinden. Bizim bu yanlarda Ermeni, Rumdan kalık üç beş parça tarla almış bir hakim.. Taa Mustafa Kemal'in örflü günlerinde.. Tekavüdüyesi gelmiş. İstanbul'a gitmiş. Bizim milletin haksızlığı gün ışığı. Ta o yıl adamcağıza «Yok» bayrağını çekmişler. Adam haber almış İstanbul'dan. Koca hakim. Çıkmış gelmiş. «Komşular» demiş. «Benim burada tarlalarım var mı?» Ortakçıları tüm bir cemaatle «Eşhedüyü» çökertmişler. «Ne tarlası?» demişler. «Hani» demiş. «Kirkor'dan, Bogos'tan, Artin'den devlete kalıp da satılan, sonra da benim ihale ile aldığım tarlalar?» Köylüler tüm hep bir ağızdan bağırmışlar : «Böyle bir tarlalar yok buralarda. Var, geç, ko, git, Taşın en serti nerde ise başını da ona vur.» Adam bakmış pabuç pahalı. Köylü milleti ile baş edecek hali yok.. «Pekalâ» demiş. «Melme-kette kanun var» demiş. «Hakkımı almadan buradan gidersem, anam avradım olsun» demiş.

Akibet, hakim, keşif.. Hakim «Şimalen Bogos» der. Ehlivukuf eşhedüyü çöktürür. «Vallaha Hakim bey, yetmiş yaşındayım. Bu tarlanın bitişiğinde bir Bogos tarlası ne gördüm, ne duydum..» İşin o tarafı tamam.. «Cenuben Hıristaki tarlası» Eşhedü hazır..

«Vallaha hakim bey, yetmişine direk çektim. Bu köyde ve de bu mevkide Hristaki tarlası diye bir tarlayı ne gördüm, ne de işittim..», «Yemini yesâri», «Ne yemini var ne de yesâri...»

Alık alık bakmış eski hakim.. «Ulan» demiş tekrarlayıp «Hakkımı almadan buralardan gidersem Tanrı beni kâfir defterine yazsın..»

Uğraşmış, çabalamış. Tam on üç yıl. Kazada duydum. Hakim dermiş ki: «Ahir ömrümü bir küçücük iddia peşinde tükettim. Tüm cümle bir varlığım içinde. Hayıf bana, yazık bana, vah bana...»

İstanbul Osmanbey mi ne diyorlar, orada da böyücecik hanı, apartumanı varmış. Söylerler bu hakimın hikâyesini de, apıl apıl dinler, dururuk. Gidememiş koca şehre, dönememiş.. Bir han köşesinde kıvrılıp kalmış...

Aslını inkâr eden haramzade.. Biz büyük yavrum. Köylü milletin iyisine yeter olmaz. Kötüsüne çattın mı tüm bir dünya başa çıkamaz onunla.. Samandan saat yapar, karıncanın sırtına biner de belini incitmezler..

Diyeceğim şu : Bu iş için keşif kalkacak, hakim gelecek. Herkes davulun bir yanına vuracak. Ehlivukuf dinleyecek. Babayın oğlu olsa da insan köy yerinde birbirinden çekinir. «Ulan» der, «Yarın Eset Çavuş namussuzuna da işim düşer. Şu lafı bir orta yerden alsam..» Uzar da uzar bu iş.. Arzuhalci ilk evvel «beş yüz» der. İş uzayınca sekiz yüze çıkarır. «Mesârifat çok» der. «Pul parasından yandım» der. «Bir kaç yüz daha gerek» der. Der, oğlu der... Yetiş yetişebilirsen ardından..

Diyeceğim, işin dört bir yanını hesap etmek gerek. «El mi yaman bey mi yaman?» demişler. «El yaman oğul el yaman..» Kâfir emmin de el kâfirin bir teki.. Biz

kaza yol arasını papur yolu edeceğiz. Allahın doğrusunu istersen bir parça da büyük sevap var bu işin ucunda. İleriye atıldım bir kerre. Geri dönmek olmaz. Koyup giden nur içinde yatsın. Muhanete muhtaç bırakmazdı bizi. Ekiyok biçiyok.. Karnımız bir ekmek görüyor daim. Rahmet olsun ölenlere. İyi mülk bırakmış bize. Biz de boş durmadık. Sağ sol bir şeyler ekledik. Arazinin mevcudatı beni de besler, çocuklarımı da.. Emme ahir torunlar geliyor. Biz tarlaları babadan beşe böldük. Karı kız «Hakkım» diye direndi sehime.. Böldük, böldük bölüştük. Her tarla bir harman yeri oldu. Döndük, dolaştık, durduk.. Ya bu deveyi güdeceksin ya bu illerden gideceksin. Gitsen nereye gidersin? Hiç bir yere.. Dön dolaş, her bir yan insan dolu. Herkes başının çabasında. Tüm bir millet bir boğazıyla başa çıkamıyor. Toprak bölük bölük. Her bir dört yanın insanı elinden gelse, tarlasını akşam cebine koyacak, sabah yerine götürecek. Çaldık, çabaladık, kırdık uladık. Feraha erdik ahir. Harman öküzü olmaktan kurtardı Mevlâm bizi. Bir evlekte dönüp durup başımızı döndürmedi. Kıldır gücük mülk saabı etti. Bu gününe şükür. Bizim bu işimizin bir yanı sevabı. Bir yanı da torun tosun gaylesi.. Yarın «Yattığı yer sıkmasın dedemizi... Vaktiyle mülk edinmiş de bugün bize irahat bir lokma yemek nasib oluyor. El kapılarında kul köle olmadık» derler. «Rahmet olsun» derler...

Yusuf'un merhamet gösterisi Çelo'nun canını sıkıyordu. Ama belli etmemeğe çalıştı.

— Yusuf emmi, dedi. Aha, tarlaların hükümatta ki kayıtları.. Buraya gelmeden önce yanında çalıştığım bir abim vardı. O çıkarttı bu kâğıdı. Memur : «Birkaç mahkemede bu çocuk hakkını alır» dedi. «Bu araziler iki kardaşın üzerine kayıtlı» dedi. Mülkü, emmimin

elinden almak kolay. Lâkin, er vakitte benim işim değil. Bir yol para kuvvatı ister. İkincisine gelince ben köylülükten soğumuşum. Çiftin tutağı elimin yabancı-sıdır gayrik.. Çok teklif var bana.. «Ayır mülkünü, biz sana güç olalım, kuvvat verelim. Öküz alalım, Kağrı yapalım. Barabar ekip biçelim» diyen çok. «Yok» dedim, bikez. Satıp savup gideceğim. Aç mezeri yok ya!. Helbet bir iş bulur, geçinip giderim. Ahmet'in dediği gibi suludan birkaç bölük bırakırım. Hüyük önündeki ile Sıtma deresindeki Suluları satmam. Pazarlığım geri kalana olur. Sonramayım, pazarlık tutarsa senet yaptıktan on beş gün sonraya dek hiç kimse duymayacak bu işimizi.. Kazaya gittiğimizi bile bilmeyecekler. Biz Ahmet'le «Karacaviran'a gidiyoruz. Orada bir ağam, bir abim var. Onu göreceğiz» diye yola çıkacağız köyden. Buralarını da sağlama bağlayalım. Sonra pazarlığa tutuşalım..

— Canım o cihet kolay. Ele aleme tellâl olacak değilik ya.. On beş gün olmasa, bir ay olsun. Bir ay sonra mahkemeye baş vururuk. İşin ardından atlı gelmiyor ya.. Şimdi sen de bakalım!. Çavuş bizi laf saabı ederse ne istiyorsun sehmine?..

— Sehmim ayan beyan emmi, dedi. Sonra Ahmet'e baktı Çelo :

— Sen söyle!. dedi. Sen el tut Yusuf emmimle...

Ahmet kalktı. Yusuf'a yaklaştı. Elini uzattı :

— Altı bine var hayrını gör emmi. Çelo gidecek, biz yüz yüze bakacağız. Zararını değil, iyiliğini isterim daim.

— Ahmet, yavrum, sen çok yüceden uçtun. İnsaf, dinin yarısı derler. Altı bini gayme gayme dağıtsan arazinin tümücüğünü örter. Bugüne bugün para arslanın ağzında.. Nerde o bolluk?..

— Vallaha Çelo öyle diyor Yusuf emmi. Aha yüzü.. Pek aşağıya inmek niyetinde değil..

Çelo söze karıştı :

— Ağaç değil ki kesip götürsünler. Ev değil ki yıkıp kül etsinler. Bunun burası toprak. Biteceği olmaz, tükenmeyi bilmez. Her daim para eder. Her daim yüz ağartır. «Inmem» dedim aklımca emme, senin gül hatırın için iki yüz inerim.

— Şunu beş yüz in!. dedi Ahmet. Beş yüz in, Yusuf ağam sahiden alıcıysa o vakit bir laf da kendisi eder.

Konuşma kızıştı. Kimse sözünü tamamlayamıyordu. Yarım saat sürdü pazarlık.. Beş on kez el tutuştular.. Beş on kez «olmaz» diye eller birbirinden ayrıldı. «Yok» denildi.. «Bu iş olacağa benzemez» denildi. «Sen ağız arıyorsun emmi» denildi. «Sen pazarlık kızdırıyorsun Ahmet» denildi. Sonunda dörtbinsekizyüz liraya pazarlık bağlandı. Var hayrını gör», «İnşallah» diyen eller yana düştü. Her üçü birden oturuverdiler. Ve bir süre sustular. «Canına sıçtım Eset deyyusunun» dedi Yusuf içinden. Sonra ve hemen saniye ölçüsünde hayallemeye döndü. Mahkeme, keşif, karar. Bir bir tarlaları böldü. Çoluk çocuk çift koştular tarlalara.. «Tabanca, mavzer yanından hiç eksik olmayacak».. Çelo noter senedini yaptı. Aldı paraları. Kaşla göz arası Kezik'i kaçırdı. Gittiler de gittiler. Nerelere? Orası işin gelişatine bağlıydı. «İlk iş bir tabanca almak olmalı» dedi kendi kendine..

Ahmet «Allah vere de şu iş bir bitse.. Bir iki bölük sulu kalsa Çelo'ya.. Onu da ben eker biçerim. Hakkını yemem Çelo'nun. Emme Eset emmi irezilin biri. Oğlu dersin ağasını hiç aratmaz. Kavga, nizam, gürültü.. Tabancanın ağzından mermi eksik olmayacak. O da benim hiç işim değil...» diye düşündü.

Durgunluğu, sessizliği Yusuf bozdu :

— Allah hayırlısını versin. Hayırlıysa nasib etsin. Hayırsız ise lafım burdan ırak, düşman kapısına.. Şimdi bir çift sözüm var benim. Kazaya giderik. Noter senedi yapılır. O vakit bin gayme veririm. Arda kalana senet imzalarım. Davanın hangi gün ardı alınır-sa, o gün kalan alacağını **cebinde bil...**

Çelo, dayak yemişe döndü. Hayallemesiyle tüm çelişik bir konuşmaydı bu.. Sızlanır gibi konuştu..

— İyi emme, dedi. Ben o zaman Allah bilir ner-deyim?.. Kalıcı değilim ki buralarda işin ardını bekle-yim.. Alıp başımı gideceğim üç günlük yol mu, beş günlük yol mu bilemem ki...

— Vallaha yavrum, bu iş böyle. Bir dibi görün-medik kuyu bu iş. Sonu, iyi mi çıkar, kötü mü gelir? Onu Mevlâmdan ötede kimse bilemez. Bizimki kul aklı. Kul tedbiri...

— Gel emmi, üç bin ver gerisine beklileyelim, de-dilerse de Yusuf ilk sözünden dönmedi.

— Belki vereceğim bin de gider, dedi. Olsun.. Giderse de helâl olsun..

İki arkadaş bakıştılar. Bir razılık bakışıydı bu..

— Pekalâ, dediler. Hayırlısı...

Gelecek salı kazada buluşmayı kararlaştırdılar.

ON DOKUZ

Çelo ile Ahmet alaca aydınlıkta «kimse görme-sin» der gibi gölgesizliklerini de saklaya gizleye köy-den çıktılar. İlk ışığı yemiş gökyüzünden yere dökü-len ışıktaki ağacı, ekini, otu, çöpü hoş bir morluk sar-mıştı. Vecd hali vardı doğada. Yel soluğunu yutmuş, ilk uyanıklıkla sersemlemiş toprak göğdeye, köke sar-ılmıştı. Yürekleri bir batman yağ dolu serçeler kırpık, mercimek gözlerini gagalarına doğru eğiyorlar, elle-rinde olmaksızın hafif bir makara bırakıyor, sonra su-suyor, kanatlarını titreştirip, hazırola geçiyorlardı... Tekleme saka sesi, tekleme bülbül sesi.. Onlar da tahtirevalli oynuyorlardı gök morluğuna karşı..

Doğanın ordusu, yaşantıya bu gün de bütün va-rıyla yoğunla yürümek için «Hazır ol!» emri almıştı sanki..

ilk ışık kaşla, gözle toprağa yapışmaya yaklaşın-

ca tüm bir yaratığın yaşama isteği kibrit aldı. Hafif-ten sallandı ekin yaprakları. Dere boyu bir hoş oldu. Ağaçlar gerindi. Bir vıcırtı yürüdü yamaçlara doğru. Kurbağa başını sudan çıkardı. Bir kulaç boyunda dere kıyısındaki mileğe sıçradı. Güzel sandığı alaca-sesini karşı yamaca attı. Ses ayaklandı. Tıpış tıpış gezindi ekinler arasında.

Toprağı bile incitmekten ürken adımlarla Çelo ile Ahmet ilerlediler. Tarifsiz duygular yıkıyordu yüreklerini. Tan yerindeki büyük kızılık aralandı. Güneşin ilk ışığı yaladı dört bir yönü. Sonra kendisi göründü. Yüzlerine çarpınca yolcularımız yalandan sersemlediler. İlkel yönleri korku ile karışık umut aktardı içlerine. Hacıdan, hocadan duydukları bazı dualardan birkaç kelimeyi tekrarlamak istediler. Hiç bir şey gelmedi akıllarına. Yalnız «Allah» dediler. «Çok şükür» dediler. Ahmet elindeki ekmek çıkınıni farkında olmak-sızın okşadı. Neşeleri arttı. Hızlandılar ve istekle yürüdüler. Bir ara gevezelikleri tuttu. Öteden beriden birbirlerine laf yetiştirdiler.

Kuşluk'un sıcağı bedenlerini gevşetti. Hafif bir yorgunluk çöktü üstlerine. Kendi dünyalarına döndüler. Ahmet bütün umutlanmasının sonunda hâva aldığı-ğının farkındaydı.. «Yusuf ağa dava bitirecek de.. A-raziyi kurtaracak da.. Hakim suluları bölecek de.. Ben de Çelo'nun sehmini ekip biçeceğim. Vay garib Ah-medim vay.. Yaz gelsin de yonca biçeyim..» Bu düşünceler arasında kendini doyuracak bir duygu arıyor, bunca günün davranışlarını bir deyiş ve anlayışla bağ-daştırmaya çalışıyordu.. «Köylü ne der?..» Ne diyecek!. «Eferim Ahmet'e» der. «İnsan evladıymış. Mezer hatırı sayıyormuş. Bunca zaman Çelo'ya yedirdi, içirdi. Kuştüyü yataklarda yatırdı. Beş kuruş menfaat düşünmedi. Bir yerdekilerin hatırı, bir de insaniyet na-

mina yaptı bütün bunları.. Eferim Ahmet'e.. De ulan Ahmet!. Bu kadar yaptın gerisini de getir. Madem Çelo seni hısım saymış, akraba saymış, «Selâmünaleykum Ahmet gardaşım» demiş, sen de ondan elinden gelen her bir şeyi esirgemeyeceksin. İnsaniyet ölmedi ya.. Tarlası tapanı batsın. Hepsi bugün var, yarın yok. Kala kala insaniyetlik kalır...»

Birden Çelo'yu durdurdu. Boş elini omuzuna koydu.

— Arkadaş, dedi. Allahın inayetiyle bu arazi işi olur. Yusuf emmiden taksidi almak kolay. Canım içimde sağken bir kuruşunu bıraktırmam. Geriye emmi kızının hikayesi kalıyor. Bunu da sağlama bağlamaz, Kezik'i alıp diyar diyar kaçırmassan iki elim iki yakanda kalır. Gardaş demem sana. Kadir'in oğlu demem sana.. Bu işte üzerime ne düşerse canla baş üstüne. Madem ki emmin sana bu kötülüğü yaptı. Bu gâvurluğa, bu imansızlığa başvurdu. Sen de ahını almazsan insan defterinde kayıtlı görme kendini..

— Ne diyorsun sen Ahmet? Haşa kelâm tarlasının tapanının ecdadına küfrettirme beni.. Benim ahım hepisinden yüce. Kezik'i bi yol el ellerinde bırakmam. Hem yüreğim emreder bunu bana, hemi de ahım. Yanına bırakacağım mı sanan yaptıklarını düzü emmin?

Yürüdüler. Daha da çok yürüyeceklerdi. Çelo'nun ağbeysini görmek için tepecekleri yol çok uzundu. Kazaya gidecek yolun en tersiydi. En sapasıydı. Önce batıya doğru yol alacaklar sonra kuzey doğuya yöneleceklerdi. Çelo :

— Yol uzun ya, tepmeğe değer, dedi. Abimsiz olmaz bu iş. Büyük faydası olur bize.. İstemesin bir kez. Büyük adam abim. Değerlikli adam. Kıl kadar incinmedim. Babamdan görmedim ondan gördüğüm iyi-

liği. Beş kuruş hakkım kalmadı üstünde. Akli her bir işe erer. Kaymakamından tut, koca kazada nereye varsa cümlesi ayağa kalkıyor «buyur» diyorlar abime. «Hoş geldin» diyorlar. Hemen çay, kayfe ısmarlıyorlar. Bizim bir yılda yapamayacağımızın o bir dakikada hakkından gelir. Acısı çıkar bu yol eziyetinin. Bana bak Ahmet! Kilkuyruğun oğlundan bin lirayı alınca bir çingena keyfi edelim. Aşçı dükkanına varalım. Çağıralım aşçıyı, hizmetçiyi. Bir şişe şarab istiyelim. Gözelinden et yemeği istiyelim. Salata istiyelim. Bir iyisinden turalım kafaları. Ahmet! Sen heç içtin mi? Ben bi yol Incenin Osman'ın kayfesinde çalışırken içtim. Pek bir hoş oluyor.. Gamin gasevetin dağılıyor. Umut düşüyor insanın yüreğine. Dünyaya «Vız» deyip geçiyorsun... Bak, bir içek te gör!. İkişer üçer kapta et yemeği yiyelim.. Ne tutacak? Atınan deve değil ya!. Devresi gün Zöhre Eme'ye gozel bir entarilik alalım. Birer takım da anan ile gelin bacıma kestirelim.

Öğle güneşi tepelerine bininceye kadar yol aldılar. Birkaç köyü gerilerinde bıraktılar. Yol üstünde garib bir çeşme çıktı karşılarına. Çeşme yalnız yalnız, domur domur bakıyordu boşluğa. Yıkık bir pınar divarının ortasından uzun, tahta lüleden kısık bir şırıltı ile serçe parmak kalınlığında bir su akıyordu. Gölleşemiyor, dağınık bir çimen yeşilliğinin son ucunda dağılıp gidiyordu. Beş on yaşlarında üç beş söğüt, suyun dört bir yana dağıttığı umuda tatlı bir fon oluyordu. Ve biraz ötelerde ekin yeşili sünüyor, tepelere doğru tırmanıyordu.

Konuk bekler gibiydi çeşme. Lülenin üstündeki kaba mermer taş üstünde yarı silik şu yazıyı okudular. «Afiyetle için siz. Anamız Fadik'in bağrı buz gibi olur ahirette...»

— Yiyelim ekmeğimizi burda. Bir de fatiha okuyalım Fadik hatunun ruhuna...

— Sen okumayı bilin mi fatihayı?

— Bilmem..

— Ya sen?

— Ben nereden bileceğim, dedi Çelo...

İçlerinde suçluluk duyduklar. Kederlenecek halleri yoktu. Azıklarına sarıldılar. Bir büyük iştah içinde ortaya serilen yiyecek tükendi..

— Yarabbi, nimetine bir şükür, dediler. Yüreklere de bu sözlerle doydu. Bolca su içtiler. Yeniden yüzlerini yıkadılar. Başlarını suyun altına soktular.

Güneşin batıdaki tepelere çavdığı bir saatte köye girdiler. Ter ceketlerinden dışarı fırlamış, sırtları sırlıklam olmuştu. Ayaklarının ucuna önce incenin oğlunun kayfe takıldı. Osman Çelo'yu görünce şaşaladı.

— Ula, dedi. Nerden çıktın Çelo?.. Bağı bahçeyi kime bırakıp ta geldin? Çoluğu çocuğu kime emanet ettin? Hele hoş geldin sen. Arkadaşın da hoş geldi. Oturun bakalım. Hele «Merhaba»... Yeyip içtiğin senin olsun. Anlat gayrisini. Sana söyledik yavrum. «Gitme» dedik. «Hava alırsın» dedik. «Köylü milleti birbirine zulüm makinası» dedik. «Elini versen kolunu alamassın bu milletin elinden» dedik. Yooook, oldu olası irahatlık bizim kıçımıza batar. Bizim kazada bir furuncu Mustafa vardı. Üfürsen otuz adım öteye uçar cinsinden. Bir gün kazaya gittimdi. Baktım cemaate yüksek perdeden nutuk verir. Sesi heç mi heç sıtma görmemiş. Çın çın yarar sesi ortalığı. «Buralarda iş yok» der «Buralarda insan keçi kuyruğu» der. «Adana'ya gideceğim. Para kazanıp furun açacağım. İyisinden zengin olacağım. Arada bir görmeye gelirim sizi..» Dinleyenler «Allah işini rast getirsin Mustafa» dediler. «Olur mu olur..» Çekti gitti. Bir ay geçmeden

geri dönmüş. Yüzü abbâ.. Kehribar sarısı. Daha da incelmiş. İnce, kuru söğüt çöpüne dönmüş. Yemiş sıtmayı, gazel ölmüş. Takılmışlar Mustafa'ya arkadaşları : «Nereden geliyorsun Mustafa?» demişler. «Nereye gidiyorsun?» deyince ortalığa davul düdüğü olan Mustafa, bitkin halinen zor duyulur bir ses ile «Adana'dan, Adana'dan» demiş. İnşallah sen de Adana'dan gelmiyorsundur.. Eee, şimdi git Nail efendiye yeniden boyun kır.. İşte bu olmadı Çelo!. Bunu iyi yapmadın. Her neyse hayırlısı.. Dağı bile birbirine denk değil bu dünyanın. Dünya bile enginli yüceli.. Haa, lafın kösteğine fazla bastık biz.. Sonra garsona seslendi :

— Oğlum, Çelo çaya meraklıydı. Cezvede üçlük bir çay tut! Ne de olsa has misafirimiz sayılır. Bir de arkadaşı var. Başımızın tacı.. De!. Anlat bakalım Çelo!..

— Ahmet yakın hısımım Osman emmi. İşim de senin sandığın gibi değil. Burada kalıcı sanma beni. Abimden bir akıl almak için teptik bunca yolu.. Buradan da kazaya gideceğiz. Tarlaların bir bölüğünü sattım. Bol param olacak. Sonrası şimdilik kapalı..

— Nail efendi burda yok ki.. Bir tarla davası da onun başına tebelleş oldu. Ardıçlılar çökelgeye çift koşmuşlar. Keşif kaldırmak için kazaya indi dünkü gün..

Çelo inledi :

— Vaah, dedi. Gâvür kader burada da buldu bizi.. Bir günlük vaktimiz var. Allah vere de kazada yakalasak bari..

— Yarın sabah geçer kamyon er saatte. Kalkıp yola çıkarsanız o zaman bulursun kazada...

YİRMİ

Albaz'ın oğlu avluya girip öküzleri bağlarken anası yanına yaklaştı :

— Şu gâvur kızından çektiğim yeter. Bu kısır karının, olmam diyesice Eset Çavuş'un illetli kızının çilesi ciğerime «tak» dedi. Ne bu çektiğim it dölünün elinden? Evime gelin mi aldım, zulum mu? Eline değnek alıp döndüre döndüre bir döğmediği kaldı. Bir murat aldırmadı heç birimize. Muratlarımızı koyunlarımızda bıraktı. Allah ta onun muratlarını koynunda bıraksın.. Bana yaptıklarını yanına kâr korsan, emzirdiğim sütüm ağzından, burnundan fitil fitil gelsin.. Allah seni murtad defterine yazsın..

Sonra ağlamaya başladı :

— Amaan, dedi, ağzımı yel yalasın. Ben kahrile kayıp olayım. O ne biçim laf döküldü ağzımdan? Senin gurbanın olurum yavrum. Dert söyletiyor Haydar.

Oturduğum yerde yalan yumurtlamıyorum ya!. Isınmadı gâvur kızı bu eve.. Hepimizi irdedi. Tafrasından yanına varamıyorum. «İt gızı, murtat karısı» dedi, bir gün anana. Sana canı, yüreği çekilesinceye kadar meme verene, süt emzirene.. Belleyip, besleyip ortaya getirene... Ağanın da gıybetine söylemediği yokmuş. Demediği kalmıyormuş. Bir iki komşu gelini ile buluştu mu, evin içinde ne olur, ne biter beş on katıp aktarıyormuş onlara.. İrbet etti bizi ele aleme.. İrezil rüsvay etti. Her damın altında bizim lafımız. Bizim sözümüz. Gerisi de var ya söyleyemem. Bağırma taş basarım da yine söylemem. Vay, vaay, başıma bunlar da mı gelecekti..

— Ne varmış, ne varmış? diye bağırdı Haydar. Söylesene!. Namusuma dokunur bir yanı var mı?

Anası sesini biraz daha kıstı. İçinde kin ile sevgi ve de merhameti cenk ediyordu... Sonunda kin galebe çaldı :

— Yok, dedim, söyleyemem, dedim diye inledi. Var, git, burnu büyük Çavuş'un kızına, karın olacak Kezik'e sor!.

Haydar çalımli, hırslı adımlarla sofaya girdi. Kezik akşam çorbasını hazırlıyordu.. Belirtisizdi bakışı.. Uykuda gezer gibiydi. Büyük bir isteksizlik dolaşıyordu yüzünde. Sanki her yanı ağrıyordu ağrısız bedeninde. Kocasını görünce durdu :

— Anan laf mı yetiştiriyordu sana? dedi. Sesi buralara yetişiyordu. Gâvur göründüm ananın gözüne.. Emme ben ne ettim anana? Ağam ne etti?

Haydar kükredi :

— Ağanın da, senin de ecdadınızı.. İt dölü!. Fışkı dölü!. Bizi elâleme irbet edenin ben anasını, avradını, yedi sülalesini, geçmişini, geleceğini...

Kezik korktu ve geriledi. Ürkek bir sesle karşılık verdi Haydar'a :

— Benim kimseye lafım, sözüm yok. Hepsini anan uyduruyor. İrdiyor beni. El imişim gibi bakıyor bana.. Ben anana hizmetçi olmak için gelmedim ya bu eve..

— Eşşek gibi, it gibi hizmet edeceksin..

Kezik bir anda kendini yitirdi. Kan çekiliyordu damarlarından. Elinde olmaksızın bağırdı :

— Etmeyeceğim!.

— Etmessen, itler gibi çeniletirim seni.. Eşşek sudan gelinceye dek sırtından indirmem yumruğu. Murtad kızı lafı dikinden alma!.

— Anamın babamın ne suçu var? Bir lafın varsa bana söyle!.

Haydar'ın gözlerine kudurganlık doluyordu.

— Ağanın da, senin de ecdadınızı.. İt dölü bizi elâleme irbet mi ediyorsun sen?

Tehdit dolu bu sözler Kezik'i titretti ve geriletti. Ürkek bir sesle karşılık verdi :

— Benim kimseye bir lafım yok Haydar, dedi. Hepsini anan uyduruyor. Hor bakıyor bana.

— Anamın lafından bir adım öteye çık, kırarım kemiklerini senin. Eşşek gibi, it gibi çalışacaksın anama..

Kezik'in yeniden başı döndü. Oturdu ve gözlerini yumdu.

— Çalışmayacağım, diye bağırdı. Beni ona yesir tutmadın..

Kezik'in boğazını ıslatan hıçkırıktan önce Haydar'ın yumruğu tepesine indi. Oturduğu yerde yuvarlandı Kezik.. Sırtına zorlusundan bir tekme indi. Önce inledi. Yumuşağından bir feryat bıraktı. Sonra sesini kesti. «Oh» dedi, içinden «Az daha vursun», «Dana kazığı kopartsın», «Ben baba evine döneyim»,

«Çelo, Çelo, Çelo...» Sırtı, kalçaları, boyun altı on otuz tekme yedi. Doğrulmadı. Sonra başına vurdu Haydar.. Beyninin ortasından bir «Dınnn» sesi önce başına, sonra yüreğine, ciğerinin ortasına dağıldı. Toparlanmak istedi. Yalnız başı kalktı sofanın toprağından. Ağız burun ortası bir yarı yumruk indi oraya da. Kan yürüdü burnundan.. Haydar kanı görünce çekildi. Ama biteviye küfür savuruyordu Kezik'e, anasına, babasına, sülâlesine.. Kezik elleri yerde yarım doğruldu. Göz yaşları çoktan burnundan, ağzından akan kana karışmıştı. Bir şey demedi. Yalnızca baktı Haydar'a.. Sonra toparlandı.. Ayağa kalktı. Hıçkırığını yemeyen bir sesle bağırdı :

— Bana bak, Haydar, dedi. Kapında örklü mal olsam, o örkü kırıp kaçmassam Allah beni kafir defterine yazsın. Döner de bu evin kapısından ayağımı içeri atarsam yedi düvelin murtadı olayım.

Haydar sessiz, donuk dinledi bu sözleri. Kezik odasına yürüdü. Gıdığından göğsüne doğru inen kanların ılıkılığı onu hiç korkutmadı. Zaten dayak yerken bir tarafı yırtılmıştı fistanının. Haydar almıştı fistanlığı. Tuttu, tükürdü fistana..

Sandığı açtı. Odanın boşluğuna güneş son merhabasını bırakıyordu. Aydınlık kesilmişti her bir yön.. Üç beş parça altununu, bir iki kat çamaşırını, gelinlik esvabını aldı sadece. Onları bir bohçaya sardı. Atkısını başına attı. Tüm bir güç ile sofaya çıktı. Çatacak yer arıyordu. Daha doğrusu Haydar'ı... Göremedi.. Hayata geldi. Albaz'ın karısı her bir şeyden habersizmiş gibi avluya yeni gelen mallarla oyalanıyordu. Kezik kadının yanından geçerken durdu :

— Ellerine kına yak. Muradına erdin işte. Ben gidiyorum. Evinin de, oğlunun da hayrını sen gör!.

Avlunun dış kapısına gelince atkısıyla yüzünü iyi-

ce örttü. Kimseye halini belli etmek istemiyordu. Ama, anası, babası, kardeşleri görsünlerdi. Görsünlerdi ki Kezik hangi zulmun kurbanı?...

Baba evinin avlusuna gelince atkırı başından attı. Gözleri yeniden doluksadı. Anası Kezik'i perişan, yüzü gözü kan içinde görünce çığlığı kopardı. Kezik anasını görmemiş gibi sofaya girdi. Anası peşinden koştu. Bohçayı bir tarafa fırlatan Kezik hıçkırı hıçkırı ağlamaya başlamıştı.

— Gitmem, geri dönmem bir daha.. itlere leş olacağımı bilsem gine gitmem. Kendimi ipe takarım gine gitmem.

Sonra hıçkırığı arttı. Bayılacak gibi oldu. Anası Kezik'i kucakladı ve doğrulttu. Bir yandan ağlamaya, bir yandan bağırmaya başladı :

— Senin kör tırnağına kurban ederim Albazları.. Vay elleri kırılınca!. Vay harp harp kapıncasınca Haydar. Benim kınalı yavruma nasıl kıydın? Ciğeri ağzına gelesice... Vay, bunu da mı görecektim? Bu da mı gelecekti başıma? Ellerin yanına düşsün Haydar. Allah umulmaz dertler versin sana.. Senin kurbanın olurum Kezik!. Itin, köpeğin olurum Kezik!. Ağlama Kezik!.

Kadın kalktı. Su getirdi. Elini yüzünü yıkadı Kezik'in. Havlu ile kuruladı. Kanlarını sildi. Odaya götürdü. Sedire yatırdı. Kezik'in gözleri kan çanaktı. Artık ağlamıyordu. Kesik kesik hıçkırıyordu yalnız..

Biraz sonra Eset Çavuş ve büyük oğlu içeri girdiler. Kendi kendine söylenen, Albaz'a, karısına, Haydar'a beddua eden, ağız dolusu küfür savuran Fadiş kocasını görünce sesini iyisinden yükseltti :

— Herif, herif, dedi. Gel, Albaz'ın olmam diyesi-ce oğlunun marifetlerini gör!. Kör tırnağına kurban olasıcalar kınalı kuzumu ne hallere sokmuşlar? Allah-

tan korkmayıp kuldan utanmazlar yavrumu nasıl döğmüşler, gel, gel!. Gel de gör!..

Çavuş odaya girdi. Gözleri büyüdü birden.. Babasını gören Kezik kendini toparladı.. Hiç bir şey söylemedi. Başını önüne eğdi. Elinde olmaksızın hıçkırığı yeniden arttı. Fadiş :

— Aha, dedi. Ağzının burnunun kanlı suyu. Gör kınalı kuzumu nasıl yataklık etmişler?. Git, var utanmazın dölünün tükür yüzüne!. «Kendimi asarım da yine gitmem» diyor kız. O diyor, ben de diyorum. O gitse ben bırakmam. Elleri kel öksüz geçmedi. Yazıda yabanda bulmadım yavrumu..

Eset «Sus» der gibi karısının yüzüne baktı Sonra:

— İrahatına bak Kezik, dedi. Sonra kendi kendine söylenmeğe başladı :

— Bu ne halt etmek? Bu ne bok yemek? Yediği naneye bak dürzü dölünün.

Karısına döndü.

— Siz işi icicik serinden alın. Ben Aibaz'ı görür, yuvasını örerim.

YİRMİ BİR

— Gııız, duydun mu? Çelo tarlaları Kilkuyruğun oğluna satmış.. Kazaya senet yapmaya gitmişler. Oh oldu. Allah Çelo'ya ahını aldırıldı. Bu günü gösterdi. Az mı çekti yetim Çavuş'un elinden? Şimdi Eset Yusuf'la cedelleşsin dursun. Benim bildiğim Yusuf da bu işi ayrık söker gibi söker..

— Oh olmuş. Gözü aydın olsun Çelo'nun.. Kim söyledi anam bu haberi?

— Ahmet'in anası.. Yusuf ile Çelo Ahmet'in evinde pazarlığa tutuşmuşlar. Bilmem yüz kaç bine mi, birkaç bin yüze mi pazarlık uyuşmuş. Hemi hiç biri yok şimdi köyde.. Ne Yusuf var ortada ne de Çelo.. Ahmet araya girmiş. Oh olmuş. Pek bir alâ olmuş.. Aldı ahını Çelo guzusu..

Damlar aracılığı ile haber birden köye yayıldı.

— İyi etmiş Çelo..

— Çavuş buna çoktan ilâyıktı..

— Adam yerine koymadı gardaş yavrusunu.. Ahir buldu belâsını...

— Rahmetli kâhyadan kaldıydı o mülk iki gardaşa..

— Ula, iyi etmiş, iyi etmiş emme pek ucuza vermiş..

— Kaça vermiş ki?

— Ucuz diyorlar, çok ucuza gitti diyorlar..

— Ne hayın ki Yusuf..

— Saman altından su yürütür..

— Karıncayı sever de, belini incitmez..

— Karnında kırk tilki var Kilkuyruğun oğlunun.. Hiç bir tilkinin de kuyruğu birbirine değmez.

— Fakir fukara bir olup alsaydılar bari!.

— Fakire laf mı düşürürler köy yerinde yavu?

— Benim bildiğim Eset Çavuş Yusuf'a pabuç bırakmaz..

— Çelo'dan senet alır almaz araziye çift koşacakmış..

— Büyük nizâh var bu işin ucunda..

— Allah vere de bir gıtalık olmasaydı..

— Albaz'ın Haydar Kezik'i döğmüş..

— Kezik babasının evindeymiş..

— Allah Çavuş'u sınıyor.

— Zor oğlum zor. Tanrı kimsenin başına vermesin..

Haber tezinden Çavuş'a ulaştı..

— Vay, dedi. Eset. Vay ırzı kırık Yusuf vay. Namussuz oğlu namussuz. Gavat ibni gavat.. Biliyordum bu gâvurluğu yapacağını.. Biliyordum her bir şeyi.. Korktuğum geldi başıma..

— Ne edeceksin şimdi herif?

Karısına bağırdı :

— Ne edeceğim? «Gel Yusuf tarlaları bölelim» diyeceğim. Öyle mi sanarsın yogisem?.. Arazinin bir keseğine kurban ederim onu.. Bizi ölü mü sanar kerhâneçi? Canımız içimizde çok şükür.. O, it dölü Çelo'ya da bırakmam ettiklerini.. Zaten eşşek piçi köye gelemmez ki gayri.. Yusuf'tan beş on ne koparırsa alıp bir yana sıvışır..

Kezik bu konuşmaları dirilerken ölüm kadar ağır bir keder yüreğini yakıyor, içinden söyleniyordu. «Yapacağın bu muydu Çelo? Beni alıp kaçıracaktın hani? Uzaklara, çok uzaklara götürecektin? Ne çabuk da unuttun sözlerini? Çelo ben babamın evine döndüydüm.. Vay başıma gelenler? Kendimi asarım da dönmem o eve.. Kendimi asarım Çelo dönmezse..»

Gün kavuşuyordu. Çavuş karısına :

— Git, dedi, şu Ahmet'in anasını çağır. Haberi o yaymış dört bir yana.

Kadın hemen fırladı. Kapıyı çıkar çıkmaz Zöhre Eme'yi gördü karşısında.

— Sana geliyordum, dedi, Zöhre Eme.

— Gir Eme gir, şimdi döneceğim ben..

Zöhre Eme içeri girince doğruca Kezik'in yanına vardı.

— Kurban olsun tırnağına Albaz'ın karısı. Sana vuran eller kırılsın. Vay, Gelin Kezik'im vay...

— Sus!. dedi Çavuş. Sus Zöhre Eme. Hepimizin başında.. Karı-koca döğüşür de, barışır da..

— Ne bizim laf Eset'im? Ne biçim laf yavrum? illetli karı Haydar'ı yeilesin. O da bassın gonca Kezik'ime dayağı? Ne suçu var kızın? Kurban olsun hepiciği kınalıma..

Çavuş yeniden «Sus» der gibi baktı Zöhre Eme'ye. Zöhre Eme hiç oralı gözükmedi.

— Bir yanın ağrıyor mu Kezik'im?..

Kezik susuyor, biteviye önüne bakıyordu.

Biraz sonra Fadiş'le Ahmet'in anası içeri girdiler. Çavuş'un suratı gergindi. Ağız ucu buyur ettikten sonra :

— Dudu hatun, dedi. Bir laf dolaşiyor ortalarda. İrezil Çelo ile Yusuf pazarlık tutuşmuşlar sizde. Şimdi senet için kazaya gitmişler. Köylü senden duymuş ilkin.. Aslı arası var mı bu haberin?

Kadın suçlu bir hal aldı :

— Vallaha Eset'im, gardaşım dedi, bir lafları oldu. Yusuf geldi bize. İçeri odaya girdiler. Bir para lafı geldi kulağıma. «Hayır gör» dediler. Bir bin, birkaç bin lafı geçti.. Sonra Yusuf kalkıp gitti. Bizimkiler bir söz etmediler ev yerinde. İki gün önce Ahmet: «Ana» dedi, «Çelo'nun yanında çalıştığı ağbeysinde beş on kuruş alacağı varmış. Biz oraya gidiyok. Oradan kazaya tomahıl varmış.» Ben sadece bu lafları biliyorum.

— Tamam, dedi, Eset. Tamam. Kilkuyruğun oğlu da kayıp. Görünürlerde yok kerhaneci. Bunlar, kazada buluşacaklar. Bunlarıki danışıklı döğüş. İt dölü lafını ettiği ağbeysini de araya sokacak. Fayda umuyor o heriften de. Akıllarınca her bir işi oldu bittiye sokacaklar. Ne bok yerlerse yesinler. Ben kime pabuç bıraktım ki onlara bırakayım?.. Sonra ayağa kalktı :

— Siz oturun, dedi. Ben biyol odaya varayım. Muhtarla görüşeyim. Köylü davulun ne yanına vurur öğreneyim.

Oğlu ile birlikte çıktı.

Kadınlar birbirlerine yaklaştılar. Dudu, Fadiş'e :

— Köylü, Yusuf Çelo'dan senet alırsa araziyi

mahkeme ile böldürür diyor. Bize şahitlik düşerse «Bu arazi Eset ile Kadir'e kaldı. Kadir öldü, Çelo oğlu» diyor. Laf birliği etmiş gibi herifler..

Fadiş sarardı. Yüreğinin içi titriyordu. «Mafolduk» dedi içinden. Büyük büyük adamların köye gelip tarlaları böldüklerini, jandarmayı, Kalküyuğun oğlunun, karısının kendi arazilerinde çalıştıklarını, bu yana dönüp kendilerine bakıp güldüklerini görür gibi oldu.

— Köylü ne yapacak? diye bağırdı. Onlar şahit bulur da biz bulamak mı? Kanımız mı kurudu içimizde? Ellerinden geleni arkalarına bırakmasınlar. Elimiz alic topalamıyor ya!.. Dünya kadar borcu varmış bizim herife sininde yatmayasica gardaşının.. Muhtar bizim ile. Kazada böyük böyük adamlar bizim ile. Oğlanlarım ne güne duruyor? Tarlaların kıymığına dokundurtmam onları.. Delik deşik ettiririm araziye bir adım atanı. Kıyısına, köşesine yaklaşanı...

Zöhre Eme söze karıştı :

— Öyle deme Fadiş.. El mi yaman bey mi? El yaman anam el yaman.. El uşağı bir el birliği etti mi, alimallah dağı devirir. Bu işlere göynümüz gayil değil.. Çelo iyi halt etmemiş. Emmi varken gayriye mülk satılır mı? Benim aklıma bir şeyler geliyor Fadişim..

— O da ne ki? dedi Fadiş.

Zöhre Eme Kezik ile Çavuş'un küçük oğluna baktı.

— Haydi, dedi, bunu da duymayın. Hayata, avluya çıkın..

Anaları da ekledi :

— Haydi, çıkın!..

Çıkıldılar.

Zöhre Eme, Fadişe biraz daha yaklaştı. Dudu hatuna da «Yaklaş» der gibi baktı ve göz kırptı :

— Fadişim!. Çanak çanağa vurursa, ikisinden biri kırılır, biri de çatlar. Zor ilen hangi işin sonu alınmış? Koca köy karşıya geçmiş. Kimisini Yusuf yellemiş, kimisi de seyir meraklısı.. Onmanızı istemiyorlar. Çelo el değil size. Etinizin, tırnağınızın parçası sayılır. Vakit az. Bu işin kısa yoldan, keseden tek bir hal çaresi var...

Sustu ve bekledi. Fadiş :

— Neymiş o çare? dedi.

— Ne olacak? Kezik'i Çelo'ya vermek..

— Sen şaşırdın mı kendini Zöhre Eme? Ele aleme irbet mi edeceksin bizi? Aman anam, sen söylememiş ol, biz de duymamış olalım. Eset duyarsa damı başımıza yıkar..

— Yavrum, Fadişim.. Albazlar el sayılır bana.. Siz ise etimin parçası. Sizin şanınızı şerefınızı düşünmez olur muyum hiç? Bu kıza yazık etmeyin.. Albaz'ın irezil karısının elinde zulüm çektirmeyin. Evlenmek sünnet, boşanmak farz. Hökümat nikâhı yok ki başınıza gayle olsun.. Çelo'ya «Kezik senin» deyince akan sular durur. Her bir şey kül ufak olur gider. Aygır kırağınan yakalanır anam. Allah vere de şimdiye dek senetlemeseler. Yetişmeli, tezinden gitmeli kazaya..

— Aman, Zöhre Eme, bizi ele aleme irbet mi edeceksin? Malamat mı edeceksin?

Gecenin bir hayli geç saatlerinde Eset Çavuş eve geldi. Herkes yataktaydı. Odasına girdi doğruca. Lambayı yaktı. Karısı hemen doğruldu. Zaten uyuduğu da yoktu.

— Neler konuşurlar gâvur milleti? dedi, Fadiş.

— Ne konuşacaklar? Minareyi çalan kerhaneci kılıfını iyi hazırlamış. Köylü hep onlardan yanı. İster-

ler ki biz dirliksiz olalım. Kışları soğuyacak düzü ta-
kımının.. Şahitlik ederik, Çelo'nun hakkı var derik,
diyorlarmış. Vay eşşek dölü vay! Başımıza bir iş açtı
ki, ne kulağı var, ne kuyruğu..

— Çavuş!. Bir şey geliyor aklıma..

—

— Kezik Haydar'a dönmüyor. «İtlere leş olurum
da geri gitmem» diyor. «Kendimi asarım beni zorlar-
sanız» diyor.

— Eeee?..

— Kız gitmeyecek..

— Ele, aleme bizi irezil, irbet mi edecek?

— Niye irezil olalım? Gitmem diyor kız. Zor ile
gozellik mi olur?

—

— Kendimi asarım da gine gitmem, diyor. Allah
göstermesin o acı günleri bana...

— Gitmesse otursun evde. Çelo belâsı yetmez
gibi bir de onun gaylesiyle haşır neşir olacağız.

Sigarasını yeniledi. Ve karısının yanına yalandan
yatağa uzandı. Bir zaman sustu her ikisi de..

— Eset?..

—

— Senet yaptılar mı dersin aceb?

— Kazada Çelo'yu görmemişler. Zahar daha
akıllı Abisinin köyünde..

— Keşkelerim senet yapmış olmasalar..

— Yapmasalar ne olacak?

— Ben biliyorum ne olacağını...

—

— Kız geri gitmem, diyor..

—

— Çelo el değil ki...

— Ele kurban olsun...

— Onu biz el ettik kendimize...

— Gebermedi küçüklüğünde...

— Allah öldürmesse öldürmüyor...

— Belâ ediyor ahir...

— Niye belâ olsun...

— Belâ dediğin daha nasıl olur?

— Ben bunu belâ saymam. Çelo aslan gibi olmuş. Etimizin de parçası...

— Öyle et parçası batsın...

Çavuş toparlandı yatak içinde. Alın derisi kırıştı. Karısına döndü :

— Gâvur karı, dedi, dilinin altında bir bok var senin...

— Yarın kazaya gidelim mi?

— Ne bok yemeye?...

— Çelo Kezik'ten hoşlanıyormuş. Bunu mu dedirtecektin bana?

— Senin de, Çelo'nun da ecdadını.. Söyletme beni fışkı karı!. Zıbar, yat!..

— Kız gitmem diyor Haydar'a. Kendimi asarım da kurtulurum, diyor. Evde, dul yetim kalacak değil ya kınalım.. Evlenecek değil mi eri geci?..

—

— Şehir nikâhı yok ki iş zora varsın..

— Kes sesini karı!. Zıbar, yat dedim sana...

Kadın sesini kesti. Sırtını döndü. Çavuş sigarasını yeniledi. Uyuyamıyordu. Diz kapakları acı acı sızıyordu. Başının ense bölümünde ağır bir ağrı vardı. Sesler uğulduyordu kulaklarında :

— Kendimi asarım da yine dönmem..

— Evde dul, yetim kalacak değil ya...

— Evlenecek değil mi, eri geci?..

Gece alabildiğine ilerliyordu. Uyku girmiyordu Çavuş'un gözlerine.. Bağdaşında ayak değiştiriyordu.

Türlü düşünüş beynini yiyor, durmadan sigarasını yeniliyordu. Kendinde olmadan mırıldanıyordu :

— Kendimi asarım da dönmem..

— Evde dul, yetim kalacak değil ya kınalım.

— Evlenecek değil mi eri gecı?..

— Çelo el değil ki...

Birden karısını dürttü :

— Fadış?

Fadış birden döndü ve doğruldu.

— Fadış başımıza dert açtı deyyuslar..

— Dermanı var..

— Elalem ne der bize?

— Ne diyecek elalem? Kişisini bırakıp da kaçmıyor ki..

— Kız gitmem mi diyor?..

— İtlere leş olurum, kendimi asarım da yine dönmem o eve diyor..

— Karı zor iş bu.. Elalem bizi defe kor da çalar..

— El, atındaki pisliği ayıklasın. İlvanlının kızının başına da geldi. İyі tükü kırk gün söylenir köy yerinde.

— Dürzü dölü başımıza iş açtı..

— Ben her bir şeyi olmuş bitmiş sayarım..

— Sen uzun saçın, kısa aklınla öyle sanarsın.

— Allah vere de senetleşmeselerdi..

— Yarın erden gitmek gerek..

— Benim de gitmem gerek, Zöhre Eme'nin de..

— Vay it sıpası vay.. Bizi irezil edecek ele, aleme..

— El altındakileri temizlesin..

— Sabah er kalk karı!

— Zaten beni uyku tutmuyor ki...

— Beni de...

Ortalığa ilk alacalık inerken Fadış, Zöhre Eme'nin

evine geldi. Zöhre Eme çorbasını içmiş, sofrasını topluyordu. Kapıyı aralayana kırpık gözlerle baktı.

— Kimsin? dedi.

— Benim Eme, Fadiş..

Zöhre Eme'nin beyninde bir şimşek çaktı. «Aldım ahımı Albaz'ın fışkı karısından» dedi içinden. Gülümsemi. Fadiş karanlıkta bu gülümsemeyi görmedi..

— Hayırdır inşaallah Fadiş?

— Senin dediğin olacak Eme.

— Ben kimim yavrum? Allahın dediği olacak.. Münasibi bu. Daha da bildiğim var. Bilmessem konuşur muyum ben? Etimin parçası sayılırsınız. İyiliğinizi isterim daim..

Fadiş yerinde duramıyordu.

— Eme, er saat kazaya gidiyoruz. Sen de bizimle geleceksin. Çelo'ya sen diyeceksin cümle konuştuklarımızı..

Zöhre Eme yalandan inledi :

— Vah, anam, dedi. Bu yaşta nasıl giderim ben oralara?

— Tomahilinen Eme. Sığırın toplanışında geçiyormuş. Hemen gidelim bize..

Yırtık, eski püskü entarisinin yanlarından tuttu :

— Vah, dedi, bu kılıkla mı?

— Gelin gitmiyorsun ya Eme?

— Biz gelin gittiğimizde de gördük yalan yanlış dünyayı. İcik sekilen sen. Şu fistanı bir değiştireyim..

Karısından sonra Eset Çavuş da muhtarın evine koştu. Kapıyı çaldı. Muhtarı uyarttılar.

— Giysin, kuşansın da öyle çıksın dışarı, dedi, Çavuş.

Hemencecik geldi Muhtar. Birlikte çıktılar. Eset hiç söz açmadı Çelo'nun hikayesinden.

— İşler tüm bir karıştı. Bir çare var ortada. O

da son çare. Kazada söylerim sana. Şu kamyonu bir yetişelim. Benden bir hizmeti esirgeyecek değilsin ya evvelallah..

— Canla baş üstüne Çavuş. Birbirimize ahrette şefaat edecek değiliz ya.. Emme yarın keşif kelecek köye..

— İyi ya, onları da alır döneriz. Bizim iş birkaç saatlik..

Muhtar sözü bağladı :

— Sen ne dersen öyle olsun. Ben hazırım..

Karoseri tıka basa dolu bir kamyon şosa bozuntusu yolun köy kavşağında durdu. Bizim köyden yedi sekiz kişi binecekti kamyonu. Muavin bağırdı :

— Vatandaş, sıkış!. Daha otuz kişi sığar bu kamyonu.. Haydi emmil!. Heyben ile üç kişilik yer tutuyorsun. Altına al heybenil!. Adam sızlanır gibi..

— Yavrum, dedi, yumurta var içinde. Altıma alıp da gürke mi yatacağım?

Muavin sesini biraz daha yükseltti :

— Heybene, yumurtana adam parası almadık ya.. Aşağıdaki yolcuların da senin gibi işi var kazada. Haydi!. Ağalar, teyzeler öne doğru ilerleyin..

Arabada bir kıpırdama başladı. Aşağıdakiler yer kapabilmek için dört bir yönden kamyonu tırmanıyorlardı.

Muhtar ile Çavuş, Zöhre Eme'yi kucaklayıp yukarı kaldırdılar. Eme, perişan perişan sallandı boşlukta. Çırpınır gibiydi. Eset yalvarır gibi yukarıdakilere sesleniyordu.

— Hemşerim!. Gözünü seveyim. Nineyi tut Allah rızası için..

Birkaç kişi Eme'yi ellerinden, kollarından omuzla-

rından yakaladılar. Eme'nin beline doğru toplanmış fistanının altında renkli, yamalı uzun donu gözüktü. Ayağı yer tutunca :

— Of, dedi, şükür dedi. Ve dimdik kaldı.. Kıpırdayamıyordu..

Fadiş'i de zor güç belâ bir yandan arabanın içine attılar. O da Zöhre Eme'nin yanında dipdik bir belirti olarak kaldı.

Muavin durmaksızın sağa sola bağılıyor, ama hiç kimse orali olmuyordu.

— Hemşeriler, ağalar!. Bunlar da ümmeti Muhammet.. Bir sizin mi işiniz var kazada? Sıkış emmi, sıkış dayı!. Teklemeden iki kişi kaldı..

İki kişi de zar zor yerleştirildi kamyon. Herkes ayakta, tüm bir hazırolda kıpırdayamaz oldu.

— İple bağlanmaya kurban olayım.

— Kelle mi götürüyor bu şoför?

— Bir kaza belâ gelmeyeydi başımıza..

— Bestile döndük. Yayan yol tepmek bundan evlâ...

YIRMI İKİ

Çelo, Ahmet o gece Incenin Osman'ın konuğu oldular. Osman evden yatak getirtti. Müşterilen dağılıncaya yerlerini hazırladı. İyi geceler diledi. İki arkadaş sırt sırta yer yatağına uzandılar. Çelo, bu köyde, bu kahvede geçirdiği günleri hayalledi. Anılar peş peşe düşüyor, sonra baş sona, son başa geliyordu. Uyuyamadı uzun süre. Kezik de aklına takılmıştı. Parayı alır almaz gizlice köye dönecek. Zöhre Eme'nin evine gizlenecek, Eme ile haber gönderecek, gün, yer kararlaştırılacak, at araba hazırlanacak... Hayaller uzayıp gidiyordu. Uyuya kaldı.

Uzandıkları zaman ufku ilk kızartının sardığını gördüler. Günlerden pazartesi. Kılkuyluğun oğlu ile Çelo yarın buluşacaklar kasabada.

Yusuf bir köy adı vererek iki gün önce köyden ayrılmıştı zaten. Bir varlıklı hısmına uğramış, para ek-

siğini tamamlamış, birlikte gelmişlerdi kasabaya. Pazartesini akıl danışmakla geçireceklerdi. Kayıtları araştıracaklardı. Avukata, dava vekiline sorup soruşturacaklardı.

Çay içiyorlardı bir kahvenin önünde. Biraz ötede bir kamyon durdu. Kamyon kendi köylerinin yönünden geliyordu. İkisinin de bakışları kamyonu, kamyondan inen yolculara takıldı. Yusuf inenler arasında önce Eset'i gördü. Kaşları çatıldı ve gözleri büyüdü. Sonra muhtar çarptı gözüne. Sonra Zöhre Eme, sonra Fadiş. Gözlerini onlardan ayırmadan :

— Zeynel Kâ, dedi yanındakine. Buradan hemen ayrılmak gerek.

Daha yarıya inmemiş çaylara gerile gerile baktı. Bir yirmi beşlik bıraktı masaya ve alelacele ters yöne yürüdü.

— İşler karışıyor Zeynel. Bu düzü Eset'in geliş hayra alâmet değil. Muhtar da birlik. Karısının, Zöhre Eme'nin ne işi var? Bir pislik var bu işin altında.

Aklına türlü nedenler geldi. Ama şu kadınların gelişini bir türlü sağlam nedenlere bağlayamadı. Hiç bir şeye yoramadı. Ama hayra alâmet değildi olanlar.

Bir süre yürüdüler. Yusuf'un tanıdığı bir demirci dükkânına gelince durdular. Yusuf:

— Zeynel Kâ, dedi. Sana bir zahmetim olacak. Sen şu Eset rezilini bir kişifle! Her hal konak yerine gittiler. Fırsatını bulursan hal hatır sor. Bir deşele bakalım. Belkim bir şeyler kaçırır ağzından. Ben seni burada beklerim.

Zeynel ayrıldı. Çarşıdan sağa sola bakarak geçti. Kaymakamlığa doğru yöneldi. Kaymakamlık karşısındaki tek kat, basık, çerden çöpten yapılmış, kulübemsi, çoğu istidacı, dava vekili yazıhanesi olan yapıların önünden geçti. Duvar diplerine çömelmiş köylüleri

bir bir gözden geçirdi. Bir uzak kıyıda Çavuş'la, iki kadını gördü. Hiç orali gözükmeyin yaklaştı. Bakışları yalandan başka yönlerde geziniyordu. Birden gözüne çarpmışçasına Eset'e tanıdık, dost gözlerle baktı :

— Ooo, merhaba Çavuş Ağa, dedi. Nasılsın, ey misin?

Bir şimşek çaktı Eset'in beyninde. Tüm bir gâvurluğu yakaladı içinde. Ara vermedi :

— Çok şükür iyiyiz. Sen nasılsın?

— Sağol! Yuvarlanıp gidiyoruz işte. Ne has kazaya gelişiniz? Bir mahkeme bir öte beri mi var?

— Yook, dedi Çavuş. Allah bizi mahkeme ile terbiye olan kullarından etmesin. Yok Allaha şükür. Bizim asikli (*) biraz hasta. Doktoru bekliyoruz.

— Allah baciya şifalar versin. Sağlıkla kalın. Haydi, eyvallah...

Zeynel arka yoldan geri döndü. Aktardı Eset ile selamını, sabahını. Yusuf inanmadı. Yalan söylediğini biliyordu Eset'in. Ama yine de yüreğine bir ferahlık çöktü. «Dükkanında oturuyorum. İki laf gerek» diye demirciye dağdan taştan üç beş söz söyledi aralıklı. Bir süre sonra dükkan önünden motor sesi hırıltılı, gürültülü, peşinden koşan karoseri tıkabasa insan dolu bir kamyon geçti. Yusuf yarı toz bulutun gerisinde Çelo ile Ahmet'i hayâl meyâl seçti. Demirciden haftada üç gün bu kamyonun Karacaviran yönünden yolcu getirdiğini öğrendi.

— Onlar dedi, onlar.

Demirci bir şey anlamadı :

— Kimler? dedi.

— Onlar, onlar. Olmaz olasıcalar. Beklediklerim.

(*) Karı, zevce, eş.

Yusuf, Zeynel kaş göz arası demirciye eyvallah çökertip, bir anda tuzla buz oldular.

Çelo ile Ahmet arabadan iner inmez Çelo'nun ağabeysi Nail Efendiyi aramaya başladılar. Çelo önüne gelen dükkancıya soruyordu :

— Karacaviran'da çiftliği olan Nail efendiyi bilir misin?

— Bilirim...

— Nerde olur aceb?..

Adam yalandan gülümsüyor, bir kolunu bir elini «vız» der gibi sallıyor :

— Çobanlığını ben yapmıyorum ki, hangi dere-de, hangi bayırda olduğunu bileyim!.

Bir gayrik dükkancı :

— İyi tanırım yavrum. Emme ve lakin bilememki kaldığı yeri...

Çelo soruyor, türlü türlü karşılık alıyordu çarşı boyu...

— Akşam lokantada kaymakamla içiyorlardı. O içişe göre bu saatte bizim pehlivan Kamil de kalkamaz.

— Yavrum, Nail Efendi kazaya gelince Ömür Palas Oteli'nde yatar.

Çaresiz çaresiz :

— Ne yanda bu Ömür Palas, dedi Çelo...

— İcik git! Karşına bir köprü çıkar. Köprüyü geç! Birine sor! Hemen gösterirler sana.

Ömür Palas'ı buldular. İlk katta kimsecikler yoktu. Dar uzun koridor. Loşluk. Kimsesizlik. Birbirine ters ters bakan tahta direkler. Tahta tavanda örümcek ağları. İkinci kata çıktılar söğüt tahtasından yapılmış merdivenlerden. Dura kaldılar. Yaşlı bir adam

koridoru süpürüyor, pencerelerden gün değen yerlerde tozu toprağı alabura ediyordu.

Çelo ihtiyara korkulu, ihtiyatlı yaklaştı :

— Karacaviran'da çiftliği olan Nail efendi burada mı?

Adam alingan olmadı. Yavaş yavaş doğruldu.

— He, dedi, burada. Ne edeceksiniz?

— Ben onun yakınıyım. Bir mühüm iş için hemen görmem gerek.

İhtiyar başını yukarı doğru salladı :

— Uyandıramam, dedi, uyandıramam.

Çelo yalvarır gibi :

— Çelo gelmiş dersen hiç bir şey demez sana. «Nerde?» der. «Gelsin» der hemen...

Çelo'nun inandırıcı konuşması ihtiyara süpürgeyi bıraktırdı. Ağır ağır kapıya yaklaştı. Yavaş yollu kapıyı vurdu.

— Gel! Sesi üzerine kapıyı araladı. Bir yandan da Çelo'ya döndü.

— Neydi adın senin?

— Çelo, Çelo...

Sonra başını iyice içeri uzattı. Yumuşak bir sesle:

— Nail Efendi, dedi. Çelo gelmiş, seni görmek ister. Yakınıyım der.

İçerden gelen uykulu bir ses koridora yayıldı :

— Gelsin!..

Çelo'nun yüreğinde bir burkulma oldu. Sanki hiç girmediği, giremediği, giremiyeceği yüksek bir huzura giriş korkusu duydu içinde. Ahmet'i birlikte içeri almaya cesaret edemedi.

— Sen icicik burda kal, dedi. Yoksa kayfiye git. Ben seni orada bulurum.

Sonra önünü toplayıp içeri girdi. Zoraki gülümsüyordu. Henüz yataktan doğrulmamış ağbeysinin eline sarıldı !.

Çelo, acele, kederli ve olacaklara karşı korkulu bir yürekle Nail Efendinin yanından ayrıldı. Koridor-da bekleyen Ahmet'e heyecanla sordu :

— Niye gelmiş Emmim denen dürzü? Niye gelmiş muhtar? Bir gâvurluk peşinde bu kerhaneciler... Görünmeyelim heç birine... Bir peykeye saklanalım. Yarın Kilkuyruğun oğlu gelinceye dek görünmeyelim bunlara... Yusuf gelince : «Bunlar kazadan gitmedikçe senet sepet yapmayız.» diyelim...

Ahmet kafası önünde dinledi Çelo'yu... Yaptıklarının cümlesine pişmandı şimdi.. Hatta Çelo'yu konuk ettiğine bile... Çelo üç beş bir şeyler alacak, Kezik'i kaçırarak, kendisi bütün olacaklar için tüm bir it dırırına göğüs gerecek, Çavuş'un, oğlunun zulümlerine hedef olacaktı. İçinden : «Ulan» dedi. «Tüm bu yaptıkların insaniyetlik için mi? Kim sana insaniyetlik gösterdi ömür boyu? Kim çamura batmış kağnına yalandan olsa omuz verdi? İmam bile hak'ını almayınca «Allahüekber» demiyor. Bu deyyus köyünün bir ulusu ben miyim? Ben miyim kıcı kırık dünyayı kuyruğundan tutup düzeltecek?».. Başını kaldırdı. Gönülsüz, kırık bir sesle :

— Doğru söylüyorsun, dedi. Heeç mi heç görmeyelim. Bana kalırsa yarını bile beklemeden savuşalım buradan. Yusuf Ağa bizi bulamayınca köye döner. Muhtar'ı, Eset emmiyi görünce anlar işin içinde bir iş olduğunu...

Bu konuşmalar Ömür Palas Oteli'nin alt katında geçiyordu. Çelo'yu acı bir keder yakaladı. Tüm bir

umutsuzluk sardı yüreğini. Gücü kadar küfür savurdu içinden. Küfrü birden dirilik verdi. Son umut Kezik'in kaçırılmasıydı. Ölümü, kestiği tırnak kadar küçük gördü.

— Bu işin sonunu almayanın anasını, avradını diye bağırdı ve yürüdü.

Kaza, avuç içi kadar büyücek bir köy. Evlerin çoğu dam yapı. Kaymakamlık eski nahiye binasına yerleşmiş, çerden çöpten bir bina. Her daire bir başka yönde. Çatılı bir ev bulunca beş yerine on verilip kiralanmış. Gelen geçen çatılı evler karşısında saygılı... Küçük çarşı darmadağın. Kasabaya girip çıkan ve adına cadde denilen eğri büğrü yolun üç bir yönüne sıralanmış evlerin alt katları. Haftanın altı günü kuş uçmaz kervan geçmez gibi. Arada bir eğri büğrü karoserli birkaç kamyon gelip geçer. Razılıkları olan bir halk. Hafta pazarı ötesinde yollarda silâh sıksanız hiç kimseye değmez. Bir işsizlik, bir yalnızlık, bir gariblik... Sokaklarda bir gübre kokusu. Ve bol bol sinek. Beş bini konar, on bini kalkar.

Eset Çavuş'la, Muhtar hırsla Çelo'yu aramaya koyuldular. Mehmet kâ aslında terazinin iki gözüne de dirhem koyuyordu. Köylüye : «Keşifçileri getireceğim» diyecekti. Çavuş'un da derdine merhem olacaktı. Bu iş böyle giderdi köy yerinde. Hem nalına, hem mihına... Böyle sürüp renklenirdi hayat. Daha doğrusu köyün yaşama kuralı buydu. Hem karınca, hem bel... Muhtar içinden söylendi : «Yusuf'un da, anasının da, avradının da...» Rahatladı... .

Bütün dikkatine rağmen Yusuf, Eset Çavuş tarafından görüldü. Bir kez yakayı ele veren Yusuf «Gör-

sün» dedi. «Üstelik bilsin de. Yangından mal kaçır-mıyorum ya... Eşkiyalık etmiyorum ya... Çok şükür param var da mülk alıyorum»...

Birbirlerini görmemezcelikten gelmeye çalıştılar. Ama çaresizdi. Dar yolda burun buruna geldiler. Yusuf bir selâm çökertti :

— Hoş geldin Mehmet kâ, dedi. Biz de yeni geldik kazaya. Bizim Zeynel ağanın bir işi var da... Bir bölük davar varmış birisinden, onun pazarlığını yapacağız.

— Allah hayırlı pazarlıklar, kazançlar versin. Soğuk bakışlarla birbirlerini süzdüler ve ayrıldılar.

Kasaba kazan her iki taraf kepçe oldu. Ama Çelo ile Ahmet'i bulamadılar. Sanki yer yarılmış, altına girmişlerdi.

Muhtarla Çavuş yoruludular.

— Nasıl olsa buradan geçerler, diye dört yol ağzındaki kahveye oturdular.

Biraz sonra Eset Çavuş telaşla ayağa kalktı :

— Memmed kâ! dedi. Çelo ile Ahmet karşı otelden çıktılar. Deyhaa, geliyorlar bu yana. Sen karşıla onları. Hemencecik al, bizim karının olduğu yana götür. Ben peşindeyim.

Muhtar hemen kalktı. Çelo ile Ahmet'i yolda karşıladı. Yakayı ele veren Çelo şaşaladı.

— Ağalar hayrola, dedi Muhtar.

— Hayırdır Memmed emmi dedi Ahmet. Çelo'nun ağbeysinin köyünden dönüyoruz. Bir alacağı varmış da onu tahsil etti.

— Gelin hele! Diyeceğim var sizlere. İcicik ayrılalım buralardan...

Çaresiz Muhtara itaat ettiler. Suçlu gibi görüyorlardı kendilerini. Canları burunlarına gelmişti. Başları önlerine eğik yürüdüler. Çelo : «Dürzüler her bir şe-

yi öğrenmişler ellâham» diye mırıldandı. Ahmet «Çelo gidecek, ben bunlarla haşır neşir olacağım» diye söylendi içinden.

Kaymakamlığı geçtiler. Yazıhaneler geride kaldı. Biraz ileride sola bir aralık sapıyordu. Aralığa döndüler. Bir bahçe divarının dibine oturmuş iki kadın gördüler.

— Biri Zöhre Eme diye, bağırdı Çelo...

Muhtar :

— Heyye, dedi. Biri Zöhre Eme, biri de Emminin karısı.

Çelo titredi. Birden gücünün tükendiğini hissetti. Muhtara bakıyor, ama konuştuklarının hiç birini anlamıyordu. «Bir bokluk var» dedi içinden. «Bu işin içinde işler var. Oturduğu yerden kalkamaz karının burarlarda işi ne? Töbe bir bokluk var»...

— Yavrum Çelo beni dinle! Sen de dinle Ahmet! Aklınızı âlemden üstün bilmişsiniz. Kendi başınıza gelin güvey olmuşsunuz. Sahtekâr Yusuf altınızdan girip üstünüzden çıkmış. Çelmiş zeyniniz. Kendi de kanmış o başka dava... Oğlum, Çelom yaptığın ayıp. İnsan icicik böyüğünü küçüğünü bilmeli. Adımını atarken gözünün önünü görmeli. Eset Çavuş ulun, atan sayılır bugüne bugün. Emmi hakkı baba hakkı ile birdir. İnsan dediğin büyük lafından çıkmaz, izinden sapmaz.

Bu aralık Çavuş göründü, yaklaştı. Muhtar :

— Aha yüzü Eset Çavuş'un. «Etimin parçası» diyor. «Ellere uşak yapacak değilim. Onun şerefi, benim şanım şerefim sayılır» diyor.

Çelo atıldı :

— Sağ olun. Emme benim şanıma şerefimi düşünüyorsa hakkımı verir. Ben de elâlem içine, dünya yüzüne çıkarım. Gıybetine söylemiyorum. Hepimiz

burdayız. Vermedi sehmini. El ellerinde sersefil bıraktı beni. Ben de helbet aklımin erdiğini, gücümün yettiğini yapacağım.

Bu sözler üzerine Çavuş homurdana homurdana kadınlara doğru yürüdü. Bir şeyler konuştu onlarla... Zöhre Eme kalktı. Bu yöne beş on adım attı :

— Çelo, Çelo, diye bağırdı. Gel icicik! Eset Muhtarın yanına yöneldi. Çelo Zöhre Eme'ye yaklaştı.

— Buyur, Eme, dedi. Ne diye geldin? Ne işin olur senin kazada?

Zöhre Eme sesini yavaşlattı :

— Gobel ne için geleceğim? Helbette senin için. Gel hele benimle...

Birlikte aşağı doğru indiler.

— Çelom, yetimimin kuzusu!.. İş Allaha gördürecek sin Allaha... Her bir dediğimiz oldu. Kezik senin...

Çelo, ikinci kez düşecek gibi oldu. Yüzü önce kıpkırmızı kesildi. Sonra sarardı. Baş dönüyor, ayağının altındaki toprak sanki parça parça kayıyordu. Bahçe divarına dayandı. Ayakta duramıyordu. Yere çöktü.

— Sen de otur Eme, dedi. Demek Kezik benim.

— Yaa, senin kuzum. Kocasını Kezik'i döğmüş. Albaz'ın fıski karısı yellemiş oğlanı. Elleri kırılısıca haşat etmiş kınalı Kezik'i... Kız da bohçasını kaptığı bille (gibi) gelmiş babasının evine... «Gitmem, kendimi asarım, itlere leş olurum da yine gitmem» diye yemin gasem etmiş. Allahtan tüm bir olanları duyup uğradım. Bir yandan Kezik'in acısı, bir yandan senin işin. «Verin Çelo'ya kızı» dedim. «Kül ufak olsun her bir şey» dedim. Baktılar lafım düzgün. İrazılık gösterdiler. Arayı soğutacaklar. Kız Haydar'ı istemiyor. «Biz kızımızı uşak, yesir vermedik» diye haber salacaklar

Albazlara... Sen birkaç ay bende kalacaksın. Kış basmadan iğdeli bahçeye bir ev yapacaklar. Sonra «Allahın emri buymuş» diyecekler.

Çelo söylenenleri yer gibi dinliyordu. Bitkin halinde zekâsına bir parlaklık gelmişti. Önce şüphelendi. Bir oyuna gelmekten korktu. Ama bu oyun Kezik'in başında oynanamazdı. Kezik'in şanı şerefi o kadar ucuz değildi. Hele ana baba bu denli bir oyun tezgâhlayamazlardı birtecik kızlarının üstünde. Bir çırpıda dört bir yönü düşündü. Evi düşündü. Kezik'le evliliği düşündü. Tarlaları bir bir sürdü. İnsan boyu ekin, harman, hasat. Deste deste pangonatlar. Kezik bir gülüyordu ki deme gitsin...

Zöhre Eme biraz ötede divar dibinde oturan ve biteviye kendilerine bakan Fadiş'e el etti. Fadiş geldi. Yanlarına çömeldi.

— Aha anası dedi, Eme. Bir kez daha yenileyim sözlerimi. Kezik Allahın emriyle birkaç ay sonra senin. Değil mi Fadiş?

Fadiş yere bakıyordu :

— Allah yazdıysa kim ne der? El değil ya Çelo...

Çelo biraz daha inandı. Bu inanış yeniden şüphe çağrışımı yaptı. «Ya beni atlatırlarsa?» dedi, kendi kendine. «Pazarlık işi bittikten sonra bir 'siktir' çekerlerse?..»

— Emmim ne diyor bu işe? dedi Fadiş'e. Berri tarlada, tapanda söz saabı ediyor mu?

Fadiş atıldı :

— Çelo yavrum. Etimizin parçasısın. Bir tek hurimi Allah yazdıysa sana veriyorum.. Albazlardan el çekiyoruz. Elin âlemin lafına, sözüne kulak kapıyoruz. Seni, Kezik'imi sersefil ortalarda bırakacak değilik ya.. Senin de elin çift tutacak. Bu işleri emminle konuş. Aha çağıralım. Yusuf'u laf saabı edip de birbi-

rimize kattırmaya, kırdırmaya gönülün nasıl ırazılık gösterir? Uşaklarım çifte soluyorlar. «Biz Yusuf'ta ahımızı bırakmak, öcümüzü alırlık» diyorlar. Allah göstermesin, bir kıtallık çıkarsa ocağımız batar. Yiğitlerim dam köşelerinde çürüyüp giderler. Mum gibi erirler.

Çelo :

— Fadiş yenge, ben hiç öyle olsun ister miyim? diye sızlandı.

Karısı Eset Çavuş'a el etti. Muhtar, Ahmet divar dibine çömeldiler. Çavuş, donuk bir bakışla ağır ağır yaklaştı. Çelo, ayağa kalktı. Saygılı bir duruşu vardı. Emmisi oturmadan oturmadı.

Fadiş :

— Her bir şeyi anlattık Çelo'ya, dedi. Bir de sen söyle!. Ev yapacağını, birlikte ekip biçeceğinizi...

Eset, bir şeyler anlatmak değil, Çelo'yu öldüresiye tokatlamak, tekmelemek istiyordu. Donuk yüzüne hırs inmişti. Bir süre her üçü de ürkek bakışlarla Çavuş'u süzdüler.. Çavuş, tabakasını çıkardı. Bakışlarını tabakanın üstünde gezindirdi. Sonra patladı :

— Çelo'nun her bir dediği olacak. Barabar ekip biçeceğiz tarlaları. Hiç bir şeyin ayrısı gayrısı yok.

Çelo yalvarırcasına :

— Emmi!.. Senet de verin mi? dedi.

— Karı yanında verilen söz' senet sayılır. Dönmem dediklerimden..

— Ben de senin evlâdın sayılırlım. Etinin parçası değil miyim? Et tırnak sayılmaz mıyız?

— Helbet, helbet...

— Ben geceyi gündüze katıp çalışacağım. Kendi işim bileceğim her bir şeyi.. Öyle değil mi Emmi?..

— Hemi de öyle olacak. Şu Yusuf pezevengini gör. Ben cahallık etmişim de!.. Emmim el değil, babam

atam sayılır de!. Ona cümle malım helâl olsun de!.
Sonra çık gel. Hep birlikte köye dönelim. Hasetin mu-
radı koynunda kalsın.. Çekemeyenlerin boğazına sü-
lük kaçsın..

— Her bir şeyi derim Emmi.. Son bir lafım var
benim. Kötülüğüne alma. Eğer köye dönüşümde elim
boşta kalırsa sonu hiç birimiz için iyi olmaz. Kötülüğü-
ne alma Emmi..

Eset kaşları çatık :

— Sen var, git, dedi. Yusuf'a dediklerimi söyle.
Emmin ne dediyse onu yapar..

— Peki Emmi, ver elini öpeyim. Kusurum varsa
cahallığıma bağışla. Evladın say. Ver Eme, ver Yenge
sen de elini..

Hepsinin saygı ile ellerini öpiü. Hızla yürüdü.
Yanlarından geçerken Muhtara :

— Anlaştık sayende Emmimle, dedi. Ver senin
de elini öpeyim. Sen de benim Emmim sayılırsın. Be-
ni el yerine koymassın helbette.

Muhtar memnun gülümsedi :

— Ha, şöyle yavrum. Eferim sana.. Ben biliyor-
dum zaten senin insan damarını. Adam evlâdı oldu-
ğunu.. Eller seni çizidan çıkartmağa çalıştı. Eferim..
İstemezlerin hepiciğine boy ölçülerini aldırдын. Kara
sırt üstü yatıp kalksınlar da kalıplarına baksınlar şim'-
di..

Çelo hızla yürüdü. Bir boy kolaçan etti çarşığı
Sonunda bir kahvede Yusuf'u buldu.. Usluca kapıya
sesledi. Yusuf koşar gibi geldi.

— Nerdesin yavrum? dedi. Seni araya araya
ayaklarımıza kara sular indi. Zahar dedim. Bunlar yer
yarıldı da altına girdiler.

Çelo sözünü uzattırmadı Yusuf'un. Gailesiz, ka-
rarlı, cesur konuştu.

— Bizim iş olmuyor Yusuf Emmi.. Emmiminen barıştım. Barabar ekip biçeceğiz tarlaları.. Seni yorduk emme, çok bir kusura kalma.. Ve yürüdü...

Yusuf arkasından zorlu bir küfür savurdu. Duymadı bile.. «Alacağın olsun kahbe dölü.. Nasıl olsa köydesin gayli.. Ettiklerini fitil fitil burnunun, ağzının deliğinden getirmesem tüm bir düvel 'dürzü' diye bağırırsın bana..»

Çelo hayalleye hayalleye, içinden söylene söylene geri döndü. «Üç günden bir 'siktir' yersem vay halıma, vay hallarına.. Töbe öldürürüm birini.. Arada Kezik'e yazık olur.. Ben de mapushanelerde çürür giderim. Emme iş düzgün çıkarsa, Kezik benim olacak... İğdeli bahçe de iyi bahçe...»

Öğle sonu geri dönen kamyona zor güç yetiştiler. Muhtar keşifçiler için kasabada kaldı..

Balık istifi kamyon köyün yol kavşağına gelince ortalık hafiften kararmıştı. El etek çekmişti köylüler sokaklardan. «İyi» dedi, Eset içinden. «Köylünün cünbur cemaat bizi görmediği iyi. Davula biraz geç vursun dürzüler..»

Evin önünde Çavuş durdu :

— Zöhre Eme, dedi. Ev yakınlığına buyurun. Gir oğlum Çelo...

Uydular. Avludaki hayatın fersiz ışığı altında ev halkı oturuyordu. Çelo'yu görünce Kezik ve İzzet'in karısı alelacele sofaya daldılar. Çelo Kezik'in karaltısını görünce şaşkın tavuğa döndü. Ayakları birbirine dolaştı. Böyle alıklaştığını hiç mi hiç ansımıyordu..

«N'oldu bana bugün?» dedi kendi kendine «Bugün seme sersem kaza döndüm..»

Çavuş'un iki oğlu ayağa kalktılar. Babalarına saygı gösterisi idi. Ama içleri küfür doluydu. Hele

Çelo'yu birlikte görmeleri İzzet'i için için kudurttu. Dişlerini gıcırdattı hafiften.. «Ağa, senin de sülâle-ni...» diye mırıldandı. Sonra yalanlan «Buyur» etti gelenlere.. Ağasına yer gösterdi. Çelo da bir köşeye ilişti. Bu kez de bir titreme sarmıştı bedenini. Sıtma nöbeti gibi bir şeydi bu.. Sırtını divara verdi. Kesil-miyordu titremesi.. Yüzündeki bitkinliği belli etme-mek için dişlerini sıkıyordu. Elleri buz gibiydi. Sırtına da buz kalıbı bağlamışlardı sanki.. Sağındaki boşluğa doğru biraz kaydı.. Ve yüzünü lambanın gölgesini çiz-diği bir direğin karanlığına sakladı.

Sofrayı çabucak hazırladılar. Çelo iliğine kadar açtı. Ama eli sofraya iştahsız gidip geliyordu. Emmisi farkında oldu. Önce sesini çıkartmadı. «Oğlan do-nuk. Oğlan hiç bir şeyler konuşmuyor. Niye aceb? Laf, söz saabı ettik. Yine yüzü güleç değil. Yine yüreğinde bir şeyler saklı...»

— Haydi Çelo, haydi yavrum!. Senin bu iştahsız yeyişini gören el sofrasında sanar.. Ya da çeyrek sa-at önce karnını doyurmuş, der. Haydi bakalım. Tek-lif bekleme..

— Yiyorum Emmi. Hemi de niye el sofrası olsun bu sofa?..

Zöhre Eme samranır gibi söze karıştı :

— Helbet el sofrası saymaz Çelo bu sofrayı.. Allahın bu gününe şükür.. Tırnak etin üstünde. Emmi, yiğenden bu beklenirdi zaten.

Yemekten sonra çok oturmadılar. Çelo bir an ön-ce kaçıp kurtulmak istiyordu. Niçindi bu? Kendisi de bilmiyordu. Kaçmak istiyordu. Uzaklara, çok uzakla-ra kaçmak.. Kimsenin, inin cinin bulamayacağı bir yere.. Bir de uykusu vardı ki.. Bir izbe köşeye, bir samanlığın karanlığına kıvrılıp yatsa.. On gün, otuz gün hiç uyanmasa..

Çelo kendi içinde yuvarlana dursun, Eset konuşuyordu :

— Yavrum Çelo, yarından sonra kuşluk vakti Ahmet'le birlikte Bukeçli tarlaya gelin!. Ben orda olurum. Meşveret edek. Zöhre Eme'nin evinde bir oda hazırlayacaklar sana.. Allah ne verdiyse. Yatak, kilim. Evin yapılane dek Eme'de misafir kalacaksın.. Sonra içeriye seslendi :

— Eme!.. Yarın Fadiş ile Çelo'nun yerini hazırlayın!

Eme, hemencecik kapıda belirdi.

— Başımda yeri var Çelo'nun. Benim yavrum sayılır. Ahretliğimin emaneti. Arslan gibi.. O kendine de bakar garib Zöhre Eme'sine de.. Kül diye avuçladığı altun olsun.. Allah muradına kavuştursun tez günde..

Bu son söz üzerine işin iç yüzünü bilenler başlarını önlerine eğdiler. Gölgelere karışmış bakışların deyimleri belli olmadı.

Eset Çavuş'un «Çelo'ya oda hazırlansın» ve Eme'nin «Allah muradına kavuştursun tez günde» sözleri Kezik'i sevinç şaşkınlığına uğrattı. Zaten anasının eve gelir gelmez «Ağan Çelo ile anlaştı» haberi onu deliye çevirmişti. «İtlere leş olurum, kendimi asarım da yine dönmem», «Gitmessen gitme yavrum. Bu-
ra baba evi», «Hayırlısı ne ise o olsun».

Anası daha önceleri bunları söylemişti. Hayırlısı buydu işte.. Kezik düşündükçe olaylar arasındaki ilintiyi biraz daha çözüyor ve kendince bir sonuca doğru götürüyordu.. Ve düğümü kendisini Çelo'ya verecekleri ilmekte bağlıyordu. Kuşlar gibi hafiflemişti. Karanlık iç odaya geçti. Sessiz sessiz ellerini birbirine vurdu. Bir yöne çarpmadan ufak dar odada beş on kez döndü. «Çeloma kavuştum. Beni ona verecekler. Gitmem,

öldürseler gitmem. Etimi kıymık kıymık etseler yine gitmem. Ben Çeloma kavuştum. Senin kör tınağına kurban olurum Çelo...»

Haber yarım saat içinde köyün bitimindeki evlere kadar ulaştı.

— Çelo emmisi ile anlaşmış..

Çoğuncası damlara serilmiş yataklara henüz uzananlar başlarını kaldırdılar. Ve bitişik damlardan gelen seslere kulak kabarttılar.

— Gıııız, n'olmuş?

— Çelo'yu kandırmış Emmisi...

— Anam, Yusuf'unan senetleştirdilerdi Çelo...

— Ne bileyim kele.. Şimdi de böyle söylüyorlar..

Koca köyün birden uykusu kaçtı. Haberi işitip birkaç söz ettikten sonra başlarını yorganlarına gömenler az sonra yeniden doğruluyorlar, gevezeliklerini sürdürüyorlardı :

— Bu işin içinde bir kurt yeniği var..

— Çelo yemin etmiş.. Ele ona veririm. Emmim denen herife yüze vermem demiş.. Ne çabuk unutupor lafını..

— Ellaham beş fazla vermiştir Çavuş. Para her bir kapıyı açar..

— Yook, gııız, birlikte ekip biçeceklermiş..

— Vıııy, aklını sevsinler senin.. Eset irezili Çelo'yu laf saabı, mal saabı eder mi hiç?.

— Eeee karılar!. Kesin şu dırdırı. Sen de bacım sus!.. Zengin malı zügürdün çenesini yorarmış. Zabah on dakika önce çift koşmaya bakmalı.. Herkes aklına göre, bilmem neyini ne edermiş hani.. Deli dolu konuşturmayın insanı...

— Herif, sen git de bu vakitte koş çiftini.. Icicik

soluk aldır bize.. Gündüz çapanızdan, akşam ne yapacağınızdan bıktık da tükendik..

— Bire karı, edeceğiniz iki gevezeliğin kime ne faydası var? Dinden imandan mı laf açıyorsunuz? Allah, peygamber sözleri mi geveleyip durduğunuz?

Sonra karşı damdaki kadının gölgesine doğru söylendi :

— Allasen bacı, sen bari bizim boşboğaz kariya uyma! Ona yol verirsen sabaha dek dırdırının arkasını alamassın. Bizimkine beş gurus ver konuşur. On gurus ver sustur. O da susarsa...

Yatsı ezanını okuyan hocanın sesi bir süre konuşmaları yarıda bıraktı. Sonra yine bir dırdır dört bir yönü sardı..

— Kezik babasının evinde...

— Kocasıyla kavgalıymış..

— Kele anam üç gün sonra döner..

— Kendimi asarım da yine dönmem diyormuş kız..

— Karı kıtlığı mı? Dönmezse Albaz bir daha everir Haydar'ı.. Varidatlı. Başlığı gözü görmez..

— Eh, sen görürsün. Kezik'i Çelo'ya vermezlerse ben de cümle alemin önünde eşsek olur anırırım.

— Gııız, büyük laf etme. Günâhını alma ellerin.

— Köyde bir gıtalık çıkar ahir..

— Yusuf boş mu durur sanarsın?..

— Ne yapacak Yusuf? Yusuf'a girmiş çıkmış ne var? Pazarlık bu.. Tutar da tutmaz da..

— Yusuf'un deli oğlunu bilmen mi sen?

— Akli varsa unuttur hepsini.. Köyün dirliğini bozmaz.

— Keşkelerim dediğin olsa..

Daha çok, kadınlar gece boyu rüyalarında Çelo'yu, Kezik'i, Eset Çavuş'u, Yusuf'u gördüler. Düğün,

dernek, kavga, gürültü.. Rüyanın her türlü..

Sabah köy aynı sarhoşlukla uyandı. Herkese yok günde bol tarafından laf çıkmıştı. Her biri olayı ucundan köşesinden tutup lif lif ediyordu. Çok geçmeden davulun tokmağı Çavuş'un türküsüne ayak uydurdu.

— Eferim Eset Çavuş'a.. Geç olsa da büyüklüğünü, adamlığını gösterdi.

— İlâyıklısı da buydu zaten..

— Ele laf düşürmeyecekti bugüne kadar. Ölüm hak, miras helâl...

— İyi oldu canım. Çelo'yu kurtardı Allah it dirliğinden..

— Oğlum, yetimin, kimsesizin saabı Allah olur..

— Kilkuyruğun oğlu da hiç ağzını açmasın.. Sussun otursun..

— Münasibi de bu...

Arada davulun alt yönüne vuruyorlardı :

— Bu işin içinde Eset Çavuş'un bir gâvurluğu var. Ahacık çizik çiziyorum. Kamil dediymi diyeceksiniz. Bir gâvurluk, bir domuzluk var bu işin altında...

— Çavuş üç günden Çelo'ya «siktir» bayrağını çeker.

— Ulan, elinden gelse yetimi küçüklüğünde mum gibi eritip yanmış yağ edecekti.

Konuşmalar Eset'in kulağına geliyordu. İyilik isteyenler ve tarafını tutanlar için :

— İşte köylülük dediğin böyle olur, diyordu. Komşuluk dediğin böyle olur. İnsaniyet bunu emreder. Allah razı olsun komşularımdan..

Ters davul çalanların sözleri ise canını sıkıyordu:

— Haset onsaydı, fesat onsaydı şeytan onardı. Hayır dile komşuna, hayır gelsin başına. İstemiyenin çok şükür kılçık boğazına battı. Bu işin altında iş varmış. Hey Allahtan korkmazlar, ey Peygamberden utan-

mazlar!.. Ben gâvur muyum? Bende din, iman, Allah korkusu yok mu? Benim damarımda murtad kanı mı var? İnsanlık defterinden silindim mi?.. Etimin parçasına oyun oynayacakmışım.. Hele deyyuslara hele.. Hele utanmaz pezevenklere hele.. Onların dillerini boğazlarına kaydıracağım. Cümleliz şahit olun!.. Madem onlar işi tersinden alırlar. Ben de onlara derim ki, Çelo'ya konak gibi ev yapacağım. Paşalar gibi gezdireceğim. O zaman hasetlerinden çatlasınlar. Utanırlarsa yüzleri kızarır. Hey, nerde öyle arı namusu olan? İstemediklerine göre onsalar bari..

Sonra içinden Çelo'ya usturuplu bir küfür savuruyor, «Nerden çıktı it dölü? Olmam diyesice, kahrile gazablara uğrayasica.. Murtad tohumu el ucu dirliğimizin de içine sıçtı..» diyor, homurtusunu uzatıyordu.

Aslına bakarsanız Çavuş'un evinde dirlik dişlik kalmamıştı. Kezik ötesinde her yüreği bir homurtu sarmıştı. Sıkıntılarını dışarı taşırmamağa çalışıyorlardı. Eset kendisinin de duymak istemediği bu iç sesiyle «Bir bok yedik ki hiç bir boka benzemez» diyordu. Fadiş, «Bu gâvur sıpasının yarın biti kanlanınca başımıza ne gayleler açacağı belli olmaz» diye söyleniyordu. İzzet'in suratından düşen bin parça oluyordu. İlk kez de içini dışına vuran, tırısı bozan o oldu. Ağası :

— Yarın ne yapacaksın? diye sorunca :

— Çelo efendimize bostan yeri hazırlayacağım, diye alaylı alaylı konuşuverdi.

Zaten canı burnunda olan Çavuş patladı :

— İt sıpası, dedi. Ben sana Çelo'yu sormuyorum. Ne bok yiyeceğini soruyorum.

İçinden de «Haklı olmaya oğlan haklı» diyor ve Çelo'yu bir, bir daha kalaylıyordu..

YİRMİ ÜÇ

Muhtarın kasabadan gönderdiği haber köye ulaştı. «Yarın öğle üzeri keşifçiler köyde olacak. Bizim evde ona göre yemek hazırlığı yapsınlar. Eset Çavuş'a, Kamberin Musa'ya, Dırığın oğluna söyleyin! Karıları bizim eve yardımcı olsunlar...»

Çavuş «Tarlasının da, keşvinin de, keşifçisinin de...» diye söylendi. Karısına da, «Git de» dedi «Memmet Kâ'nın avradına yardımcı ol. Keşifçilere yemek hazırlanacak...»

Öğle sonu önce bir motor, sonra bir korna sesi duyuldu. Beş on köylü yol kavşağına karşılayıcı çıkmıştı. Jeep yaklaşınca ayağa kalkıp toparlandılar. Araba yavaşlayıp köye doğru saptı. Arkasından yarım tertip koşuştular. Jeep dere kıyısındaki hazırlık yapılmış söğüt altı yeşilliğin yakınında durdu. Önce memur beyler indiler. Sonra arka bölümdeki Muhtar.

— Efendim, icik ferahlayın!. Birer ayrıranımızı için!. Keşif kolay. Allaha şükür vaktimiz bol..

Memurlar sırtlarını söğüt ağaçlarına dayanmış yastıklara verdiler. Bedenlerini minderlere yayıp, altlarına serilmiş halıya ayaklarını uzattılar. Köylüler de çimenlere diz çöküp karşılarında bir sıra dizildiler. Bir merhabadır gitti.

— Merhaba..

— Merhaba..

— Eysisiniz inşaallah?

— Çok şükür..

— Sizler nasılsınız?..

— Zararımız yoktu ya, şu sel belimizi kırdı..

Sözler birbirine karışıyordu. Herkes bir şeyler söylemek istiyor, hiç biri de doğru dürüst anlaşılmıyordu.

— Tüm sulumuzu kara tapan etti.

— Sulu gitti mi tüm bir köy bitmiş sayılır...

— İcik sonra göreceksiniz ya, kıraçlarımızın da çoğu yanık. Rahmet geç kaldı..

— Kaldıracağımız mahsulat panga borçlarımızı ödemez.

— Tabandan gırtlığa kadar borçluyuz.

— Allah hanenize, evlatlarınıza bağışlasın.. Sizden gayli umut kapımız yok..

Muhtar köylülere bağırды :

— Ulan, memur beylere dirlik verin!. Bunca yolun yorgunluğu var üzerlerinde.. Oh deyip bir rahat soluk alsınlar.. Beyler bilmiyor mu afatın başımıza açtığı yarayı?

Memurlar iki kişi idiler. Biri, Ziraat memuru, biri de Ziraat Bankası şefi.. Tarımcı :

— Komşular cümlenize geçmiş olsun dedi, elde olmayan işler bunlar. Biz üstümüze düşen ödevi ya-

pacağız. Her bir yönü dolaşacağız. İnşaallah zararınız çoktur, diyemem. Çok olsun da zayıat çok diye rapor hazırlamak istemem. Sayın banka şefim de böyle demez... Gam yemeyin siz. Her ne ise icâbatına bakılacaktır.

— Sağ olun, var olun!..

Memurlar göz ucuyla da hazırlanan sofraya bakıyorlardı. Sofrayı hazırlayanlar gösterir gibi büyük iki şişe kulüp rakısını sofranın ortasına koydular. Şef içinden, «Şu keşif işini bir an önce bitirip çilingir sofrasına bağdaşı kurmalı» diye söylendi. Sonra :

— Memur bey, dedi ziraatçiye. Tarlaları dolaşalım da sonra oturalım yemeğe...

— Doğrusu da bu, dedi ziraatçi.

Muhtar, iki âza ile birlikte jeep'e atladılar. Bir saat sürdü keşif. Doğruydu... Dar, sulu vadideki tarlalar mile batmıştı. Ama köylüler çoğuncası yeniden sürmüşler, karıklamışlar, bir şeyler atmışlardı toprağa. Kıraç tarlalar ise hiç de köylülerin dediği gibi değildi. Yanık yoktu ekinde. Bu toprakta bu kadar ekin olurdu zaten. Yağmur da iyisinden işe yaramışa benziyordu.

Memurlar bıyık altı ettiler. «Köylü milleti bu» dediler içlerinden. «Çintik değse bedenlerine 'Vay öldüm' diye bağırırlar..»

Birbirlerine göz kırptılar gizlice ve oturak yerlerine döndüler..

On yirmi köylü büyümüş gözlerle memurların ağızlarına baktılar. Kulağa hoş gelir bir söz duyar mıyız diye. Memurlarsa hiç renk vermeden sofraya oturdular. Çorbadan bir iki kaşık aldıktan sonra «Kaldırın!..» dediler. Ve köyün, köylünün şerefine kadehlerini kaldırmaya başladılar. Kuzusu, pilavı, salatası, etlisi, sütlüsü.. Köylüler bir süre yutkuna yutkuna sofraya

baktılar. Sonra birer ikişer sıvışır gibi dağıldılar. Muhtar, birkaç üye, ocak başkanı, Telaşlının Osman, bir iki hizmet eden kaldı. Rakının en büyük yudumunu Osman alıyor, memurlara bile «ve» dedirtmiyordu.

Akşam üstünün ilk serin poyrazı esmeye başlayınca keşifçilerimiz toparlandılar ve «Eyvallahı» çökerterek hafiften sallana sallana jeep'e bindiler. Yeniden ortaya çıkan beş on köylü tarafından uğurlandılar.

— Memur bey!. İnşaallah rapor eyi çıkar...

— İnşaallah, inşaallah...

Motorun sesi uzaklaşırken muhtar yanındaki üç beş köylüye :

— Yüz lira şoföre kira verdik. Gayri de yemek içmek dünyanın mesârifatı. Bu deyyuslar yarın yüzde bilmem kaç zayıat deyip boktan bir rapor verirlerse, mesârifata mı yanarsın, kaymakamdan duyacağın zehir zıkkım laflara mı?..

YİRMİ DÖRT

Emmi, yeğen ancak devresi günü Bukeçli tarlada buluştular. Ahmet «bir bahana bulup» işin içinden sıyrılmıştı... Çelo yalnız vardı tarlaya. Toprağı deviriyordu Çavuş'un iki oğlu. Çavuş ise bir dönüp, bir dolaşıp dere kıyısına geliyordu. Çelo'nun geldiğini görünce kıyıda sırtını bir söğüt ağacına verip çömeldi. Ne diyeceğini, ne yapacağını bilemiyordu. Sonunda, «Hele alttan alalım. Bakalım devran ne gösterecek?» dedi.

Güler yüzle karşıladı Çelo'yu.

— Gel bakalım, otur şöyle!

Çelo, uysal, saygılı bir gösterişle oturdu.

— Yavrum, işte köyü gördün, köylüyü gördün.

Hepsinin karnı haset fesat yuvası... Kimse onduğunu istemez. Bir bizim mi? Kimse kimsenin. Habire birbirlerine çelme takarlar. Biz mabeynimizde dırıltıyı gürültüyü bitirdik emme, onların gâvurlukları bitmedi

ve de bitmez de... Şimdi beni iyi dinle! Sırt sırta vereceğiz. Arka olacağız birbirimize. Kan kussak «Kızılıcak şerbeti içtik» diyeceğiz. Ta ki, hasedin, fesadın dili boğazına aksın. Benden sana babalık, senden bana evlat hörmeti... Ben senin kötülüğünü istemem. Heç bir vakit de istemedim. El seyir meraklısı... Bu millet laf getirüp, laf götürmeye bayılır. Ulan, işine gücüne bak. Yook işini gücünü bırakır. Senin benim arama «mız» atmaya çalışır. Bu deyyuslara kulağını kapayacaksın. Laflarına kıcını silmeyeceksin. Oğullarımı kardaş sayacaksın kendine... Kiminen konuşsan: «Emmim ne derse ben oradayım. Atam sayılır, babam sayılır,» diyeceksin. Bu sözlerin fitneyi çamura çöker-tir. Sonra çift süren oğullarına seslendi :

— İyi dinleyin, beni, dedi çocuklarına. Indimde siz ne iseniz Çelo da o... Ayrınız gayrınız yok. Kaya-lar gibi gavi sarılacaksınız birbirinize.

Sonra :

— Haydi İzzet, dedi. Bir tokalaşın, kucaklaşın. Unutun olmuşları.

İzzet'in yüzündeki donukluk geçmedi. «Laf saabı etti eşşek piçini. Yarın tarlaların yarısı benim diyecek. Bizler de birer evlekte harman öküzü olacağız. O, paşa olacak. Sonra da boyun kırdırarak bize. Anasının da, atasının da, Kezik'in de, Çelo'sunun da» diye söylendi içinden. Yaklaşıp Çelo'nun yalandan elini sıktı. Yalandan kucakladı. Dön geri edip yeniden çiftin tutağına sarıldı.

On beşine yeni basmış Duran ise güleş bir yüzle Çelo'ya yaklaştı. Çelo onu kucakladı ve öptü.

Bir rüya bir uyanıklık arasındaydı Çelo... Zorluk, güçlük birden erimiş, bir dediği beş olmuştu. Eziyetler, çileler, minnetler, zorluklar hepsi, hepiciği eriyip gitmişti. Tarla dersin elinin altında. Kezik dersin üç

beş ay sonra koynunda. Ev dersen yapıldı yapılacak. Kredi bin beş yüz... Allah kapıp kucağına almıştı. Yusuf parayı verir miydi vermez miydi? Kezik'i kaçırırken başına ne dertler gelirdi? Bilinmezdi. Cep delik cepken delikti... Ahmet te olmasa tüm bir dünyanın garibi idi. Kavgalar, gürültüler geride kalmıştı artık. Hemen çiftin tutanağına sarılmak istiyordu yüreği... Sürülmüş tarlanın topraklarını avuç avuç koyun ceplerine doldurmak isteği geçti içinden. Elinden gelse tümüyle tarlayı kucaklayacak, öpecek, öpecekti... Duygularını dağıtmak isterken gevezeliği tuttu :

— Emmi, dedi. Şimdi ilayıklı bir motor olacak altımda. Gireceğim tarlanın bir ucundan. Bakacaksın ki bir saate varmadan tüm tarlanın toprağı hoşaf olmuş. Kül ufak olmuş. Öbür tarla. Öbürü, öbürü. Bir haftayı bulmadan pambuk gibi kara yazı. Ayak bassan diz kapağına kadar bacağın toprağa kömülecek. Motorla devrilmiş tarlada bir başka ekin oluyor. Tanrı da rahmetini iyisinden verdi mi, sap insan boyu dayanıyor. Yılan işleyemez oluyor hiç bir yöne. Sanarsın ırmak kıyısında kamış. Karacaviran'daki Abimin bir motoru vardı. İngiliz gâvurunun yaptığı bir motor. Fortson derlerdi adına. Oraların arazisi düz. Aha şuraya yumurta diksen bir saatlik yerden gözüdür. Beş on motor koca yazının altını üstüne çeviriyor. Helé Amerikan gâvurundan gelmiş bir Meseharis var. Kürt Osman'ın guvasi derler birinde. Vay ne motor emmi? Elli altmış atın gücü varmış motorun içinde. Gerisine koca koca üç pulluğu takıyorlar. Benimsin demiyor. Bir gidişte bir yol genişliği tarlayı devirip atıyor. Aaah, paramız olsa da, bir tecik de biz alsak.

Eset, iş olsun diye dinliyordu Çelo'yu. Efkârı dağılsın istiyordu.

— Bize motor gerekmez, dedi. Bizim topraklara

gerekmez. Büyük büyük araziler içinmiş o motorlar. Bizim taraflara gelmedi de, gelmez de... Biz, öküz belâsından kurtulup işi ata, katıra döndürsek nur alâ nur. Gildir gücük tarlanın zahrası motorun eşkisine tatlısına yetmez. Ben bilmem ya, bilenler böyle diyor.

Çelo emmisinden izin dileyip İzzetlerin yanına gitti. Kolunu Duran'ın omuzuna attı.

— Duran, dedi, sen heç motor gördün mü?

— Heye dedi, Duran. Bir gün yoldan geçerken gördüm. Arkasından çok koştuk emme yetişemedik.

— Çift sürerken göreceksin onu... Bir gidişte şu çift çizgisinin onunu birden deviriyor.

Sonra dalgın, donuk İzzet'e seslendi :

— İzzet, sen de görmedin mi?

İzzet umursamazlık içinde karşılık verdi :

— Görsem ne kârı var bana?

Çelo kendi kendine söylendi : «Bu namussuz oğlan bir türlü ısınacağa benzemez.»

İkinci sonu çifti bıraktılar. Çelo daha önce Çavuş'la köye girdi. Emmisi yalandan eve «buyur» etti. Çelo :

— Sağol Emmi, dedi ve ayrıldı.

Çenesi düşükler Çelo'nun eve giriş çıkışını Kezik hikayesine daha sıkısından bağlayacaklar, davula daha hızlı vuracaklardı.

YİRMİ BEŞ

Olacaklar insanların yüreksiz, içtensiz davranışlarından daha güçlüdür. İdare ile beceriksiz devlet bile işi sona ulaştıramaz. O bile kül ufak olup gider. Kaldı ki, Eset Çavuş. Şaşkın karısı. İki şey iki şeydir. Döndürsen dolaştırırsan birliğe düşemez. Niyetler bir hava, diller bir hava olunca sonunda kağıdı çamura oturur.

Şaşkınlık Kezik'in yüreğine bağdaş kurup oturmuştu. Elden daha el olmuştu ev halkına... Anası ötesinde kimseden sevgi dolu bir bakış bulamıyordu. İzzet Yezitin bir teki gibi bakıyordu. Karısı kâfirin bir teki. Duran anlamazlıktan geliyordu. Ağası ise durgun ve başı önüne eğik... Hani, kimseye de bir şeyler diyemiyordu. Biri bir patlasa ipi bir gün önce boynuna takması gerekirdi. Yaralı serçe gibi gözlerini boşluğa kaydırıyor, bir köşede büzülüp duruyordu.

«Çelo beni kaçırıydu bundan iyi olurdu» diyordu düşüncesinde, duygusallığında. Daha şerefli görüyordu kaçırılıp Çelo'yla birleşmesini...

Üç beş gün önce karanlık odaya girip bir kuş hafifliği ile ellerini bir birine vurup Çeloma kavuştum» diye yaptığı ilkel dansı ansıması keder veriyordu yüreğine. Karamsar bir dünya içinde yuvarlanıp gidiyordu.

— Yavrum yesene!

— Ana karnım tok. İçim çekmiyor.

İzzet'i görünce diken diken oluyordu bedeni. Çelo'ya hışmı, küfrü deli ediyordu. Hele ağası evde olmayınca İzzet «Ali kıran, baş kesen» kesiliyordu. Küfürün bir ucunu ağasına bir ucunu Çelo'ya doluyor, Allah ne verdiyse esip yağıyordu. Kezik böyle anlarda sofanın bir köşesine çöküyor, olanların tümüne sırtını çeviriyor, bakışını sarı çamur divara çiviliyor: «Asarım kendimi. Olup olacağı da bu» diye için için mırıldanıyordu.

Fadiş bir sabah elinde bir kap yemekle Zöhre Eme'nin evine geldi. Er saatti henüz. Eme Çelo'yu uyarttı.

— Kalk yavrum! Fadiş ablan gelmiş, dedi. Çelo derlendi, toparlandı. Yengesine «Hoş geldin» etti. Elini öptü.

— Çelom, yavrum, dedi Fadiş. Yarın Emmingil kurtinindeki kıraç tarlanın hergine geçeceklermiş. İki çift koşacaklar. Çiftlerin bir tutağından da sen tutacaksın. Etimizin parçasısın. Ayrılık gayrılık yok. Aman yavrum işe iyi sarıl...

— Helbette yenge... Yürekten sarılırim her bir

işe. El hizmeti görmüyorum ya! Önü ucu kendi işim. Köylü hasetinden çatlasın. Benim dileğim bu...

Şerit şerit kızartılar doğu ufkuında gerinirken, Çelo, yatağından doğruldu. O da kızartılar gibi gerneşti. Çok güçlü buldu kendini. Çalışmak isteği kaynıyordu içinde. Hemen kalktı ve giyindi. Sofaya çıktı. Zöhre Eme'yi ocak başında gördü. Aş hazırlıyordu Eme...

— Ben hemen gideyim Eme! Emmim beklemiş olmasın.

— Ödüyün ağzına bir şeyler at yavrum! Kursağına hiç yoksa iki kaşık sıcak bir şeyler düşsün!.

— Sağ ol Eme! Hiç bir isteğim yok. Emmimle düşeyim yola...

Hemen fırladı dışarı. Alaca aydınlıkta tozlu, gübrelili aralıkları tüketerek iştah dolu bir yürekle Eset Çavuş'un evi önüne geldi. Korku ile avlu kapısını araladı. Ve birden dona kaldı. Avlunun bir köşesinde Kezik inek sağıyordu. Ve kapının aralanışından sanki Çelo'nun geldiğini duymuş, anlamış gibi bakışlarını o yöne çevirmişti.

Seven gözler karanlıkta bile bir birlerine bakınca, yürek derinliklerini görürler. Hele alaca karanlığın hiç lafı olmaz.

Kezik'in inek memelerini bırakan elleri, bacraca yapıştı. Bakışları Çelo'nun gözlerine mihlandı. Elinde değildi yaptıkları. Kaçıp, savuşup içeriye girmesi gerekirdi aslında. Yapamadı hiç birini, yalnızca bakakaldı. İşte o kadar. Çelo'yu da büyük bir şaşkınlık sarmıştı. «Ölüm iyiliği» dedi içinden. Incenin Osman'ın kahvesinde çok duymuştu bu deyimini. Nedense birden

aklına gelen bu deyim oldu. Sonra yalan yanlış kendini toparladı. Gülmeye çalıştı. Beceremedi.

— Kolay gelsin, bereketli olsun dedi. Kezik'in gözlerinin içine bakarak. Aşklarının en büyük yaşantısıydı bu bakışları ve söylenişleri..

— Sağol Çelo, sözleri iki adım atmadan kulaklarını yakaladı. Bir hoş oldu Çelo'nun içi ve ayakları bir birine dolaştı.

Avlunun bahçeye bitişik yönündeki hayatta Eset ve oğlu çorbalarını kaşıyorlardı. Çavuş, Çelo'yu görür görmez sofraya «buyur» etti. Yüreği doymuş Çelo yalandan sofraya ilişti.

Biraz sonra bir gölge gibi Kezik süzülüp geçti. Yarım yamalak görebildi Çelo... Ama yüreği hop kalkıp hop oturdu. «Bu bok yenir mi» dedi içinden. «Şimdi içeri girmeli. Tutup elini Kezik'in alıp gitmeli... Her arkandan gelene bir kurşun.», «Tabancam yok ki diye sızlandı kendi kendine. Ağzına soktuğu lokmayı çiğnemedi yuttu.

Güneş ufuktan burnunu uzatırken tarlaya geldiler. Az meyilli kıraç bir tarlaydı. Büyükçeydi. Bir yamaca doğru uzayıp gidiyordu. Geçen yılın ekin kökleri çoğuncası çürümüş, teklemeyen yaban otları boylarını yükseltmeye başlamışlardı. Her bir yönde aynı görüntü vardı. Nadasa bırakılmış tarlalar...

Öküzler besmelelerle çiftlerine koşuldular. Heybedeki burun demirleri çift uçlarına takıldı.

Eset yine durgundu. Çift koşan çocuklarına, onlara yardıma çalışan Çelo'ya bakmıyordu bile. Boyuna sigarasını yeniliyordu. Sigara sararken yel tütünüleri uçuşturuyor, Çavuş da içinden yele küfür savuruyor, sonra küfrünün pişmanlığına düşüyor «haşa, haşa» diye mırıldanıyordu. «Böyle yazı yabana çıkarken

cebinde kalıp cuvarası bulundursan olmaz mı?» diye söylendi kendi kendine...

İzzet :

— Ağa, çiftler hazır, diye seslenince çömeldiği yerden doğruldu.

— Önce düz bir çizgi çek! Sonra Çelo'ya bir çizgi hazırla! Duran'la birlikte o çiziden başlasınlar sürmeye...

İzzet öküzleri nodulladı. Tarlanın tam ortasına geldi. Öbür uçta kendine bir nokta seçti ve :

— Destur ya bismillâh, voohaa diyerek ilk çizgiyi attı. Çelo tarifsiz duygular içinde İzzet'e bakıyordu. Umutla şüphe, aydınlıkla karamsarlık yüreğinde kenetlenmişti. Bir birinden ayıramıyor, hiç birine tek başına sahip çıkamıyordu. Yine de günün ilk ışığı güç veriyordu içine. Sabah yeli misk kokuyordu. Yöre, yeşil, mavi, aydınlık ve tüm gücüyle hayata bağlıyordu insanları...

İzzet öküzleri yirmi otuz adım yukarıya sürdü. Sonra Çelo ile Duran'a doğru yeni bir çizgi açarak yaklaşmaya başladı.

Çömeldiği yerde belirsiz bir noktaya bakan Eset'in bakışları birden tarlaya doğru döndü. Tarlanın tam ortasından siyah bir çizgi araziye yarı yarıya bölmüştü. Çizgi ve tarlanın tam ortası! Canı burnuna geldi. Sanki hakim gelmiş de Çelo'nun hakkını ayırmıştı. Bir lahavle çekti. Yeniden sırtını tarlaya döndü.

İzzet tarlanın bu ucuna gelince durdu. Gülmüyordu edepsiz dölünün yüzü. Çelo'nun aklından böyle geçti.

— Haydi Çelo, dedi İzzet. Ben aşağı çizgiden gireceğim. Siz de bu çizgiden aşağı çizgiye doğru aktarmaya geçin!..

Önce Duran tuttu çiftin tutağından, öküzleri

hızla nodulladı. Öküzler yalandan çintik atarak boyunduruğa yüklendiler. Çelo Duran'ın yanında yürüdü ve çift demirinin devirdiği siyah toprağa bir süre baktı. Sonra :

— Ver bana! dedi Duran'a... Ve elinden tutağı aldı. Koyu bir besmele çekti ve yürüdü. Üç beş kez gelip gidişten sonra eli işe yattı. Aradan üç beş yıl geçmiş olsa da bir süre çiftin tutağı nasılaştırmıştı avuç içlerini... Karacaviran'daki azaplığında... Kel Kamil'in tarlalarında... Hemi de karın tokluğuna. Kel gâvurun küfür yağmuru altında... «Ulan eşşek dölü senin adam olacağın yok. Aklın bilmem nerenin tepesinde. Çizik oyunu mu oynuyorsun? Şu yazı yaban aralıklar ne? Siktir ol! İt kapıda zabın gerek diye, boşuna söylememiş ya büyükler...»

— Haydi dedi, Çelo Duran'a sen git otur. Rahat et sen. Ben yavaş yavaş toprağı deviririm.

Duran bir kıyıya çekildi. Suratını güneşe vererek oturdu.

«Hele kerhaneci kel domuz. İt kapıda zabın mı gerekmiş? Gel de gör zalım düzü. Allah Çelo'yu da mal mülk saabı etti. Tarlasına tapanına kavuşturdu» söylendi bir süre. Sonra yeni dünyasına döndü. Çifte sarılınca yüreğindeki umut da baskınlığını artırdı. İçi serinledi. Dünyası büyüdü, kalın kaşı, uzun kirpiklerinin altında göz bebeklerinin içi gülümsedi. Kişiliğinin gururunu duydu. Ve dalıp gitti. «Kezik benim» diyordu. «Kezik benim... Şu tarlanın şu yarısı da benim. Şu kalan öbür yarının şu kısmı da Kezik'in sehmi... Geri kalanın da varsın hayrını görsünler. Buralardan çok mahsul kaldırırız. Son kuruşuma dek Emmimle bölüşürüm hasılatı. Üç beş yıl sonra iyisinden param olur. Ondan sonra ya böl, ya al, ya ver! Gözelinden bir motor, sür iyice tarlaları! Konu komşunun da işle-

rini gör parasıynan. Sakla bir yana paraları. Sittiğin sene köyde kalacak değilim ya... Alırım Kezik'i, geçerim kazaya. Bir ev alırım, bir dükkan açarım. Tarlaları da bir ortakçıya veririm. Haa, Ahmet'e veririm. Yaptığı iyiliklerin karşılığı olur. İnsaniyetliğimi gösteririm Ahmet'e... Eker, biçer. Yıl sonu deste ile gayme... Dükkan kazanır, köyden gelir. Bey paşa gibi yaşar giderim Kezik'le... İlayıklı bir hayat gösteririm. Hanım, hatuncuk olur. Böyük böyük memurların hanımlarıyla düşer kalkar, voohaa, voohaa!..»

İzzet düşünceliydi. Gidiş gelişlerinde Çelo ile karşılaşınca bakışlarını başka yönlerle çeviriyordu. Sonra hırsını öküzlerden alıyor, habire nodul vuruyordu but etlerine. Bizim köylerin öküz derileri tabağlıkta on para etmez. Gariblerin nodul yarısından göğüsleri, yan karın boşlukları, kış, but derileri süngere dönmüştür. İzzet de bir sünger pavlikatörüydü cümlesi gibi. Öküzlerin iyisinden canları yanıyor, deriden sızan ince kan iplikleri deri yüzeyinde iğne ucu görünüp kuruyordu. Yorgunluktan ne kış, ne de çintik atabiliyorlardı.

Evet, İzzet düşünceli ve hırslıydı. Babasına içeriyor : «Ne bok yemeye bu düzü dölüne yüz verdi? Ne halt etmeye laf söz saabı etti? Ne diye adam yerine koydu? Yarın eşşek sıpası sehmim der de, direnirse, ben sürdüm bu tarlaları. Hakkım yoktu da niye çiftin tutağını elime verdiniz, diye tutturursa, köylü düzüsünün tümü eşhedüyü çökertir, bir keşifte böldürür bu canım tarlaları... Bizi bir evlekte harman öküzü eder. Hele bir de Kezik sıpasını verirlerse it eniğine? Tüm Ali kıran baş kesen kesilir.

Öküzleri durdurdu. Hırsla övendereyi toprağa sapladı. Sidikleyecek gibi tarlanın öbür ucuna çıktı. Su döker gibi yaptı. Ve bağırdı : «Ben bu işe razılık

gösteremem. Bir gün bu oyunu bozarım. Allah ya Çelo itine verir ya da bana. Şerden belâdan kaçan kenef dölü olsun...»

Uzak kaldıkları için bu yönden duyan olmadı. İzzet şalvarının uçkurunu bağlaya bağlaya geri döndü. İyisinden sümküdü.

Oturmaktan yorulan ve usanan Çavuş ayağa kalktı. Tarla yönüne döndü. Uzaktan önce oğlunu sonra Çelo'yu süzdü. İçindeki kurt yeniden oynaşmağa başlamıştı. Tarlaların bölündüğünü, yarılarının elinden gittiğini, oğullarının küçük tarla parçalarında rezil, sefil olduklarını, birbirlerine düştüklerini görür gibi oluyordu. Dişleri alt dudağını yiyordu. Bir süre daha yeniden Çelo'yu gözleriyle izledi. Yakınından geçinceye kadar bakışını üzerinde gezindirdi. Çelo Emmisine yaklaşıncı öküzleri durdurdu. Saygı ile baktı :

— Elim çiftin tutanağına iyisinden ısındı Emmi, diye bağırdı. Üç gün tutağı bırakmasam yine de yorulmam. Bir hoşuma gidiyor ki...

Çelo gülüyordu. Eset de zoraki güldü :

— Eferim, dedi. Voohaa de öküzlere sen!

Çelo yürüdü. Çavuş oğluna bağırdı :

— İzzet! Ben köye dönüyorum. Gün aşmadan çifti boşlayın!

Hemen yürüdü. Bir keder yüreğini eziyor, hırs, boğazına yutmuk yutmuk düğümleniyordu. Köylüye iyi bir küfür savurdu. Çelo'yu iyisinden kalayladı. Yola inmişti. Kimsecikler yoktu görünürlerde. Durdu. Gerisine döndü. Tarlaya baktı. Ve bakışlarını Çelo'nun üstünde durdurdu. Söyleniyordu :

— Ulan bana bak Çelo! diyordu. Eğer seni kapımda kuru ekmekle terbiye etmessem, ırgat, amele, azap gibi çalıştırıp, sonunda elini boşa çıkartmassam anamı, avradımı yedi düvel zina etsin...

YIRMI ALTI

İki ayırdan bir tek çıkmayacağını günler çabucak göstereceğe benziyordu. Köylünün dırdırı biteceğine artıyordu.

Olaylara önce İzzet'in karısı tüy dikti. Evde ne var ne yok, ne söylenir, ne konuşulur, tez elden kapı bir komşusuna, anasına, halasına yetiştiriyordu. Elin ağzı kilit tutmazdı ve sağolsunlar bire beş katıp damdan dama evden eve aktarıyorlardı. Önce «Kezik'i Çelo'ya verecekler» sözü bir boy köyü dolaştı. Girmediği kapı, girmediği oda kalmadı. Karılar Albazların üstüne üstüne varıyorlardı. Laf getirip götürenler biteviye kapılarının eşiklerini aşındırıyorlardı.

— Anam, inşallah aslı yoktur. Emme varsa bunu Urus gâvuru da yapmaz. Murtadı da yapmaz, Dinsizi, imansızı da yapmaz.

İfrit kesilmişti Albaz hanesi.. Haydar da duydu

söylenenleri.. «Çavuş'u öldürürüm olur biter» dedi, anasına.. Anası da bu sözü yarım gün geçmeden bütün köye dağıttı.

Albaz, Eset Çavuş'la görüşmek istiyordu. Ama Çavuş yan kaçıyordu. Bir gün yakayı ele verdi.

— Eset Çavuş dedi Albaz. Oğlum bir halt etmiş, bir iki vurmuş karısına. O da hışımınan hanene gitmiş. Ev hali bu. Hangimiz yerine göre avratlarımızı dövmedik? Kanı kan ile yıkamazlar. Kanı su ile yıkarlar. Ev halinde olan olduğu yerde kalır. Döner diye bekledik. Haberci, davetçi, aracı gönderdik. Fadiş hatun esti, yağdı, gürledi. Ters geri gönderdi hepsini.. Sular durulur deyip bekledik. Durulması şöyle dursun tümünden mileğe bulandı. Köylünün vurduğu davulun sesi kulağına gelmiyor mu? Bizim kulağımıza geldi. Hemi de düşman kapısında duyulmayacak cinsinden...

— Ne imiş? diye sordu Eset...

Albaz'ın kaşları iyisinden çatıldı...

— Ne olacak, dedi. Daha ne olacak? Daha beteri var mı? Kezik geri dönmeyecekmiş... Sonra, sonrasını, ardını duymadın mı?

— Duymadım tabii...

— Öyleyse duy!. Kezik'i Çelo edepsizine verecekmişsiniz..

— Kim söylüyor bunu?

— Tüm bir köy...

Eset umursamaz göründü :

— Bunun burasına el denmiş. Elin ağzı torba değil ki büzesin..

— Vallaha ben ötesini berisini bilmem. Elaleme irezil olduğumuz yeter. Namusumuzun payimal olduğu yeter.. Bu lafın sonunu almak sana düşer. Yoksa olacakların vebali senin üstüne yıkılır..

Çavuş'un canı burnuna gelmişti. Belli etmedi.

— Köylü halt etmiş, dedi. Her şey düzelir.

Ve yürüdü...

Akşamın son maviliği geziniyordu köyün üstünde. Eşek, sıra dağım dağım dağılmıştı dört bir yöne.. Başboş kalmış üç beş yaşlı öküz, kısır bir iki inek kemi-riyorlardı görpe söğüt, kavak kabuklarını.. Çoban : «Of» deyip evine çekilmiş, yorgun ayaklarını ölü parçalar gibi karanlık odasının çıplak toprağına uzatmıştı..

Bizim köylünün göbeğine gün ışığı düşmez. İşi var ve de yok, gün ışımadan kalkarlar ayağa.. Kimi yalandan ahırıyla, avlusuyla uğraşır, kimi yine yalandan ev önü bahçelerdeki karıklara göz atar, yalandan üç ot koparır, yalandan üç domates, biber, patlıcan şitilinin dibini doldurur. Sonra bütün erkekliği ile bağıır :

— Ulan, garı, daha çorba olmadı mı?..

Bir bölüğü de bir kıyıdaki ekmekten bir lokma koparıp ilk alacalıkta sağın solun toplandığını bildiği bir duvar dibine gider. Duvarın sağlam yapılısını seçerler. Köyde en sağlam yapılı yapıt camidir. Ama, çoğunun yüzü olmadığı için hele sabah vakti hiç cami duvarına yaklaşılamazlar. Muhtarın oda duvarı ise bir bölük yanaşmanın yeridir. Oradan da çekinirler. En sağlam duvar, en orta yerde olanı nerde ise sırtlarını gecenin soğuttuğu taşlara vererek çömelirler.

O sabah ta öyle oldu. Daha işe gitmenin er saatinde beş on köylü rahmetlik Emin Kâhya'nın sağlam yapılı taş duvarına sırtlarını verdiler. Deli Memmet vardı. Kilkuyruğun Yusuf vardı. Dırığin oğlu vardı. Daha birkaç köylü...

Bir aralık Çelo göründü. Yusuf dışını gıcırdattı. Çelo, Yusuf'u gördü ama kaçamadı.. Ters geri edemedi. Babayığitliğine çam kömürü süremezdi. Geldi «Selâm» çökertti ve çömeldi. Köylünün birkaçı Yusuf'un korkusundan «Merhaba» diyemediler. İlk kez Deli Memmet merhabayı çökertti. Çelo da «Merhaba» dedi. Yusuf atıldı :

— Ulan, dedi kafir, sana deli dediysek, veli dediysek, böyle gancık sıpalarına «merhaba» de! demedik ya...

Çelo'nun kendine göre bir umutlu günü başlıyordu yeniden.. Bostana gidecekti. Selin millediği tarla karık karık olmuştu. İki üç gündür yeni şitiller dikmişlerdi toprağa.. Bu sabah ta sürdüreceklerdi işlerini.. Ama hiç görünmezden kılçık gelip Çelo'nun boğazına saplanmıştı. Şer, gadâ, belâ geliyorum demezdi ya!. İşte gelmişti eliyle, ayağıyla, diliyle karşısına... «Emminin de düşmanı» dedi içinden ve ayağa fırladı. Yusuf'un yakasına el attı birden...

— Bana gancık sıpası diyenin anasını, avradını... diye bağırdı...

Köylüler araya girdiler. Ve Çelo'yu uzaklaştırdılar...

Kader düğümü, düğüm üstüne atıyordu. Gittikçe artıyordu Çelo'nun yalnızlığı köyde... O gün bostana varışında Emmisinden bir «pravo» bekledi. Ne gezer... Emmisi vaız hocası kesilmişti..

— Çelo, biz bu köyde cümle ile başı hoş geçinemiz gerek. Senin yüzünden Kilkuyruğun deyyusu ile kanlı katilli olduk. Rafazıyı üstümüze heğleme (*)... Zaten kıl'ucu bahana arar durur. Heç yok ise sen sebep olma buna...

(*) Saldırtma.

Çelo dudağını bile kıpırdatmadı. Bir karığa eğildi. Yumruğu ile toprağı çökerte çökerte elindeki biber fidelerini dikti.

Biraz ötede çalışan yengesinden de umutlu bir bakış yakalayamadı... «Sizin de ananızı avradınızı...» dedi içinden. Ve göz siyahını topraktan ayırmaksızın çalışıp durdu...

Emmisi kendi kendine «Gobel çok gayretli. İsterse üç beş kişinin yaptığını bir başına yapar» dedi. Fadiş oğlu İzzet'in korkusundan düşünemiyordu bile. Türk şoyunun ana hakkı, evdeki ana ağırlığı silinip gidiyordu. Oğlu şöyle dursun gelini bile bir havaydı. Bir yumuş'u duyuyordu da hiç de duymamazlıktan gelip bir yana savuşuyordu. Rahmetlik anası geldi aklına. Bir dediğini iki edemezdi cümle ev halkı.. Ağası bile : «Evin ana direği, bizim hatun» derdi. «Allah onu başımızdan eksik etmesin..» Eee, şimdi ne anası ne ağası ortadaydı. «Otlar bitti mezerlerinde, sinlerinde irahat irahat uyusunlar.. Dertli dünyayı bizim başımıza silkip gittiler...»

Çelo gadâya belâya iyisinden çanak açtığını biliyordu. Kılıkuyruğun oğlunun yakasına el atmanın fitresi, zekâtı olacaktı.

Öğle sonu bostanda o günlük işleri bitti. Destur diledi Emmisinden :

— Yarın yine burada mıyık Emmi? dedi.

— Buradayık, buradayık.. Daha çok batlıcan, domates şitili var. Buradayık...

— Olur Emmi, canla baş üstüne.. Eyvallah...

Ardından bir «Güle güle» diyen olmadı. Çelo duyulandı ama umursamazlıktan geldi.. Artık onu tatlı söz «Ağam, paşam» beklemiyordu dört bir yönde...

İçinin ezikliğini hırsı yendi. «Sonuna dek» dedi. «Gadâsının da, belâsının da sonuna dek.. Ölümden öteye yol gitmez ya! Ölümden ötede köy yok ya!» Yüreğinin yumuşadığını hissetti. İçi, ölümü içtenlikle, rahatlıkla kabullenmişti. Öyle ya, ondan ötede ne dert ne gaile olabilirdi?

Doğruca Eme'nin evine geldi. Çamurlaşmış çorap, kızmış lastik ayakkabı ayağını yakıyordu. Bir avuç suda yıkadı çoraplarını.. Büyük bir bilek gücüyle sık-tı. Sofanın bir yanına attı kuruması için..

Zöhre Eme farkında değildi Çelo'nun çorap yıka-masının. Bir yana sermesinin.. Akşam bulgurunu kay-natıyordu. O da donuktu. Çelo tabanı toprak sofanın bir yanına beden yorgunluğunun verdiği gevşeklikle oturdu. Ocakla uğraşan kadına bağırır gibi sordu :

— Eme, ne haber?

Kadının durgunluğu değişmedi. Ağır ağır doğrul-du ve döndü :

— Ne haber olacak gobelim!. Bu sabah Yusuf'un yakasına el atmışsın. O da bizim canımıza el atmak ister. Karısı uğradı öğle üstü. Tırnağına gurban olsun-lar.. «Bu piçi niye evinde barındırırsın?» demez mi!.. Kan tepeme sıçradı. «Akşam ekmeğimi siz mi veriyor-sunuz?» dedim fıski kariya.. «O, mincan dölü gider, biz bize kalırız.. Bu kimsesizliğinde, boklu gününde ne bu ilvanlığın?» diye üstüme doğru bağırdı. Ben de «Hadi, get anam!. Benim kimse ile uğraşacak halım yok. Allah zaten bana vurmuş sillesini... Sen git de boyuna göre yâr bul!. Her şey dengi dengine. Davu-lun çomağı bilem dengi dengine diye vururmuş. Be-nim gibi garibi bulunca yerdeki karınca bile yel olup eser..» dedim.. Üsteledi fıski kızı. Benim de can bo-ğazıma geldi : «Hadi» dedim. «Ilvanlı orospu» dedim.. «Bundan sonra ben yeşerip de bostan olacak değilim

ya!. Bildiğini boka verin, yiyin. Ölmüş eşsek kurttan korkmaz..» söylene söylene çıkıp gitti kaltak...

Çelo, sırtını dayadığı divara başını hızlı hızlı vurdu. Üç beş «Küt» sesi yayıldı sofanın her bir yön toprağına. Toprak, sesleri hemencecik yuttu.

— Eme!. diye bağırdı yeniden. Benim yüzümden bu ihtiyar halinde başına bir gayle açmasın bunlar..

Eme'nin buruk yüzü gerginleşti :

— Ne gaylesi? Herkes cürmü kadar yer yakar. Benim ömrüm boka bulanmış.. Daha ötede ne zuluma güçleri yeter? Ölüm mü dersin? Gelse de günün bir gün evveli canımızın yakasını şu irbet olasıca dünyanın elinden kurtarsak!..

Eme'nin yiğitliği Çelo'ya güç vereceğine, tersine yıktı. «Doğru, tam yerinde bir laf.. Bir gün önce gelse de canımızın yakasını şu irbet olasıca dünyanın elinden kurtarsak..»

Öğle sonu tarladan dönüşündeki duygulara tıpatıp uyuyordu şimdikleri.. «Ölümden öteye yol gitmez ya!..» Yeniden, bir daha ferahladı.. Aklının kıyıcığınan geçmezken birden cebindeki defteri çıkarttı. Bir on lira aldı içinden. Geride otuz lirası kalmıştı..

— Eme, diye sızlandı. Eme, şu on lirayı al!.. Helbet bir işine yarar. Daha bende para var.

— Kalsın, diye sızlandı kadın. Sen icik şeker al bakkaldan. Icicik de gaz ısmarık et bir kazaya gidene. Fadiş geçen pakla, bulgur gibi bir şeyler getirdi. Senin de zaten boğazın kısa...

Çelo zorunan verdi parayı Eme'ye...

— Sen al hele bunu!. Ben o dediklerini de alırım..

Sonra asıl diyeceğine döndü :

— Eme, dedi Kezik'i gördüğün var mı?

— Gördüm yaa.. İlerisi gün gördüm. Yüzüne kan

gelmiş kızın. Fırsatını bulunca gözünün içi gülüyor. Hepiciğini biliyor. Beni mindersiz yere oturtmadı. Biraz gardaşı ile garısından yılğın. «Bana pek ters bakıyorlar» diyor...

— O İzzet gâvuru bana da ters bakıp durur. Do-muza bakar gibi bakıyor.. Aşağıdan alıp idare ediyorum. Neylersin? Tabaksın, it bokuna muhtaçsın...

Bulgur pilavını iştahla kaşıkladı. İki baş soğan yedi. «Gün batar, gâvur yatar» diye söylendi ve yatağına uzandı.

Karışık rüyalar gördü gece boyu...

Köyde kolu kanadı olan dört beş ev vardı. Muhtar, Eset Çavuş, Albazlar, Kilkuyruklar, Zabınlar... Ortak faydaları olunca kaşla göz arası birleşirler, faydalar zıt düşünce de can aman hasım olurlardı birbirlerine.. Köydeki dirlik düzen bunların başları altında yatardı.. Köylü adi adım uyardı sözlerine.. Kimisi işine geldiğinden, kimisi çekindiğinden, kimi de korkusundan.. «Şerrinize lanet» derdi aklı erik zayıflar. «Allah çıksın sizin ile başa...»

Olaylar, ağı dolu keder ağını Çelo'nun başı üzre örüyordu. Muhtar, Eset Çavuş'un dediği yerde. Kilkuyruğun oğlu, Albaz, oğlu Haydar Çelo'nun etine aş ermede.. Zabının Ömer tilki... Dördü bir olunca ayak uydurmassa da karşı da gelmez. Pire uğruna yorganı yakmayan cinsinden..

Önce hedef tahtası Çavuş oldu. Saldırcı, vurucu değil, «Gel beri!..» diyen cinsindendi. «Yoo» diyorlardı. «Köyde yeni usul icat edilmez. Hele bu icat Eset Çavuş gibi, sözü sohbeti yerinde, ağır kâmil bir adama heç mi heç yakışmaz. Ne demişler? 'Gelin!

Halına göre salın!.' İnsanın muamelesi halına göredir. Herkes kendine yakışanı işlemeli.. Kulağımıza gelen doğru ise bu, Çavuş hanesine yakışır iş değil.. Evvel kendini düşüneceksin. Sonra köyünü.. Sonracağızım da yazı yabanın sana, köyün namusuna, şerefine ne diyeceğini düşüneceksin. İnsan köy yerinde gemli at olmalı. Köy yeri yilkı değil..»

Maya, tutuyordu. Ve de tuttu. Albaz, Yusuf hiç konuşmuyorlardı. Ama konuşturuyorlardı. Muhtar belli etmiyordu. O da dön geri etmişti yüreğinde. «Ben keşifçiler için gittim kasabaya» diyordu. «Çavuş da azâ.. Hemi de birinci azâ.. Onun başka işi varmış. Herkesin kapısının önünden Bağdad'a yol gider. Ben onun o tarafını bilemem...»

Sonra namlunun ucu Çelo'ya çevrildi. Ama bu kez mantar tabancası değildi tüfek.. Vurucu, kahredici cinsindendi. «Ulan, o ne bok yemek? Sana acıdıysal, kırk yıllık komşumuz Eset Çavuş'u bir yana bırakıp senin tarafını tuttuysak, iyiliğini dilediysek kötülük mü ettik? Biz seni tutak da, sen de köyü birbirine mi kat dedik? Kocalı kadına göz mü dik dedik? Boyundan büyük haltlar mı işle dedik? Ağan yaşında, atan yaşındaki adamın yakasına el mi at dedik? Doğru ağam! Bunların, bu gibilerin mayası iyilik götürmez. Bir adam el kapısının artığını yiyince böyle olur. Şah damarı kırılır. Hayır gelmez kimseye böylelerinden.. Vaktiyle Eset Çavuş'un çektiği gibi biz de «Siktir» i çekecektik. Bak o zaman götüne baka baka nasıl giderdi geldiği yere. Kimimiz defin derisine vurduk, kimimiz kasnağına.. O da kendini bir bok sandı. Yusuf ağada da kabahat var, Çavuş ağada da.. Neyse olanlar oldu. Ölü bizim, Allah rahmet eylesin.. Emme bundan gayrik herkes yerini yurdunu bilsin.. Bir Çelo zil-

gir'i için yavan ekmeğimizi avu edemek kendimize...»
dimize...»

Böylece Çelo'nun umutlu dünyasını yavaş yavaş
ayağının altından çektiler. Selâmlar kısırlaştı, merha-
balar tekleşti..

YİRMİ YEDİ

Şaşkınlık önce Çelo'nun, sonra Kezik'in yüreğini sardı. Köyde konuşulanlar, takınılan edalar, tavırlar bir telsiz hızıyla onlara da ulaşıyordu. Gizli bir şey kalmadı ortada. Her şey açık seçik. «Şu şunu demiş. Şu da şöyle cevablamış. Şu şöyle olacakmış. Bu böyle.» Fazlası var eksiği yok. Herkesin terazisi cömert..

Anasının da bakışı donuklaşınca Kezik temelden yıkıldı. Umut direklerine iyisinden çelme atıldığını hissetti. İzzet'in, karısının artan çalımı çilesini iyisinden artırdı. «Haydar'a döndürürlerse öldürürüm kendimi» diye dişlerini gıcırdata gıcırdata beş on kez söylendi içinden. Onun da Çelo gibi ölüme içi ısınmıştı birden. Bu duygu rahatlatmıştı yüreğini.. Umursamaz oldu. Mazlumluğu, başı öne eğikliği gitti. Yeni bir hayat ışığı doldu gözlerine. Belki de bu ışık onu

iradeli olarak ölüme götüren işıktı. İlk tokatı ikindi sonu burnu beş karış, suratı donuk İzzet'e vurdu :

— Ne? dedi. Yüzünden düşen bin parça. Hemi de cümle ev halkı içinde bir bana.. Kapında sığıntı mıyım? Bu ev senin evin mi? Canımı burnuma getirdin. Yanımda senin gibi gardaş olacağına bir toparlak taş olsa nur alâ nur olur..

Bu aralık anası içeri girdi. Kezik'in sözlerini duymuştu. Yüzü birden kızarmış, gözleri büyümüşü.

— Ne var gurbanım Kezik? diye bağırdı telâşla..

— Ne olacak? dedi Kezik. Daha ne olacak? Elin milleti kapısındaki azaba yapmaz oğluyun bana yaptığını..

Yine zavallılığı tuttu. Birden hıçkırdı. Ve hüngür hüngür ağlayarak yattığı odaya girdi. Hıçkıra hıçkıra uzun süre ağladı. Anasının üzerine kapanması «Senin gurbanların olurum kınalı yavrum» demesi, daha nice dil dökmesi, ağlaması fayda vermedi. Eliyle anasını itti. Ağıda doyunca rahatladı. Doğruldu. Akşam sofrasına gitmedi. Anasının yalvarması, babasının odasına kadar gelip çağırması kâr etmedi. Yer yatağına yüzükoyun kapandı.. Öylece kaldı..

O gün su nöbeti Eset Çavuş'undu. Hiç sel gelmemiş, tüm bir bostanı sanki su mile boğamamıştı. Her bir şey yeniden ekilmiş, dikilmiş karık karık olmuştu. Biber, patlıcan, domates fideleri kendilerine gelip dikelmişlerdi. Su istiyorlardı yeniden.. Eset, İzzet'le Çelo'ya bırakmıştı sulama işini. Zaten kafası yerinde değildi günlerdir. Aza koyuyor almıyor, çoğa koyuyor dolmuyordu. Ne halt edeceğini iyisinden şaşırmıştı. «Sırat köprüsü de böyle zor mu?» diyordu kendi kendine. «Eğer ora da böyle kıldan ince, kılıç-

tan keskince ise iyisinden boku yemiş sayılırız» dedi. Sonra bok kelimesini, deyimini hiç beğenmedi. «Haşâ» dedi. On, on beş yıl önce mübarek bir hoca vardı köylerinde. Vaızlarında, sohbetlerinde sık sık «Sır'at kıldan incedir, kılıçtan keskincedir» derdi. Çok köylü gibi Eset de farkında olmadan bu sözleri ezberine almıştı. Evet şimdi de, hem de yeryüzünde kıldan ince, kılıçtan keskin bir sırat köprüsünden geçiyordu. İki ucu boklu bir değnek vardı elinde. İstemeden bu sözler de gelip geçti aklından. Aklını toparlayıp durumun muhakemesini yaptı. Hayatta bir başına oturuyordu. İzzet iki kürek, bir bel atmıştı sırtına. Bostana su sulamaya gidiyordu. Çelo da inecekti tarlaya. Eset :

— Benim ücudum icik kırgın. Belki de hiç uğramam. Suyun önünü aman boşa vermeyin, dedi..

İzzet «Olur» bile demeden yürüdü. Çavuş umursamadı, kendi dünyasına döndü.

Evet, durumun muhakemesi ve karar : «Çelo sen boku yedin. Senin iş suya düştü. Hemi de deniz suyuna. Ara da bul. Ben seninle değil evvel bu köylü ile geçineceğim. Onların talimlerine ayak uydurmak gerek. Aslında Allah onları benim niyetimin talimine uydurdu. Kezik Haydar'a dönerse köylü tüm birden 'Eset Çavuş'a da yakışan buydu' diyecek. Dır dır tükenecek her bir yönde. Oğullarım 'Ağa, dünyamızı feraha çıkardın. Ele âleme bakacak yüzümüz kalmamıştı.. Yeniden dünyaya gelmiş gibi olduk' deyip gönül ferahlığıyla işe sarılacaklar. Fadiş'in de ayak atışı düzeldi son günlerde.. Ona da şükür..»

Sigarasını derinden çekip, savurdu. «Sonamayım, sonamayım (*). Eset'in seni mal mülk saabı mı

(*) Daha sonra, ayrıca.

edeceğini sanıyordun irezil Çelo?» Bu son sözleri duyulur sesle söylemişti. Ama, kimse duymadı. Guldün kendi kendine. Pekâlâ! Çelo'yu nasıl savacaktı başından? Karar no iki : «Bizim tarafımızdan duyurulması münasebet almamakla birlikte, ağır kâmil bir komşu tarafından Çelo canibine, kanlı, gıtalli olmak ve de köy ahlâkına mugayir düşeceği için Kezik'in helâline döneceği...» Burada durdu. Hazırdan bir cuvara daha ateşledi. Yeniden gözlerini yumdu. Başını divara dayadı, uzamış sakalını kaşdı. Mahkemeye çok gider gelir olduklarından kendini hakim beyin kürsüsüne yerleştirdi. Zabıt kâtibi yoktu. «Olmasın» dedi. Ve karara devam etti : «Ekime, biçime birlikte devam edileceği..», 'O da yalan ya dedi kendine', «Etimizin, canımızın bir parçası ve de olarak kalacağı, çok kısa bir zamanda, çok bir helâl süt emmiş gızınan evlendirileceği, dam yapılacağı, Emminin de baba sayıldığından kelli Çelo'nun eli âlemi laf saabı etmemesi için lüzumu kadar tedbirli davranması...» Gözlerini açtı... Bağdaşında düzeldi. Ve «Tamam» diye elinde olmaksızın bağırdı. Sofadaki karısı duydu bağıntıyı. Hayata fırladı.

— Ne tamam dedi, herif ne tamam?

— Her bir şey avrat her bir şey...

Eset Çavuş'un kararı okuduğu anlarda bir değirmenlik su harkın yeşil otlarıyla oynaşa güle bostana doğru yaklaşıyordu. İzzet suyu güdüyor, Çelo karık başlarını açıyordu.. Yine merhabasız, selâmsız, sabahsız başlamışlardı işe. Yine gâvura bakar gibi bakıyordu İzzet Çelo'ya.. «İt eniği, murtad sıpası..» diye söylendi Çelo içinden. «Hocalar hep sabır derlermiş. Sabır Çelo...»

Sular iştahlı iştahlı tarh aralarına yürüdüler. Eli-ne tez olmak gerekirdi şimdi. Bir karık başını hemen

açıp, kaş göz ucu kapamak, suyu birden bitişik karığa aktarmak.. Sonra öbürüne.. Sonra taa dere kıyısına dek tüm bir tarlaya.. Yook işi yavaştan alırsan, ufacıktan dalga geçersen, az meyilli arazide zaten önüne kattığı toprakları sürükleyip milleştiren sular bir anda daha boyları bir parmak olan şitilleri mileğe boğdururdu. Beş on karık suladıktan sonra Çelo'nun dalga geçeceği geldi. Kezik düştü aklına. Son olanlar, köylünün tüm öteye geçişi düştü. «Gelecekleri varsa, görecekları var» dedi. Küreğin sap ucunu çenesine dayayıp dalıp gitmişti. Sular birden domates karığını boğdu. Bitişik karık kıyısını bozup karığı da miline boyadı. Üçüncü karığa geçti. Biraz ötedeki izzet işin farkına vardı. Koşarcasına geldi. Karık ağzını suya kapadı. Ve de hemen patladı :

— Ulan eşşek dölü, dedi Çelo'ya. Senin gördüğün işin içine sıçarım. Siktir şurdan bok dölü!. O aralıkta vuracak gibi elindeki küreği yarım kaldırdı havaya. Çelo atik davrandı. Elindeki kürekle vurur vurmaz, izzet'in elindeki küreği düşürdü. Kendi de küreğini fırlattı bir yana. Ve izzet'le kapıştı. Ağız dolusu küfür sağa sola dağılıyor, su başını almış gidiyor, incik boyu, diz boyu çamurlaşmış karıklarda sille yumruk bir boğuşma sürüyordu... Sonunda Çelo işi kaba kucağa bozdu. Çamura bulanmamış yanları kalınamıştı. İki üç birbirine karşı bir süre direndi. Sonunda Çelo izzet'i çamurlar içine yüz üstü vurdu. «Ölüm-den öteye yol mu gider?» Bu sözler ılık ılık beyninde durmaksızın eriyordu Çelo'nun.. Hırs boğuyordu. Altındaydı izzet. Ve saçlarının bir tutamı ile başını yakalamıştı Çelo... Çamura gömüp gömüp çıkarıyordu.. Kendinden geçmişti artık..

— Öldüreyim mi? diye bağırdı...

Kezik «Öldürme Çelo», «Etme Çelo, yapma Çe-

lo» diye hem sızlanıyor hem de ağlıyordu.. Çelo Kezik'in sesine uydu. Bıraktı ve yürüdü. Dere yönüne geçti. El, yüz, beden tümüyle çamura batmıştı.. İzzet toparlanıp peşine düşmüştü. Allahtan eline küreği almadan. O zaman duman olurdu Çelo'nun hali. Denge iyisinden bozulurdu.

İki karık mile battı diye başlayan kavga tüm bir bostanın ikinci kez bir sel felaketine uğraması ile de sona erdi. Boğuşurlarken zaten yirmi otuz karığı çift sürülmüş hale getirmişlerdi. Ardından da başıboş su karık sırtlarını birbirine kattı. «Eline sağlık» deyip her bir yeşertiye çimenlik kıyıdan deredeki arkadaşlarına ulaştı.

Çelo, İzzet'in peşinden koşuşu karşısında kaçmadı. «Kaçmış» dedirtmeyecekti kendine. Az aşağılarda bir başka bostanın kıyı çayırlığında durdu. «İnceldiği yerden kopsun.. Allah ya ona verir ya bana..» Çamur çikolatasına bulanmış kahramanlarımız yeniden kavraştılar. Döğüş değil güreşti sanarsınız yaptıkları.. Vurup kırmayı değil birbirini alta almayı düşünüyorlardı her ikisi de.. «Dikkatimiz dağılır» diye küfrü seyrekleştirmişlerdi. Ama bütün ciğerleriyle soluyorlar, nefesleri ses ses sağa sola dağılıyordu. Sonuç uzadıkça kızıştılar. Hırs benliklerini iyisinden sardı. Ölümü, öldürmeyi düşünüyorlardı artık. Sonunda Çelo yine İzzet'i kürüyüp attı. Zorlamadan burun damarları çatlamıştı. Dudaklarına doğru bir ılıklik dağıldı. İzzet'i sürüdü çimenler üstünde. Sonra vurdu vurdu. Ayağa kalktı.. İzzet kalkamıyordu. Ilıklığı çene altında duydu. Elini yüzüne götürdü. Elindeki kurumaya yüz tutmuş çamur kiremit rengini aldı..

Umursamazlık içinde dere boyu yürüdü. Her şey bitmişti artık. Hayallemelerinin utancına düştü. Daha on beş gün önce çiftin tutağına sarılıp ikinci çizgiyi

dönerken tatlı tatlı dalıp gidiyor : «Kezik benim» di-yordu. «Kezik benim.. Şu tarlanın yarısı da benim. Geri kalanın da varsın hayrını görsünler..» Eh, şimdi her bir şeyin hayrını görecekti.. Bağışlarsa bir canı kalmıştı ortada. Onun hayrını bağışlasalardı. O da belli değildi şimdi.. Karar no bir : «Şimdi köye döne-messin. Zöhre Eme'nin başını da belâya sokmaya hakkın yok. Üstelik baba, oğul seni evde kısıtırlarsa dumanını havaya savururlar. Bu olanlar sonunda Ke-zik'i de kaçıramassın. O cihette de avucunu yala.. Kö-ye varıp da 'Ben haklıydım. Şöyle şöyle, şöyle oldu' desen, herkes burnunu kıvrır. Lafına gıçlarını silmez-ler...»

Arada geriye bakıyor, kimsenin peşinden gelme-diğini görüyordu. Köyün sulu tarlaları bitmiş. Çallı kö-yünün sınırlarına girmişti. Çocukluk günlerini ansıdı. Yukarı, çok yukarı bir tepeden Keklikali'nin koruluğu kendisine bakıyor gibiydi. Kezik'in sesi dolaşıyordu kulaklarında. Domur domur ağlıyordu Kezik. «Allahın dediği olur» diyordu. «Benden ne de tez usandın Çe-lo?..» diyordu. «İcicik daha otur yanımda» diyordu. Haydi bakalım!. Şimdi hepsi, tüm hepsi. «Öp babanın elini» olmuştu. Ve bundan sonra eğer bir pazarlık olur-sa o da canı üstüne olacaktı. «Canının içine Urus gâ-vuru sıcsın» diye söylendi duyulur bir sesle. Günün ağır sıcağı şalvarındaki, ceketindeki çamuru firitmiş-ti. Önce elini, sonra şapkasını fırça yaptı. Yarı kuru-muş toprak parçaları çoğunlukla döküldüler. Burnun-dan hâlâ inceden kan sızıyordu. Dereye eğildi. Yü-zünü iyisinden yıkadı. Çoraplarıyla suya girdi. Onla-rın çamurunu da ayağından çıkartmadan attı. Lastik, dibi delinmiş ayakkabılarını üç beş kez daldırdı. On-lar da temizlendiler. Ama işliğı kan içindeydi. Ve böy-lece kimseye gözükemezdi. Akli çalıştı. «Sırtını öne

getiririm. Önü arkaya geçiririm olur biter.» dedi. Ve oldu bitti. Sonra dere kıyısına çömeldi. Elini kalem, dereyi hokka edip ikinci kararı yazmaya başladı. Hiç mahkeme yüzü görmemişti ama, Incenin Osman'ın gayfesinde dinledikleriyle elinin içi gibi biliyordu hakimini, hekimini.. Karar n0 iki : Ağrıyan, ağırlaşan başını avuçları içine aldı. «Şimdi toz ufak olup buralardan sıvış! Seni bu saatte Keklik Ali'nin koru paklar. Bir akşamı bul orada. Geç vakit tepe yolundan köye gir!. Yavaştan uyart Zöhre Eme'yi.. Onun yüzü de ters ise makatın altına sakladığın kamanı al. Ve tut Karacaviran'ın yolunu.. Abine bir temenhâ çak!. Şöyle şöyle oldu, geldim. Ne hizmetin varsa canla baş üstüne...» Karar bitmişti. «Ya şu karın açlığı?» diye söylendi. «Helbet bağda bostanda azığı bol bir helal süt emmişe rastlarım..» Hemen kalktı. Dediği gibi bir iki helal süt emmişe rastladı. Soğan verdiler, çökelek verdiler, ekmek verdiler. Mendiline, ceplerine doldurdu verilenleri.. «Sağolun, eyvallah» ı çökertip bir çırpıda koruluğu buldu. Kezik'le buluştukları meşenin altına geldi. Kıcı kırık dünya nerden alıp nereye savurmuştu Çelo'yu? Sırtını meşenin gövdesine verip oturdu. İki damla yaş yanaklarına doğru süzüldü.. «Alacağınız olsun» diye mırıldandı.

İzzet'in durumu dere kıyısından gelip geçenler tarafından görüldü. Tez elden eve haber ulaştırıldı. İki kişi de kollarına girerek ağır ağır köye getirdiler.

Çavuş önce bostana koştu. Kimseler yoktu. Su, deliloş, başıboş toprağı yalayıp duruyordu. Her bir şey eline sağlık olmuştu. Keşifçiler aslında şimdi gelip «lapor» hazırlayacaklardı «Afat ne?» Onu şimdi göreceklardı.

Ardından karısı yürümüştü Eset'in.. Bostanın halini görünce yarı ilkel bir çığlık attı.. Bu çığlığı bir daha atacaktı. Ama şimdilik bilmiyordu bunu.

Çavuş'u bostanda görenler İzzet'in eve götürüldüğünü söylediler. «Sen hele eve git. Biz suyu avaya veririk» dediler. Eset ve karısı ters geri ettiler. Fadiş dizlerine vuruyor, ağlıyor, söyleniyordu.

— Sus, dedi Eset. Bizi köylüye yol üstü irbet etme..

Kadın yalandan sustu.

Eve girdiler. İzzet hayatın gölgeliğinde sırtı divara dayalı oturuyordu. Elini yüzünü silmişti karısı. Ama, gömleğini henüz değiştirmemişlerdi. Kanı görünce karı koca irkildiler. Fadiş ulur gibi ağladı. Çelo'nun soyu, sopu, sülâlesi, gelmişi, geleceği iyice bir kalaydan geçti. Eset :

— Götürün de odasına rahat etsin. Çok şükür doktorluk bir yanı yok, dedi. Sonra gürlledi.

— Nerde aceb şimdi Çelo denen kahpe analı.. Nerde şimdi orospu dölü?. Karı!. Getir benim şu lo-verberimil..

Karısı sanki karşısında diz çöktü :

— Ayağını öpeyim dedi. Bir it için elini niye kana boyuyacaksın? Allah verir belâsını.. Verdi de işte..

Çavuşu durgunlaştırdılar..

Köyün gevezeliği yine alabora oldu gün ortasında. Laf ve seyir meraklıları tarlada, bostan işlerini bırakıp köye döndüler. Konuşmalarına bakılırsa Çelo ellerine geçse çiğ çiğ yiyeceklerdi. Aslında hepsi gösteriş, kismete göre yağ yakış idi. Ama ortada bir gerçek vardı ki artık bundan böyle bu köyde kalamazdı. «Deli mi?» diyorlardı. «Bir daha köye ayak basabilir mi? Belkim de şimdi kazanın bir yarı yolunu tutmuştur.

Çavuş karısına seslendi :

— Al yanına Duran'ı. Zöhre Eme denen kenefin evine var. Yatak, yastık ne götürdüyseniz alıp gelin. Başımıza bu belâyı çoğunluk o orospu eskisi açtı. Bir de ağzını arayın.. Gelip gittiği olmuş mu Çelo kâfirinin?...

Fadiş hiç sesini çıkartmadı. Duran ile birlikte evden çıktılar..

Zöhre Eme olanları duymuş. Çelo'dan beter yıkılmıştı. Kader Albaz'ın fışkı karısından ahını aldırımıyordu işte. Bu kader denen zalım da örflüden, varlıklıdan yana mıydı yoksa? Ne yoksası? İşte, düpedüz onlardan yanaydı. Yetmiş yıllık ömründe bir fakir fukaradan yana olduğunu zaten görmemişti. «İrbet olasıca dünya» dedi. Arkasını getiremedi. Fadiş ve oğlu burnunun dibinde bitmişlerdi.

— Olmam diyesice, harp harp kapınasıca Çelo kafirinin ettiklerini duydun mu Eme? dedi Fadiş...

Eme, samranır gibi karşılık verdi :

— Duydum, duydum Fadişim. Duydum da tümünden yıkıldım. Vay kınalı Keziğim vay... Ben bir ona yanarım..

— Ona ne yanacaksın? Herkes başının çaresine bakar.. Biz yatağı yorganı almaya geldik. Kara topraklara yatasıca Çelo kafirine kör tırnağımızı kurban etmek varımış, emme, sebebin gözü kör olsun..

— Aha, toplayın anam, dedi Eme.. Benden önce koşuyordunuz kazaya Çelo için. Bir döğüşünen mi kötü oldu? Çelo etimiz, tırnağımız diyen sizdiniz. Et tırnaktan vazgeçmez diyen sizdiniz. Benim kimse ile uğraşacak halim yok. Canımınan uğraştığım yeter...

Fadiş ne var ne yok topladı. Duran'ın sırtına verdi. Ve söylene söylene Eme'nin dar, küçük avlusunun ucunda kayboldu...

YİRMİ SEKİZ

Izzet'in karısının Kezik'e karşı dili bir karış olmuştu. Kezik'i ev içinde tekletince zehirli diliyle şamarı vuruyordu. «İşte, Çelo dediğin gâvur. Murtad defterine yazılasıca... Gör kanın bir gardaşına ettiğini.. Yanına kâr mı kalır sanar?..»

Kezik ağzını açmadan odasına kaçıyordu. İkinci üzeri Eset Çavuş'un hanesinde meşveret kuruldu. «Yatak yorgan geldi. Bu akşam ilk karanlıkta Kezik de kocası evine dönecek!::» Evet, bu akşamdan tezi yok. Sıcağı sıcağına.. Çavuş karısına :

— Bu akşam her bir şeyin sonunu alacağız, dedi.. Git gelinin ile Albazlara.. Varsın bizim yüzümüz yer olsun. Çavuş çağırttı da Kezik'i aldırды bize, desinler. Kim ne derse desin.. Kim ne bok yerse yesin.. Bu akşam, hemi de ilk akşam, ortalık pus bağlayınca Ke-

zik koca evine dönecek.. Hadi al atkını sırtına karı, gelin sen de.. Hemen yürüyün!...

Izzet acılarını unutmuştu. Gelin içinden çiftetelli oynuyordu. Fadiş yavaşça :

— Kezik'in bir gönlünü yapalım, dedi.

Çavuş köpürdü :

— Kezik'in de, gönlünün de içine sıçtırma beni, diye bağırdı. Ve odasına kapanık Kezik bunları duydu.. Umursamadan güldü. Hayata bağlı bir gülüş değildi bu.. Üzerine bir pazarlık olduğunu anlamıştı. «Şimdi aceb nerde Çelo?» dedi. «Aç sefil mi yazı yabanlarda?» Sonra içini çekti. «Olduğu yeri bilsem de, kuş olup yanına konsam..» Gözlerini yumdu : «Yeniden insan kılığına dönsem. Ben geldim Çelom desem. Niye öyle dalıp gitmişsin?.. Kezik geldi Çelo yanına.. Hani beni kaçırıp ötelerin ötesine götürecektin!. Hani sevilen sevenin kanadı altında ısınırdı.. Niye bana dönüp bakmıyon Çelo? Hemencecik mi soğudun benden?..»

Bir hıçkırık tuttu Kezik'i... Duyulmasın diye iki eliyle ağzını sıkı sıkı kapadı. Sonra yorganın içine soktu başını.. Pınar pınar ağlıyor, kesik kesik kelimeler dökülüyordu dudağından : «Zor ile gönderseler bile kendimi öldürürüm...»

Fadiş biraz çaresiz, gelini ise oynaya güle Albazların evinin yolunu tuttular.

Albaz'ın karısı «Ha şöyle» dedi içinden : «Eşşekler gibi gelecektiniz..» Bir yandan da «Buyur» etti Fadiş'e..

Fadiş :

— Oturamam, dedi. İlk akşam olmadan Albaz Emmi ile bize geleceksiniz. Çavuş öyle söyledi.

Sözü uzatmadı.

— Kalın sağlıcakla...

Geline «Yürü» der gibi baktı. Yürüdüler. Albaz'ın karısı avlu kapısına kadar uğurladı onları..

Olayların bu kerteyi bulduğu saatlerde Çelo, Kezik, Zöhre Eme ötesinde bir içi yanık daha vardı : Bizim Ahmet.. Olanları duyunca o da işi gücü bırakıp köye döndü. Dıvar diplerinden haber toplamağa uğraştı. «Vay, dedi garib Çelebimin başına gelenler?. İş nerden vurdu, nerden çıktı? Başına bir belâ gelmese bari. Aklı varsa köye yanaşmaz. Yok, aklı var, aklı var. Toy kuşu gibi seme sersem durup kurşunu yemez.. Zaten bunlar da öyle bir bokun soyu değiller. Alsalar 'Ah'larını Yusuf'tan alırlardı. İzzet'in onlardan da yediği dayak yanına kâr kaldı. Ulan Çelo, elin dert görmesin. Ne güzel de benzetmişsin..»

Kendine kızdı Ahmet : «Şu son haftalar yapayalnız bıraktım oğlanı. Derdin ne, ağrın ne diye bir gün sormadım. Görüşmemiz bir kuru selâmdan öteye gitmedi. Ben de korkağın bir tekiyim. İçimden pazarlıklı, kalleş...»

Kendisini suçlaması yatıştırdı yüreğini..

Fadiş gelini ile eve dönünce yüksek şûra kuruldu. Üyeler Eset, karısı, günün felaketzedesi oğlu.. Oğlan hem gözdağırı, hem merhamet çağrılığını temsilen şûraya sokulmuştu... Üçü birlikte Kezik'in odasına girdiler. Çavuş gazab ilâhı gibiydi. Ana da acındırma ilâhesi..

Eset, sözü dikten, kısıdan aldı :

— Ev hali, döğüşülür de barışılır da.. Hazırlan!. Hemen koca evine döneceksin. Bu dediğimi yerine getirirsen Çelo irezili kolay kurtarır yakasını. Yoksa?..

Sözünü burada bitirip hırsla odadan çıktı.

Kezik'in yere eğik başı kalkmadı bile.. Sedirde dizüstüne çökmüş, umursamaz bakışlarını taban toprağına dikmişti. Ne bedeni kımıldıyor, ne de başını oynatıyordu.

Ağasından sonra İzzet aldı sözü :

— Bizim namusumuz, senin namusun, bizim şerefimiz senin şerefine ise döneceksin, dedi.

Yine kılı kıpırdamadı Kezik'in..

Anası «Sen git» der gibi başıyla işaret verdi İzzet'e.. İzzet homurdanarak çıktı : «Senin o güvendiğin dağlara çoktan kar yağdı...»

«Sen benim güvendiğim dağa kurban ol..» diye içinden konuştu Kezik. Yine olduğu gibiydi.

Anası kalktı. Kapıyı iyisinden kapattı. Sonra gelip Kezik'in dizi dibine oturdu. Ana yüreği oyunu bozuyordu. «Bu kız bizim başımıza bir acı açacak ki, fer-yat figan mahşere dek.» Birden gözyaşları boşandı Fadiş'in. Ağlıyordu. Hemi de tüm bir yüreğinin soluğu ile. Ellerini bütün duygu sıcaklığı ile ellerinin içine aldı.

— Kezik'im, dedi. Benim kınalı kuzum. Senin kör tırnağına tüm bir dünyayı kurban ederim. Ayaklarının turabı olurum. Gel, kara yazılı ananın olmam diyesi-ce hatırını kırma... Dön kocanın evine!. Benim mura-dı koynunda kalmış yavrum!. Anan senin kölen.. Dön kocanın evine!..

Kezik kıpırdadı. Bu kez de ellerini tutan anasının soğuk ellerini o aldı avuçlarının içine.

Gün aşıyor, bir pembe ışık pencere camlarıyla oynuyor, tepelerden aşağı koyu bir gölge köye doğru yaklaşıyordu.

Birbiriyle hırlaşan üç beş köpeğin sesi doldu kulaklarına..

Kezik biraz daha sıktı hıçkır hıçkır ağlayan anasının ellerini.. Sonra tutup onu kaldırdı. Gözyaşı ne zaman kurumuştur? Bilmiyordu. Ama anası ağlıyordu. Hiç de bilmediği, aklından geçirmediği bir soğukkanlılık sarmıştı içini :

— Anam!. Kulu kölesi olduğum anam!. Tatlı canını üzme benim için. Ağam böyle istedi, gardaşım böyle istedi, sen böyle istiyorsun. Ben de Albazlara dönüyorum. Hemi de şimdi.. Hemi de böyle.. Hülliyatım sende kalsın!..

Tepe tırnak teselliye muhtaç Kezik şimdi anasını avutmaya çalışıyordu. Çare etmiyordu avutması.. Anası ağlıyor, ağlıyordu.

Ellerini bıraktı anasının. Hiçbir şey yokmuş gibi sofaya çıktı. Ağbeysinin karısının kapı önünden kaçtığını gördü. İçeriye dinliyordu Emet.. Gözlerinin içine bir avuç alay doldu Kezik'in :

— İyice dinledin mi? dedi. Ben gidiyorum. Sen de ellerine kına yak!

Gelin homurdana homurdana uzaklaştı.

Anası yetişmişti Kezik'in peşinden. Hayata çıkmadan tuttu.

— Nereye gurbanım? dedi.

— Ağamın yanına...

Sonra vazgeçmiş gibi geri döndü. Odasına girdi. Atkısını aldı. Başına geçirdi. Bu cahilliği içinde bir ay değil bir yıl prova yapsa böylesine güzelinden rolünü oynayamazdı... Garib Kezik!. Ne prova bilirdi ne de rol. Kaderi bilmeden, istemeden bu sahneye itmişti onu..

Atkısı ile güzel yüzünü gözlerine kadar küçültmüştü. İlk akşamın toprağa indirdiği siyahtan daha siyahtı gözleri.

Anasının durdurmak isteğine aldırmadı. Hayata çıktı. Köşede ağası oturuyordu. Saygı ile yaklaştı :

— Ver elini öpeyim ağam, dedi.

Eset elini vermedi. Telaşlandı ve toparlandı :

— Hele otur, yavrum! diye kekeledi.

Peşinde olan anasına döndü. Dimdikti. Bugüne bugün hiç de bu kadar boylu poslu olduğunu farke-dememişlerdi. Anası yeni kapadığı göz çeşmesinin musluğunu yeniden açtı.

— İti, köpeği olduğum Kezik'im. Acelene ne? Otur kurbanları olduğum, dedi.

— Sen de mi elini vermiyon bana? diye söylen-di Kezik.

— Elim batsın, ben batayım. Otur şöyle!. İstersen hiç gitme, diyebildi.

Sonra evi ölü çıkmış bir ev ağıdına buladı...

YİRMİ DOKUZ

Yaratıklar içinde ara yere ses de karışırsa insan ağıtından daha çok can sıkan, nefret ettiren bir ağlama şekli yoktur. Yaratıkların tümü özenseler bile insanlar gibi çirkin ağlayamazlar. Bundan ıstırablı bir yüreğin sessiz ve durgun döktüğü gözyaşlarını kastetmek istemiyorum. Öylesini de cümle yaratık bir araya gelse yine de beceremez..

Fadiş çok çirkin ağlıyordu. Ulumadan kötü. Kezik'in ayakları gerindi ve anasının da elini öpmeden kapıya doğru yürüdü. Tutmak isteyen ağasını, anasını, küçük kardeşini itti. Korkudan hiçbiri kucaklayıp geri çekemediler.

Avlu kapısını yavaşça araladı. Ve karşısında saygıdeğer kayınpederi ile kayınvalidesini gördü. Onlar da alıklaşıp, bakakaldılar. Evden ayrıldığı güne dek her ikisine de sessiz konuşan, gelinlik yapan Kezik'in her yöne dağılan sesi duyuldu,

— Ben geliyordum zaten.

Sonra onları da aralayıp yürüdü. Dar bir iki so-
kağı geçti. Koca evine gelmişti. Gerisinden, peşinden
gelenlerin farkında olmadı bile. Ya da umursamadı.
Kapıyı itti. Açıktı. Rahatlıkla avluyu geçti. Dıvar dip-
lerine bağlanmış hayvanlar gevişlerini bozmadan göz-
ucu gelen hayâlete baktılar ve tanıdılar. Eli cömert,
merhametli Kezik'ti bu..

İçeride ışık yanıyordu. Haydar evdeydi. Sofa ka-
pısını araladı. Bir peykede oturan Haydar'ı gördü.

— Bak geldim, dedi gülümseyerek.

Haydar afalladı. Kezik :

— Yak odanın ışığını, dedi.

Bu aralık sofayı peşinden gelenler doldurdular.

Kezik ışığı kaptığı gibi odasına fırladı. Sofadakiler
alaca karanlıkla kalıverdiler. Bir ses doldu kulakları-
na.. Kezik kapıyı arkasından kitliyordu...

Alık alık baktılar birbirlerinin başlarına. Diğer
odadan ışık gelip ortalık şöyle böyle aydınlanınca
pörsüyüverdiler ve oldukları yerlere oturdular.

Eset, karısı, oğlu Duran, Albaz, karısı.. Haydar..
Ne halt edeceklerini şaşırıp bir süre sustular..

Albaz Çavuş'a bir hazır cuvara verdi. Çakmağı-
nı ateşledi. Hiç biri söze başlamak gücünü içinde bu-
lamıyordu.

Biraz sonra Fadiş kapıya yaklaşıp :

— Kezik, diye inledi.

Karşılık alamadı. Bu kez sessiz, iğne iplik yaş
döktü.

Karısına :

— Çay hazırla, dedi Albaz.

Kimsenin içecek hali yoktu. Ama ses çıkaracak
halleri de yoktu.

«Tüm bir işi bokladık» diye içinden konuştu Eset..

«Boyun devrilsin» der gibi kocasına baktı Fadiş.

«Çok şükür ayağı ile geldi» dedi Albaz'ın karısı kendi kendine...

«Hayra alâmet değil bu geliş» diye düşündü Albaz.

On beşindeki Duran : «Bunların hepsinin ağzının tavanına sıçmalıyım. Alıp bacımı gerisin geri eve götürmeliyim» gibisinden mırıldandı.

Fadişi nedâmet duygusu boğuyordu. Yeniden kapıya yanaştı :

— Keziik, diye bağırdı. Haydi istersen bugün eve gidek de yarın, öbürüsü gün gelirsin kocanın evine...

Kezik'in sesi sofayı doldurdu :

— Ben geldim geleceğim yere. Geri de döneceklerden değilim. Varın gidin evinize!..

Albaz'ın, karısının yüreği ferahladı. Haydar bir daha şaşkınlaştı. Eset, karısı donakaldılar.

Uzun «i» li bir «Gidiin» le ses yenilendi.

— Ben geldim geleceğim yere.. Siz gidip rahatınıza bakın...

Herkesin yüzünde bir çaresizlik okunuyordu. Susuyorlardı. Anası korkuyordu. «Bu kız başına bir şeyler açar» diye yüreği titriyordu. Şaşkın şaşkın birbirlerine baktılar. Gecenin koynundan bir köpek uluması geldi. Bir hoş oldu Fadiş. Gözleri büyüdü. Yeniden oda kapısına başını yapıştırıp, sızlanırcasına içeriye seslendi.

— Keziik, istersen şimdi geri gidek de bir iki gün sonra yeniden dönersin kocanın evine...

Yine aynı sözler doldu ortalığa.

— Siz gidin. Ben geldim geleceğim yere...

Fadiş ağlamaklı oldu. Hiç kimseyi umursamaz hâlde bağırdı :

— Bu kızı ben böyle bırakıp gidemem. Kapısı

önünde sabaha dek beklerim. Çavuş sen dön Duran ile eve...

Eset de burnundan soluyordu. «Acele ettik» dedi. «Bokun büyüğünü yedik» dedi.. «Karı haklı» dedi içinden. Sonra birden hışımla kalktı :

— Eyvallah Albaz Kâ. Kezik'in emaneti cümle-nize..

Ve yürüdü. Fadiş kaldı..

Çelo karanlığın iyice inmesini bekledi. Güneşin son ışıkları meşe dallarıyla son kez oynadı. Gölge-ler koyulaştı. Bülbüller akşam konserlerini bitirmiş gibiydiler. İshak kuşlarının teklemekten sesleri duyul-du. Çelo kalktı. Bir çırpıda koruluğu tüketti. Kel bayır, yazı yaban yamaçlara düştü. Tepelerden gidiyordu. Köye üstten inecek, kaşla göz arası Eme'nin eve da-lacaktı. İyi karanlık vardı ortada. Yer yer tökezliyordu. Bir karaltı geçti biraz ötesinden. Kalbi «Küt, küt» at-tı. Kendini topladı. Bir tilki sıvışıyordu ilersinden. İki küçük ampul gibi parlıyordu gözleri.

İn cin yoktu ortalarda köye girerken. Yalandan üç beş köpek havlıyordu. Bu aralık bir itin çirkin, ağır ve uzun uluması kulağına doldu. Ürperdi. «Allah ha-yırlara tebdil etsin» diye mırıldandı.

Üç beş aralığı divar diplerinden geçti. Alçak, ker-piç avlu divarından atladı. Zöhre Eme'nin ışığı yanmı-yordu. «Şimdiye çoktan yatmıştır» dedi. Hava hâlâ serinlememişti. Hızlı geldiğinden iyisinden terlemişti. Eme'nin yattığı odanın iki kanatlı dar, küçük pencere-sine yaklaştı. Bir kanadı açıktı pencerenin. Sevindi ve «Emeee!..» diye yavaştan üç beş kez seslendi. Eme'nin yorganının hafifçe oynadığını görür gibi oldu. Gö-

z  karanlıĝa alişmıştı.. Eme yataĝının içinde aĝır aĝır doĝruldu.

— Kim o? dedi pencereye doĝru yavaşça..

— Ben, ben Eme..  elo,  elo...

Kadın bir şeyler mırıldandı. Kalktı. Iřıĝı yakmak-sızın yürüdü. Sofa kapısına geldi.. Fısıldar gibi :

—  elo,  elo, dedi.

— Benim Eme benim..

Kapı açıldı.  elo girdi. Arkadaki tahta sürgüyü ileri doĝru itti.

— Iřıĝı yaksana Eme!

Eme'nin gölgesi yürüdü. Karanlıkta kolaylıkla idare lambasını bulup döndü.

— Gir, dedi  elo'ya. şu karanlık, penceresiz ki-lere gir. Iřıĝı orada yakıp kapısını  rteceĝim. Diyecek-lerim çok.

Girdiler. Eme iřıĝı yaktı. Keder doluydu yüzü.  elo da hafiften titriyordu.   emeldi. Eme ise karşısı-na kuru topraĝa oturdu. Ve anlattı olanları...

— Eme, sen hiç gam yeme, dedi. Ben kuru top-raklarda da çok, hem de pek çok yattım. Yataklarının, yorganlarının içine köpek sı sın. Sen onları götürdük-lerine bakma da, bununla ne demek istediklerini hesa-ba kat.. Biz ipi kırdık diyor, bunlar. Bunun arkası ge-lir gayrik. Bu iş burda bitmez. Kezik'i de elden gitmiş bil.. Bir de o boku yeyip kızı Haydar'a d n geri et-tirirlerse anam avradım olsun. Emmim denecek d r-z y  haklarım..

— Ben de korkarım  elo. Ben de korkarım. Fa-diş'in bakışı  rk tt  beni. I lerinden bir pazarlıkları vara benziyor..

 elo ile Eme dar, küçük, alaca aydınlık kilerde

bunları konuşurken Kezik de kapandığı odada : «Gidiin! Siz gidin. Ben geldiğim yere geldim,» diyor, anası da «Bu kızı ben böyle bırakıp gidemem. Kapısı önünde sabaha dek beklerim» diye sızlanıyordu.

Eme, Çelo'ya iyice yaklaştı :

— Ahiretliğimin kuzusu, dedi. Kader seni iyisinden sınıyor. Kara yazın bir türlü aklığa dönmedi. Başına ne gelirse kuldan geliyor emme, Mevlâ'nın şimdilik istediği bu. Bir gün tersine döner yazın inşaallah. Kulun kısmetine düşen sabır.. Sabrile koruk helva olmuş. Aklına bir şey gelmesin Çelom, emme sen bu yakınlarda, bu köyde barınamassın. Başına bir iş açar bu milcan milleti.. Şu ara soğuyuncaya kadar geç koy git buralardan. Kezik dönmez. «Asarım kendimi de gitmem» diyor. Kızın laflarından yılğınlar. Anası üstüne titriyor. Fadiş Kezik için kimseye boyun vermez. Şu sular bir durulsun. İşi uzatırlarsa Kezik'i alıp kaçırırsın. Elim kana bulansa da ben de seninle birlik olurum. Kızı hazırlarım.

Çelo kederli kederli söylendi :

— Lafım burdan ırak Eme, o boku ben vaktinde yiyecektim. Şimdi deveyi kuyruğundan döndürmek gerek. Kayalıkta çift sürmek gibi bir iş..

Sonra sesi güçlendi :

— Yarın burada gizleniyim ben. Sen sağı solu bir kolaçan et, kulak kabart dört bir yöne.. Sonra akşamın ilk karanlığında çeker başımı giderim. Emme hiç bir şeyi yanlarına kâr bırakmamak gavli şartıyla..

Eme, bir eski çul ile kendi yorganını getirdi Çelo için kilere.

— Ne yapalım? dedi. Bir aksilik olur da ön camlardan görürler diye buraya seriyorum yorganını. Hep iyiliğin için kadersiz Çelom...

OTUZ

Bugün de hava sıcak olacağı benziyordu. İlk ışıkla birlikte ortalık ısınıverdi birden.. Zaten aşağı yel — ters yel — esiyordu. Hamam aralığının sıcaklığı gibi vuruyordu. Köylü hiç mi hiç sevmezdi bu ters yeli. Ekin için kara haberin kendisiydi bu yel. Toprağı yalar geçer ve yüzeyde bir gram ıslaklık bırakmazdı. Bir de başağı nişastada yakalarsa her bir şeyi eline sağlık ederdi. Köylü korkardı bu yelden. Kara bulutlar gibi bir türlü gazab ilâhıydı. Hele hükmünü üç beş gün sürdürürse yeşil ekini sapsarı edip geçerdi.

Bu yüzden er saatte kalkmış köylülerin yüzleri çizgili, bakışları kederli ve donuktu.

Eset çavuş yarı uykulu, düşünceli geçirdiği gece-
nin sabahı hayata çıkarken küçük oğlu Duran'ı uyarttı :

— Kalk!. dedi. Git, şu anana bir bak. Kezik ne

yapmış? Uyumuş mu bari? Onu öğren. Eğer biraz yatışmış ise anan bostana gelsin. Geri kalanları kurtaralım bari..

Duran giyindi ve fırladı. Eset gelininin getirdiği çorbadan üç beş kaşık aldı. Yürüdü..

Eme, kilerin kapısını araladı. Çelo, yorganın içine kıvrılmış, mışıl mışıl uyuyordu. «Dokanmayayım» dedi. «Garib yorgun. Uyusun. Üstünden kapıyı kitler giderim..»

Önüne boklu peştemalı doladı. Sofa kapısının kilidini astı. Kırpık gözlerle başını uzatmış gün ışığına baktı. Beli yarı bükük sokağa çıktı. Sağdan soldan tekleme olsa da kadınlar önüne kattıkları hayvanları sığırın toplandığı yere doğru sürüyorlardı. Ağır adımlarla peşlerine takıldı. Herkes geçmeliydi. En sonunda ve hayvanların arkasında kendisi.. Ağırdan aldı adımlarını.

Albaz'ın karısı da hayvanları sığıra katmak için evden çıktı. Ama, hayvanları kendi hallerine bırakmış, çevirdiği, karşılaştığı kadınları durduruyor, kucaklar gibi yaklaşıyor, bir şeyler söylüyordu. Gözlerinin içi gülüyordu. «Kezik döndü anam. Hemi de anası, babası, gardaşı eve kadar. Biz gitmeden..»

Kadınlar da «göz aydın» ediyor, enine boyuna haber almaya çalışıyorlardı. Yeniden söz çıkmıştı hepsine. En iyi türkü kırk gün söylenirdi. Olsun. Kırk gün, kırk gündü. Allah o zamana kadar boş duracak değildi ya...

Birkaç hayvan gerinip sıçtılar. Eme de hemen onları avuçlayıp peştemalına attı. Albaz'ın evi önünde karıların «Albaz'ın kenef» ile bir şeyler konuştuğunu gördü. İyisinden pirelendi. Duruverdi. Kadınların bu yöne gelmesini beklemek için bir divara sırtını verip çömeldi.

İki kadın konuşa konuşa önünden geçiyorlardı. «Gıız, Hacce, neydi Albaz'ın garısıyla konuştuqlarınız?» diyemeden karıların ikisi birden konuştu.

— Zöhre Eme, duydun mu?

— Anam neyi?

— Kezik'in Haydar'a döndüğünü.. Hemi de Ağası, Anası, Gardaşı, elleriyle alıp getirmişler...

— Ne zaman?

— Dün akşam Eme.. İlk karanlıkta...

Eme, elinde olmaksızın ayağa kalkmış, ellerinin titremesi artmış, gözleri büyümüş, yüzü sapsarı kesilmişti..

Kadınlar yürüdüler. Eme, Albaz'ın evinin önüne baktı. Karısı önüne gelen her kadını çeviriyor, harareti harareti bir şeyler söylüyordu.

— Zöhre Eme, duydun mu?

— Anam neyi?

— Kezik'in Haydar'a döndüğünü...

— Ne zaman?

— Dün akşam Eme.. Hemi de Ağası, Anası, Gardaşı elleriyle alıp getirmişler...

Bu sözler uzun uzun uğuldadı Eme'nin kulağında. Peştemalı tutan elleri birden yanlarına düştü. Birkaç parça hayvan pisliği peşpeşe toprağa düştü. Deli gibi evine doğru fırladı. Hiç kimseyi görmemezcelikten geldi. Boğulur gibiydi. «Vay orospu Albaz'ın karısı vay!. Bir de bana nisbet sabah ucu tellâl başı olmuş. Vay, kalıbının hayrını görmeyesice Eset gâvuru vay!. Vay fışkı Fadiş vay! Aha, ben şimdi Çelo'yu uyandırıyorum. Hiç yoksa bir yüzünüze tükürüp çıksın yola...»

Söylene söylene kapının asma kilidini açtı. Sofaya girdi. Kapıyı bile kapamadan bağırdı :

— Kalk Çelo, kalk!. Yatacak gün mü? Yatacak vakit mi? Duy da öl, kal!. Kezik'i Haydar'a döndür-

müşler. Hemi de irezil babası, fıskı anası, olmam di-
yesice gardaşı... Üçü birlikte, elleriyle götürmüşler...

Dünün büyük boğuşması, gün boyu heyecanın
verdiği yorgunluk Çelo'yu ağır bir uykuya düşürmüş-
tü. Kapıdan giren avuç içi aydınlıkta gözlerini kırpış-
tırdı. «Rüya mı görüyorum acep?» diye mırıldandı.

Eme, bağıırıyordu :

— Kalk, kalk hiç yoksa suratlarına tükür de öyle
git!.

Çelo gerneşerek doğruldu. Yüzünde kararlı kişi-
lerin deyimi dolaşıyordu. Son derece soğukkanlı gö-
züküyordu. Şalvarı ayağında yatmıştı zaten. Kalktı
Ceketini giydi. Şapkasını başına geçirdi.

— Bir tas su Eme, dedi.

Tek avuç suyu yüzüne vurdu. Yalandan yenleri
ile kuruladı yüzünü. Sofadaki kuru sedirin altına sak-
ladığı kamasını koyun cebine yerleştirdi. Dibi delik
lastik ayakkabısını ayağına taktı. Gülüyor gibiydi. Bir
köşeye yıkılmış gibi çöken ve durmaksızın söylenen
Zöhre Eme'nin yanına geldi.

— Ver elini Eme, dedi. Ver elini Eme öpeyim.
Çok hakkın var üstümde. Hakkını helâl et. Bizim Ah-
met'e de selâmımı söyle görünce..

Birden fırladı. Eme ardından :

— Ayağını öpeyim Çelom!. Aman şeytana uyma,
diye bağırdı..

Çelo dün akşam geldiği yönden tepeye çıktı.
Kimsecikler yoktu yanda, yörede.. Zaten kel bayırdı
buralar. Kıl ucu ot olur, o da temmuza «merhaba»
diyemeden sararır, kurur, kavrulur giderdi..

İkinci tepenin doruğunu buldu. Buradan vadide-
ki tarlaların çoğu ayna gibi görünürdü. Hele, Eset'in
bostanı. Dün İzzet ile har vurup, harman savurdıkları
bostan..

Emmisini tek başına gördü. bostanda.. Elinde kürek vardı. Besbelli arta kalan karıkların kıyılarını onarıyordu.

«Tam» dedi Çelo. «İstediğimi, elimle koymuş gibi buldum. Şimdi Allah ya ona verecek ya bana.. Üstünde tabancası varsa ahım kıyamete kalır. Yoksa düzrü kalleşliğinin mükâfatını alır..»

Tepeden dikine inemezdi. Geriye kaydı. Üçüncü tepenin aralığından vadiye doğru kaydı.. Sağa, sola göz kulak ileriye gidiyordu. Incenin Osman'ın gayfesi geldi yine aklına... Ne öğrenmişse bu gayfede öğrenmişti. Hakimi, hekimi, gitallik'i, mapusaneyi, tabancayı, kamayı, yatanı, kalkanı, öleni, öldüreni.. Kama nereden vurulursa iflâh bırakmaz? Bunu da biliyordu... Kezik'e yalandan sitem etti. «Sürüklenir de yine gitmezdim..» diye söylendi. «Allah bilir kıza ne zulüm yaptılar? Yook-Kezik ırazılığıyla dünyada gitmez...»

Vadiye inmişti. Sağda solda bostanlarıyla uğraşan köylülerden sakladı kendini. Aşağı düşmüştü. Birkaç yüz metre yukarı kayması gerekiyordu. Bedeni rahattı, yüreği ferahtı. Kimselere görünmeden bostana yaklaştı. Yaşlı bir söğüt ağacının gölgesine sığınarak Emmisini süzdü. Dalgın dalgın çalışıyor, tepeden de gördüğü gibi bozulan karıkları düzenliyordu. Ceketini dere kıyısı çayırılığa atmıştı. Üstünde tabancaya benzer bir şey gözükmüyordu. Ama elinde kürek vardı. Kürek, kullanmasını bilen elinde kamadan tehlikeli bir silah olurdu. Yavaşça gerisinden yanaşıp kamayı sırtına saplamak istemiyordu. «Arkadan vurmuş kalleş» dedirtmiyecekti kendine. Böyle bir halt ederse tüm bir köylü, tüm bir duyan nefret ederdi kendinde... Hemi de üç beş bir şeyler söylemeliydi. Ama ne söyleyecekti? Yeni geliyordu bu soru aklına? «Hele bir yüz yüze gelelim» dedi içinden. Dört göz olmuştu,

sekiz göz olmuştu.. Saniye içinde her bir yönü kolaçan edip başını Eset'e çeviriyordu.

Eset, elindeki küreği bıraktı. Üç beş adım ötedeki kuruluğa gelip çöktü. Artık yazı yabanda «kalıpcuvarası» içiyordu. Usanmıştı yelin tütününü savurmasından.

Çelo koynundaki kamayı kınından çıkarttı Sivri ucuyla sol elinin parmakları oynastılar. Ve birden Emmisinin karşısına dikildi. Omuz hizası kaldırdığı kamanın çeliği güneş ışığı ile oynayıyordu.

Eset neye uğradığını şaşırmıştı. Saniyenin onda biri ölçüsünde «Aceb, düş mü görüyorum?» diye düşündü ve ayağa fırladı. Gözleri çukurlarından fırlamıştı. İlkellikten kalmış, ulumalı sesler çıkardı. Yalnız şu sözleri duyabildi : «Deyyus Emmi!. Yaptığını yanına kâr bırakmam, demedim mi? Al öyleyse!..»

Eset, kalp boşluğuna saplanan iki kama darbesiyle yıkıldı. «Of, yandım» sesi dağıldı etrafa.

Çelo hızla dereye kaydı ve suyun geldiği yönde hızla ilerledi. Kamasını kınına yerleştirmişti. Sırt boşluğundan aşağı doğru, alından yüzüne doğru burun yanak boşluğu arasından sel gibi ter akıyordu. Kimse-nin görmeyeceğini bildiği yerlerde koşuyor, bağ bostan, adam gördüğü yerlerde adi adıma bozuyordu işi. Kimse haber almadan, kimse peşine düşmeden Topçunun koruluğu bulmalıydı. Sonrası kolaydı. Dere kıyısı köyü çıkmak üzere iken çift süren bir köylüsü gördü.

— Nereye böyle Çelo? dedi Sülüğün oğlu.

— Yukarı bent'e.. Balık avına..

— Oğlum boşuna zahmet. Bu er saatte balıklar kovalarından çıkmazlar.. İcicik şöyle gün yukarı yürüsün..

— Beklerim, dedi Çelo. Ve yürüdü..

Sülûkzade, bir süre kendi kendine konuştu..

Çelo köy sınırını çıktı. Dere boyu yürümek zordu. Ayakları şalvarı, suya, çamura bulanmıştı. Bir tepenin kuru vadisine vurdu kendini. İyisinden gözden kaybolmuştu. «Deyyus takımı öldü» diye mırıldandı. Incenin Osman'ın gayfesinde bir gıtalık hikayesi dinlemişti. Maho bir yandan çayını yudumluyor, bir yandan kendini dinleyenlere : «Kamayı tam kalbinin üstüne saplamış.. Herifin bir vuruşu yetmiş.. Kevşe gelen doktor demiş ki : Kalbe gelen damarlara rastlamış kama. Helbette bir vuruş yeter...»

«Ben iki vurdum. İki defa gitti rafazı...»

Ters yel alaf gibi değişiyordu. Tüm bedeni vıcık vıcık çıktı. Ciğeri yanıyordu susuzluktan... Sağ sol toprakta bir çisenti aradı. Yoktu. Tepeyi aştı. Topçunun kuru gözükmüştü. Yılan gibi kaydı koruluğa.. Dün de bu saatlerde Keklikali'nin koruluğundaydı.. Sıklıkta bir meşenin bedenine sırtını verdi. Ayaklarını uzattı. Birden gevşedi. Ölüm, yeniden gözünde mercimek kadar küçüldü. Dudağına inen tuzlu ter sularını emiyor, dudağını ısıırıyordu acıtırcasına.. «Dimek Abi, hükümeta başvurulursa bu iş olur. Bana bir atalık, bir babalık etsen de kurtarsan malımı mülkünü el ellerinden.. İki dünyada da duacın olurum.. Arazi pek zorluydu Abi.. İki dene bağ vardı. Biri benim olsa yeter. Bir evleki benim olsa yeter.. Sözüm sana göre değil kurtulurum el kapılarından. Damım olur.. Allah bir helâl süt emmiş nasib eder. Dimek Abi; hükümeta baş vursak bu iş olur? Bana bir atalık, bir babalık etsen de kurtarsan malımı mülkümü el ellerinden...»

Sigara içmediği için hayıflandı. Şimdi bir «cuvara» savursaydı, ferahlardı belki... İş nereden vurmuş, nereden çıkmıştı? Ne umutlarla ayrılmıştı Abisinin ya-

nından? Ve son dönüp dolaşıp, gelip nereyi bulmuştu?..

Kaderin ecdadına iyi bir küfür savurdu. Biraz kendini toparladı. Sonra yeniden duygularının bozguna uğradı. En kötüsü Kezik'i hayallemeden başka bir umut kalmamıştı elinde. «On beş yirmi yıl arası bir şey verirler» dedi. Bunu da Incenin oğlunun hizmetinde öğrenmişti. «Üstüme geldi. Ben konuşmak için, meşveret için varmışım yanına. Bana küfretti. Küreği çekip yürüdü. Can havli bu. Ben de kamamı çektim korkutmak için. Daha da sıkıladı.. Kamamın nereye battığını bilmiyorum bile... Ben yalandan yaralandı sandım» dedi, kendi kendine... «Ceza hafifler, belki de beş sekiz yılınan kurtarırım yakamı...»

Kendini kandırmaya gücü yetmedi : «Ben ölüme 'vız' dedim. On beş yirmi yılınan kurtardım.» Şu olmam diyesice Incenin Osman'ın gayfe yine çengelini taktı Çelo'nun beynine.. Genç yaşında mapusa düşenin on yedi, on sekizlik birinin başına gelenleri anlatıyorlardı.. «Oğlancağız ilk kez 'geçmiş olsun, Allah tez günde kurtarsın..' dilekleriyle karşılanmış. Çay, kahve, ikram bol.. İçinden 'Ulan' demiş. 'Dünyada da ne iyi adamlar varmış meğersem..' Sonra mahmuzları çıkmışlar, dam gediklileri her gün hal hatır sormaya başlamışlar. İkram gırla.. Bir zaman da böyle geçmiş.. Bir gün helâya giderken peşinden gediklilerden biri gelmiş. Yavrucak daha kapıyı kapayamadan içeri dalmış. Kalmışlar bir tek helâda... 'Bağırırım' demiş. Irz düşmanı da şişin sivri ucunu göstermiş. 'Bağırırsan şu şişi göbeğinin ortasına yersin. Dön gerini..' Oğlan beş sekiz yıl karılık etmiş azıllara.. Laf tutmuş taaa köyüne kadar gelmiş. Damdan çıkınca geleceği yer köyü.. Herkes kışını dönmüş, bir 'merhaba' diyen ol-

mamış.. Garib, bir gece kimseden habersiz köyden çıkmış. Gidiş o gidiş...»

Çelo'nun susuzluktan dudakları çatlamıştı. Yüreğinin ortası yanıyordu. «Su» diye inledi. Açlığı vız geliyordu ama susuzluğa dayanamayacaktı.

Yine Incenin oğlunun kayfesinde konuşuyorlardı:

«Hazreti Üsün efendimiz, çocukların 'su, su' diyen feryatlarına dayanamadı. Birkaç kişi, birkaç su tulumu aldılar yanlarına.. Kerbelâ çölündeki ırmağa yaklaştı. Yezidiler zaten gözetliyorlardı. Mübarek ırmağa geldi. O da susuzdu. Iрмаğa eğildi. Kâfir Yezididen biri mübarek boynuna kılıcını indirdi. Sonra da sevgili başıyla top oynadılar. Bir mübarek hoca öyle dedi : Bu top oynu gâvur işi, Yezidi işi... Oynayan da, bakan da günâha girer...»

Kelle pahasına da olsa Çelo suyu arayıp bulacaktı. Korunun bir yamacında bir çoban kırk elli kadar siyah, kıl keçi otlatıyordu. Ona doğru yürüdü. Çobana yaklaştı. Selâm'ı çökertti. O da gençten biri. Saf saf bakan bir garib.

— Gardaş, dedi, yakında bir eşme yok mu?

Çoban :

— Şu önümüzdeki sırtı aş! Hemen burnunun dibinde biter su, dedi.

— İcicik ekmeğin var mı?

Çobancağz Çelo'nun sert yüzünden çekindi.

— Bana yetmez ya ekmeğimin bir topağını sana vereyim.

Bir parça yufka çıkarttı çoban torbasından.

Çelo :

— Sağolasın, eyvallah dedi ve ekmeği alarak yamacı tırmandı.

Korkusu boştu. Kimsecikler bulamazdı onu. Düşse düşse bir lzzet düşerdi peşine. Oysa olayı haber

alınca zor güç bela tarlaya, olay yerine gelebilmişti. Eset'in gayri bir yakını da yürekten «ah, vah» derdi ama Çelo'nun peşine düşüp, onu bulup kurşun yağmuruna tutmazdı.. Buralarda uzun boylu kan davası da olmazdı. Bir kalabalık döğüş olsa bile orada olan olur, yaralanan yaralanır, ölen ölür, damı boylayan boylar, sonra da mahkemenin kararına, cezasına bırakılırdı her bir şey...

Çelo eşmeyi buldu. Pers olur gibi kapandı suya.. Burnunun bir bölümü, zaman zaman alnının tümü eşmeye bata bata ve kana kana içti. Elini yüzünü yıkadı serin suyla.. Sonra yine sıklık bir meşelik bölümüne gitti. Koyu gölgeye sığınıp çobanın verdiği ekmeği lokmaladı. Soğukkanlılığı ve akıyla arası düzeldi. «Doğruca» dedi «Cenderme karakoluna. Kaçmak bir fayda vermez. 'Emmimi yaraladım. Aha gamam' der, çavuşun masasına bırakırım. Ondan sonrası yazımız ne ise...»

Yalandan biraz uzandı. Rahat edemedi. «Olur ya» dedi. «Peşime düşerler. Aksilik bu ya koruya dalarlar, çobana rastlarlar. 'Şöyle şöyle birini gördün mü?', 'Yaa, gördüm. Eşmeyi sordu, bir bölük ekmek istedi..'» Kalktı. Dirliksizlik içinde yürüdü. Koruluğu çıktı. Kasabaya giden bir ikinci yolu buldu. Dere kıyılarında oyalandı. Ortalığa alacalık çökünce gücünü ayaklarına bıraktı. İki yolun kavşağına yaklaşırken diğer yoldan kasabaya doğru bir jeep geçti. Çelo'yu gören olmadı. Işık yalnızca yolu yalıyordu..

Çelo gadasız belâsız kasabaya girdi. Teklemeden kimseler kalmıştı ortalarda. Kahveler kapanıyordu. Bir aşçı dükkanı aradı Çelo. Açtı işte. Bu kez de açlık susuzluk gibi üstüne geliyordu. Çaresiz karakolu aradı. Gösterdiler. Daha üç hafta önce Emmisiyle karşılaştığı, muhtarla birlikte meşveret ettikleri yere ne

kadar da yakındı.. Düşünmek istemedi geçmişleri.. Karakolun önünde tüfekli bir jandarma eri nöbet tutuyordu. Sirtını kapı divarına dayamıştı. Dalgın, yorgun görünüyordu. Çelo ere :

— Başefendiyi görmek istiyorum, dedi.

— Ne yapacaksın? dedi nöbetçi.

— Teslim olmaya geldim de onun için..

— Ne halt karıştırdın? diye yeniden sordu er.

— Elimden bir kaza çıktı. Birini yaraladım.

— Yoksa emmisini öldüren sen misin?

Çelo :

— Ben kimseyi öldürmedim.

Nöbetçi dar koridordan merdivene doğru seslendi :

— Necip! Biri geldi. Şunu çavuşumun yanına çıkart!

Üst kattan bir er göründü ve Çelo'yu çavuşun odasına soktu.

— Elinden bir kaza çıkmış çavuşum. Teslim olmaya gelmiş, dedi er Necip...

Kırık dökük eşyalı odadaki eski, tahta masada uzatmalı bir çavuş oturuyordu. Çavuşa konuşma fırsatı vermeden koyun cebinden kamasını çıkarttı. Kını içinde çavuşun masasının üstüne yavaşça bıraktı ve başı önüne eğik :

— Ben, dedi Emmimi yaraladım. Hemen yola çıktım teslim olmak için.

— Gündoğdu köyünden değil misin? diye sordu.

— Heye dedi, Çelo...

Uzatmalı sıcaklık dolu bir bakışla :

— Otur oğlum!. dedi.

Çelo köşedeki kanapenin bir ucuna sığındı.

Çavuş telefona sarıldı. Manyeto yaptı :

— Oğlum, dedi. Bana komutanın evini bağla!..

— Sayın Yüzbaşım!. Gündoğdu köyünde emmini öldüren genç, gelip teslim oldu.

—

— Şimdi komutanım. Bir dakika önce...

—

— Baş üstüne komutanım!. Takibe çıkanlar için şimdi bucak karakoluna telefon ederim.

—

— Sağolun yüzbaşım..

Uzatmalı yeniden babacan gözlerle Çelo'ya baktı.

— Karnın aç mı? diye sordu.

— Aç olmaya aç emme, ben ölsün diye vurmadım Emmime.. Kürekle üstüme hücum etti. Ben de kendimi korumak için yalandan batırdım.

Çavuş «olur böyle şeyler» der gibi baktı. Sonra postaya :

— Necip yavrum! Peynir ekmek her ne olursa.. Bul getir.. Çok aç imiş..

Çelo'yu nezarethaneye «buyur» ettiler.

— Su da verin, dedi kır saçlı uzatmalı. Bir velse bulursanız daha iyi olur. Kuru yerlerde perişan olmasın. İyi bir gence benzer. Allah kimsenin başına vermesin..

Eset Çavuş'un Çelo tarafından öldürülüşü yine bir şimşek hızıyla köye, tarlaya, tapana, bağa, bostana dağıldı. İşi kimsenin gözü görür olmadı. Cümlesi bostana üşüştüler. Yakınlarının feryatları gökleri tutuyordu. Bu insanlar ruh altlarında, şuur altlarında ilkel zamanlardan bir şeyler alıp bugüne getirmişlerdi. Bu ne biçim ağlamaktı? Feryat dolu bağırıışlarına garib bir uluma karışıyordu. Ev halkı, yakınları ötesinde bir de ağıtçılar çıkmıştı ortaya. Kadın ağıtçılar..

Çavuş'un üstüne evden getirilen bir yorganı örtmüşlerdi. Görünmüyordu hiç bir tarafı.. Muhtar ve akıllı erikler ceseti olduğu yerden kaldırtmamışlardı. «Şimdi doktor gelecek, savcı gelecek her bir şeyi mahallinde keşşeyeceklerdi. Zaten haber yakın olan bucak karakoluna ulaştırılmıştı. Nerde ise kasabadan gelecekler gelirlerdi.

Ağıtçı kadınlar bir ağızdan mersiye dizmeye başladılar. Çirkin, ulumalı sesleriyle... Köylü ölünün etrafında halka halka idi. Kimi duygulu, kimi donuk.. İçlerinden «Olacağı buydu» diyenler bile vardı. Seyre doyup köye dönen karılardan bazıları «Etti, buldu. Etme kulum bulun. İnleme kulum ölün..» diyorlardı kendi kendilerine.. Dedikleri gibi doktoru, savcısı çabucak bir jeeple geldiler. Zabıt katibi daktiloya asıldı. Doktor raporunu verdi. «İki bıçak darbesiyle ve kalbe inen ana damarların darbe esnasında kesilmesiyle...»

Defnine izin verdiler. Ve yeniden jeep'e atlayarak ilçeye döndüler akşamın ilk karanlığında. Çelo'nun yolu yalayıp gidişine baktığı araba işte buydu.

Kezik ağasının Çelo tarafından öldürüldüğünü duyunca, Albaz'ın evindeydi. Anası da yanında. Her ikisi ve de bütün ev halkı aşağı yukarı geceyi uykusuz geçirmişlerdi. Albaz'ın geveze karısının sabah sığıramal sürenlere yetiştirdiği laf ötesinde evde ağır bir sessizlik vardı. Haber birden eve ulaştı. Bir feryat fırtınası ortalığı sardı. Fadiş bostana fırlarken Haydar'la anası Kezik'i baba evine getirdiler. Kezik sofanın top-rağına yüzüstü kapandı.. Ağlayamıyordu. Perimperi-şan toparlandı. Dizlerini kırdı, sırtını divara dayadı. Öylece kaldı. Kezik ağlama divarını keder hızında çoktan geçmişti.

Gelene, gidene, ağlayana, döğünene alık alık baktı. Ta akşama dek. «Yavrum acıyan yer başka,

acıkan yer başka..» deyip eline lokma sıkıştırmak isteyenleri tersledi. Bu terslemeler eliyle koluyla, surat asıklığı ile oluyordu.

İkinci namazından sonra Eset Çavuş'u toprağın siyah serinliğine bıraktılar.

Yatsıdan sonra da evdeki feryat figan hafifledi.

Köpekler yine teklemekten ürüp durdular...

Ertesi sabah ev yine keder yüküyle uyandı. Yine evi başsağılığına gelenler doldurup taşırdılar. Tepsi tepsisi yemek geliyordu konudan, komşudan, akrabadan, hısımdan, «Anam, içicik sofraya yanaşın! Acıyan yer başka, acıkan yer başka. Yemeyip de ilikten mi düşeceksiniz? Alahtan gelene ne denir?»

Ev halkı yalandan üç beş kaşık sallıyordu ama, Kezik'i bir türlü sofraya kimse yanaştıramıyordu. Sevgili kayınvalidesi dört bir yanında pervane oluyordu. Ama Albaz'ın karısı merhamet üsteciliği yaptıkça Kezik'in o taze yüz teni kırış kırış oluyor, başını divara dayayıp gözlerini kapıyordu.

Çavuş'un mevlût ve helvasında bir boy göz yaşı daha akıtıldı. Acıkan yer, acıyan yerden başka idi. Yeniden çorba bulandı. Bulgur kaynadı.

Ama, Kezik'in durgunluğu bir türlü geçmiyordu. Olaydan bu yana haftasını geçmişti... Kimseye Allah'ın bir tek lafını etmemişti. Dalıp dalıp gidiyordu yalnız. Bir iki kez hocayı davet edip okuttular. Hiç bir şey değişmedi.

Bizim köylerde bir Ortaasya geleneği sürüp giderdi. Koca ölünce evin atası babası, ana olur, kadın ağırlaşır, işten güçten biraz uzak tutulur ve cüm-

İle ev halkı onun ağzının içine bakar, kırmaktan, incitmekten çekinilir, emri «başüstüne» geçerdi. Gel gör ki İzzet bu geleneği hiç umursamaz gözüküyor, sözü kimseye bırakmıyordu. Karısı da ona iyisinden ayak uydurmuştu.

İzzet bir gün anasını bir yana çekti :

— Ana, dedi. Ölen öldü. Kalan kaldı. Bundan sonra bu deriyi biz sürükleyeceğiz... Şu kızına yavaş yavaş söylesen de koca evine dönse! Albaz Emmi de «gelinimizi ne zaman göndereceksiniz?» deyip durur.

— Gız pek durgun İzzetim. İcicik açılsın, ben o zaman elimle götürürüm.

İzzet birden bire parladı ve bağırdı :

— Eşşek gibi dönecek kocasının evine!.

Ve bu sözleri odasının bir peykesine çekilmiş Kezik duydu.

— Yaaa, hemi de eşşek gibi dönecek kocasının evine.. Sarılacak bir umut direği kaldı mı?

İzzet'in karısı hem konuşulanları dinliyor, hem de sofanın lambasını yakıyordu.

Kezik birden sofaya fırladı. Donuk bakışlarla her üçünü süzdü. Gülümsedi :

— Ana, dedi. Doğru söyler abim.. Ben kocama dönmeliyim. Emme önce siz hemen gidin. Üçünüz bir.. «Kezik bir saate kalmaz, Duranının gelecek» deyin. Hülliyyatlarımı da ver ana! Onları da takınayım. Sonra biz Duranının gelirik..

— Ha, şöyle dedi, İzzet. İcicik şöyle yola gel! Ağzın bir Tanrı kelâmı etsin..

Fadiş :

— Sahi mi yavrum? Sahi gidip haber verelim mi? diye yalvarır gibi sızlandı.

— Daha bir gayrisi var mı? diye bağırdı Kezik..

— Bir saatte gelin mi yavrum gardaşınınan?

— Belki de kalmam..

— Senin kurbanın olurum, diye inledi Fadiş. Sonra bir köşeye büzülmüş Duran'a seslendi ,

— Bir yana sıvışıyım deme. Ablaınan birlikte Albaz Kâ'gile geleceksin..

— Olur, ana dedi Duran.

Fadiş, izzet, karısı Albazlara doğru kaydılar. Dünya yeniden yeniyeydi. Hısımlık, akrabalık tazeleniyordu işte...

Onlar gider gitmez Kezik Duran'ı öptü :

— Benim bir tecik gardaşım dedi. Senin turabın olurum. Şu çıkıyı Zöhre Eme'ye götür! Eme de : Bunlar Çelo'nun imiş. Ona verecekmişin.. 'Haydi kurbanları olduğum!..

Duran, söze uydu. Mendilin içinde ne olduğunu bilmiyordu. Oysaki ta küçüklüğünden bu yana alınan kıremiseler, liralar vardı içinde. «Çelo, hapis yerde darda bunda kalmasın..» dedi çocuk çıkınca.. Odasından atkısını aldı. Duran'ın hemen ardından sofa kapısına çıktı.. İlk koyuluk iyisinden köyü kucaklamıştı. Evin önündeki yarım baklava dilimi bahçeye girdi.

Karanlık Kezik'i yutmuştu...

OTUZ BİR

— Kaç tarihinde doğdu senin Eysan?

— Sadullah'ın sulunun göl olduğu sene.. Hemi de o günlere yakın..

— Senin oğlan kaç senesinde esgere gittiği?

— Sadullah'ın sulu tarlasının göl olduğu sene.

— Senin gız ne zaman evlenmişti?

— Sadullah'ın tarlasının göl olduğu sene.

— Particiler cip ile ne vakit gelmişlerdi köye?

— Sadullah'ın göz kökü sulusunun göl olduğu sene...

Bir yirmi yıla yakın öncesi, bu yıl gelenden daha belâlı bir sel köyün altını üstüne getirmişti. Derebo-yu kan çanak olmuştu. Azgın sular ilk kez aşağı ben-di zorladılar. Benden inadı tutmuş olacak ki, bir süre sulara kafa tuttu. Sular da bende göre biraz aşağıda kalan Sadullah'ın tarlasına tepeden saldırdılar. Burgu

gibi oydular toprağı ve de hemencecik sürüklemeye başladılar. On otuz grayder azgın selin beş on dakikada yaptığını üç beş gün içinde yapamazdı. Tarla oyuldukça oyuldu. Oyuk, genişledikçe genişledi. Bu yetmez gibi ardından da bend çökuverdi. Bu kez daha büyük bir hınç ile sular tarlaya yürüdüler. Tarlanın oynamış toprağında yer gök bir oldu..

Selin ardı kesilince dere kıyısına koşan köylüler Sadullah'ın sulusunun yarısında ilâyıklı bir gölün ortaya geldiğini gördüler..

Kimi güldü. Kimi acıdı, Kimi de :

— İyi iyi dedi, böyük balık, böyük gölde olur, derler. Derenin ufak balığından usandık. Bu göl daim kalırsa, çok böyük balıklar olur..

Bunu diyenlerin duaları kabul edildi. Göl kaldı. Dedikleri, istedikleri gibi bir, bir buçuk okkalık balıklar oldu. Her ne kadar benti yeniledilerse de suyun sızmasını önleyemediler.. Ve sızan sular dört beş yüz metre karelik gölü beslediler.

Gölün kıyı tarla yönü iki üç metrelik yar olmuştu. Biteviye de kesek parçaları parçalanıp zaman zaman düşerdi göle.

Kezik, aşığı bağdan gelirken bu göl kıyısı ince yoldan geçmek zorunda kalır. «Aman anam, altımdaki kesek yarıp göle düşerse ben de sularda boğulurum» der, Sadullah'ın bostanını üstten dolanırdı.

Şimdi ayağı iştahlı iştahlı gidiyordu yardan kayan keseklere doğru..

Boynunu ipe takmayı çok düşünmüştü. Ama, canı çekmemişti. Sonra da ip, sicim, tavan, sağ, sol fırsatı da bulamamıştı. Keklik Ali'nin korulukta göle doğru bakardı. Çelo ile altında buluştukları meşe belki de az sonra göle yaklaşırken kendini görecekti.. Ay da geç çıkıyordu artık. Kurbağa sesleri kulağına ne de

hoş geliyordu. Halbuki kurbağayı, tosbağayı, kablumbağayı hiç sevmezdi.

Ay ışığının gökyüzüne dilini uzattığı bir saatte göle yaklaştı. İlk ışık yine gök boşluğuna vuruyor, sonra aşağı dökülüyordu.

Karşı tepelerin ilk ışıkla aydınlanmasını istedi yüreği.. Keklik Alinin koruyu görecekti. Belki de o ağacı.. Çelo ile altında oturdukları yaşlı meşeyi..

Tökezlemeden Sadullah'ın bostan aralığından yarın kıyısına geldi. Gökten mavi suya nokta nokta ışık dökülmüştü.. «Çelo» diye bağırdığı duyuldu sadece..

Kuru dudakları yanıyordu. Bol bol göl suyundan içti...

İlk duruşmada Çelo'yu tevkif etmişti hakim. Olacağı buydu. Onun için Çelo tevkif kararını umursamayı bile. Incenin Osman'ın gayfe mektebinden diploma-
lı idi.

Hapisten değil bir kışından korkuyordu. Hepsi o kadar..

On, onbeş gün geçmişti aradan.. Ziyaretçi günüydü. Hapisanenin avlusunda bir gidip bir gelen Çelo çağrıldığını duydu. Gardiyan sesliyordu kendisini.. Vardı :

— Üçüncü pencereye geç dedi, Gardiyan.

Telâşla vardı üçüncü pencere önüne.. Karşısında Zöhre Eme ile Ahmet'i buldu. Yüreği bir hoş oldu. Ağlamamak için kendini zor tutuyordu. Yüreği ısınmıştı. Bu gelenler köyden de ilk haber idiler.

Hal hatır soruldu karşılıklı. Ahmet'in bütün tem-

bihlerine rağmen Eme baklayı ağzından düşürdü. Kezik kendini ilk karanlığın geceyle kucaklaştığı bir anda Sadullah'ın göle atmıştı.

— Ne?.. diye bağırdı Çelo.

Sonra başını avuçlarının içine aldı. Öylece de kaldı.

Gardiyan Çelo'yu alıp götürdü. Teselli etti yalandan. Cebine bir şeyler koydu.

— Sana para getirmişler. Yirmi lira yeter şimdilik. Ötesini müdüriyette emanete koyacağım, dedi. Bir de pusula sıkıştırdı eline.. Kargacık burgacık bir yazıydı. Altında Ahmet'in ismi vardı :

«Gardaşım Çelebi!.

Kezik kendini göle atmadan önce Duran ile hıliyatını sana verilmek için Eme'ye göndermiş. Ve de 'Bunlar Çelo'nun' demiş. Biz anladık her şeyi. Kazaya gelince bozdurduk. İki bin liradan fazla tuttu. Hepisini verirsek, bu oğlan zengin diye başına it kurt tebelleş olur korkusuyla iki yüz lirasını sana verilmek üzere gardiyan efendiye bıraktık. Gerisi bende. Üluzumu oldukça getirip sana veririm gardaşım. Başın sağ olsun... Ahmet.»

İnsan bazan bir başına ve belki de kendine gülmek istediğini delice duyar içinde. Bu olanağı bulamazsa sidiği sıkıştırmış gibi acı duyar. Ama, bedende değil de yürekte. İnsanın ağıt burun ucuna dek gelip doya doya ağlayacak bir yer bulamaması aynı acıyı dağıtır yüreğe..

Çelo, ağlayacak bir yer bulamadı. Ve kederi kova kova içine aktardı.

Ağırcezada ilk duruşma gününün er sabahı üç beş sanık gibi gardiyan Çelo'ya da seslendi :

— Çorbanı kaşıklar kaşıklamaz gardiyan odasının yanında hazır ol!

— Olur, olur, başüstüne diye, karşılık verdi Çelo..

Korktuğu başına gelmemiştir.. Sulanan olmadı.

Mapus damının en saygıdeğer müşterisi ırz, namus yüzünden bir de toprak, tarla, tapan için elini kana bulayanlardır. Bunlara koğuş sekenesi bir başka gözle bakar. Her şeyden önce kaatil canını ortaya koymuş bir adamdır. «Ölümden öteye yol gitmez» diyen serdengeçtidir. Tekleme ötesinde «varışına varış, gelişine geliş» der bunlar. «Ben zaten ölmüşüm» der bunlar. Bunun için üzerlerine pek varmaya gelmez. Bir de «Allah vurmuş zaten, biz vurmayalım.» derler. Tabii, vurmaya güçleri yeterse...

Çelo kışını selâmette buldu. Rahatladı. Üstelik, sevgi ve saygı da görüyordu kendinden yaşlı olanlardan bile...

O gün Ağırcezada beş mahkumun duruşması vardı. Dört kişi ikişerle kollarına bileklerinden kelepçeler vuruldu. Çelo tek kalmıştı. Bileklerini uzattı. Kelepçelediler. İki yanlarında silahlı iki jandarma ile çarşıdan geçişleri Çelo'yu duygulandırdı. İçi cas cas yandı. Kahve önündekiler konuşuyorlardı.

— Ulan şu arkada tek giden daha pek görpe. Aceb ne iş eyledi de bu yaşta mapuse düştü?

— Ne olacak? dedi öbürü. Ya davar çalmıştır, ya da öküz.

Bir diğeri atıldı :

— Oğlan babayiğit, üstelik yakışıklı da. Ben kız olsaydım vurulurdum. Allahalem bir kız kaçırmış olsa gerek.

— Doğru. Mümkün, mümkün. Üstünde, başında da yok. Fakirlik belkim. Beş on bin başlık parasını

bulamazsa ne edecek? Elbette «ver kız elini» deyip dağ yolunu tutmuştur.. Sonramayım da cenderme «gel bakalım karakola» deyip hakim beye teslim etmiştir. O da mapusane yolunu göstermiştir. Allah yardımcısı olsun.

Çelo hırstan boyuna tökezliyor, ayak inciklerini elinde olmaksızın birbirine vuruyordu. Adliyenin önüne gelince sekiz on köylüsünü giriş kapısının iki yönüne dağılmış ve çömelmiş oturlarken görünce canı tümünden burnuna geldi. Ruh perişanlığını belli etmemek için toparlandı. Başını biraz yukarı kaldırdı. Hiçbirinin farkında değilmiş gibi yürüdü. Merdivenleri yiğitçe çıktı. Köylüler toparlanıp mahkumların peşinden koridora daldılar.

Jandarmalar Ağırceza odası yakınlarındaki bekleme hücrelerine suçluları soktular. Tahta parmaklığı kapatıp kilitlediler.

Çelo içerinin dip karanlığına doğru sırtını yarım çevirdi. Köylüleri ile gözgöze gelmek istemiyordu. Nedeni Emmisini öldürdüğü için değildi. Kezik içindi. Belki de köylü «Çelo yüzünden kendini Sadullah'ın göle attı» diye kendini suçluyorlardı.

Mübaşir sıtma tutmamış sesiyle bağırdı :

— Kadir oğlu Çelebiii!

En son çağırıyorlardı. Öbürleri onar, beşer dakika girip çıkmışlardı.

Jandarmalardan biri Çelo'nun kelepçesini açtı. İki erin önünde Çelo ağırceza salonuna girdi. Köylüler zaten daha önce dar salona dolmuşlardı.

Arkasında iki jandarma, Çelo suçlu sandalyasına oturdu.

Savcı renk vermiyordu ama, reis ve azalar, Çelo'ya çizilen bu dünya kaderini beğenmemiş gözüküyorlardı. Reisin sesi yumuşak ve babacandı.

Künye tesbiti yapıldı. Sonra reis savcıya söz verdi. Savcı suçlamaya girmeden «Mahallinde Ağırceza-
ca keşif ve yerinde olayın tatbikatını istirham» etti.

Reis, azalara baktı. Üyeler başlarını salladılar. Reis, zabıt katibine yazdırdı. «20 Temmuz 1962 çarşamba günü mahallinde keşif ve tatbikat yapılmasına....»

Bu sözler biter bitmez köylüler yeniden koridora çıktılar alelacele...

Jandarmalar yeniden kelepçeyi taktılar. Ve beş suçluyu cezaevine götürmek üzere koridora çıkardılar.

Koridor loştu. Köylüler iki sıra olmuş Çelo'ya bakıyorlardı. Kilkuyruğun oğlu vardı. Çelo'yu gözleriyle izleyerek: «Buldun belânı en sonu eşşek sıpası» diyordu, içinden. Muhtarın bakışı kederli idi. «Çavuş'a da, bu garibe de yazık oldu» diye söylendi. Albaz'ın oğlu kin dolu gözlerle baktı. «İnşallah dam köşelerinde çürürsün düzü dölü» diye mırıldandı. Dırık Osman: «Ölen öldü. Bu da yiğitliği mapushane duvarlarının içinde çürütecek» diye düşündü. Çelo önlerinden ağır ağır geçiyordu. Deli Memmet önünden geçerken «Geçmiş olsun Çelo» dedi. Yanındaki köylü dirseği ile Memmet'in «sus» der gibi hızlıca sağ böğrüne vurdu.

Bir iki adım sonra İzzet çarptı Çelo'nun gözüne. Birden durdu. Başını, tümüyle dikleştirdi. Bir metre aralıkla karşı karşıyaydılar. Ve yüz yüze gelmişlerdi. Çelo hafif şakırtı çıkaran kelepçeli ellerini yukarı doğru, başının üstüne kadar kaldırdı.. Iradeli, inanmış gözlerini büyüterek İzzet'e baktı. Ve bağırdı:

— Bana bak!. dedi. Yaşım on dokuz. On dokuz yıl daha verirler. Eder otuz sekiz. Mapustan çıkacağım. Yine köye geleceğim. Senden hakkımı almassam,

ölü anamı, ölü ninemi Kâbe yolunda zina etmiş kul olayım..

Fazla konuşamadı. Ardındaki jandarma vurur gibi dürttü:

— Yürü lan eşşeoğlueşşek!. Gevezeliği bırak!..

Ve Çelo yürüdü...

celo

abbas sayar

15 LIRA

roman

